

P R E G E T H
A R D D I O D D E F A I N T C R I S T,
O W A I T H J O S E P H H A L L D. D.
Y N G H Y D A *4.*
T H R A E T H A W D,
A R

D D I O G E L W C H Y C R E D A D Y N, N E U H E L A E T H -
R W Y D D M A R W O L A E T H C R I S T, I ' R H O L L
H A D E T H O L E D I G ; G W E D I E I G Y M M E R Y D
A L L A N O ' R L L Y F R E N W O G H W N N W
O W A I T H J O H N O W E N, D. D.

A E L W I R
A N G E U I A N G E U Y ' M A R W O L A E T H
C R I S T :

L L E Y D A N G O S I R,

- I. G y d s y n i a d, â n e i l l t u o l w e i t h r e d i a d D u w y ' n g w a i t h p r y n e d i g -
a e t h d y n, t r w y w a e d C r i s t.
- II. S y m m u d i a d y c a m s y n i a d a u o d d i b e n m a r w o l a e t h C r i s t, a c a t -
t e b i a d i ' r r h a i s y d d y n c e i s i o a m d d i f f y n p r y n e d i g a e t h g y f f r e d i n o l.
- III. A m d d i f f y n i a d o d d i g o n o l r w y d d i a w n C r i s t, i f o d d l o n i c y f -
i a w n d e r g o t y n n o l D u w, i g y f n e w i d c y f l w r y r e n a i d, i d d w y n
y n l a e n a p h e r f f e i t h i o g r a s, a ' i o g o n e d d u y n y g o g o n i a n t.
- IV. R h e s y m a u g w e d i e u p r o f i o a i r D u w, y n e r b y n p r y n e d i g a e t h
g y f f r e d i n o l, a c a t t e b i a d i b o b r h e s w m o b w y s a d d y g b w y d y n
e r b y n p r y n e d i g a e t h n e i l l t u o l. Y n g h y d â h e l a e t h e g l u r h â d o f e -
d d w l y r a m y w d e s t y n n a u a c y m a e ' r A r m i n i a i d y n c e i s i o
g w n e u d d e f n y d d o h o n y n t i b r o f i p r y n e d i g a e t h g y f f r e d i n o l.

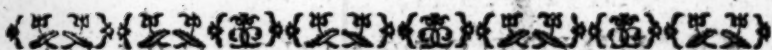
A G y f i e i t h w y d g a n *WILLIAM THOMAS*,
G W E I N I D O G Y R E F E N G Y L Y N Y B A L A.

TRAFECTA,

A R G R A P H W Y D :

1800.

(*Pris Swllt.*)

LLYTHYR y CYHOEDDWR,
AT Y DARLLENYDD.

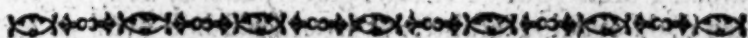
GAN i'r ARGLWYDD lwyddo fy ymdrechiaidau; a gwnaithur fy Llafur hyd yma, o ryw fesur o les-had a derbyniad cyffredinol; y waith hon ymbellach yr wyf yn ewyllysio bod yn foddion o fendith i'm cydwladwyr; yr wyf yn gweled fod llawer o'r bobl un iaith, ag sydd yn cofleidio yr athrawiaeth o brynedigaeth neilltuol, yn methu gweled ei chydysyniad a galwedigaeth gyffredinol, ac amryw o'r Ysgrythyrau sydd yn ymddangos i'r gwrthwyneb, na rhoddi ateb cymmawys i'r rhai sydd yn gwrthddywedyd. Wrth ddarllain y Llyfr hwn, myfi a fernaïs y gallasai gyd â bendith DUW, i fod o fudd mawr i'w goleuo, a'u cadarnhau yn y gwirionedd; ac ysgatfydd i ennill eraill i gredu y gwirionedd; a chan fy mod yn llwyr fwriadu gwerthu y Llyfr am Swllt, a bod yn hawsach cofio ymiadroddion byrion, ac yn chwenych rhoddi i mewn Bregeth fer o waith y duwiol ar dysgedig Elgob HALL, mi a dalfyrais lawer arno, ac a adewais ran fawr o'r Llyfr diweddas, heb gyfieithu dim arno. Mi a ddymynaf ar y Darllenydd i gadw o flaen ei olwg, mai amcan yr Awdwr yw profi, bod (o angenrheidrwydd, yn ol natur a gosodiad y Cyfammed Gras) Duw gwedi Ethol rhyw nifer o bobl i fywyd tragywyddol, ac mewn canlyniad i hynny, bod Crist gwedi pwrcasu ffydd a phob gras diammodol, yn gystal a grasusau ammodol: a bod ei eiriolaeth ef yn y Nef, mor sicr ac effeithiol, ag oedd ei fywyd pur a'i angeu poenus, ar y ddaear; i ddechreu ac i ddwyn y'mlaen holl waith Iechydwriaeth ei bobl, ac o blegid hynny, ei fod ef yn Angeu i Angeu i bawb a gredant ynddo ef.

Yr hyn yw gweddi a doisyfiad
eich ufudd wasanaethwr
yng Nghrist,

BALA,
Awst 12,
1799.

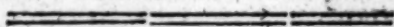
W. THOMAS

P R E G E T H

AR

DDIODDEFAINT CRIST.

IOAN XIX. 30.

Yna pan gymmerodd yr Iesu y finegr, efe a ddywedodd, GORPHENWYD; a chan ogwyddo ei Ben, efe a roddes i fynu yr ysbryd.

ER fod Dioddefiadau MAB DUW yn chwerwon, yr oeddent yn fuddugoliaeth ar ein gelynyon, ac am eu bod yn un o'r pethau rhyfeddaf ar y ddaear; y maent o'r defnydd pennaf, ac yn haeddu lle yn ein myfyrdodau mynychaf a mwyaf gofalus. Y maent yn un o'r pethau hynny ac a wnaethpwyd unwaith, fel ac y byddai i ni gosio am danynt dros byth: pob dydd gan hynny a ddylai fod yn ein golwg megis dydd Croeshoeliad ein HARGLWYDD; ac fe ddylai pob Cristion ddywedyd megis ag y dywedodd Apostol mawr y Cenhedloedd, "Ni ewyllysiwn i wybod dim yn eich plith ond IESU GRIST, a hwnnw wedi ei Groeshoelio." Nid oes un gangen nac amgylchiad yn y gwaith rhyfeddol hwn, nad yw yn gosod allan anfeidrol achos i sôn am dano. Yr wyf gwedi dewis y lle ar amgylchiad hwn i ofod ger eich bron chwi griffnogion, ymadawiad CRIST a'r bywyd hwn, ynghyd â'i eiriau a'i weithred ddiweddaf; ei eiriau oedd, *Gorphenydd*, ei weithred oedd rhoddi i fynu'r Yspryd: yr hyn a ddywedodd, efe a'i gwnaeth; ac od oes un Testyn yn cymell ac yn gorchymyn ein clust a'n calon, hwn ydyw ef; o blegid wele'r gair melusa a ddywedodd CRIST erioed, a'r weithred fwyha haeddianol ac a wnaeth ef erioed, yn cyfarfod ynghyd yn yr anadliad diwedda hwn! yn y naill chwi a'i gwelwch ef yn gongcwerwr; ac yn y llall chwi a'i gwelwch ef yn ymoftwng! ond i'r

diben i orchfygu. Meddwl gan hynny dy fod yn gwel-
led dydd ei ddiodeffaint, yr hwn fydd bob dydd yn cael
groeshoelio o flaen dy lygaid, ac yn cael ei godi megis
ar gerbyd ei groes, ac yn awr ar ol brwydr galed, yn
llawen yn edrych heibio i ddiystyrwch dynion, digllo-
nedd cyfraith ei Dad, pechod, anghu, ac uffern, y
rhaf fydd megis yn gorwedd yn farw wrth ei draed; ac
yna chwi a ddyallwch trwy pa yspriyd y dywedodd y
gair, *Gorphenydd*.

Pa beth fydd gwedi ei orphen?

Yn fyr, yr holl Brophwydoliaethau a Brophwyd-
wyd am dano ef, a holl seremoniau y gyfraith ag oedd
yn gyfngod o hono ef, ei ddiodeffiaid ef, a'n Iechyd-
wriaeth ni: y Brophwydoliaethau a gyflawnwyd, y
seremoniau a ddiddymwyd, y diodeffaint a ddibenwyd,
a'n Iechyd-wriaeth ni a weithiwyd allan. Y Pedwar
pen hyn a gaiff fod y rhan gyntaf o fy ymadroddion;
yn unig gad iddynt dy gael a'th adael yn ystyriol, ac
hyd yn oed y geiriau hyn a ga'dd eu rhagddywedyd, sef
yr hyn oll a ysgrifenydd am danaf fi a orphenir, medd
CRIST.—Pa ddiwedd? hyn, *Gorphenydd*! y diben
hwn fydd a'i ddiben yma: Pa beth gan hynny fydd
gwedi ei orphen? nid yn unig yfed y cwppan diwedd-
af, megis y dywed *Augustin*, yr hyn fydd yn rhŷ fyr,
ond yr hyn oll a ysgrifennodd y Brophwydi am danaf fi,
medd yr ARGLWYDD IESU GRIST. Y mae hyn yn
rheol gyflawn a sicr, sef ni wnaethpwyd dim gan
GRIST na ragddywedpwyd am dano o'r blaen, ac ni
ragddywedpwyd dim gan y Brophwydi am GRIST, na
chyflawnodd efe. Fe gymmerai oes gwr i gydmaru
y Brophwydi â'r Efengylwyr, ac i ddangos pa fodd y
mae un yn rhagddywedyd, ar llall yn ateb, ond o'r
holl Efengylwyr, y mae *Mathew* gwedi bod yn fwyaf
mannol yn gwneuthur y cydmariaeth ganlynol,

<i>Esa.</i> vii. 14.	<i>Mat.</i> i. 23.	<i>Sal.</i> lxxvii 2.	<i>Mat.</i> xiii 35
<i>Mic.</i> v. 2.	<i>Mat.</i> ii. 6.	<i>Esa.</i> xxxv 5.	<i>Mat.</i> xv. 30
<i>Esa.</i> xi. 1.	<i>Mat.</i> ii. 15.	<i>Esa.</i> lxii 11.	<i>Mat.</i> xxi 5.
<i>Jer.</i> xxxi 15.	<i>Mat.</i> ii 18.	<i>Zec.</i> ix. 9.	<i>Mat.</i> xxi. 5.
<i>Bar.</i> xiii. 5.	<i>Mat.</i> ii 18.	<i>Jer.</i> vii. 11.	<i>Mat.</i> xxi 13
<i>Esa.</i> xl. 3.	<i>Mat.</i> iii. 2.	<i>Sal.</i> viii. 2,	<i>Mat.</i> xxi 16

Esa. xi. 1. *Mat.* iv. 15.
Lev. xiv. 4. *Mat.* viii. 4.
Esa. liii. 4. *Mat.* viii. 17
Esa. lxi. 1. *Mat.* xi. 4.
Esa. xlii. 1. *Mat.* xii. 17
Jona i. 17. *Mat.* xii. 40
Esa. vi. 9. *Mat.* xiii. 14.
Galar. 4. 20. *Mat.* 26 56
Esa. l. 6. *Mat.* xxvi. 67.
Zec. xi. 13. *Mat.* 27. 9.

Esa. v. 8. *Mat.* xxi. 33.
Sal. 118. 22. *Mat.* 21 44
Sal. 110. 2. *Mat.* xxii 44
Esa. 8. 14. *Mat.* 21. 44
Sal. xli 9. *Mat.* xxvi. 31
Esa. 53. 10. *Mat.* 26. 54
Zec. xiii 7. *Mat.* 26. 31
Sal. 22. 18. *Mat.* 27. 35
Sal. 22. 2. *Mat.* 27. 46.
Sal. 69. 22. *Mat.* 27. 48

Lle y gwelir, os nad ydwyf yn camsynied, ddeuddeg ar hugain o Brophwydoliaethau yn cael eu cyflawni y'ngenedigaeth, bywyd, a marwolaeth CRIST; ac fe a ellir rhoddi yn niwedd pob un o honynt, fel y cyflawnir yr hyn a ddywedpwyd gan y Prophwydi, at ba un y mae St. *Ioan* yn chwanegu llawer, ond am fod yn rhaid i ni gyfeirio ein hymadroddion at ei ddiodefiadau, ac esgeuluso'r lleill; gadewch i mi sefyll ar hyn, sef bod yn rhaid iddo gael ei ddal, megis ag y dywedodd Jeremi, *Galar.* iv. 20 Enneiniog yr **ARGLWYDD** a ddaliwyd yn eu rhwydau hwynt: ond Pa fodd? y mae yn rhaid ei werthu ef: Am beth? am ddeg ar hugain o arian: Beth raid ei wneud â rhai hynny? prynu maes: y cyfan yn cael ei ragfanegu gan *Zec.* yn xi. 13. gwedi ei gamosod yn *Jeremia.* Yn *Mat.* xxvii. 9. "A hwy a gymmerasant y deg ar hugain arian, pris y prifedig; ac a'u rhoiant am faes y crochenydd." Gan bwy? mab y golledigaeth, fel y cyflawnid yr ysgrythyrau; pwy oedd ef? fe a'i rhagfanegwyd gan y *Salm*ydd, sef yr hwn a fwytta fara gyd â mi: pa beth a wnaeth ei ddisgyblion? hwy a redasant ymaith, medd y Prophwyd, *Zec.* xiii. 7. Trawaf y Bugail, a'r praidd a wasgerir. A pha beth a wneir iddo ef? y mae yn rhaid ei fflangellu a phoeri arno: Wele, ni allasai'r poeri budr hwnnw ddim disgyn ar ei wyneb Sanctaidd ef, heb brophwydoliaeth am dano: Ni chuddiodd ei wyneb oddiwrth waradwydd a phoerodd. Pa beth fydd y canlyniad? fe a'i tywysir ef i farwolaeth: ond rhaid Prophwydo hynny hefyd; y **MESSIA** a feddir medd *Daniel.* Pa fath angen? rhaid ei godi ef i fyny,

" Megis ag y dyrchafodd Moses y farch yn y diffeith-
 wch, felly y mae yn rhaid dyrchafu **MAB** y dyn : me-
 gis ag y dywedodd *Crysoftom*, fod rhan o'i waith ef yn
 Ddamhegol ; felly y gallaf innau ddywedyd, fod rhan
 o'i waith ef yn Brophwydoliaethol, felly y mae'r holl
 gyfgodau am **GRIST**, a hwn ymlaena : dyrchafu i ble ?
 i'r groes, y mae gwedi ei brophwydo gan Moses y'ng-
 hrog ar bren ; pa fodd y mae hynny hefyd gwedi cael
 ei ddywedyd ? hwy a waphasant fy nwyllaw am traed :
 gyd â phwy ? dau leidr : efe a gyfrifwyd gyd â'r anwir
 medd *Esaia* ; y'mhle ? tu allan i'r pyrrh medd y Pro-
 phwyd : pa beth a ddaeth o'i ddillad ef ? ni allasant
 gymmaint a bwrw coelbren am ei wisg ef, heb ei Bro-
 phwydo ; Hwy a rannasant fy nillad yn eu mysg, ac
 am fy ngwisg y bwriasant goelbren, medd y *Salmydd*.
 Y mae yn rhaid iddo farw gan hynny ar y groes ; ond
 pa fodd ? yn ewyllysgar, ni ddryllir asgwrn iddo : pa
 beth fydd yn eu rhwyfstro hwynt ? daccw ef yn hong-
 ian heb neb yn tosturio, a chwedi ei ddibrisio gan bawb,
 ac er hynny, nis gall Iuddewon, na'r holl yspydion
 yn uffern, er maint eu malais a'u lliid i gyffwrdd ag as-
 gwrn o'i gorph bendigedig ef : yr oedd hynny gwedi ei
 Brophwydo yn oen y Pafg, ac yr oedd yn rhaid iddo
 gael ei gyflawni yn y gwir Oen, er gwaetha dynion a
 diaflaid. Pa fodd ynte ? y mae yn rhaid ei drywannu ef
 yn ei ystlys ; wele, ni allasai'r waywffon gwrdd a'i
 ystlys werthfawr ef gwedi ei farw, heb gael ei chyfar-
 wyddo trwy Brophwydoliaeth : hwy a edrychasant ar
 yr hwn a wanhafant medd *Zecaria*. Pa beth a ddy-
 wedodd ef yn y cyfryw amser ? y mae hyd yn oed ei
 eiriau gwedi cael eu rhagddywedyd, ei achwyniadau,
Sal. xxii. 2. Ei ewyllys, i'th ddwyllaw, yr ydwyf yn
 gorchymyn fy yspred, *Sal.* xxii. 5. Ei ddeifyfiad, Dad
 maddeu iddynt ; efe a eiriolodd dros y troseddwyd medd
Esaia : yn awr, pan y gwelodd ef yr holl brophwydol-
 iaethau hyn gwedi cael eu cyflawnu, ac yn gwybod fod
 un etto yn ol, efe a ddywedodd, y mae syched arnaf :
 ymadrodd rhyfedd fod Dyn, i.e. **D U W**, Dyn yn dy-
 wedydac yn cwyno wrth farw, fod syched arno. A
 allasai ef ddioddef tan digofaint ei Dad, mældith ein
 pechod

pechod ni, dialedd-boen ei gorph, arfwydus. drifftwch ei enaid, ac a ydyw ef yn soddi 'nawr gan fyched? Na, na, efe a allasai ddioddau hyn, ond ni allasai ddi-oddeu bod un Ysgrythur heb ei chyflawni; nid angenrheidiau natur a barodd y fyched hwn, ond arfaeth ei DAD oedd yr achos iddo ddywedyd felly.

Od oes un Iuddew yn eich plith, yn debig i rai o ddisgyblion Ioan yn chwenych gofyn, Ai tydi yw efe, ynte a ydym ni i ddisgwyl am un arall? y mae ei at-
teb ef yn barod; O wyr o Israel, paham yr ydych chi yn sefyll ac yn edrych am Iachawdwr arall? yn hwn yn unig y mae'r holl Brophwydi gwedi eu cyflawni, ac am dano ef yn unig y llefarodd y Prophwydi, a hwy a gyflawnwyd. Y mae dywediad Paul etto yn aros i'r Iuddewon yn dramgwydd, ac hênach eiriau *Dafydd*, bydded eu bwrdd yn sagl iddynt; ac y mae y nôd hynny a ddywedodd *Stephan*, etto y'ngnawd y bobl druenus hyn; un yn eu gyddfau, yn war-galed, a'r llall yn eu calonau yn ddienwaededig; y cyntaf yn styfnigrwydd, yr ail yn anghrediniaeth: gwargaled yn wir, am na phlygasant ddim dan y iau, er's chwanneg na dau cant ar bumtheg o flynyddau; calon ddienwaededig i'r eithaf, pan nad yw hi'n credu ar ol cynnifer o farnedigaethau: O! ynfyd a thruenus bobl, pan nas gallant ddangos un Brophwydoliaeth na chad'd ei chyflawni yng NGHRIST, na neb arall ac y cafodd un o honynt eu cyflawni ond ynedd ef; ond pe gallent ddangos ond un, ni a gymmysgem ein hanfodlonrwydd â thofsturi drostynt; ond os na allant, ac etto gwrthwynebu'r gwirionedd, y mae eu barn gwedi passio: "Fy nge-lynyon hyn, y rhai ni fynant i mi deyrnasu arnynt, dygwch hwynt yma a lleddwch hwynt ger fy mron.

Ond i ba beth yr ydwyf yn myned mor bell? hyd yn oed yn ein plith ni, er ein mawr gywilydd, y mae yr oes wrthryfelgar hon, gwedi magu llawer o'r fath genedl anghenfilaidd, ac mi a ddymunaf ar DDŴW na bo hyn ddim yn llechu yn mynwesau rhai o honoch chi sydd yn darllen y geiriau hyn: y mae amryw y'ngwlad yr Efyngyl wedi gwneud i fynu eu crefydd, peth o honi yr un â'r *Tures*, rhyw ran yn debig i

Griff'nogia.

Griff'nogion, rhan arall yn Iuddewaidd, a rhan yn fyddol, a rhan yn Ddeistiaidd: y mae gan y rhai hyn wyneb Cristion, calon Iuddew, a bywyd Cybudd, ac yn Atheistiaid ar y cyfan; yn cyfaddef Duw, heb ei adnabod ef; yn proffesu CRIST, ac heb gredu ynddo; ac yn amheus am dano: yr yntyd a ddywed yn ei gagon, nad oes un Duw: pa beth a ddywedaf am y dynion hyn? y maent yn waeth na'r Diaflaid, fe a ddywedodd yr yspryd drwg hwnnw, IESU a adwaen; ac etto y mae'r dynion truenus hyn yn wastadol yn myned ar ol hên dôn y temtiwr, gan ddywedyd, Os tydi yw'r CRIST, &c.

O DDUW! ar ol cael Efengyl mor oleu, cynnifer o wyrthiau rhyfeddol i'w chadarnhau, a chynnifer o filoedd o Ferthyron i farw drosti, cynnifer o suddugoliaethau gogoneddus a ga'dd y gwirioneddau hyn; a chynnifer o Angylion, Dynion, Diaflaid, Gelynon, a Chyfeillion, fydd gwedi cyfadde'r gwirionedd o honi; a'r fath gydsyniad, y Nefoedd a'r ddaear, a chyffredinol ymdrechriad pob oes a chenedl am y gwirionedd hyn. Y mae yn beth rhyfedd fod yn aros etto un wreichionen o angrhediniaeth y'nghalonau dynion; gwelwch gan hynny ddiystyrwyr y gwirionedd, a rhyfeddwch a dislenwch; yr hwn a ragfynegodd yr holl Brophwydi am dano; a beth oedd swm eu holl brophwydoliaethau dros ganoedd a miloedd o Flynyddau, ond yr hyn a gadd ei ddywedyd yma (sef *Gorphenwyd*) pwy a allasai ragddywedyd hyn ond Yspryd Duw? Pwy a allasai gyflawni hyn ond MAB DUW? Efe a lefarodd y'ngennau ei Sanctaidd Brophwydi; medd *Zecharia*, Efe a ddywedodd, ac efe wnaeth; y gwir DDUW yn gwneud y ddau, nid un gallu dynol a allasai ddweud na gwneud hyn; am hynny nid yw'r geiriau hyn yn briodol i neb ond i enau Duw ein Iachawdwr, (*Gorphenwyd*.) Ni a wyddom y'mhwy y credasom; Tydi yw CRIST MAB y DUW byw. Felly CRIST a orphenodd y brophwydoliaethau o sylwedd y Ddeddf, neu mewn gair byr, CRIST yw diwedd y ddeddf: pa ddeddf? Seremoniol a Moesol, y ddeddf foesol a gadwodd, ac a gyflawnodd ef yn berffaith ac yn gyflawn drosom ni:

ac am y ddeddf seremoniol, yr oedd hi yn apelio atto, yn sylwi arno, ei chyflawnu ynddo, a'i ddiddymmu ganddo. Nid oes dim yn hawfach, na dangos pa fodd yr ydoedd yr holl seremoniau Iuddewig yn edrych arno; yr enwaediad, y pasg, y babell, yn dufewnol ac allanol, y deml, y noe brês, yr allor, y bwrdd, y bara gosod, y canhwylbrenau, llen y deml, y lle sancteiddiolaf, yr ârch, y drugareddfa, y crochan aur, y manna, gwialen Aaron, yr Archoffeiriad, yn ei swyddau a'i linell, ei wisgiad, ei urddiad, ei olchiad, ei encinniad, ei daenelliad, ei aberth, ei offrwm, a pha beth bynnag oedd ei hawl yn ol y gyfraith, yr oeddynt yn derbyn eu rhinwedd oddiwrth GRIST; eu perthynas âg ef, a'u diwedd ynddo ef; a hyn oedd y diben o honynt, a phan y bu CRIST farw, hwy a fuant feirw gyd âg ef; llen y deml a rwygwyd, ac megis y sylwodd *Austin* ar eiriau Mathew; hi a rwygodd pan oedd CRIST yn rhoddi allan ei anadl diweddaf. Yr oedd meddwl *Theophylact* yn synwyrol, pan yr oedd ef yn dywedyd, fod yr Iuddewon fel yn hôff o rwygo eu dillad; pan y clywent un yn dywedyd cabledd, felly darfu i len y deml rwygo, pan yr oeddent yn cablu MAB DUW: ond nid hynny yn unig, fe a rwygodd y llen, i arwyddo bod defodau'r gyfraith yn cael eu dileu, y ffordd i'r Nef oedd yn agored, y cysgod yn rhoddi lle i'r sylwedd; mewn gair, y mae yn gwneuthur yr hyn a ddywedodd CRIST, *Consummatum-est*; felly y mae yr holl seremoniau gwedi eu gorphen. Yn awr gwrando ar ddiben ei ddioddefiadau gyd âg amynedd ac astudrwydd; y mae ei farwolaeth yn gynwysedig yma, mor agos a phe buasai gwedi marw, a phan y gwnaeth ef hynny, efe a wnaeth y cyfan; mor anhawdd yw i ni anghofio ein hunain yma, mor anhawdd yw i ni beidio a llesmeirio gan ryfeddod, a methu cael na dechreu na diwedd; fe a gaed diwedd i'w ddioddefiadau ef, ond nid oes diwedd byth i'n meddyliau ni am dano! wele, gyd â'r gair *Gorphenwyd*, efe a ga'dd ollyngdod o'i holl dristwch, ond nid oes gwaelod i'n meddwl ni am dano; er hynny, gadewch i ni gyd â *Phedr* i wregysu ein lwyau, a myned ychydig i mewn i'r môr hwn.

Nid

Nid oedd ei holl fywyd ond dioddefaint gwaftadol, fel ag yr oedd yn ddyn, efe a ddioddefodd mwy na gallwn ni ei ddiodden yn y byd hwn, nac yn y byd a ddaw; efe a ymostyngodd, ie a allwysodd ei hun; yr ydym ni pan y darfyddom a bod yma, yn cael ein gwifgo, medd *Paul 2 Cor. v. 2.* A'r tŷ fydd o'r nef, yr ydym ni yn ennill wrth gael ein bywyd, ac wrth golli'r bywyd yma; ond efe a gollodd wrth gymmeryd ein natur ni, sef ei ddynoliaeth, er ei fod ef o ran ei Dduw-dod yn ogyfuwch â'r TAD; ond fel dyn yn llai nâ'r TAD. Bod dyn yn cael ei droi yn anifail, yn bryf, yn llwch, yn ddim, nid yw ddim cymmaint o ddianrheddedd; ond i DDUW ddyfod yn Ddyn, fydd syndod; er hynny nid yw ef ddim gwedi gorphen, ond dechreu: Pa fath ddyn? Pe buasai ef yn dyfod fel ag y mae ef yn hollol. Ymerawdwr y byd, a gorchymyn i holl Ymerawdwyr y ddaear, Tywysogion, a Brenhinoedd i ymostwng iddo, a fengid ar ddim ond gorsedd-feingciau, coronau, gyddfau Brenhinoedd, a pheri i holl bwerau'r ddaear i ganlyn ei weision ef, fe fuasai hynny yn rhoi rhyw fesur o ogoniant, ag fydd yn berthynol i'w Fawrhydi, fel ag y mae ef yn FAB DUW:— Ond nid oes dim o'r fath beth; nid oes na phryd na thegwch ynddo, oddieithr tebyg i was; chwi a wnaethoch i mi wafanaethu â'ch pechodau, medd efe. Welle ef yn ddyn i DPUW, ac yn was i ddyn; a chyd â pharch y dymunwn ddywedyd, yn gas gan ei weision, ac yn cael ei wrthod gan ddynion; pryf ac nid gwr, yn gywilydd gan ddynion, ac yn ddiystyrwch gan y bobl. Pwy yw Brenhin y gogoniant? ARGLWYDD y Lluoedd, efe yw Brenhin y gogoniant: gosodwch y ddau beth hyn ynghyd, Brenhin y gogoniant, a chwylydd y bobl; pa fwya yw'r anrhydedd, mwy yw'r darostyngiad. Edrychwch yn ol i'w grŷd ef; yno y gwelwch y Bethlehemiaid yn ei wrthod ef: gwedi ei eni, Och yn gorwedd yn y preseb, *Herod* yn ceisio ei ladd ef, yn ffoi i'r Aipht, ei fagu gan ei dad-maeth mewn tlodi; ei demtio gan Satan, ei ddiystyru gan ei berthynafau, ei draddodi yn gableddus gan yr Iudde-won, ei wasgu gan y newyn. ei erlid yn alarus gan yr Henuriaid a'r Phariseaid, ei werthu gan ei was, ei ddal,

ddal, ei farnu, ei fflangellu, a'i gondemnio; ac er hynny, nid yw ef ddim gwedi gorphen; gadewch i ni ei ganlyn ef gyd â ei ddilgybl o hirbell, a myned heibio i'r holl ddiystyrwch a gafodd ef ar y ffordd; gwelwch ef yn cael ei ddwyn i'w groes: pa fwya'r edrychwch, mwy yw'r rhyfeddod, pob peth yn chwanegu ei ddirmyg, ei ddioddefadau, a'i ogoneddus oruchafiaeth.— Y'mha le y bu hyn? nid mewn cornel, ond megis y dywedodd *Paul* wrth *Ffeſtus*, ond yn Jerufalem, yn llygad a chalon y byd. Y mae dirgelwch yn lleihau'r cywilydd, ond yn gyhoedd, yn ei wneud yn fwy cyhoeddus, o flaen Israel a cher bron yr haul, medd Duw wrth Dafydd, pan yr oedd yn chwenych ei hollol gywilyddio o blegid ei bechod; yn Jerufalem yr hon ag oedd wedi cael ei hanrhydeddu â'i bresennoldeb, ei dylgu â'i bregethau, ei llanw â syndod gan ei wyrthiau, ei dwfrhau â'i ddagrau, *Mat.* xxiii. 37. Creulondeb ac angharedigrwydd oddiwrth y rhai a gafodd fwya o ddaioni, fydd yn clwyfo mwy, pa fwya y byddom yn ei haeddu o garedigrwydd. Y'mha le? tu allan i'r pyrth, ar Galfaria, y'mlith esgyrn drewllyd y lladron; y mae gwaeledd y lle yn lleihau y gogoniant, ac yn chwanegu y cywilydd: pa bryd? ar y Pasg, pan oedd y lliaws mwya o Iuddewon a phrofelitiaid yn Jerufalem, ar amser Sanctaidd, pan y dylasent dderbyn y cysgod, hwy a wrthodasant y sylwedd; pan y dylasent ladd a bwytta oen y Pasg, trwy ffydd a diolchgarwch, hwy a laddasant Oen Duw y gwir Bafg, mewn diystyrwch a chreulondeb: gyd â phwy? graddau y cwmpeini fydd yn cynhyddu neu yn lleihau y cywilydd; ynghanol y lladron, i.e. (medd un) megis tywysog y lladron; nid oedd dim twyll yn ei enau, pa faint llai yn ei ddwylaw ef; wele ni thybiodd yn drais i fod yn ogyfuwch â'r Tad, efe a ga'dd ei wneud yn gyd-râdd â'r lladron, a'r mwrddwyr, i.e. yn fwy ei ddrwg na hwynt: pa beth a ddioddefodd ef? nid yw pob un mor bleferus telly, nid yw pob math o angyr yr un mor ddychrynlyd, nid oes dim mwy o wahaniaeth rhwng rhyw fath o fywyd ac angyr, ag fydd rhwng ambell angyr a'u gilydd; gwelwch ymmadrodd yr Apostol, efe a wnaethpwyd yn

yn ufudd i angeu, 'ie angeu'r groes: yr oedd angen'r groes yn farwolaeth waradwyddus, boenus, a pharhaus, yr oedd gan yr Iuddewon bedair ffordd i ofod dyn i farwolaeth, y cordyn, y cleddyf, y tân, a'r meini; yr oedd y cleddyf yn waeth nâ'r cordyn, y tân yn waeth nâ'r cleddyf, a'r cerrig yn waeth nag un; ond y fath ofod i farwolaeth ag oedd gan yr Rhufeiniaid, oedd waeth na phob un; melltigedig i'w pob un fydd y'nghrog ar bren, nid yn felldigedig am ei fod y'nghrog; ond y'nghrog am ei fod yn felldigedig: Efe a wnaethpwyd yn felldith drosom ni: yr oedd y felldith yn fwy nâ'r cywilydd, a'r cywilydd yn anrhaethadwy, ond nid yn fwy nâ'r poen. Nid yw pawb fydd yn marw yr un farwolaeth, yr un mor druenus; fe ddarfu i'r lladron ei chael yn esmwythach nâ CHRIST wrth farw, ni chlywaf i ddim diystyrwch, dim ysgrifenadau mewn amharch, dim geiriau dirmygus yn cael eu rhoddi yn eu herbyn hwy; nid oedd ganddynt hwy ddim ond poen i'w ddi-oddef; Efe boen a gwawd i'w ddi-oddef, ac y mae yn hawsach i natur i ddi-oddeu, pa fwya cywraint a phendefigedd y byddo hi: pob peth yn hytrach, na gwawd a diystyrwch, yn enwedig oddiwrth elyn gwael. Yr ydwyf yn cofio fod un Tad dysgedig yn dywedyd, fod gofid Israel yn dechreu gyd â chwythiad erlidig-aethus *Ismael*. Fe ddarfu i'r Iuddewon, y milwyr, ac hyd yn oed y lladron ei wawdio ef, a gorfoleddu yn ei ofid: nid oedd ei waed ef ddim yn ddigon iddynt, heb gael ei gablu hefyd; nid oedd cymmaint ag un o'i synwyrâu ef yn awr heb fod megis ffenestri i ollwng i mewn ei dristwch! ei lygaid ef oedd yn gweled dagrau ei fam a'i gyfeillion, ac ymddygiad anniolchgar dynol ryw; hefyd dirmyg creulon ei elynion, ei glustiau oedd yn clywed cabledd a diystyrwch y lliaws, a'r lle oedd yn dresi yn ei ffroenau gan benglogau'r meirw, ei draed a'i ddwyllaw oedd yn teimlo yr hoelion, a'i archwaeth yn profi blas y bustl. Derchafwch eich llygaid ac edrychwch ar ei gorph gwerthfawr, nis gellwch weled man yn rhydd, y Pen yna ag fydd yn cael ei addurno ac ymostwng iddo gan yr Angylion, fydd yn cael ei rwygo gan bigau'r drain; y wyneb yna am yr

hwn

hwn y dywedir ei fod y teccaf o'r meibion; fydd gwedi ei drabaeddu gan boeri drewllyd yr luddewon, ac yn rhychau gan ei ddagrau; y llygaid yna y rhai fydd ddisgleiriach nâ'r haul, fydd yn tywyllu gan gysgod marwolaeth; y clustiau yna fydd yn clywed cân a gorfoledd angylion y Nef, fydd hefyd yn cael eu llanw gan waedd melldigedig dynion truenus; y gwefusau yna y rhai a lefarodd bethau na lefarodd dyn erioed o'u bath, ag fydd yn gorchymmyn i ysbrydion drwg a da, a hwy a ufuddhant iddo, fydd yn cael eu gwlychu gyd â diystyrwch â finegr a bustl; y traed yna ag fydd yn sathru ar holl bwerau uffern, ac'a wna ei elynion yn droed-faingc i'w draed, fydd a'i draed gwedi eu hoelio wrth y groes; y dwylaw yna a ysgydwodd ei deyrnwialen Frenhinol, a ga'dd garrio corsen gwaradwydd, a'u hoelio wrth bren gwaradwyddus: yr holl gorph yna, yr hwn a genhedlwyd trwy'r Ysbryd Glân, a ga'dd ei fflangellu, ei ddryllio, a'i wneud oll yn glwyfus: ond nid yw hyn i gyd ond y tu allan o'i ddiodefidiadau, ond a oedd ei galon ef yn rhydd? O nag oedd! ei rannau tu fewnol, neu enaid ei ddiodefidiadau, yr rhai oedd yn anweledig, oedd gymmaint uwchlaw y rhai allanol, neu deimladau ei gorph, ag yw'r enaid uwchlaw'r corph, neu ddigofaint Duw yn fwy na digofaint dynion.

Nid oedd y rhai a soniwyd, ond fel chwareu i ddiodefidiadau ei enaid Ef, O! "Gwelwch ac edrychwch a oes gofid fel fy ngofid i." Och, ARGLEWYDD, pa beth a allwn ni ei weled o'th ofid di? ni allwn ni ddim amgyffred ffeidd-dra, na haeddiant y pechodau hynny ag oeddit ti yn dioddau o'u plegid; ni allwn ni ddim gweled dim mwy o dy boen di, nas gallafem ni ei ddioddau ef; dim ond hyn a welwn ni, sef y peth a haeddodd aneirif bechodau, yn agos dirifedi o ddynion oddiwrth anfeidrol gyfraith Duw, dros dragywyddoldeb: yr holl bethau dros ychydig amser a ddiodefiaist, a ddarfu i ti eu cyflawnu drosom ni, hyn a allwn ni ei weled, ond pwysau dy ddiodefidiadau, nid yw'r ysprydion gogoneddus yn y Nefoedd, ddim yn gallu gweled y diwedd o'honynt: ond gadewch i ni edrych

ychydig yn chwaneg i'w ddioddefiadau ef, carrys wrth weled y dull, y dyallwn yn well pa beth a ddioddefodd ef; nid yw dynion doeth a gwrol, yn cwyno am ychydig; y Merthyron duwiol a ga'dd eu rhwymu a'u llosgi, nid oeddent cymmaint a dymuno cael eu gollwng yn rhydd: Ond pa beth a ddywedwn am Awdwr eu nerth hwynt, sef y Duw Dyn yn ofni dioddau! y peth a fuasai yn gwneud i ddynion lesmeirio, ni buasai yn cael dim effaith arno ef, ond y peth a wnaeth iddo ef gwyno, ni allasai dynion byth eu dioddeu; pa beth a feddyliwn gan hynny, os ydoedd ef yn cael ei ddychrynnu gan ofn; yn petrysu gan boen, ac megis yn tynnu ymaith oddiwrth y pethau hyn; fel ag y gwelwn ei fod, yn *gyntaf*, yn rhyfeddu, yn *ail*, yn ofni. Bod miloedd o ddynion yn anobeithio, nid oedd hynny ddim yn gymmaint a'i fod ef yn ofni; er hynny nid ofn bychan ydoedd, megis ag y gwelwn yn *Heb. v. 7*. Yr hwn yn nyddiau ei gnawd, gwedi iddo, trwy lefain cryf a dagrau, offrwm gweddiau ac ersyniau at yr hwn oedd abl i'w achub ef oddiwrth farwol-aeth, a chael ei wrando, yn yr hyn a ofnodd.

Ni bu dyn erioed a mwy o ofn poenau uffern, nag oedd ar Grist ofn digter ei Dad; pan yr oedd yn sefyll yn ein lle ni; y mae ofn yn berth'nafol i'r modd ag y byddo un yn amgyffred y peth, ni bu dyn erioed yn amgyffred achos ofn yn y modd ag yr oedd CRIST, efe a deimlodd gospedigaeth ein heddwch ni, i'c felldith ein pechod ni, am hynny efe a allasai yn hawdd ddywedyd gyd â *Dafydd*, "dygais dy ofn, ac yr ydwyf yn petruso; a chyd â *Job*, y mae iaethau'r Hollalluog yn of, dychrynfaau Duw a ymfyddinafant i'm herbyn." Gyd âg ofn, yr oedd tristwch trwm; trist iawn yw fy enaid hyd angu: y mae ei lefau cryf, a'i aml ddagrau, yn brawf o'i ofid, yr oedd ef o'r blaen gwedi wlo dagrau o dosturi, a dagrau o gariad; ond yn awr, dagrau o gyfyngder: Efe a ddanfonodd o'r blaen lefau o dosturi, ond nid erioed o achwyniad.

Pan y mae MAB DUW yn llefain, ac yn wlo, pa beth a ddywedwn, neu a feddyliwn, ond O'r fath rytel oedd rhwng ei ofn, a'i gariad ef at Bechaduriaid:

yr hyn a ddangosodd ef bob amser ; yn awr yr oedd ymdrech mawr rhwng y ddau, nid oedd y maes hwn heb chwys a gwaed, ie chwys o waed ! O pa ddyn, neu Angel, a all amgysfred gofid ei galon ; ac er nad oedd un llaw ormesol arno, ond yn unig tristwch ei feddwl a waedodd trwy ei gnawd a'i groen ef, ac nid fel gwllith bychain, ond fel dyfnynnau mawrion o waed ! Nid oedd dim drain, dim hoelion, yn tynnu gwaed o hono ef gyd â chymmaint o boen, ag 'roedd ei feddwl ef ynddo : Efe a welodd ddigofaint tanllyd ei Dad, am hynny a ofnodd ; efe a welodd bod yn rhaid iddo gymmeryd baich trwm ein pechod ni ; ac am hynny a ofidodd ; efe a welodd yr angenrheidrwydd o'n tragwyddol ddamnedigaeth ni, os na wnae ef ddi-oddau, a gwneud ein Iechydwriaeth ni ; am hynny ei gariad a orchfygodd ei ofid a'i ofn ef : o ran y cwppan ei hun, ni fynnai yfed o hono, ond o'n rhan ni, ac arfaeth ei Dad, efe a'i hyfodd ; a thra bu ef yn gwneuthur hynny, efe a chwyfodd ac a waedodd, ac ni bu erioed y fath frwydr, ac ni bu erioed y fath dywallt gwaed ; ac er hynny nid oedd ef ddim gwedi gorphen.

Ond ni allaf ddywedyd megis ag y dywedodd rhai ; nad oedd tristwch ei ddioddefaint, ddim cymmaint a thristwch ei gyd-ymdeimlad, er fod hwnnw yn fawr iawn, wrth ganfod diosfalwch, a didduwiaeth dynol-ryw a'u tywyllwch ; ffrwyth ei ddioddefaint, tristwch ei fam, ei ddisgyblion, a'i gyfeillion ; rhag weled pan yr oedd ef ar y groes, yr holl demtasiynau a gai ei bobl, a'r holl ddirywiadau yn yr eglwys : oedd raid darro yn ddwfn iawn ar ei galon ef, yr hon oedd dosturiol iawn, hyn y mae ef yn ei weled, etto heb ofid ; ond y pryd hynny yn gweled ac yn dioddau. Pa beth a ddywedwn ni yn chwaneg ? wele'r holl ddioddefiadau hyn yn cael eu trymhau, trwy gyflawnder ei wybodaeth a diffyg cyfur ; o blegid ni chauodd ef mo'i lygaid wrth yfed y cwppan, efe a welodd y gwaddod, ac a wyddai pa mor chwerw oedd ef ; drwg heb ei weled, fydd yn byrhau y gofid, os nid yn ei leihau ef ; ond efe a ragwelodd ac a ragddywedodd yr hyn oll a ddi-
 B 2 ddefodd,

dddefodd, a chyhyd ag yr oedd yn rhagweled, yr oedd ef yn dioddau; nid yw disgwyliad am ddrwg, fawr yn llai nâ'r teimlad o hono: i ddisgwyl yn hir am ddaioni fydd yn gofb, ond disgwyl am ddrwg fydd boenus. Nid oes un poen yn gweithio cyn ei adnabod yr un modd a chariad, ac ofn, hyd nes y gwelir ef: a dyna'r achos fod dynion heb ofni uffern, am nad ydynt yn ei gwel- led, pe gallem ni weled y pwll, fe a wnai i ni ddych- rynu rhag pechu, a'n clyniau i gurro yn erbyn eu gil- ydd, fel *Belfassar*; ac ysgatfydd heb ffydd, i redeg yn wallgofus gan ddychryn y farn. Efe a welodd fod pwys holl bechodau ei blant, i gael eu gosod arno ef; pob mymryn o ddigofaint ei Dad a ga'dd eu mesur a- llan iddo ef; a chyn iddo ei brofi, yr oedd y cwppan yn llawn, ac efe a wyddai fod yn rhaid iddo ei yfed, heb adael diferyn yn ol; yr oedd yn rhaid iddo ei or- phen: ac am ei fod yn rhag weled ei holl ofid, O na's gallasai hefyd i weled rhyw ddiferyn o gyfur gyd âg ef, ond nid oes dim o'r cyffelyb, "Ni chefais neb i'm cyfuro, nid oedd neb a dosturiai wrthyf." Ond pe buasai, nid oes ond cyfur tlawd i'w gael oddiwrth dosturi dyn: ond O ARGLWYDD, ti a sethraist y gwin- wryf dy hun; heb neb cyfeillion, heb neb i dosturio na chynnorthwyo: y mae y dioddefiadau mwyaf yn esmwyth, tra byddo y cyfuron yn gyfattebol iddynt; ond yspryd cystuddiedig a digysur, pwy a'i cyfyd; er hynny fe allai y bydd i ryw gennad oddiwrth DUW ei ganlyn ef i'w groes, a'i gynnorthwyo dan ei boen, a rhoi esmwythder i'w Harglwydd, megis ag y gwnae- thant i'w weision: Ond pa gynnorthwyon a all yr Angylion roi, lle y byddo DUW yn tarro; yn erbyn ymosodiad dynion a llid y diafol, hwy a allant gynnor- thwyo'r faint yn achos DUW, ond ni feiddiant ac nis gallant gyfuro, lle y byddo DUW yn cystuddio; pan y bu ein IACHAWDWR yn ymdrechu â Satan yn niwedd ei ymryd, hwy a ymddangosasant ac a wnaethant wafanaeth iddo; ond yn awr wrth ymdrechu â digo- faint ei DAD drosom ni, ni feiddiai angel ymddangos nac edrych trwy ffenestri'r Nefoedd i'w waredu ef, ac am ddynion, pa faint llai allasent hwy ei gynnor- thwyo

thwyo ef, pe buafent yn chwenych: ond pa beth a wnaethant? O gyfurwyr gwael oeddent oll; y milwyr a'i diosgafant, ac a'i fflangellasant, ac o ddiystyrwch arno, ei goroni â drain, a'i wisgo â phôrphor, a rhoi corfen yn ei law, ei darro, a phoeri yn ei wyneb; y rhai oedd yn myned heibio yn ei ddirmygu, ei wator, ac ysgwyd eu dwylaw a'u pennau arno, gan ddywedyd, Ha, yr hwn a ddihystria'r deml, tyred i lawr oddiar y groes: yr Offeiriaid a'r Henuriaid, Och, hwy a wobrwysant gau dystion, ac a brynasant ei waed ef: gan ddywedyd, Bydded yr euogrwydd arnom ni a'n plant, gan waeddi, Croeshoelia Ef; a *Philat* a ddewifodd *Barabbas* o'i flaen ef. Och, ei ddisgyblion hefyd a'i gwrthodasant ef, un a dyngodd nad adwaenai efe Ef, ac arall a redodd ymaith yn noeth, yn hyttrach na'i arddel ef; ei fam ac eraill o'i gyfeillion, hwy a edrychasant arno yn wir, ond er eu tristwch; o blegid pan y byddo'r cyfeillion yn agos, ac yn cyd-alaru, y mae hynny yn chwanegu'r poen, megis ag y clywn *Paul* yn ceryddu cariad ei Frodyr, ac yn dywedyd, Paham yr ydych chi yn wylo ac yn torri fy nghalon. Y mae dagrau y rhai ydym yn eu caru, yn naill ai llaesu, neu yn clwyfo ein calonnau.

Pwy gan hynny a'i cysura ef? a gysura efe ei hun? weithiau y mae meddyliau un yn ei gynnal ef yn ddiarwybod i eraill; ond nid felly yr oedd gyd âg ef, cyfyngder y rhan anrhydeddusaf, ydoedd yn ei attal ef rhag cynnorthwyo y rhan waela, sef y natur ddynol. Fy enaid a lanwyd o flinderau, medd y Salmydd, *Sal. lxxxviii. 3.* Pwy gan hynny a'i cysura ef? ei DAD! yma'r oedd ei obaith; Oni buasai i'r Arglwydd fy nghynnorthwyo, fy enaid a drigasai mewn distawrwydd. Myfi am Tad un ydym. Ond, Och yn awn, Efe! i.e. Efe! a'i rhoddodd ef i ddwylaw ei elynion, a chweddi hynny a drôdd ei gefn arno, fel gwr dieithr. ac a'i clwyfodd ef fel gelyn, Yr ARGWLWYDD a fynnai ei ddryllio ef: *Esa. liii. 10.* Ond er hynny y mae pob peth yn ysgafn i'r enaid, tra byddo cysuron Duw yn ei gynnal ef; pwy a all ddigaloni lle y bydd Duw yn gwaredu? Ond yma, Fy Nuw, fy Nuw, pa ham

y'm gadewaisf? Pa fath ymadrodd oedd hwn i ddyfod allan o chaw **MAB DUW**!

Nid yw fy nisgyblion ond dynion, gwan ac ofnus, nid rhyfedd eu bod yn fy ngadael i; a'r Iuddewon ydynt yn eu natur, yn ystyfnig ac yn greulon; a'r cythreuliaid yn ol eu natur yn gynfigennus a maleifus; nid yw rhai'n yn gwneuthur ond yn ol eu rhyw: ond tydi, O **DAD**, tydi yr hwn a ddywedaisf, Hwn yw fy anwyl **FAB**, yn yr hwn i'm llwyr foddlonwyd: am yr hwn y dywedais, y mae fy Nhad yn fy ngogoneddu i: beth yn awr yn fy ngadael? nid yn unig gwedi fy nwyn i'r cywilydd hwn, fy nharro, am dibrisio, ond megis yn fy anghosio hefyd! Beth, Fi fy Nhad! Pa sawl un o'th weision ffyddlon a ddioddefodd bethau trymion; er hynny yn lluosowgrwydd tristwch eu calon, dy bresennoldeb di a'th gyluron a gryfhodd eu calonau, a gwaredaist hwynt; ac a wrthodi di Fi? Myfi dy unig anwyl a'th naturiol dragywyddol **FAB**! O chwi Nefoedd a daear, pa fodd y sefwrch tra byddo eich gwneuthurwr yn cwyno fel hyn: yr ydych chi yn sefyll, ond yn gyd-gyfrannog mewn rhyw fath o ddioddefiadau: y ddaear a grynodd ac a siglodd, y creigydd a holltodd, y beddau a ymagorodd, y nefoedd a ymattaliodd ei goleuni, megis heb feiddio edrych ar y fath olwg alarus, a dychrynlyd a hyn.

O Grist'nogion anwyl, pahan na b'ai y calonau priddlyd a chreigedd hyn yn crynu, ac yn dryllio yn chwiltiriw, wrth fyfyrion ar y pethau hyn: y modd y dylai ein wynebau gael eu gwisgo â chwmmwl, ac â chywilydd; a'n llawenydd ei droi yn dristwch, wrth feddwl bod yr holl ddaearau, y llefain, chwyfu'r gwaed, a'r poenau hyn o'n hachos ni, a throfom ni; a gaiff **MAB DUW** gwyno fel hyn am ein pechodau ni, i'e gan ein pechod ni? ac ni alarwn ni ddim am ein rhai ein hunain? A gaiff ef wylu yn y farhnatfa hon, ac a wnawn ni ddim cwynfan dim? i'e, A gaiff ef chwythu a gwaedu drofom ni, ac a wylwn ni ddim drofom ein hunain? A gaiff ef grymmu yn alarus dan y pwn, ac a grynwn ni ddim? A gaiff y nefoedd a'r ddaear i ddiodeu gyd âg ef, ac a ddioddefwn ni ddim? Yr
wyf

wyf yn eich galw chwi nid i ddeffro rhyw dosturi se-
gur dros ein Iachawdwr gogoneddus; i ba ddiben?
Nage, nage, O ferched Jerusaleml, wylwch drosoch
eich hunain, a thros eich plant. Ei niwed ef yw ein
gogoniant ni, o blegid ein pechod ni a wnaeth hyn;
nid am y tristwch a ddioddefodd efe, nac am ei boen y
dylem ni alaru; ond am ein pechod a fu'r achos o'i
ddioddefaint. O mor boenus, a mor farwol oedd ein
pechodau ni; fod yn rhaid i F**A**B D**U**W, nid yn unig
tywallt cymmaint o'i waed, ond dioddau cymmaint o
boenau o'i herwydd; mor belled oedd ein heneidiau
gwedi myned, pan nas gallafid eu prynu yn ol, â llai
o bris, nag einioes y D**U**W D**Y**N C**R**I**S**T I**E**S**U**: a oedd
yn rhaid i Anfeidrol Iachawdwr i farw, fel ag y by-
ddai i ti sydd feidrol i gael byw; pe buasai dy enaid ti
yn lle ei enaid ef, pa fodd y buasai arnat ti? a dyna
lle y buasai yn rhaid i ti fod, oni buasai iddo ef i fy-
ned yn dy le di; pe buasai'r pwysau hynny a wafgodd
mor drwm ar F**A**B D**U**W nes peri iddo wylo a chwy-
fu'r gwaed, ag och'neidiau a griddfanau anrhaethadwy,
ei yspryd drylliedig, yn disgyn arnat ti; hwy a fua-
sent yn ddigon i'th wasgu i uffern dros byth: ac os ni
wnaeth ef ddioddef drostot ti y pryd hynny, fe a fydd
yn rhaid, a thi a gei ddioddeu drostot dy hun yn dra-
gywydd, mewn poenau.

Dos weithian, O ddyn anllad, a gwna dy hun yn
llawen yn dy bechod, chwardd am dy aflendid a phe-
chodau dy fywyd, os medri, ychydig a wyddost ti am
bris pechod, ond fe gaiff dy enaid ei deimlo yn ol hyn:
onid yw C**R**I**S**T gwedi dioddeu drostot, pan y gwaedd-
odd er rhyfeddod i Angylion, a dychryn i ddynion,
F**Y** N**U**W, f**Y** N**U**W, paham y'm gadewais? ond yn
awr dim yn chwaneg am hynny; y mae gwedi ei or-
phen: Pa fwyaf a fydd y frwydr, mwyaf a fydd yr
ornwchafiaeth: ond a gafodd ef weled a theinlo llied
ei Dad, megis ag y dywedodd un am dano, Nid byth
yr ymrylon efe, ac ni cheidw ef ddigofaint yn drag-
ywydd; ond er ei fod yn ddychrynlyd, nid oedd ond
byr yng Nghrist; ond ynorn ni yn dragywydd. Wele,
y mae'r holl storm yn yr hon yr ysgydwedd yr holl
fyd

fyd, gwedi myned drosodd ynddo ef, yr Henuriaid, y Phariseaid, Judas, y Milwyr, yr Offeiriaid, y tyftion gau, y barnwyr, y lladron, y dihenyddwyr, a'r diaflaid, fydd gwedi ymboeni eu hunain yn ofer, â'u llid, a'u malais; y mae ef gwedi Buddugoliaethu arnynt oll, ar orfedd ei groes: y mae ei clynyion gwedi diflannu, ei Dad gwedi ei foddloni, y mae ei enaid gyd â'r gair hwn, *Gorphennwyd*, gwedi gorphwys yn y gogoniant: yn awr nid oes dim yn chwaneg o' boenau, bradwriaethau, a dal, a ffangellu, a diystyru, trialon, a dychryn, a chroeshoelio; y mae'r cytan gwedi ei orphen: ond Och, fy anwylyd, a adawn ni ddim i FAB DUW i orphwys? A ydym ni yn myned i'w geisio ef drachefn o'i ogoniant i'w groeshoelio ef? Y mae arnaf ddychryn i ddywedyd hyn; ond Yspryd DUW a'i dywed, "Gan eu bod yn ail groeshoelio iddynt eu hunain FAB DUW, ac yn ei ofod yn watwor;" Iddynt eu hunain, sylwch, ond nid dioddef, hynny ni's gallant; ond nid oes dim diolch iddynt, hwy a'i gwaent pe gallent.

Gwel ac ystyria, pa mor neilltuol bechadurus yw ymadrodd y rhai hynny ag fydd yn diystyru ein Iachawdwr bendigedig, y maent megis yn codi eu dwylaw i'r Nefocdd, ac yn ei dynnu i lawr oddiar ei Orfeddfaingc i'w groes, ac megis yn ei goroni ef â drain, yn ei drywannu ef â hoelion, ac yn ei lwytho ef â gwara-dwyddiadau, ac etto hwy a feiant ar yr Iuddewon, ac a ysgydwant ben ar *Judas*, ac a ddifenwant *Pilat*, ac a gondemniant y cigyddion gwaedlyd, a groeshoeliafant yr ARGLWYDD IESU CRIST, er hynny hwy a gablant, ac a'i tyngant ef drosodd bob rhan o hono, ac a felldithiant, a *fwagrant*, a ddywedant gelwydd, a orthrymant, ac a feddwant, ac a dwyllant, y maent yn berwi yn eu llygredd, yn debygach i anifeiliaid, ie i gythreuliaid nag i ddynion: gwaedded y rhai hyn Hofanna cyhŷd ag y mynont, hwy yw'r *Judas*, yr *Iuddew*, â *Philat*, a dihenyddwyr ARGLWYDD y bywyd; a pha fwyaf y byddo gogoniant CRIST, a'u gwybod-aeth hwythau yn ymdaenu, tryma i gyd a fydd eu barn yn y diwedd. Och fy anwylyd, a ydyw ddim yn ddigon

ddigon iddo farw un waith? A oedd y poenau hymny mor ysgafn, fel y mae yn rhaid bcb dydd eu chwangu hwynt? Ai dyma'r driniaeth y mae lachawdwr mor dda wrth farw, gwedi haeddu ar ein dwylaw ni? Ai dyma'r iawn a gaiff ei anfeidrol gariad tu ag attom ni? Sef ei glwyfo a'i flino â'n pechodau? y mae pob un o honynt yn ddraen, yn hoel, ac yn waywffon iddo ef; tra byddost ti yn tywallt y cwrw i lawr i'th enau, yr wyt yn rhoddi'r buſtl iddo ef; pan y byddost ti yn diystyru ei weision tlawd, yr wyt megis yn poeri yn ei wyneb ef; pan y byddost ti yn gosod am danat dy ddillad balch, a'th galon-wâg yn derchafu i fynu, yr ydwyt ti yn gwisgo ei ben ef â choron o ddrain; ac yn ei glwyfo ef wrth orthrymu ei blant tlodion: pa fodd yr anturi di i Fwrdd yr **ANGLWYDD** i dderbyn y Bara â'r dwylaw yna, ag a fu, megis yn trochi yn ei waed ef? ymhob man yr ydwyt yn rhodio er dianrhyddedd i'r **Efengyl** ac i **Eglwys Duw**, nid ydwyt ti ddim yn peidio a phechu yn erbyn Duw, ac yr ydwyt yn beio ar hawb ag a ddywedo wrthyt am dano, yn erlid plant Duw sydd yn dy argyhoeddi o fai, ac yn gwrando ar yr hwn sydd yn dywedyd, *Saul, Saul*, pam yr wyt yn fy erlid i? *Saul* yn tarro ar Damascus, **CRIST** yn dioddeu yn y Nefoedd; os tarawi **GRIST** yn ei blant, efe a deimla ac a ddial, ond y mae hyn ar ol iddo ddioddeu: ynddo ei hun yr oedd gwedi gorphen; ond yn ei aelodau ni orphen ef ddim dioddeu hyd ddiwedd y byd: y mae yn rhaid i ni lasurio a griddfan, a gwaedu, cyn y caffom deyrnasu: ac oni buasai iddo ef wneud felly, ni allasai orphen. Dyma ein milwriaeth ni, dyma ein crefydd, ein tristwch, a'n hangeu; yn awr yr ydym gwedi ein gosod ar ffordd lithredig; a chwedi ein ieuo â phob mâtth o ddrygau, a digwyddiadau drwg, dynion drwg, ysfrydion drwg, a pheth sydd waeth, ein calonau drwg ein hunain: temtasiynau, croesau, erlidigaethau, clefydau, diffygiadau, newyn, ac angeu; yr holl bethau hyn a raid i ni yn eu hamfer eu gwrthwynebu, yn ol gosodiad ein proffes: a pha beth a wnawn ond ymdrechu a dioddeu; megis ag y gwnaeth ein **Blaenor**, fel ag y gallom

gallom deyrnasu, megis ag y mae ef; a gorfoleddu yn ein gorthrymderau: y mae Duw a'i Angylion ar orfeddfaingc yn y Nefoedd yn edrych arnom; y mae ein coronnau yn barod, a dydd ein gwardedigaeth a ddaw, y mae ein Iechawdwriaeth ni yn agos, pan y caffo ein holl ddagrau eu fychu ymaith oddiwrth ein llygaid; a ni y rhai a hauodd mewn dagrau, a fedwn mewn gorfoledd.

Gadewch i ni feddianu ein heneidiau, nid yn unig mewn amynedd, ond hefyd mewn gorfoledd; gadewch i ni fawrhau a moliannu ein Iachawdwr, a'i ganlyn yn ei ddioddefiadau; fe a fydd diwedd ar ein tristwch, ond nid oes diwedd ar ein llawenydd; fe a gaiff ein poenau yn fuan eu gorphen, a'n llawenydd ei wneud yn gyflawn, ond nid i ddarfod: fel hyn y mae ei ddi-oddefaint ef gwedi ei orphen, a'n Iechydwriaeth nin-nau hefyd: Pwy a wyr fod dyn gwedi gwneud ei hun yn ddyledwr mawr, a chwedi torri (*Bankrupt*) ac all-tudio ei hun y'ngolwg Duw? ein pechod yw ein dy-led; a thrwy bechod farwolaeth: ond trwy'r gair a'r weithred hon, y mae ein pechodau ni yn cael eu maddau, anghu ei orchfygu, am hynny ni ein rhyddhau, y dyled ei dalu, y biliau eu croesi, y gofynwr ei fodd-loni, a'r dyledwr, am nad oedd dim ymrafael arall, ei ollwng yn rhydd: yr ydym ni oll yn glaf, a hynny i farwolaeth; pechod yw afiechyd yr enaid: gynnifer o bechodau, cynnifer o dwymynau, a phlauau; a pharyfeddod fod cymmaint o blauau, lle y mae cymmaint o bechodau? CRIST yw'r Meddyg! ond nid oes ei eifiau ar y iach ond y claf, ac efe fydd yn iachau eu holl lesgedd; a hynny mewn modd gwyrthiol, ond nid trwy rod-di i ni feddyginiaeth yn unig, ond trwy ein cymmeryd ni yn feddyginiaeth iddo ei hun: O rhyfeddol Physygywr! O ryfeddol ffordd i iachau: un waith trwy ymprydio deugain diwrnod, i ddysgu i ni ladd ein blys; drachefn trwy fyned oddi amgylch i wneuthur daioni, y dydd yn pregethu yn y deml, y nos yn gweddio yn y mynydd; yn ganlynol trwy rod-di ei hun yn fwyd i borthi ein heneidiau, a symmyd y cwppan chwerw ag oedd i ni i'w yfed, a hynny trwy chwys
na

na bu erioed o'i fath ef, na chynt na chwed'yn, chwys o waed! yn ol hynny trwy archollion; hwy a wanafant ei ddwyllaw, a'i draed, a'i ystlys ef, a chwed'yn ei ddiodi ef â builtl, ac â finegr, ac yn ddiweddfaf oll yr hwn yw'r daledigaeth (*receipt*) ryfedda, a chryfa, efe a fu farw drofom-ni! pa un bynnag a wnawn ni ai gwili d ai cyfgu: nid rhaid i ni, ac nis gall fod chwaneg o Physygywriaeth o'r natur yma i'n iachau; ond y mae *Cordials* yn chwaneg, sef ei adgyfodiad, a'i efgynial, ond nid diodd faint; o blegid trwy waed hwn y mae i ni brynedigaeth: *Eph.* i. 7. Cyfiawnhad, *Rhuf.* iii. 24. H dŵch, *Col.* i. 20. Sancteiddrwydd i *Pedr* i. 2. Mynediad i'r gogoniant, *Heb.* x. 19. A ydyw ef ddim yn awr gwedi gorphen? gwae fuasai i ni, pe buasai gwedi gadael un hatling heb ei thalu, o'n cyfri ni; a gwae y rhai hynny sydd yn lleihau haeddiant CRIST, i gael ei thalu eu hunain; y rhai sydd yn clyttio i fynu hollawf foddlonrwydd a haeddlanol ddioddefaint CRIST, â'u hamherffaith gyflawniadau a'u cyfiawnderau eu hunain.

Gwrando hyn, O enaid llefsg a chystuddiedig, nid oes dim un o dy bechodau nad yw Ef gwedi talu drof-dynt, dim un o dy ddyled nad yw ef gwedi eu croesi allan o lyfr Duw; nid oes un ffyrting o'r anfeidrol iawn heb ei rhoddi: Och (meddi di) y mae fy mhechod yn wastad ger fy mron, ac anfoddlonrwydd Duw uwch fy mhen, a thithau yn myned yn alarus ar hyd y dydd, ac fel nôd o'th gyfyngier, yr wyt yn llefain yn chwêrwder dy enaid gan ddywedyd, Myfi a bechais, pa beth a wna i ti, O Geidwad dyn? Pa beth a wna i di? cred a dychwel at yr ARGLWYDD; yn awr yr yd-wyt yn cael dy gnoi yn dy gydwybod gan y seirph tân-llyd, edrych i fynu â llygad o ffydd ar y Saphr brês, sef yr ARGLWYDD IESU GRIST, â thi a iacheir:— gwel ei ben ef gwedi ei ddarostwng yn isel, i dy ben di gael ei godi yn uchel; a breichiau ei dragywyddol gariad gwedi eu hestyn allan i'th gosseidiodi di; a'i ystlys anwyl gwedi ei hagor i'th dderbyn di; a'i dafod yn barod i lefaru y geiriau hyn, er dy dragywyddol gysur, fe a Orphenwyd! nid oes dim yn chwaneg o ach-

achwyniadau, barn angyu, nac uffern i ti. Pwy fydd yn barnu? CRIST, yw'r hwn fu farw! Y mae pawb yn barod i estyn allan ei law, i ymaflud yn y gras hwn, ac yn anfoddlon i gael ein curro oddiwrth ddrws ei drugaredd ef, am fod yn hawdd ein perfwadio ni i obeithio'r goreu, waith ein bod ni yn caru ein hunain, ac mi a'wn, nad oes dim diffyg yng NGHRIST, ond y mae diffyg mawr ynom ni; y mae ef gwedi gorphen, ond yr ydym ni heb gredu, nac edifarhau yn iawn, yf-gatfydd: y mae pob calon galed a rhyfygus, yn barod i afaelyd yng NGHRIST, megis pe bai ef gwedi gorphen dros bawb, a thorri i lawr byrth uffern, a gollwng yn rhydd rwymanau marwolaeth, a rhoddi pardwn mor gyffredin ag y mae yn rhoddi anadl: ond y mae *Salomon* ddoeth yn dywedyd, yn *Diar.* i. 32, mai esmwythder y rhai angall a'u lladd, a llwyddiant y rhai ffol a'u difetha. Ond ti a ddywedi fod Duw yn drugarog, a CHRIST yn ewyllysgar, a'i aberth yn ddigonol: y mae'r pethau hyn yn wir, ac etto ti a elli fod yn golledig; er fod Duw yn drugarog, etto nid yw ef ddim yn anghyfiawn: ac er fod CRIST yn haelionus, nid yw ef yn gwastraffu ei roddion: ac er ei fod yn hollawl ddigonol i bawb, nid yw ef ddim yn effeithiol a gweithredol iachawdwr ond i rai. Nid beth yw Duw, ond beth wyt ti? dyna'r Cwestiwn: yr ydwyd yn dywedyd yn iawn, mai CRIST yw'r Bugail da, yr hwn fydd yn rhoddi ei einioes; ond dros bwy? ei ddefaid: ond beth yw hynny i ti? tra y byddost yn rhwym gan dy bechod, yn annuwiol, yn anedifeiriol, yn flaid, yn afr: y mae fy nefaid i yn gwranddo fy llais; a pheth yw ei lais ef, ond ei air; pa le y mae dy ufudd-dod i'w orchymynion ef? os na fynni glywed ei Gyfraith, na wrando ar ei Efengyl; o blegid nid oes yma ddim mwy o drugaredd i ti, na phe buasai heb un CRIST: y mae ef gwedi gorphen, dros y rhai ag y mae ef gwedi dechreu gwaith ei ras ynddynt; os nad oes gennyd ti ddim o ddechreuad ei ras, na ddisgwyl iddo orphen dy Iechydwrriaeth: CRIST a ddywedodd, Deuwch attaf fi bawb ag y fydd yn llwythog ac yn flinderog: nid oes i ti ddisgwyl derbyn, onid

onid wyt gwedi dy alw, ac ni elli ddisgwyl dy gysuro.
 onid wyt yn flwythog, nid o bechod (y mae hwnnw
 yn dy gadw oddiwrth Duw) ond o deimlad o'ohid yn
 dy gydwybod am bechod: "Calon ddrylliog gyftudd-
 iedig, O Duw ni ddirmygi." A ydyw dy galon
 gwedi ei chlwyfo, o blegid dy bechod? A ydyw'r go-
 fid a'r cafineb atto yn ymryson yn dy galon, pa un
 a gaiff fod fwyaf? a ydyw dymuniad dy galon gyd â
 Duw? A wyt yn hiraethu am Sancteiddrwydd, yn
 cwyno o blegid dy lygredd? Os felly, tydi yw'r dyn,
 nac ofna; *Gorphenwyd*. Y Ddeddf honno a ddymu-
 nit ei chadw (ond nis gelli) a gadwodd CRIST, ac a
 ddioddefodd ei maldithion yn dy le; yr Iachydwniaeth
 yr hon nis gallaf ti byth ei gweithio hi allan, y mae
 Ef yn unig gwedi ei gorphen hi yn dy le: odrych gan
 hynny yn hyderus ar Orfeddfainge Duw, ac ar wir-
 ionedd dy ffydd a'th edifeirwch, gwybydd nad oes dim
 llid yn dy erbyn yn y Nefoedd; dim ond heddwch a
 llawenydd: y cyfan gwedi ei ORPHEN. Efe a gym-
 merodd boeri arno, fel ag y byddai i ti gael dy olohi;
 ei wisgo â gwisg o waradwydd, fel ag y byddai i dy
 bechod di gael ei guddio; efe a gymmerodd ei ffang-
 ellu, fel na byddai i ti gael dy wialenodio gan y gyf-
 raith yn dragywydd; efe a fychododd, fel ag y byddai
 i ti gael dy ddigonni o ddyfroedd y bywyd; efe a dde-
 wifodd ddioddeu holl ddigofaint ei Dad, fel na byddai
 i ti ddioddeu dim; efe a ymostyngodd i anghu, fel na
 byddai i ti ei brofi yn dragywydd; efe mewn ystyr-
 iaeth, dros amfer, a ddewifodd cael ei adael gan ei
 Dad, fel ag y byddai i ti gael dy dderbyn yn dragy-
 wydd ganddo.

Yn awr gorchymyn i'th enaid ddychwelyd i'w or-
 phwysfa, a mwynha waith *Dafydd*: "Moliana yr
 Arglwydd, O fy enaid: Pa beth a dalaf i'r Arglwydd
 am ei holl ddaioni? myfi a gymmeraf Phiol Iachyd-
 wniaeth, ac a alwaf ar enw'r Arglwydd." Ac megis
 gwedi dy orchfygu ynot dy hun, gan olwg a theimlad
 melus ei drugaredd ef, galw gyd â'r duwiol *Esaia*, ar
 yr holl Greadigaeth i'th gynnorthwyo, gan ddywedyd,
 "Gorfoleddwch chwi'r Nefoedd, canys yr Arglwydd

wnaeth hyn : Bloeddiwch chwi y ddaear ifod, torrwch allan i ganu O fynyddoedd, canys yr **ARGLWYDD** a achubodd *Jacob*, ac a fydd ogoneddus yn *Israel*."— Dechreu dithau yn awr ar y gân nefol honno, na dderfydd yn dragywydd, una gyd â'r faint yn y gogoniant, i roddi mawl ac anrhydedd, a gogoniant, a gallu, a fyddo i'r hwn fydd yn eistedd ar yr Orsedd-faingc, ac i'r **OEN** yn dragywydd.

Felly y mae ymadrodd diweddaf **CRIST**, fef y gair **GORPHENWYD**, ac y mae yn cynlyn, ei weithred ddiweddaf, *Ac efe a ogwyddodd ei Ben, ac a roddodd i fynu yr Yspryd* : yr hyn fydd yn galw eich astud wrandawriad. Y mae'r Groes yn angu arafaid, ond mwy poenus yw hi wrth fryfio, ac am hynny, y mae yn rhaid i greulondeb arall gael ei gymmeryd i orphen y croeshoeliedig : y mae yn rhaid dryllio eu hesgryn hwynt, fel ag y byddo i'w calon dorri ; ond ni arosodd ein Iachawdwr i amfer marwolaeth, ond yn ewyllysgar, ac yn galonnog, efe a aeth i gyfarfod ag ef ar y ffordd ; ac fel milwr gwrol efe a ddiystyrodd gael ei orchfygu ganddo, ie efe a wyddai na's gallasai angu ei orchfygu ef ; am hynny efe a ymostyngodd ynghanol ei rym, fel ag y byddai iddo trwy farw, orchfygu angu ; *Efe a ogwyddodd ei Ben, ac a roddodd i fynu*, nid a ogwyddodd am iddo roddi i fynu ; ond am ei fod yn dewis : o blegid megis ag y dywedodd *Mathew*, Efe a lefodd â llef uchel ; yr hyn oedd yn dangos fod ei natur ef yn grŷf, ac y gallasai ef fyw : Ond efe a roddodd i fynu'r Yspryd ; ac a fynnai farw fel ag y byddai yn **ARGLWYDD** ar fywyd ac angu. O rhyfeddol Batrwm ! yr hwn ag oedd yn rhoddi bywyd i'w elynion, a roddodd i fynu ei fywyd ei hun ; ac yn gadael iddynt hwy fyw ag oedd yn ei erlid ac yn ei gashau ; ac efe ei hun a fynai farw yn lle y rhai hynny ag oedd yn ei gashau ef : Efe a ogwyddodd ac a roddodd i fynu, nid hwynt hwy ; hwy a allasent goroni ei Ben ef â drain, ond nid ei ddarostwng ef ; hwy a allasent flino ei Yspryd, ond nid ei gymmeryd ef oddiarno ; hyn nis gallasent heb gennad, a chennad nis cawfant, am hynny, nis gallasant : Efe yn unig a fynnai ogwyddo ei Ben

Ben a rhoddi i fynu'r Ysryd: Y mae gennyf awdurdod i roddi i lawr fy einioes, medd Efe; nid dyn a roddodd ei einioes iddo, am hynny nis gallasai un dyn ei chymmeryd oddi arno; "Nid oes neb yn cymmeryd fy einioes oddi arnaf:" Och, pwy allasai? Ai Milwyr yr Archoffeiriaid, yr oedd y rhai hynny (pan y dywedodd ef mai efe oedd) yn syrthio yn wysg eu cefnau; mor esmwyth yr oedd ei anadl ef yn gwasgaru ei elynion! Yr hwn a allasai yr un mor hawdd, i beri i'r ddaear neu i uffern eu llyngcu hwy yn fyw, neu i dân o'r Nef eu difa hwynt: yr hwn fydd yn rheoli'r Diaflaid, ac y maent yn ufuddhau iddo, yn sicr yr oedd yn ormod i ddynion ei ddal ef, ond yr oedd yn rhaid iddo, nid yn unig rhoddi cennad iddynt, ond hefyd rhoddi nerth i'w ddal ef; ond gwedi hynny dyna *Pedr* yn myned i ymladd; ond medd *CRIST*, dod i fynu dy gleddyf i'w le, "A ydwyt ti yn tybied nas gallaf yr awr hon ddeifyf ar fy *NHAD*, ac efe a rydd yn y fan i mi fwy na deuddeg lleng o Angylion." O y fath Lu! mwy na thriugain a deuddeg o filoedd; a phob un yn ddigon i ddarostwng yr holl fyd o ddynion! Efe a allasai, ond ni fynna'i gael ei achub.

Efe a ga'dd ei arwain, nid gan ei elynion, ond ei nerth ei hun; dacew ef yn sefyll o flaen *Pilat* fel dystyrwech y bobl, gwedi ei goroni â drain, a'i fflangellu; er hynny y mae ef yn dywedyd wrth *Pilat*, Na byddai ganddo ddim awdurdod arno ef, oni bai ei fod gwedi ei roddi oddi uchod; Wele, efe ei hun a raid rhoddi awdurdod i *Bilat* arno ei hun, ac onid e nis gallasai ei farnu ef i farwolaeth; Efe a ewyllysiodd gael ei farnu, a'i hoelio ar y groes, er hynny nid oes un angetur heb ei gennad ef, *Esa.* liii. 10. Pan ofodo efe ei enaid yn aberth dros bechod: Nid oes un weithred o anfodd yn gymmeradwy: efe a fynna'i wafanaethu, ac am hynny ddioddeu a marw. Efe a ogwyddodd ei Ben, ac a roddes i fynu yr Ysryd: O *Iesu* grasol ac haelionus; efe a allasai gadw ei fywyd er gwaetha yr holl fyd, canys y mae gwendid Duw yn gryfach nâ dynion. A phe buasai ond yn dywedyd y gair, fe fuasai'r Nefoedd ar ddaear yn diflannu ymaith.

o'i flazen ef, ond ni fynnai : Welé, pan y gwelodd nâs gallasai dyn gwaél gymmeryd ei einioes oddi arno, efe roddodd i fynu yr Ysryd ; ac a fynnai farw, fel ag y byddai i ni gael byw : gwel yma y lachawdwr yn condemnio ei fywyd ei hun, i achub ein bywyd ni ; ac yn chwenych ymddattod ei hun, fel ag y byddai i ni gael ein huno yn dragwydd â'i DAD. Croen am groen, medd y diafol, a'r hyn oll fydd gan ddyn, a ddyry efe am ei einioes : ond wele yma, i brofi Satan yn gelwyddog ; y croen a'r einioes hefyd, a'r hyn oll ag a feddai yr ARGWYDD IESU GRIST yn cael ei roddi drosom ni : ond yr ydym ni gwedi ymdraferchu ar y ddaear, ac yn gwneuthur y fath ymgais i ddiangé rhag angu ag a allom ; un a chorph archolledig, a'r llall a'i enaid gwedi ei dingu yn anudon, un arall a'i enw gwedi drewi ; yr holl rai hyn ac amryw eraill yn well ganddynt golli eu henaid, na'u heinioes naturiol, a mellldithio Duw, na marw ! Y mae yn gywilyddus i ddywedyd, y mae llawer o honori ni fydd yn profesu yr Efengyl, gwedi meddwi cymmaint a'r ein bywyd, ac yn dychrynu rhag angu, ac yn dangas ein hunain yn ffyliaid, wrth garu'r byd, ac ofni angu. *Pedr* a wadodd ei Arglwydd dair gwaith, ac a dyngodd nad adwaenai ef ; *Marcellinus* a dafiodd ronynau i dân a-berthyr eulynod ; *Eusebius* a wrthgilliodd dair gwaith, a *Spira* yr un modd, ac a anobeithiodd am Iechydwr-iaeth. O gad i mi fyw medd yr enaid ofnus ; ond i ba le yr wyt am gadw dy hun O greadur ofnus egwan, neu pa beth yr wyt yn feddwl wneud â thi dy hun ? nid fel hyn yr ydwyt gwedi dy ddyfsgu gan GRIST ; Efe a fu farw yn ewyllysgar drosot ti, ac nid wyt ti ddim boddlon er dy gymmell i farw drosto ef ; efe a roddodd i fynu yr Ysryd drosot ti, ond nid wyt ti yn foddlon iddo ef gymmeryd dy ysryd di atto ef ei hun ! Pan yr edrychwyt yn ol ar y Crist'nogion cyn-af, a chydmaru eu Zêl, a'u diystyrwch o farwolaeth, â'n llesgedd ni yn yr oes hon : nis gallaf lai na chywilyddio, a rhyfeddu, wrth feddwl bod y gwragedd, y rhyw wanaf, yn rhedeg â'u plant yn eu breichiau, gan ddewis merthyrdod yn hytrach na byw ; ac yn

cenfigennu, ac yn ymorchesttu am gael bod ymlaenaf ;
 a'r Merched Ieuainge yn dewis anghu poehus, a chy-
 wilyddgar, o flaon y briodas fwyaf anrhydeddus. Myfi
 a glywaf y Merthyron bendigedig, yn dymuno ar eu
 poenydwyr, a'u traws arglwyddiaethwyr, i gael yr an-
 rhydedd o farw dros GRIST a'i achos : *Ighdfus*, oedd
 yn ofni na wnai yr anifeillaid gwylltloŷ ei larpio ef,
 ac yn dymuno eu creulondeb mwyaf, fel ag y byddai
 iddo gael ymadael yn fuan : ac nid oedd dim llai ca-
 londid yn ein Tadau yr oes ddiweddaf ! ac a wnawn
 ni eu hiliogaeth wan ac oerlyd, edrych yn wyneb
 laswyn ar anghu tēg a naturiol, ac ofni a ffeiddio yr
 ergyd, er ei fod yn gennad i'n hol ni at GRIST ! Och
 fel ag y darfu i ni gafglu rhwŷd oddiwrth ein hir hedd-
 wch ! y mae ein hanfodlonrwydd yn tarddu oddiwrth
 ein hanobaith.

Edrychwch i fynu at yr ARGLWYDD IESU GRIST
 ar y groes, a gwelwch Ef yn gogwyddo ei Ben, ac
 yn anadlu allan ei enaid, a hyn a wna i'ch holl ofnau
 ddiflannu : Efe a fu farw, ac a fynni di gael byw ? Efe
 a roddodd i fynu yr Yspryd, ac a ydwyt ti am ei ga-
 dw ? Pwy wyt am ei ganlyn, os nid dy Iachawdwr ?
 os na fyddi marw, a hynny yn ewyllysgar, yr ydwyt
 yn myned yn groes iddo ef, ac ni chai ei gyfarfod ef
 byth ; ond pe bai i ti farw bob dydd drosto ef, ni by-
 ddai hynny ddln yn ateb am yr un waith ag y bu ef
 farw drosot ti ; ac a soddi di wrth un anghu ? y mae
 pob gair a'i feddwl mor berth nasol i ti ac ynteu : Efe
 a fu farw, yr hwn yw ARGLWYDD y Bywyd, a Lly-
 wodraethwr anghu ; ond nid wyt ti ond deiliad dros
 dy fywyd, a chweddi dy ddarostwng i farwolaeth ; et
 hyn nid yn marw, ond yn rhoddi i fynu yr Yspryd,
 nid yr anadl fydd i ddiflannu, ond yr enaid anfarwol,
 yr hwn yn ol ei wahannu oddiwrth y corph, sydd i
 fyw byth : Efe a roddodd i fynu yr Yspryd ; Efe a fu
 farw, yr hwn a orchfygodd, a sancteiddiodd, ac a fe-
 lusodd anghu : Pa beth yr wyt yn ei ofni ? Efe a dyn-
 nodd gelyn anghu, a malais anghu : Os wyt ti yn
 Gristion, carria ef yn dy fynwes, ni wna niweid i ti.
 Oni buasai iddo ef farw, fe fuasai anghu yn draws
 arglwydd.

arglwyddiaethwr arnat ti, ond yn awr gwas ydyw ef;
 “O anghen pa le y mae dy golyn? O uffern pa le y
 mae dy fuddugoliaeth.”

Nid yw Duw yn dywedyd iddo farw, ond rhoddi i
 fynu yr Yspryd; y mae hyd yn oed y Prydyddion Pa-
 ganaidd yn dywedyd, na feiddir dywedyd fod dyn da
 yn marw. Yr wyf yn meddwl ei fod yn werth ein
 sylw, pan y mae *St. Luc* yn darlunio marwolaeth
Ananias a Saphira, y mae ef yn dywedyd, efe a dreng-
 odd; ond pan y mae *St. Ioan* yn darlunio marwolaeth
 CRIST, y mae ef yn dywedyd, Efe a roddodd i fynu
 yr Yspryd: Pa fodd, ac i bwy? yn y modd ag y ga-
 llasai ef ei gael drachefn; ei enaid a ymadawodd â'i
 gorph, ond ni wahanwyd erioed o'i DDUWDOD oddi
 wrth ei enaid, nac oddiwrth ei gorph: nid yw yr un-
 deb hwn yn ol natur, ond â'i Person ef: pe gallafid
 gwahannu naturiaethau CRIST, fe fyddai i bob un ei
 Hanfod ei hun; ac yna fe fyddai chwaneg nag un
 Person yng NGHRIST. Am hynny, na atto Duw i'r
 naturiaethau gael eu gwahanu oddiwrthynt eu hunain,
 yn ei gorph na'i enaid; ni all un natur gael ei gwa-
 hannu oddiwrth ei gilydd, nac un o'r ddwy oddiwrth
 y Person: os na elli ddyall, rhyfedda! Y mae MAB
 Duw gwedi priodi ein natur ni, iddo ei hun; yn y
 fath fodd, fel nad yw yn bosibl i roddi Llythyr ysgar
 iddi; yr oedd ei gorph yn hongian ar y groes, yr en-
 aid yn ymadael; y DUWDOD mewn undeb tragywy-
 ddol â'r ddau, cyfammod yn cynnal pob un: yr enaid
 dan ei boenau yn teimlo dim o bresennoldeb y Duw-
 dod, y corph ar y groes yn teimlo dim o bresennoldeb
 yr enaid! ond fel ag y dywedodd un, mewn gwirion-
 edd, dirannedig ac anwahanol yw'r DUWDOD oddi
 wrth y ddau; ac hefyd yn awr a phob amser ond Un
 o ran ei Person. Ac medd (*St. Augustine*) “Diodde-
 faint CRIST, oedd cwsg ei DDUWDOD:” Felly y
 gallwn ninnau ddywedyd, mai cwsg ei Ddyndod ef
 oedd ei farwolaeth. Y disgyblion a ddywedasant am
Lazarus, os huno y mae, efe a fydd iach. Yr oedd
 anghen yn rhŷ wan i ddattod y tragywyddol rwymau,
 ag oedd ei nefol gyssylltiad wedi wneud. Na fydded i

ni Grist'nogion i fyned yn ormod wrth ein rheswm; ni a allwn fod gwedi ein rhwymo yn ddiogel wrth Dduw, ac er hynny heb ei deimlo: ni elli di ddim disgwyl bod mor agos at Dduw ag oedd CRIST, o ran ei Berfon; ond nid oes achos i ti ofni bod ymhellach oddi wrtho nag oedd ei FAB o ran ei deimlad; er hynny, yr oedd Ef yn un â'i gorph a'i enaid Ef, hyd yn oed pan yr oeddent gwedi eu gwahannu oddiwrth eu gilydd; pan yr oedd yn absennol i reswm, yr oedd yn bresennol i ffydd; yn absennol i olwg, er hyn yn bresennol mewn undeb, ac yn un â hwynt: ac felly y bydd â'th enaid tithau pan y byddost ar y gwaetha. Yr wyt ti yn eiddo iddo ef, ac ynteu yn eiddo i tithau: os ydyw dy afael di yn ymddangos yn yslac, nid yw ei afael ef ddim felly; pan y byddo temtasiynau yn dy rwystro di yw weled ef, nid byddant yn rhwystr iddo ef dy weled ti; yn unig cred yn erbyn dy reswm, ac uwchlaw dy obaith; ac er iddo dy ladd di, etto ymddiried ynddo ef.

I bwy y rhoddodd ef i fynu ei Yspryd? y mae yn dywedyd ei hun, "O Dad, i'th ddwyllaw di; ac hedydw y byddi gyd â mi ym Mharadwys." Y mae yn gyfiawn i rododi i'r lle yr ydym gwedi derbyn; i'th ddwyllaw di, &c. Efe a wyddai pa le y byddai yn ddiogel ac yn happus; yn wir efe a allasai fod yn hŷf, fel plentyn gyd â ei Dad: y mae'r gweision gwedi gwneuthur felly, *Dafydd* o'i flaen, a *Stephan* ar ei ol ef, a rhag i ni feddwl nad oes gennym ni hawl gyfreithlon, y mae ef yn dywedyd, "Y Tad, y rhai a roddai i mi, yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf fi, fod o honynt hwythau hefyd gyd â myfi." Y mae ef yn ewyllysio; am hynny y mae yn rhaid i hynny fod. Nid rhyfig, ond ffydd yw rhoddi ein hyspryd yn llaw Duw, ac nid oes un enaid crediniol yn meddwl mor wael am Dduw, ac y bydd iddo ei wrthod ef; yr holl achos o ofn, sydd am danat dy hun; pa fodd y gelli di ymddiried dy dlysfau gyd â dieithr ddyn, pa faint lai dy enaid gyd â Duw heb ei adnabod? y fath gyfeillach ddifysymwth a fyddai hon? Duw yn bod gyd â thi, ac yn myned heibio i ti, a thithau heb gymmaint a chyfarch

chyfarch iddo ; ac yn awr yn peri it orchymyn dy enaid iddo ef. O'r fath gyfeillach, y fath ddiogelwch aho-beithiol yw hiwn ? pe byddai gennynt ond ychydig o arian, y'mhale y gosodi hwynt, oni roddi di hwynt ynghadw yn nheml ymddiried, neu os rhoddi eu benthyg, ti a fyddi yn sicr o fynnu gweithred ddiogel am danynt ; ac os tir, ti a fyddi ofalus i wneuthuf trosglwyddiad sicr o hono i'th etifedd, yr un modd â'th feddianau : nid rhaid i mi dy ddysgu, ac am dy blant, ti a wnai eu sefydlu mewn rhyw gelfyddyd, ac a roddi gynhyfogaeth iddynt ; ond am dy enaid, yr hwn fydd y rhan bennaf o honot, ni wyddost pa beth a ddaw o hono ; ni chaiff y byd mo honno ; ti a ddymunit ei gadw, ond nis gelli, y mae satan yn ei ofyn, ac nis gwyddost lai na chaiff efe ef ; ti a ddymunet i Dduw ei dderbyn, ond ni wyddost a gymmer efe ef : ie y mae dy galon yn barod i ddywedyd gyd â *Pharaoh*, Pwy yw yr **ARGLWYDD** ? O arfwydus a thruenus gyflwr dyn, yr hwn a raid ymadael â'i enaid, heb wybod i ba le ; derbyn gan hynny y rhybydd hwn, fel na bo iddo dy farnu y dydd diweddaſ : os yr Iesu yw dy gyfaill yn dy fywyd, efe a fydd yn ymgeleddwr i ti yn angu.

Rhoddi yr enaid i fynu a raid, i'r hwn a'i llywodraethodd ef, os satan a'i ca'dd ef yn dy fywyd, ni elli ddisgwyl i Dduw ei dderbyn ef yn angu ; " Oni chafasoch chwi fi, ac am gyrrasoch o dŷ fy Nhad ? a pha ham y deuwch attaf fi yn awr, pan yw gyfyng arnoch." (medd *Jephtha* wrth drigolion Gilead) Yr un modd y gall **CRIST** ddywedyd wrth ddyn annuwiol. Am hynny gwna nalli ai rhoddi dy enaid i'r Arglwydd yn dy fywyd a'th iechyd, pan y mae ef yn galw arnat yn ei air, a'i gariad, a'i yspryd yn ymryson â thi ; ac onid ê, ni chei ei weled ef yn angu ; ond fel dy Farnwr, yn gorchymyn dy rwymmo, a'th roddi i law y Poenydiwr.

Ond yn awr fy anwyl, os ydych chiwi am i'r Iesu beidio a gwrthod eich cynnygiad at wely angu, cefsiwch ganddo dderbyn eich enaid mewn bywyd a iechyd, a'i addurno ef â gras, a rhoddi i chiwi ei feltis a'i nefol gyfrinach ; ac yna ti a elli yn hyderus ei roddi ef i synu

fynu yn anghu ; a disgwyl iddo ei deerbyn yn rasol, a danfon ei angylion i'w gyrchu ef i'r gogoniant.

Efe a roddodd i fynu yr Yspryd ; y mae yn rhaid i minnau wneuthur yr un peth, er nad gyd â'r un llwyddiant ; y mae'r gair yn cynnwys rhoddai a derbyn, yr hyn sydd yn dangos fod gennym ni yn llettyfa yn ein mynwes, Ddeiliad (*Tenant*) ag fydd i fod yma dros amser, ond nid dros byth ; yr Arglwydd sydd a hawl i'r deiliad hwn, ac nid nyi ; megis ag y dywedodd ef am y fwyall mai benthyg oedd, a bod yn rhaid ei dychwelyd, ac nid ei chadw ; efe fydd i'w threfnu, a'i gofyn oddi arnom ni y pryd y mynnô : gwel ac ystyria ein baint a'n dyledswydd, nid yw hi ddim gyd â ni, megis ein hanifeiliad ; y mae gennym ni enaid byw, i'n cyfarwyddo, yr hwn nid yw yn eiddo i ni, ond y mae yn rhaid i ni ei roddi i fynu i'r hwn a'i rhoddodd ef i ni : Paham yr ydym ni yn byw, megis y rhai sydd yn cymmeryd dim gofal am y fath llettywr (*guest*) gogoneddus ? megis y rhai sydd heb feddwl dim am ymadael, ond yn meddwl ei fod gwedi ei roddi iddynt i gael ei dreulio ar eu pleserau, ac nid i roddi cyfrif i Douw am ein buchedd : Pe na byddai gennyt un enaid i'w achub, neu pe byddai ef yn farwol, neu dy eiddo di dy hun, heb orfod rhoddi un cyfrif am dano, ni byddai mor rhyfedd dy fod yn byw mor gnawdol a di fatter am dano ? Ond O cofia, eiddo pwy wyt, pa beth sydd gennyt, ac i ba le yr wyt yn myned, ac yna byddi fyw trwy ras, fel i ti dy hun, ac y gelli roddi i fynu dy yspryd yn hyderus i law dy Dad, yn anghu, trwy yr ARGLWYDD IESU GRIST : o blegid nid oes yma ddim mwy o sicrwydd o farw, nag sydd o gysur yn anghu i'r rhai sydd a CHRIST ganddynt : carria hyn gyd â thi i wely anghu, ac edrych a all ef ddim dy gysuro di, pan na allo y byd roddi i ti un diferyn o gysur. Ein heneidiau yw ein cyfoeth gorau, os collwn y rhai'n, y mae gennym achos cyfiawn i ofidio : gwacdda a galara os ydwyt yn meddwl bod dy enaid yn myned i'w golli : nid gwedi fforffetio dy enaid yn unig yr wyt, ond ei roddi i law'r diafol o'th fodd : ond os ydwyt gwedi ei roddi ef trwy ffydd i law yr ARGLWYDD

IESU,

Iesu, efe a â yn ddiogel ac yn ddirwyftr trwy byrth angeu i dir y bywyd; a gwae a fydd i ni oni cheidw ef ein henaïd tra y byddom ni yma; a llawer mwy oni ofala ef am dano yn awr marwolaeth: os ydym yn credu, yr ydym yn ei roddi i'r un llaw ag a'i creodd, a'i rhoddodd, a'i prynodd, ac a'i cyfnewidiodd trwy ras; ac hefyd a'i cadwodd, a'i hamddiffynodd, a'i sicrhodd, ac a'i corona yn y diwedd.

“Myfi a wn i bwy y credais; ac y mae yn ddiogel gennyf ei fod ef yn abl i gadw yr hyn a roddais atto erbyn y dydd hwnnw.” O ddiogel a dedwydd gyflwr y duwiol! O wynfydedig gyfnewidiad ein cyflwr. Ond tra bo yr enaid yn preswyllo yn ein mynwes, y mae ef yn agored i luoedd di rifedi o beryglon, temtasiynau, tymmerau, cyfnewidiadau, a phechodau, a pha fodd y gellir disgwyl gwell? yma y mae ein pererindod, yna ein cartref; yma ein hanialwch, yna dir yr addewid; yma ein gwlad gaethiwus, yna ein teyrnarydd: ond ein pechod yw'r achos, na byddai yn well arnom yma: Pan y byddo ein henaïd un waith gwedi cyrraedd yno, ffarewel bob gofid, canys pa ddrwg a all fyned i'r Nefoedd, i ymdrechu â'r Goruchaf? ein hanwybodaeth a'n pechodau yw'r anfoddlonrwydd i ymddattod a bod gyd â CHRIST. Nid oes un dyn yn myned yn anfoddlongar i feddianu dyrchafiad; *Paul* a ddywedodd, “Y mae gennyf chwant i'm dattod a bod gyd â CHRIST.” *Luther* a ddywedodd, “Mi a gredais ynot, ac a'th wafanaethais; ac yr ydwyf yn awr yn dyfod attat ti.” Dyma leferydd saint, ac nid dynion anianol: os gall dy galon ddywedyd hyn, nid rhaid i ti grefu fel hên *Hilarion*, Does ymaith sy enaid, pa beth yr ydwyf yn ei ofni? ond efe a eheda ymaith yn ewyllysgar, ac a rydd ei hun yn llawen i freichiau yr **ARGLWYDD**, ei Greawdwr a'i Iachawdwr. Nid y ddaear hon yw elfen yr enaid; tra y byddo yma, nid yw ef ddim yn y lle ag y dylai fod, ac ni bydd ef ddim yn llai i ti, pan y byddo ef yn llwyr gyd â ei berchennog: meddwl yn ddifrifol am hyn; y mae angylion Duw yn myned oddi amgylch; ac yn tarro ar bob tŷ, ni wyddom ni ddim llai nad nyni a fydd y nefaf,

nefas, yr ydym yn sicr ein bod yn carrio angeu yn ein mynwefau, os ydym yn barod, ni all y dydd ddim bod yn rhŷ agos. Deffro yr enaid i nefol hyfrydwch, yn debig i'th Iachawdwr; a myn wybod i ba le yr wyt yn myned, ac yna nis gelli lai nâ dywedyd megis ag y dywedodd Paul, mewn ystyr arall, "Dedwyddach yw'r hwn sydd yn rhoddi, nâ'r hwn sydd yn dderbyn." Nid oes gan DDuw feddyg i lettŷwr anewyllygar, rho dy enaid i fynu i'r hwn a'i rhoddodd ef i ti, ac efe a'i derbyn ef gennyt, ac a'i rhydd yn ol drachefn i ti, ynghyd â gogoniant, a happusrwydd, uwchlaw'r hyn aelli di yn awr ei amgyffred, a hynny i dragywyddoldeb; felly ARGLWYDD IESU tyred at frys, AMEN.

Cariad CRIST a mhechod innau,
 A bwyswyd yn y glorian fawr,
 Ac er trymmed oedd fy mhechod,
 Cariad bwysfodd hyd y llawr;
 Y gair Gorphenwyd, y gair Gorphenwyd, &c.
 A wnaeth i'r glorian bwyfig droi.

Pur gyfiawnder Duw foddlonodd,
 Pan dioddefodd yn fy lle,
 A'm holl ddyled trwm a daloedd,
 Ac a groesfodd filiau'r Ne;
 Y gair Gorphenwyd, y gair Gorphenwyd, &c.
 A wnaeth i'r glorian bwyfig droi.

Dyma Gariad na cheir tafod,
 I draethu'r filfed ran i maes,
 O'r dyfnderoedd mawr di derfyn,
 Anchwiliadwy olud Gras;
 Dyma Gariad siwr o gongcro,
 Ffordd y cerddo yn y bla'n,
 Dyma Gariad na ddiffoddir,
 Gan afonydd dwfr na than.

ANGEU

ANGEU I ANGEU Y'MARWOLAETH CRIST.

L L Y F R I.

PENNOD I.

*Diben Marwolaeth CRIST yn gyffredinol, megis ag
y mae yr Ysgrythur yn ei ofod ef allan.*

I. **W**RTH ddiben marwolaeth CRIST, yr ydys yn meddwl yn *gyntaf*, yr hyn ag oedd ei DAD yn ei fwriadu wrth hynny; yn *ail*, yr hyn a ga'dd ei ddwyn i ben, a'i gyflawni trwy hynny.

1. Os ewyllysiwn wybod y diben, efe a ddywed ei hun, yn *Mat. xviii. 11*. Mai i gadw yr hyn a gollafid: ac megis y mae Paul yn dywedyd, 1 *Tim. i. 15*. "Gwir yw'r gair, ac yn haeddu pob derbyniad, ddyfod CRIST IESU i'r byd i gadw pechaduriaid;" Ac os gofynwch, pwy yw'r pechaduriaid hyn, at ba rai yr oedd ganddo ef y fath fwriad grasol; efe a ddywed ei hun, *Mat. xx. 28*. iddo ef ddyfod i roddi ei einioes yn bridwerth dros lawer: ac i wneud gwahaniaeth rhwng yr Eglwys a'r byd, darllen *Gal. i. 4. Eph. v. 25, 26, 27*. Y mae'r geiriau diweddaf yn dangos, yr unig ddiben o'i farwolaeth, megis ag y gwelwn yn *Titus ii. 14*. Felly ni a welwn, mai'r un diben oedd gan y TAD a CHRIST yn y gwaith mawr hwn, sef, i'n cadw a'n gwared ni oddiwrth y byd drwg presennol, ac i'n glanhau, a'n puro oddiwrth bechod, a'n gwneud yn dduwiol, yn ffrwythlon, ac yn awyddus i weithredoedd da; i'n gwneud yn dderbyniol, ac i'n dwyn ni at DDUW. *Rhuf. v. 2*.

2. Yr effaith a gweithredol ffrwyth marwolaeth, ac eiriolaeth CRIST, sydd yn ymddangos yn eglur.

Yn I *Cymmudiad* â Duw, trwy symmudiad y gelyniaeth oedd rhyngom âg ef, "Canys pan yr oeddem ni yn elynion, y'n heddychwyd â Duw trwy farwolaeth ei Fab ef." *Rhuf. v. 10. 2 Cor. v. 19. adn. 18.* Ac os mynnwch wybod pa fodd y daeth y cymmod yma, fellyddwed yr Apostol wrthych, yn *Eph. ii. 14, 15, 16.* Felly efe yw ein tangnefedd ni.

2. Ein *Cyfiawnhad*; trwy gymmeryd ymaith yr euogrwydd, a phwrcasu rhyddhad a maddeuant o'n pechodau, ein gwaredu ni oddiwrth ei allu, ynghyd â'r felldith a'r digofaint sydd o'i achos: "O blegid trwy ei waed ei hun, a aeth unwaith i mewn i'r cyffegr, gan gael i ni dragywyddol ryddhad." *Heb. ix. 12, 13. 1 Pedr ii. 24. Rhuf. iii. 23, 24, 25. Col. i. 14.*

3. Ein *Sancteiddhad*; trwy ein puro a'n glanhau oddiwrth ein halogrwydd ac aflendid pechod, a'n hadnwyddu ar ddelw Duw, a'n gwneud yn gyfranogion o holl rasufau yr Ysryd Glan: "O blegid gwaed CRIST, yr hwn trwy yr Ysryd dragywyddol a'i hoffrymmodd ei hun yn ddi-fai i DDUW, buro ein cydwybodau ni oddiwrth weithredoedd meirwon, i wafanaethu y Duw byw." *Heb. ix. 14. 1 Ioan i. 7. Heb. i. 3. a'r xiii. 12. Eph. i. 3. a'r v. 25, 26, 27.*

4. Ein *Mabwysiad*; yr hyn sydd yn ein dwyn ni i ryddid yr Efengyl, a holl ogoneddus Ragorfreintiau Plant Duw. *Gal. iv. 4, 5.*

5. Nid yw effaith marwolaeth CRIST yn gorphwys yma: nid ydynt yn ein gadael hyd oni ddygont ni i'r gogoniant. *Eph. i. 14. Heb. ix. 15.* Y mae fwm y cyfan o'r bendithion a bwrcafodd CRIST yn ei farwolaeth, yn cynnwys gras yma, a gogoniant yn ol hyn.

II. Y mae hyn mor eglur a chadarn yn cael ei brofi trwy yr holl Ysgrhythrau am ddiben ac effaith marwolaeth CRIST; fel ag y gall y neb a fynno ei ddarllen. Er hynny, nid oes braidd ddim trwy yr holl ysgrhythrau yn cael ei ammeu yn fwy, er ei fod yn fwyaf hanfodol i lechydwrriaeth: ond y meddwl cyffredinol yw fod

CRIST gwedi marw dros bawb, ac nid dros yr ethledigion yn unig; ond y mae yn eglur os bu ef farw dros holl blant *Adda*, i fod yn canlyn un o'r ddau beth hyn, sef, naill ai bod Duw a CHRIST gwedi methu dyfod a'r gwaith i ateb y diben ag oedd ganddynt mewn golwg yn y dechreuad; neu nad yw marwolaeth Crist ddim yn foddion cymmwys i ateb y diben hwnnw: neu fod yn rhaid i holl blant *Adda* fod yn gadwedig. Y mae y cyntaf yn gabledd yn erbyn doethineb, gallu, a pherffeithrwydd Duw; yr ail, yn lleihau gogoniant, gwerth, a rhinwedd dioddefaint CRIST. Y mae yr Ysgrythur a phrofiadau miloedd, yn profi yn eglur y gwahaniaeth; ond i roddi y lliw goreu ar feddyliau y bobl hyn, y mae yn rhaid eu bod yn meddwl nad oedd gan DDUW un diben hollol o achub neb; ac nad oedd CRIST with farw, yn effeithiol, ac yn rhinweddol yn pwrcafu pardwn na maddeuant i neb.

P E N. II.

Natur pob diben yn gyffredinol, a rhai pethau i ddangos fel y maent yn wahanol.

I. **Y** Diben yw'r hyn ag y mae pob gweithiwr yn ei fwriadu i gyflawni, trwy y moddion cymmwys i'w natur; megis peth da a dymunol iddo ei hun, yn ol y cyflwr y byddo ef ynddo. Felly y diben ag oedd gan *Noah* yn ei waith yn adeiladu yr Arch, yn ol ewylllys Duw, oedd achub ei hun a'i deulu: *Gen. vi. 22.* A'r hyn a oedd ef yn ei wneuthur i ddyfod a'r diben oddi amgylch, yr ydys yn ei alw yn gyffredin, y moddion; a'r ddau beth hyn, (sef diben a moddion) fydd yn cyflawni holl fwriad y goruchwyliwr. Megis ag y gwelwn pan yr oedd *Abfalom* yn bwriadu cael y Deyrnas a'r Goron iddo ei hun; efe a barottôdd iddo ei hun gerbydau a meirch, &c. *2 Sam. xv. 1.* Ac fe a ddywedir iddo arferyd geiriau tég, a lladratta calon y bobl, a chymmeryd arno aberthu yn Hebron; hyn oll oedd y moddion, a'r diben oedd bod yn Frenin.

II. Y mae perthynas gwaftadol rhwng y moddion a'r diben, er eu bod mewn rhyw bethau yn gylchol achos o'u gilydd; yn gyffredin, y diben yw'r hunan gynhyrfol achos o'r cyfan: nid oes un goruchwyliwr yn ymosod ei hun at weithred, heb ryw ddiben yn ei olwg, o blegid heb hynny ni allai wneud dim. Yn gyntaf, y mae yn rhaid gosod i lawr y bwriad a'r diben. Yn ail, y moddion mwyaf tebygol i ddyfod a'r diben i ben; megis bwytta bwyd, i gadw'r bywyd; hwylio'r llong i fyned dros y môr; gwneud cyfreithiau i gadw heddwch mewn gwlad.—Yn awr, myfi a gaf ystyried y pethau hyn, yn *gyntaf*, yn foefol yn eu haeddiant; yn *ail*, yn naturiol yn ol eu ffrwythau.

1. Gweithred haeddianol yn ateb i'r diben, pe buasai *Adda* yn parhau i gadw y gorchymmyn, efe a fuasai trwy hynny yn haeddu bywyd tragywyddol; ond am iddo bechu, efe a haeddodd farwolaeth dragywyddol.

2. Pan y byddo'r moddion yn cael eu ystyried ddim ond yn eu perthynas naturiol â'r diben, nid ydynt ond yr offerynol achos o hono; megis pan y bwriadodd *Isab* ladd *Abner*, efe a'i trywanodd ef dan y bummed ais, 2 *Sam*, iii. 27. Felly yn yr ystyr hyn, nid oes dim gwahaniaeth rhwng lladd dyn diniwed, a rhoddi troseddwr i farwolaeth; ond pan y byddo y weithred a'r diben dan ystyr foefol, y maent yn canlyn o haeddiant, mewn cydymffurfiad â'r rheol, ag oedd y goruchwyliwr gwedi ei ofod.

III. Megis ag y soniwyd o'r blaen, os bydd diffyg neu gyndynrwydd yn y goruchwyliwr, y mae dau ddiben ynddo, un yn y Gorchwyl, a'r llall yn y Goruchwyliwr.

1. Pan na byddo y moddion yn cael eu haddasu ag a fyddo yn berthynol, ac yn gyfattedbol i'r diben, yn ol y rheol ag a ofodwyd i'r Goruchwyliwr; nis gall lai nag amcanu at un peth, a pheth arall yn digwydd, o ran moesoldeb y weithred: Megis ag y cafodd *Adda* ei ddenu i ddymuno bod yn debig i Dŵu, yn gwybod a drwg, hyn oedd ei ddiben; ac fel i hynny fod, efe a fwyttaodd o ffrwyth y pren gwaharddedig, hynny a ddaeth

ddaeth ag euogrwydd, yr hyn nad oedd ef yn ei fwr-
iadu, nac yn ei ddisgwyl.

2. Pan y byddo y goruchwyliwr yn gweithredu yn iawn, fe fydd y weithred, yr amcan, a'r diben yn gy-fattebol, yn gyd-unol, ac yn berthynol i'w gilydd; a'r gwaith a'r gweithiwr yn un, a'r un peth. Fel ag yr oedd *Abel* yn bwriadu gwafanaethu *DUW*, efe a a-berthodd iddo trwy ffydd, ac efe a'i derbyniodd ef; felly y mae yr hwn fydd yn chwenych Iechydwrriaeth yng *NGHRIST*, yn gyntaf yn ymofyn perthynas ag Ef.— Ond gan fod dynion bob amser, fel yr ail achos o wei-thredu ac yn cael eu cyffroi a'u tueddu gan ryw fod arall, y maent yn agored i gyfeiliornadau, ac yn rhwym i weithio yn ol yr rheol, a'r ddeddf a gaffont gan arall; ond nid yw *Duw* yn agored i gamsynied, am fod ei ewyllys, ei ddaioni, a'i weithredoedd yn tarddu o hono ei hun, ac nid o neb arall.

IV. Y mae pob goruchwyliwr rhydd yn golygu wrth weithio, naill ai y peth ei hun, neu y fantais o hynny; megis pe bae i wr adeiladu *Tŷ*, i'r diben i'w rentu i arall, ei waith ef yw adeiladu y *Tŷ*: ond y diben yw cael arian am dano. Felly diben *Duw* yn ei waith yn rhoddi ei *FAB* i farwolaeth, oedd boddloni ei gyfiawnder; a phan yr oedd ef yn marw, ei ddiben ef oedd yn bennaf ei ogoniant ei hun, yn ail, ein Ie-chydwrriaeth ninnau!

V. Y mae dau fath o foddion yn cael eu harferyd.

1. Y rhai fydd yn ddaionus ynddynt eu hunain, heb ystyried y diben er na byddant ysgatfydd yn cael eu go-lygu felly gennym ni, y mae mytyrdod yn waith mwy-af pleferus i'r enaid, ac yn chwanegu doethineb a gwybodaeth; er y dywedir ei fod yn flinder i'r cnawd. *Preg. xii. 12.*

2. Y mae gwaith arall nad yw ef yn un modd yn dda ynddo ei hun; ond fel y mae yn ateb i ryw ddiben da; megis torri aelod i achub y bywyd, &c: o'r un natur weithred yw marwolaeth *CRIST*, fel y cawn sôn etto.

P E N.

P E N. III.

*Am y Goruchwyliwr, neu'r blaenaf y'ngwaith yr
Iechydwriaeth; a'r hyn sydd yn cael ei briodoli i
BERSON y TAD.*

Y Goruchwyliwr mawr ag sydd yn cario y'mlaen
waith y brynedigaeth, yw'r DRINDOD; o ble-
gid y mae holl waith Duw yn ddi-wahân, ac yn per-
thyn yr un modd i bob un o'r Personau, er bod eu dull
o fod, a'u trefn yn wahanol i ni i'w hamgyffred. Y
mae yn wir i fod amryw o offerynol foddion eraill yn
achos o ddiodefaint CRIST, ond ni ellir yn un modd
gyfrif y gwaith iddynt hwy, o blegid yr oedd effaith eu
hymdrechiadau yn hollol groes i'w disgwyliadau; ac
ar y cyfan, ni wnaethant ddim ond yr hyn ag oedd
llaw, a rhag-derfynedig gyngor Duw gwedi ei fwriadu,
Act. iv. 28. Ac mewn perthynas i GRIST, nis gallasant
wneud yr hyn ag oeddent gwedi ei feddwl, am fod
ganddo ef ei hun awdurdod i roddi ei einioes i lawr, a'i
chymmeryd hi i fynu drachefn, Ioan x. 17, 18.—
Felly y maent yn cael eu llwyr dorri allan, fel nad oes
gan neb law yn Iechydwriaeth dyn, ond y DRINDOD
yn unig. Ond y mae'r Ysgrythyrau yn gosod ac yn
priodoli amryw a gwahannol waith i bob un o'r Per-
sonau, yn ein Iechydwriaeth; ac er mwyn cynnor-
thwyo ein dyall gwan, myfi a gaf eu hystyried yn
wahannol, ac ar eu pen eu hun; yn gyntaf, yr hyn
sydd yn cael ei gyfrif i'r TAD, a'r (1) yw danfoniad
ei FAB i'r byd, (2) gosod colpedigaeth ein pechod ni
arno Ef.

I. Fe garodd y TAD ni, ac a roddodd ei FAB i
farw drosom ni; Ioan iii. 17. Rhaf. viii. 3. a'r iii.
25. Gal. iv. 5, 6. Ac mewn mwy nag ugain o fannau
yn Efengyl Ioan, y dywedir ei fod ef gwedi ei anfon
gan ei DAD; felly y mae y weithred o anfon, yn cael
ei phriodoli i'r TAD, yn ol yr addewid a roddodd efe,
y danfonai ef IACHAWDWR i ni, Efa. xlviii. 16. Ac

y mae'r TAD ei hun yn cael ei alw yn Iachawdwr, yn *1 Tim.* i. 1. *Luc* i. 47. *1 Tim.* iv. 10. Yr hyn sydd i ni feddwl am ei fod ef yn ein hachub ni trwy GRIST, ac hefyd trwy ei ragluniaeth. *Titus* ii. 10. a'r iii. 4. *Deut.* xxxii. 15. *1 Sam.* x. 19. *Sal.* xxiv. 5. a xxv. 5. *Esa.* xii. 2. a'r ix. 11. a'r xlv. 15. *Jer.* xiv. 8. *Mica* vii. 7.—Y rhan fwyaf o'r Testynau uchod, sydd yn perthynu i anfoniad CRIST i fod yn Iachawdwr; yr hyn hefyd a ddosbarthir yn dair rhan.

1. Anfoniad trwy ofodiad awdurdodol i swyddau cyfryngol, pa rai a ddarfu i GRIST yn ewyllysgar ei dderbyn a'u cyflawni, pa rai trwy gydsyniad yr oedd y TAD fel yn ymarfer rhagoriaeth; ac er fod y MAB yn un ffurf â Duw, ac yn ogyfuwch â'r TAD, etto efe a ymostyngodd ei hun, gan gymmeryd arno agwedd gwas, *Phil.* ii. 6, 7. Y mae blaenoriaeth y TAD yn ymddangos y'ngofodiad ei gyngor tragywyddol yn neilltuo ei FAB, a'i anfon yn y cnawd i'r swydd; gan ddywedyd wrtho, "Tydi yw fy MAB, myfi heddyw a'th genhedlais." *Sal.* ii. 7, 8. *Sal.* cx. 1, 4. *Heb.* i. 2. *Aet.* x. 42. *1 Pedr* i. 20. *Rhuf.* i. 4. a'r viii. 29. Myfi a wn fod y weithred hon gwedi ei sefydlu yn dragywyddol ym meddwl ac ewyllys Duw, ac nid i'w gosod mewn trefn, gyd â'r hyn a gymmerodd le y'ng-hyflawnder yr amser; yr hyn a ellir ddywedyd, mai dyma'r ffynnon, megis ag y gwelwn yn *Aet.* xv. 18. Er hynny, nid i gyfeirio at gywreinrwydd, ond gwirionedd y peth; nid yw yn ffordd anarferol o siaradi ddywedyd, fod y bwriad yn gynnwysedig yn y cyflawniad.

2. Y weithred o urddiad, neu dderbyniad o GRIST i'w swydd gyfryngol: fe a ddywedir i Dduw ei wneuthur ef yn ARGLWYDD ac yn GRIST, *Aet.* ii. 36. *Ioan* v. 22. *Heb.* iii. 1, 2, 3. *Dan.* ix. 24. *Sal.* xlv. 7. Fe ddywedir ei fod gwedi cael ei enneinio gan ei DAD i'r swydd, am fod yr holl bethau cyffegredig dan y gyfraith, yn gyfgod o hono, *Esf.* xxx. 25, 26, 27. &c. Y mae'r Angylion gwedi tyftio hyn, *Luc* ii. 10, 11. Y gennadwri hyn a gadarnhawyd gyd â gweledigaeth

• lû nefol, *adn.* 14. Ac a chwanegwyd gyd â llais o'r Nef, "Hwn yw fy anwyl F A B, yn yr hwn y'm boddlonwyd." *Mat.* iii. 17. *pen.* xvii. 5.—2 *Pedr* i. 17. Ni a allwn hefyd ei ystyried yn dair rhan. (1.) Y dystiolaeth ogoneddus hynny a wnaed ar ei enedigaeth ef. *Heb.* x. 5. (2.) Danton yr Ysbryd yn weledig ar lun colommen, *Mat.* iii. 16. (3.) Ei goroni â gogoniant ac anrhydedd yn ei adgyfodiad, ei esgyniad, a'i eisteddiad yn y Nefoedd. *Heb.* i. 3. *Sal.* ii. 6. *Mat.* xxviii. 18. *Heb.* ii. 7, 8. *Phil.* ii. 9. Ac fe a ofododd Duw yr Angylion, *Luc* xxiv. 4. *Aet.* i. 10. Y meirwon o'r beddau, *Mat.* xxvii. 52. A'r apostolion yn dystion o'r gwirionedd hyn, *Aet.* ii. 32. 1 *Cor.* xv. 6. Mor ogoneddus oedd urddiad ein Iachawdwr i'w fwydd gyfryngol, fel ag y dywedodd y T A D wrtho *Esa.* xlix. 6. "Gwael yw dy fod yn was i mi, i gyfodi llwythau Jacob, ac i adferu rhai cadwedig Israel; mi a'th roddaf hefyd yn oleuni i'r cenhedloedd, &c. Rhwng y ddwy weithred yma, y mae dwy addewid gwedi eu rhoddi gan D D U W; (1.) O roddiad Iachawdwr i'w bobl. *Gen.* iii. 15. a *pen.* xlix. 10. 1 *Pedr* i. 10, 11, 12. (2.) Addewid o gymhwysiad y benthion a bwrcafodd C R I S T, at y rhai a gredent ynddo ef i fywyd tragywyddol, *Gen.* xxii. 18. *pen.* xv. 6.

A I L weithred y T A D yn anfoniad y M A B, oedd ei gynnyfsgaeddu ef â thylawnder doniau, a grafusau yr Ysbryd: a rhag i neb ammeu y fwydd a gymmerodd, a'r gwaith a gyflawnodd, a'r gofal oedd arno am Eglwys D D U W; myfi a ddangosaf ei fod yn gyflawn o'r Ysbryd mewn dwy ystyriaeth.

1. Yn naturiol, yr oedd ganddo holl Berffeithrwydd y D U W D O D: "Ac ni a welsom ei ogoniant ef, gogoniant megis yr unig-anedig oddiwrth y T A D, yn llawn gras a gwirionedd." *Ioan* i. 14. *Phil.* ii. 6. *Zec.* xiii. 7. *Esa.* vi. 3, 4. *Ioan* xii. 41. O'r gogoniant hyn y gwaghaodd ef ei hun, pan y cymmerodd efe arno agwedd gwas, *Phil.* ii. 7, 8. *Esa.* liiii. 2. Ond nid wyf yn meddwl sôn am y cyflawnder hwn, am nad oedd gwedi ei gyfrannu iddo, ond yn hanfodol ynddo, ac yn berthynol i'w Berfon.

2. Cyflawnder cyfrannogol ; yr hyn oedd ynddo ef trwy roddiad y TAD, i'w gymhwyso i'w waith a'i swyddau, fel ag y mae ef yn Gyfryngwr rhwng Duw a dyn, y Dyn CRIST IESU, i *Tim.* ii. 5. *Esa.* ix. 6. Er nad yw'r cyflawnder hwn ddim yn hollawl anfejdrol, etto y mae yn ymhelaethu mor fawr, a bod yn berffaith o bob gras mewn rhannau a graddau, megis y mae'r goleuni ymheledyrau yr Haul, a'r dwfr yn y ffynnon tyw : a dyma'r canhwylbren, o ba un y mae'r bibell aur yn arllwys yr olew euraidd o honio ei hun, *Zec.* iv. 12. *Col.* i. 18, 19. *Col.* ii. 3, 9. *Ioan* i. 16. *Esa.* lxi. 1, 2. *Sal.* xlv. 7. *Esa.* xi. 2. *Ioan* iii. 34. *Ephes.* iv. 13. *Luc* ii. 52. *Mat.* xxviii. 18. *Ioan* xvii. 2.

Y *Drydedd* weithred o eiddo'r TAD, yn anfoniad CRIST, ydoedd myned mewn cyfammod âg ef mewn perthynas i'r gwaith ag oedd ef i wneud, a'r canlyniad o hono ; yr hyn a gynnwys ddwy ran.

1. Yr addewid o'i gynnorthwyo, a'i amddiffyn yng-hyflawniad a pherffeithiad yr holl waith ag oedd i'w wneud : fe a ymrwymodd y TAD o'i ran ef, ar waith y MAB yn cymmeryd arno waith mawr y brynedigaeth, na chae ef ddim bod mewn diffyg o un math o gyn-northwy, nerth, na chalondid, i wynebu temtasynau, gwrthwynebiadau, trialon, a dychrynfa'u, *Zec.* xiii. 7. *Esa.* xlix. 2, 3. *Sal.* ii. 2, 4, 5. *Sal.* cxviii. 22, 23. *Mat.* xxi. 42. *Marc* xii. 10, 11. *Luc* xx. 17. *Act.* iv. 11, 12. i *Pedr* ii. 7. *Esa.* xxviii. 16. Oddiar yr addewidion hyn, yr oedd ymddiried CRIST yn cyfodi y'ngwyneb ei holl brofedigaethau, sef y byddai ei DAD yn ffyddlon i'w Gyfammod, *Esa.* i. 7, 8, 9. Gyd â'r hyder yma y cafodd ef ei ddwyn fel Oen i'r lladdfa. *Esa.* liii. 7. i *Pedr* ii. 23.

2. Addewid o lwyddiant yn y gwaith, a happus gyrhaeddiad y diben o'i ddioddefaint mawr, o blegid pa beth bynnag oedd y TAD gwedi ei addo i'r MAB, hynny oedd yn ei olwgeff trwy ei holl waith, *Esa.* xlix. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Wrth yr Ysgrythyrau uchod, y gwelir yn eglur fod y TAD gwedi adilo casglu iddo Eglwys ogoneddus o blith yr Iuddewon a'r canhedloedd,

ac y caent hwy eu dwyn atto ef, eu porthi â brasder ei dŷ, a'u diodi â dwfr y bywyd, *Esa.* liii. 10, 11, 12. *Heb.* ii. 10. A hyn oedd yn ei olwg ef yn ei weddi, *Ioan* xvii. 4, 5, 17, 19, 20, 21, 24. A'r holl ofynion hyn yn sicr, oedd yn tarddu oddiar olwg ar addewidion y TAD o'r blaen, a haeddiant ei ddioddefaint a'i farwolaeth.

II. Y mae gosod ar GRIST gosbédigaeth ein pechod ni, yn cael ei briodoli i'r TAD, *Zec.* xiii. 7. Yr hyn a ofodir yma mewn ffordd o orchymyn, sydd yn yr Efengyl mewn dull o fanegiad, *Mat.* xxvi. 31 *Esa.* liii. 4, 6, 10. 2 *Cor.* v. 21. A hyn a wnaeth Duw, o blegid am *Herod*, a *Philat*, y cenhedloedd, a phlant Israel, pan yr ymgafglasant ynghyd, ni wnaethant ond cyflawni ragderfynedig gyngor Duw, *Aët.* iv. 27, 28. Yn amgen o ba le yr oedd yr holl gryndod oedd ar GRIST cyn bod neb gwedi gosod llaw arno, *Mat.* xxvi. 37, 38. *Marc* xvi. 33. *Heb.* v. 7. Yna efe gafodd ei wrando, gwel *Luc* xxii. 43, 44. Y mae hyn yn deitwng o'n sylw, fel y gallom wybod â phwy yr oedd gan GRIST i wneuthur ag ef, o blegid yr oedd ei ddioddefiadau yn fwy nag a allasai dyn ofod arno, ac yn fwy na theimladau ei gorph, pan y gwaeddodd ef allan, *Fy Nuw, fy Nuw, pa ham y'm gadewais.*—Ond fel y dywed yr Apostol, *Gal.* iii. 13. Efe a'n llwyr brynodd ni oddiwrth felldith y ddeddf, gan ei wneuthur yn felldith drosom: *b. y.* Efe a dalodd yr hyn ag oedd y ddeddf yn ei ofyn; ac a dderbyniodd y gosg ag oedd Duw yn ei fwriadu ei roi am bechod ei bobl, *Esa.* liii. 6. Yn awr y mae yn rhaid fod CRIST yn dioddeu y pethau hyn, naill ai dros bechodau yr holl fyd, neu dros rai pechodau i'r holl fyd, neu holl bechodau rhai o'r byd. (1.) Os bu ef farw dros holl bechodau yr holl fyd, pa ham nad yw'r byd yn gadwedig? o blegid y mae yn eglur nad ydynt, *Esa.* lxvi. 24. (2.) Os dros rai pechodau i'r holl fyd y bu ef farw, mae yn eglur na bydd neb cadwedig, *Sal.* cxliii. 2. *Sal.* cxxx. 3. Ac na chaiff CRIST byth weled o lasur ei enaid a'i ddiwallu. (3.) Ond os bu CRIST farw dros holl bechodau ei Etholedigion, yna hwy a gânt yn

yn sicr eu cadw, ac efe a wel ei hâd, ac ewyllys yr **ARGLWYDD** a lwydda yn ei law ef. Ond fe allai y dywed rhai, mai o achos eu hangrhediniaeth yw na bydd y lleill yn gadwedig: ond a ydyw angrhediniaeth yn bechod? Os nad yw, pa ham y cânt eu cospi o'i blegid? Os ydyw yn bechod, pa ham na bu **CRIST** farw dros y pechod hwn hefyd? Ac os bu ef farw dros y pechod hwn, pa ham y rhaid i hwn eu rhwystro hwynt i fod yn gadwedig, mwy nâ rhyw bechod arall?

P E N. IV.

Y pethau hynny y'ngwaith y Brynedigaeth, fydd yn cael eu priodoli i Berson y MAB.

MAE gan y **MAB** law yn y gwaith hwn; yr hyn y mae ef yn ei gyflawni gyd â phlefer a boddlonrwydd: pan y dywedir nad oedd **Duw** yn ymhoffi mewn aberth nac offrwm; yna y mae ynteu yn ateb, "Wele, fi yn dyfod (yn rhol y Llyfr yr ysgrifenydd am danaf) i wneuthur dy ewyllys di, O **DDuw**, *Sal. xl. 6. Heb. x. 5, 6, 7.* Yr oedd pob ffordd arall yn annigonol, ac yn cael ei gwrthod; dyma **GRIST** yn cymmeryd y gwaith, Yn yr hwn y cafodd y **TAD** ei lwyr foddioni, *Mat. iii. 17. Ioan vi. 38. pen. iv. 34.* Ac y mae ef yn cyffesu iddo ef ddyfod i wneud ewyllys ei **DAD**, yn ei eiriau cyntaf ag sydd yn ysgrifenedig, *Luc ii. 49.* Ac yn agos i'w eiriau diweddaf ei fod gwedi cwplhau'r gwaith a roddwyd iddo ef i'w wneuthur, *Ioan xvii. 4.* A hyn a ellir ei gynnwys mewn tri pheth.

I. Eĩ waith ef yn cymmeryd cnawd, ac yn preswyllo yn ein plith ni, *Gal. iv. 4.* Nid cymmeryd rhyw Berson neilltuol arall, ond uno ein natur ddynol ni â'i Berson ei hun, *1 Tim. iii. 16. Heb. ii. 13.*— "Am fod y plant yn gyfrannogion o gig a gwaed:" Y cymmerth efe y natur ddynol, ac nid am fod y byd, neu holl hiliogaeth Adda. *adn 14.*

II. Ei offrymmiad ei hun i Dduw yn ddifeius i buro ein cydwybodau ni oddiwrth weithrededd drwg, *Heb. ix. 14. Dat. i. 5. Ephes. v. 25, 26.* I gymmeryd cwppan digofaint, ag oedd yn ein herbyn, o law ei DAD, a'i yfed ef ei hun yn ein lle ni, *Dan. ix. 26. Ioan xvii. 19. Rhuf. v. 6.* Dyma yr hwn ag oedd yn cael ei gyfgodi trwy yr holl aberthau gynt; ac er bod ei offrymmiad ef yn cael ei ystyried yn rhan o'i ddioddefaint, ond nid heb ei ufudd-dod, o blegid oni buasai iddo wneud hyn yn ewyllysgar, ni buasai ddim yn gymmeradwy, *Esa. liii. 7. Ioan x. 17, 18. Gal. ii. 20. I Pedr ii. 24.*

III. Ei eiriolaeth yn y nef, dros bob un ag y bu ef farw drostynt. Ni ddioddefodd ef ddim drostynt, a gwrthod eiriol drostynt; yr oedd pris ein prynedigaeth o fwy o werth yngolwg Duw a CHRIST, nac y byddai iddo gael ei daflu ymaith am eneidiau colledig; ac heb gymmeryd un gofal am danynt drachefn, *Ioan xiv. 2, 3. Heb. ix. 7, 11, 12.* Ac y mae'r Apostol yn dywedyd wrthym, i *Ioan ii. 1.* O pecha neb, fod i ni Eiriolwr gyd â'r TAD, IESU GRIST y cyfiawn; ac yn *adn. 2.* y mae ef yn dywedyd, pa fodd y daeth hynny o amgylch, sef am ei fod ef yn IAWN dros ein pechodau ni: Ac ni a welwn ei fod ef yn ~~gwrthod~~ gweddio dros neb ond y rhai y bu ef farw drostynt,—*Ioan xvii. 9.* A phe buasai ef yn eiriol dros y lleill, efe a gawfai ei wrando, *Ioan xi. 42.* Ac yna hwy a gawfent eu hachub, *Heb. vii. 25.* Hyn oedd hyder yr Apostol, pan y dywedodd, "Pwy a esyd ddim yn erbyn etholedigion Duw? Duw yw yr hwn sydd yn cyfiawnhau; Pwy yw'r hwn sydd yn damnio? CRIST yw'r hwn a fu farw, i.e. yn hytrach yr hwn a gyfodwyd hefyd, yr hwn hefyd sydd ar ddeheulaw Duw, yr hwn hefyd sydd yn-eiriol drosom ni." *Rhuf. viii. 33, 34.* Yma ni a welwn, y gall y rhai y bu CRIST farw drostynt, i erfyn iddo ef eiriol hefyd ar eu rhan. Gan fod i ni y fath Archoffeiriad ar Dŷ Dduw, nyni a allwn fyned yn hyderus at orfedd-faingc y gras, *Heb. x. 14, 21, 22.*

P E N. V.

Gwaith neillduol yr Ysbryd Glân yn y matter.

ME W N ychydig eiriau, ni a allwn ystyried gwaith hwn, yr hwn yn ei drefn, yw y trydydd yn y Bendigedig UN; yr hwn oll yw'r cyfan, yr Ysbryd Glân, yn eglur yn cyd weithredu yn ei wahanol weithrediad, i bob rhan o'r gwaith gogoneddus; yr hyn a ellir ei ystyried yn dair rhan.

I. Cnawdoliaeth y MAB, a'i gyflawn gynnorthwyon a gafodd yn amser ei ymdaith gyd â ni; o blegid ei fam ef a gafwyd yn feichiog o'r Ysbryd Glân, *Mat. i. 18.* Os gofynni gyd â Mair, Pa fodd y gallai hyn fod? Y mae yr Angel yn ateb, mor belled ag y mae yn weddus i ti a hithau i wybod y dirgelwch hwn, *Luc i. 35.* "Nerth y Goruehaf a'th gyfgoda," &c. Cyflybiaeth (medd rhai) oddiwrth y Iâr yn cyfgodi ei wyau, nes y byddont yn deor cywion: o blegid trwy allu'r Ysbryd y cafodd ef ei ymddwyn yn y groth, yr hwn a'i ffurfiodd ef yr un modd ag y creodd ef y byd: ~~ac mewn~~ amser, yr un modd ag y ffurfiwyd ef trwy allu'r Ysbryd, fe a'i llanwyd ef â'r Ysbryd, ac a gryfhaodd fwy fwy, hyd onid oedd yn gyflawn o'r Ysbryd, ac heb fesur arno. *Iaen iii. 34.*

II. Yn ei ddioddefiadau, neu offrynniad, yr hyn fydd yn cynnwys yr hyn a ddioddefodd, a'r hyn a wnaeth ef wrth ddioddeu, sef yn (1.) offrynniad ei hun yn aberth waedlyd ar y groes. (2.) Ymddangosiad o hynny ger bron ei DAD yn wastadol, a hyn oll trwy'r Ysbryd tragywyddol, *Heb. ix. 14. Rhuf. i. 4. 1 Petr iii. 18.* Yr oedd gwaith yr Ysbryd yn angenrheidiol, yn gystal a'i aberth, a'i adgyfodiad; o blegid ei aberthiad ewyllysgar ef trwy'r Ysbryd, ydoedd y tân tragywyddol ag oedd dan yr aberth, ac oedd yn ei wneud ef yn gymmeradwy gan DDUW.

III. Yr oedd yr Ysbryd hefyd yn weithred yn ei adgyfodiad ef, *Rhuf. viii. 11.* Felly mi a eglurais y modd

modd ag y mae pob un o'r Personau a llaw y'ngwaith ein prynedigaeith; eu trefn, eu cydsyniad; a'u hamryw weithrediadau; er hynny nid ydynt i'w rhannu, ond eu priodoli i'r holl Ddwysol natur; ac y mae pob un o'r Personau yn gyfan gyfrannog: ac megis ag y cyd-unafant i ddechreu y gwaith, felly hwy a gyd-unant i garrio ymlaen y cymhwysiad o hono, hyd oni orphenir oll. *Col. i. 12, 13, 14.*

P E N. VI.

Y moddion a arferir gan y Goruchwiltwyr uchod, yn ein Iechydwrriaeth.

NI a gawn yn nefaf ystyried y moddion ag oedd Duw yn gweithredu i gyflawni y diben mawr o'n Iechydwrriaeth, er nad ydynt ond yr un peth ag a soniwyd; ond yn awr i'w ystyried mewn dull gwahanol, ac yn canlyn yr hyn a ddywedwyd o'r blaen.

I. Y moddion a arfaethwyd, ac a arferwyd gan DDUW i'r diben hyn, oedd holl ofodiad a threfniad y DUWDOD, perthynafol i gyflawni ei fwriad dragywyddol; am hyn y mae IESU GRIST yn cael ei alw yn Gyfryngwr: yr hyn a gyflawnodd ef.

1. Nid ydym ni yn meddwl wrth ei aberthiad ei hun, megis Oen difeius a difrycheulyd, i DDUW ei Dad, pan y dygodd ef ein pechod ni yn ei gorph ei hun ar y pren; ond hefyd ei holl ufudd-dod dioddefol a gweithredol ef, yr hyn a wnaeth ef mewn ufudd-dod i Ddeddf Duw, fel ag y byddai yn ddiwedd y ddeddf i'r rhai a gredent. *Rhuf. x. 4.*

2. Ac nid ydym ni yn meddwl chwaith wrth ei eir-iolaeth ef, ddim ond ei ymddangosiad ef yn y Nef, ond hefyd ei holl waith ef o'i adgyfodiad a'i efgyniad i'r gogoniant, hyd nes byddo pob Tywyfogaeth ac awdurdod, gwedi ymoltwng lldo ef, *Rhuf. iv. 25.—Act. iii. 26. i Cor. xv. 14, 17, 19.*

II. Nid oedd dim y'marwolaeth CRIST ag oedd yn edymunol, ond fel ag yr oedd o ofodiad Duw, ac ufuddod CRIST i ateb diben gogoneddus. Pa ddaioni a allasai fod y'ngwaith *Herod*, a *Phontius Pilat*, yr Iuddewon a'r Cenhedloedd, yn cyd-uno yn y weithred farbaraidd greulon hynny, o rod-di MAB ac Enneiniog Duw i farwolaeth? *Act.* iv. 27. Neu pa ddaioni a allasai fod i FAB Duw i gael ei ddryllio, ei gystuddio, a'i wneud yn felldith ac yn bechod drosom ni, nes ydoedd yr holl Greadigaeth yn arswydo wrth weled y digofaint ag oedd ef yn ei ddiodeu, oni buasai fod hynny fel moddion i ateb diben gogoneddus iawn? *Act.* ii. 23. *pen.* iv. 28. Ac yn hyn yr oedd y Tri Pherson yn cyd-uno, fef (1.) Dwyn meibion lawer i ogoniant, er mawl gogoniant gras Duw. (2.) Cymhwysiad o'r grasfau at y rhai a gaent etifeddu yr Iechydwrïaeth. *Rhuf.* iv. 25. *Ioan* xvii. 19. (3.) Megis ag yr oedd ef trwy ei farwolaeth, gwedi pwrcafu'r bendithion; y mae ef trwy ei Eiriolaeth, yn cyfrannu'r bendithion.

P E N. VII.

Yn cynnwys Rhesyddau i brofi fod Aberth ac Eiriolaeth CRIST, fel un moddion i gyflawni'r un diben gogoneddus.

I. **Y** Rheswm cyntaf, fydd yn ymddangos oddiwrth y gwaistadol undeb y mae'r Ysgrythur yn ei brofi fod rhwng y ddau, fel ag y maent yn anwahanol, a'u heffaith, a'u ffrwythau yn eu canlyn. *Esa.* liii. 11. Gweithredol Gyfiawnhad pechaduriaid, yw ffrwythau Eiriolaeth CRIST, fel canlyniad o'i waith ef yn diodeu drostynt; ac ni ddylai neb rannu'r hyn a gyfylltodd Duw. *Rhuf.* iv. 25. Ac os bu CRIST farw dros lawb, yna fe a gyfiawnheir pawb; neu y mae ef yn ffael gwneud yr hyn a fwriadodd ef wrth farw, ac adgyfodi; yr hyn fydd gabledd i'w feddwl: ac o'm rhan

i, myfi a gredaf yr Apostol, *Rhuf. viii. 32, 33, 34. pen. v. 6, 9.*

II. I aberthu, ac i'eiriol, i offrymmu a gweddio sydd yn weithredoedd perthynol i swydd yr Offeiriad, ac a ofynair gan bob un sydd yn gwafanaethu'r swydd honno; ac os gwna ef esgeuluso un o honynt, ni all efe fod yn Offeiriad ffyddlon. Y ddau hyn a welwn ni yn cael eu cyflawni gan IESU GRIST. i *Ioan ii. 1, 2.* Felly y mae yn rhaid iddo fod yn eiriolwr i bledio, yn gyftal ag i offrymmu aberth, cyn y gallo fod yn Arch-offeiriad trugarog ar Dŷ Dduw, er ealondid i blant Duw neshau at yr orsedd: Ond hyn y mae'r Apostol yn ei brofi mewn modd helaeth ac eglur, yn ei Lythyr at y Hebreaid; gyd â golwg ar hyn y mae ef yn euhannog hwynt i neshau yn hyderus at Orsedd-fainge y gras. *Heb. x. 19. pen. ix. 11, 12, 13. pen. vii. 24. Rhuf. viii. 27. i Ioan v. 14. Ioan xi. 42.* Gan na ellir rhannu offrymmiad ac eiriolaeth CRIST, ond eu bod yn wastad yn ogyfuwch o ran eu gwrthddrychau; gan hynny y mae yn rhaid i'r rhai sydd yn dal prynedigaeith gyffredinol, naill ai meddwl ei fod yn eiriol dros bawb, neu nad yw ef ddim yn cyflawni ond un rhan o swydd Offeiriad; neu fod mor rhyfygus a dywedyd, nad yw ef ddim yn cael ei wrando, yr hyn sydd gwbl wrthwyneb i'r gair, yn *Ioan xi. 42.*

III. Y mae natur eiriolaeth CRIST yn profi yr hyn a ddywedpwyd, o blegid fel y mae ef yn awr yn berffaith yn y Nefoedd; nid trwy ymostyngiad a thriftyd calon, neu lais deisyfiad heb deilyngdod; ond hollol ymddangosiad o hono ei hun trwy waed y taenelliad, o flaen gorsedd gras yn y Nefoedd drosom ni. *Heb. ix. 24.* O blegid fe a gydmarir ei ymddangosiad ef yn y Nefoedd drosom ni, i ymddangosiad yr Archoffeiriad yn y lle Sanctaidd, *adnodau 12, 13.* Ac ymddangosiad ei aberth ef, a barha yn effeithiol, hyd oni ddygo ei holl blant i'r gogoniant. *Dat. iii. 8.*

IV. Os darfu i farwolaeth ac aberth CRIST, bwr-casu a chyrhaeddud y daioni hynny, sydd yn cael yn weithredol ei gyfrannu trwy ei eiriolaeth; yna yr oedd

ddau yn ateb i'r un diben, a bod y bendithion fydd yn cael eu cyfrannu trwy farwolaeth ac eiriolaeth CRIST, yn gyflawniad o gyttundeb ag oedd rhwng y TAD a'r MAB, yn ei waith ef yn ymrwngomo ei hun yn e-wyllysgar i waith y brynedigaeth; ac yn ol y cyfryw gyttundeb, yr oedd y TAD yn addo i'r MAB, atebiad i'w ddeisyfiad, fel ffrwyth ei lafur, a gwobr ei ddi-oddefaint. Ac fel y mae yn rhaid bod addewid yn wastad yn sylfaen i ddeisyfiad, felly y mae yma, *Sal. ii. 8.* "Gofyn i mi, a rhoddaf y cennedloedd yn e-tifeddiaeth i ti." Lle y gwelwn fod CRIST yn y cyf-fammod gras yn cael addewid, ac nad yw hon yn cael ei chyflawni, nes byddo bendithion yn cael eu cyfran-nu, mewn cyfattedbiad i farwolaeth ac eiriolaeth Crist; a hyn yw sail ei Eiriolaeth, sef yr Addewid a roddwyd iddo.

V. Gan fod DUW gwedi cysylltu marwolaeth ac eiriolaeth CRIST yn *un*, yn ei fwydd Offeiriadol, na fydded i ni eu gwahanu hwynt; ac y mae'r Ysgrythur yn dywedyd, nas gallwn gael Mes oddiwrth y naill heb y llall. *1 Cor. xv. 17. Heb. ix. 12.*

VI. Y mae rhannu marwolaeth ac eiriolaeth Crist, yn torri ymaith gyfur yr enaid, ac yn attal y dddan-wch hynny fydd yn codi oddiwrth olwg ar fod CRIST gwedi marw drosom; o blegid y mae llawenydd y duwiol, yn tarddu oddiar y berthynas fydd rhwng a-berth ac eiriolaeth CRIST; am mai trwy ei farwol-aeth, y pwrcafodd ef bardwn a heddwch, a thrwy ei eiriolaeth ef, y mae'r hyn a bwrcafodd efe yn cael eu danfon i lawr i ni; o herwydd hynny ni edy efe ein pechodau ni arnom, ond efe a'u dilyn hwy o lys i lys, ac o gwert i gwert, hyd nes y byddont gwedi cael eu llwyr bardynu, a'u symmyd ymaith yn lân. *Heb. ix. 26. 1 Cor. xv. 17. Heb. vii. 25. Rhuf. viii. 34.* Felly y rhai y bu ef farw drostynt, y mae ef hefyd yn eiriol drostynt.

P E N. VIII.

Attebiad i'r gwrth'nebiad a ddywedwyd o'r blaen.

YN ol yr hyn a ddywedwyd yn y Bennaod o'r blaen, y mae yn ymddangos yn eglur, fod Aberth ac Eiriolaeth CRIST o'r un haelaethrwydd o ran y diben, a'i fod ef yn eiriol yn barhaus dros y rhai y bu ef farw drostynt; ac felly eu bod i'w golygu mewn cyd-gordiad, megis ain moddion i ateb yr un diben gogoneddus, ac yn perthyn i'r un Person, yn swydd Offeiriadol CRIST; ac fe ymddengus na offrymmodd CRIST ei hun dros neb, ond dros y rhai y mae ef yn Offeiriad iddynt, ac nad yw ef yn Offeiriad i neb. ond i'r rhai y mae ef yn eiriol drostynt.

Onid fe ddywed ein gwrth'nebwyr, fod cyfryngdod CRIST yn fwy cyffredinol a neilltuol na hyn, a'r Ysgrythyrau a gymmerant i brofi hynny yw y rhai canlynol, 1 *Tim.* ii. 5. *pen.* iv. 10. *Heb.* ix. 15. Ei fod ef yn offeiriad a chyfryngwr dros bawb, am ei fod yn dywedyd, 1 *Tim.* iv. 10. "O herwydd i ni obeithio yn y DUW byw, yr hwn yw achubydd pob dyn;"—A'i fod ef yn neilltuol dros rai, am ei fod ef yn dywedyd, *yn enwedig i'r ffyddloniaid*: wrth hyn y maent yn meddwl fod Crist gwedi rhoi IAWN dros bob dyn, yr hyn *bob*, sydd mor bell oddiwrth feddwl yr Ysgrythur, fel ag y mae yn fwy teilwng o'i ddirmygu, na'i ateb. Y mae pob cyfryngdod yn gytundeb rhwng partion, a phob cyfryngwr, yn gyfryngwr o ryw gyfammod; os ydyw Crist yn gyfryngwr o ryw gyfammod haelaethach na'r cyfammod gras, Pa gyfammod yw hwnnw? y mae yn rhaid mai'r cyfammod gweithredol; ond y mae meddwl hynny yn ffolineb, ac yn dadymchwelyd yr holl Ysgrythyrau; i ddywedyd ei fod ef yn gyfryngwr i gyfammod sydd gwedi ei ddiddymu.—Ond ar Destament gwell o hynny y gwnaethwyd Iesu yn fachniydd, *Heb.* vii. 22.

Onid i'r diben o hymnyd pob elgus ffigiol sydd gan

yr rhai sydd yn ceisio haeru fod Crist gwedi rhoddi ei hun yn aberth dros bawb yn gyffredinol: ni a gawn y'mhellach, i brofi trwy'r Ysgrythyrau, na bu ef ddim marw ond dros yr eglwys yn unig, yr hon a bwrcasodd ef â'i briod waed, *Act. 20. 28.* yr eglwys yw gwrthrych ei gariad ef, *Ephes. v. 25, 26, 27.* Y rhai hyn yw'r detaid y rhoddodd Crist ei fywyd drostynt, *Ioan x. 15.* Dros yr eglwys yr ymddangosodd ef yn y Nefoedd, *Heb. ix. 24.* Nid oes un gair yn cael ei ddywedyd trwy yr holl Ysgrythyrau, ei fod ef yn gyfryngwr i neb arall. Edrychwch ar ei waith ef yn cymmeryd cnawd; Efe a ddywed, mai am fod y plant yn gyfranogion o gŵg a gwaed, y gwnaeth ef hynny; ac nid am fod y byd, *Heb. ii. 14.* Edrychwch ar ei waith ef yn aberthu ei hun, efe a ddywed mai er eu mwyn hwy yr ydwyf fi yn Sancteiddio fy hun, ac nid er mwyn y byd, *Ioan xvii. 19.* Edrychwch ar ei farwolaeth, a'i adgyfodiad; efe a fu farw am ein pechodau ni, ac a adgyfododd er ein cyfiawnhâd, *Rhuf. iv. 25.* Edrychwch ar ei esgyniad i'r Nefoedd, *Ioan xiv. 2.* "Yr ydwyf yn myned i barottoi lle i chwi." Edrychwch ar ei eiriolaeth barhaus ef, *Heb. vii. 25.* Nid oes cymmaint ac un gair i amddiffyn prynedigaeth gyffredinol, ond yn y gwrthwyneb; i.e. y mae ef ei hun yn dywedyd yn eglur, nad yw ef ddim yn eiriol dros bawb,—*Ioan xvii. 9.*

1. Ond gadewch i ni edrych a ydyw yr Ysgrythyrau y maent yn eu cymmeryd, yn profi eu Pwngc, i *Tim. ii. 5.* "Canys un Duw sydd, ac un cyfryngwr hefyd rhwng Duw a dynion, y dyn Crist Iesu." Beth am hynny, adolwn? A gafglwn ni oddiwrth hyn, na all CRIST ddim bod yn gyfryngwr rhwng Duw a dynion, heb fod felly i bob dyn? Onid yw'r etholedigion yn ddynion? onid yw'r plant yn gyfranogion o gŵg a gwaed? A'i eglwys yn bobl fel eraill? Pa raid yw gwyneuthur tertyniad cyffredinol oddiwrth destyn angherfynedig? Y mae yn sicr ei fod ef yn gyfryngwr i ddynion, pe buasai ond bod i'r Apostolion yn unig.

2. Ond gadewch i ni weled, a ydyw yr ail destyn ddim yn cadarnhau eu pwynt hwy, sef "Yr hwn yw achubydd

achubydd pob dyn, yn enwedig y ffyddloniaid :”—
 i *Tim.* iv. 10. Ond nid oes yma un gair yn cael ei ddywedyd am **GRIST** fel cyfryngwr ; ond am y **Duw** byw **fel** Achubydd : fel ag y gwelwn yn y rhan flaenaf o'r adn. Ac y mae'r **TAD** yn fynych yn cael ei alw yn Achubwr, megis y soniwyd o'r blaen ; fel ag y mae ef yn ei ofal, a'i ragluniaeth, yn gofalu am bob math a'r ddyn, ac anifail hefyd ; *Sal.* xxxvi. 6. Felly **Duw** a feddylir yma, yr hwn sydd yn achub pob dyn, yn enwedig ei ffyddloniad ; fel **Duw** rhagluniaeth, ac nid **Crist** fel cyfryngwr, ond y **TAD**, yr hwn ni ddioddeu i'w blant i gael dim cam, am eu bod fel canwyll ei lygad ef, *Zec.* ii. 8. *Deut.* xxxii. 10. Hyn sydd yn galondid i'r rhai sydd yn credu ynddo ; ond ni byddai yn ddim calondid i'r ffyddloniaid, i glywed bod **Duw** yn achub y rhai ni chredodd erioed ynddo ; ac mor od y fyddai dywedyd, fod **Crist** yn achub y rhai na chafodd ras erioed, i gredu ynddo ; ac y mae ef yn dywedyd, na wna ef ddim eiriol drostynt, *Ioan* xvii. 9. 2 *Cor.* i. 9, 10. Pwy a all ddych'mygu bod yr **Apostol** yn ei waith ef yn dywedyd, am ein bod ni yn gobeithio yn y **Duw** byw ; yn meddwl dim yn chwagneg, na'i fod yn sylfaen ei hyder i fyned ymlaen a'i waith trwy ei holl gystudd a'i groesau ; ond i ddywedyd, bod **CRIST** yn Iachawdwr i rai na chânt byth eu hachub oddiwrth eu pechodau, megis y dywedir bod ei bobl, *Mat.* i. 21. Neu ddywedyd ei fod yn achub yr rhai na chlywodd erioed sôn am dano, neu ei fod yn gyfryngwr mewn dwy ystyriaeth, sef yn gyffredinol i bawb, ac yn neilltuol i'r rhai sydd yn credu ; sydd yn ymddangos i mi yn ffolineb : ac nid oes dim yn fwy sicr na bod **CRIST** yn Iachawdwr cyflawn, ymhob ystyr, i'r rhai ag y mae ef yn un ystyr, yn eu gwared hwynt oddiwrth eu holl bechodau, o anghrediniaeth, a'u hamufuddod, âg achubol ras yma, a gogoniant yn ol myned oddi yma.

II. Y mae cynnig arall yn cael ei wneud i ddangos yr athrawiaeth ddichellgar hon, trwy geisio dywedyd fod **CRIST** yn eiriol dros bawb, am ei fod ef yn pledio ar i'r Ysbryd Glân i gyd-uno a bendithio, cyfaddefiad, ymddiddanion,

ymddiddanion, a phregethiad y rhai sydd yn credu, fel ag y byddo i'r rhai y maent yn preswyllo yn eu plith, ac yn ymddiddan â hwynt i gael eu dwyn i gredu y gwirionedd, *Esa. xiii. 12. Luc xxiii. 34. Iac. xvii. 21, 22. Mat. v. 14, 15.* A'i fod ef mewn rhyw fodd yn gofod pob dyn sydd yn dyfod i'r byd, *Iean i. 9.* Megis ag yr oeddent yn gofod dwy ran yn Aberth CRIST, felly y maent yma yn gofod dwy ran yn ei Eiriolaeth ef! (1.) Ei fod yn eiriol dros bob dyn, fel ag y byddo iddynt ddyfod i gredu. (2.) Ei fod ef yn eiriol dros y credinwyr, fel ag y byddo iddynt gael eu cadw. Y *cynaf* o'r rhai'n yr ydym yn ei wrthnebu, am hynny y mae yn rhaid i ni sylwi ychydig arno.

1. Y mae rhai yn dywedyd ei fod yn eiriol dros y byd, mewn rhyw ystyr: yr ydwyf finnau yn gofyn y'mha ystyr? Ai yn gyson, neu yn anghyson? Ai trwy rinwedd ei farwolaeth, neu ryw ffordd arall? Ai gyd â bwriad a dymuniad iddynt hwy gael y pethau daionus ag y mae ef yn eiriol iddynt, neu i'r diben iddynt hwy gael bod hebddynt? Ai i bawb y mae ef yn eu gofyn, neu ynteu i'r rhai sydd oddi fewn i'r eglwys? A oes ffydd yn cael ei gofyn gan y cyfryw, neu ynte nid oes? (od oes) Pa un ai yn ammodol, neu ynte yn ddiammodol? yr holl bethau hyn a raid gael eu hatteb yn eglur, cyn y gellir profi eiriolaeth gyffredinol.

(1.) Pa un ai yn union, ai yn anunion, neu ryw bryd trwy ganlyniad yn unig, neu ryw ffordd arall yn yr eiriolaeth, y mae hyn yn cael ei arferyd? o blegid y mae y peth hynny yr ydys yn eiriol am dano yn cael ei ofod ger bron, nid fel y bwriad union-gyrchol o weddi CRIST; ond megis adlewyrchiad yn cyfodi oddiwrth fendith gwedi ei derbyn gan eraill: canys y deisyfiad ag y mae CRIST yn ei ofod i lawr yw;— “Bod i Dduw fendithio y rhai sydd yn credu, fel ag y byddo i'r rhai y maent yn preswyllo yn eu plith, neu yn pregethu iddynt, i gael eu dwyn i gredu yr Efengyl.” Y credinwyr yw'r uniawn wrthrychau ag y mae ef yn eiriol drostynt; a'r lleill ddim ond yn cael eu golygu trwyddynt hwy. Y daioni hefyd sydd yn cael ei ddymuno trwyddynt, sydd yn cael ei ysfr-

ied

ied naill ai trwy ddigwyddiad, neu'r diben fydd yn cael ei olygu trwy'r daioni hynny; os y cyntaf, nid yw eu daioni ddim yn cael ei fwriadu yn fwy na'u drwg; os yr ail, pahan nad yw ef yn cael ei gyflawni? pahan nad yw bwriad ein Iachawdwr yn cael ei wneud? Ai eisiau doethineb i ddewis moddion cymmwys i ateb y diben ag oedd yn cael ei fwriadu? neu eisiau gallu i gyflawni yr hyn ag oedd ef gwedi ei amcanu?

(2.) Ai trwy ninwedd ei farwolaeth y mae ef yn eiriol, neu ryw beth arall? os felly, yna y mae Crist yn eiriol drostynt fel ag y byddo iddynt dderbyn y pethau hynny a bwrcasodd efe iddynt trwy ei farwolaeth a'i aberth; o blegid dyma yw gwneuthur ei farwolaeth a'i aberth yn sylfaen ei eiriolaeth: os felly, ac os ydyw meddwl y bobl hyn yn wir, fe a ddarfu i CRIST trwy ei farwolaeth, bwrcasu ffydd i bawb; o blegid y mae ef yn eiriol fel ag y byddo i bawb gredu, os sylfaenir ei eiriolaeth ar haeddiant ei farwolaeth.— Ond y mae hyn yn fwy nag y gall y rhai fydd yn amddiffyn prynedigaeth gyffredinol ei fantumio; o blegid os trwy ei farwolaeth y bwrcasodd efe ffydd i bawb, a'i fod ef trwy ei eiriolaeth yn ersyn hynny iddynt, pahan nad ydynt yn ei dderbyn? A ydyw hyn ddim yn ddigon iddynt i gael yr un ysprydol fendith?

(3.) A ydyw ef yn eiriol drostynt gyd â bwriad iddynt gael ffydd, neu ynte nid yw? os nad ydyw, nid yw ei eiriolaeth ef ond gwawd, a deisyfiad am beth nad ydyw ef ddim yn chwennych ei gael; os ydyw, pahan nad yw hynny yn cael ei gyflawni? pahan nad yw pawb yn credu, os bu farw dros bawb, ac eiriol dros bawb, fel y byddai iddynt gredu? A phahan nad yw pawb yn gadwedig? O blegid y mae CRIST yn wastad yn cael ei wrando gan ei DAD. *Ioan xi. 42.*

(4.) Ai dros bawb y mae CRIST yn eiriol, ynte dros y rhai fydd o fewn i'r Eglwys? Os y diweddaf, yna y mae'r ple am brynedigaeth gyffredinol yn syrthio i'r ddaear: Os y cyntaf, pa fodd y cyd-saif hynny â deisyfiad CRIST, sef bod i'r Ysbryd Glân i arwain, i ddysgu, a bendithio gweinidogaeth ei weision, fel ag

y byddai i eraill i gael eu dwyn i gredu, ac ar yr un pryd miloedd heb gredu, a miliwnau eraill heb glywed yr Efengyl erioed?

(5.) Os ydyw ef yn eiriol ar iddynt gael ffydd, yna y mae ef yn gwneud hynny yn ammodol, neu yn ddi-ammodol; os yn ammodol, y mae hynny naill ai o ran Duw, neu o ran y dyn: os yn ddi-ammodol, y mae pawb yn credu; os yw ef yn eiriol dros bawb; neu nid yw CRIST ddim yn cael ei wrando, *Ioan xi. 42.* Os ydyw'r ammod o ran Duw, ni all hynny fod ond hyn, sef os gwel Duw fod yn dda; ond os chwanegwn ni yr ammod yma, y mae y ddau beth hyn yn ein iachawdwr; sef naill ai bydra yn aberth ac eiriolaeth CRIST i gyflawni ewyllys ei DAD, neu ryw chwannegiad at ewyllys Duw, yn fwy na'r hyn ag oedd ef yn y dechreuad. Ni all y cyntaf ddim bod, o blegid undeb ei Berfon â'r TAD yn awr yn y gogoniant, a'r addewid a roddodd ef iddo, *Sal. ii. 8.* Na'r ail chwaith, am fod Duw yn wastad yr hyn oedd ef o'r dechreuad. Os ydyw yr ammod o ran y dyn, Beth yw'r ammod hynny? A phwy ran o'r Ysgrythur sydd yn fôn am dano? A phwy ammod a ddaw i ateb gofyniad Duw? Ai derbyniant waith yr Ysbryd, ac ufuddhau i ras Duw, a ydyw hynny ddim yn ffydd? Os ydyw, yna y mae CRIST yn eiriol am iddynt gredu, waith bod ffydd ganddynt.

Hyn, a llawer yn chwanneg a ellid ei chwannegu, i ddangos y dull fel o ymresymmu, neu haeru sydd ganddynt: drachefn fe a amcenir profi eiriolaeth gyffredinol, oddiwrth eiriau CRIST yn *Ioan xvii. 21, 23.* Ond er fod rhyw beth yn ymddangos yn ogoneddus y'ngweddi yr Arglwydd yma, etto nid ydyw yn cadarnhau eiriolaeth gyffredinol. (1.) Pe buasai CRIST yn bwriadu, ac yn dymuno bod yr holl fyd yn credu, efe a fuasai yn gweddio am ryw foddion mwy effeithiol na'r hyn a wnaeth ef, i ddyfod a'r gwaith i ben, megis y gwnaeth ef i ychydig o rifedi, *Mat. xi. 25. 26.*— (2.) Ni ddylem ni ddim meddwl fod Crist yn gwneud dim yn groes i'r hyn y mae ef ei hun yn ei ddywedyd. *Ioan xvii. 9.* (3.) Y mae'r gair byd weithiau yn y

Bennod

Bennod hon yn cael ei arferyd, i arwyddo y duwiolion sydd yn y byd, bryd arall yr annuwiolion. (4.) Ac wrth y geiriau credu a gwybod, yn *adn.* 21. a'r 23. Nid oes i ni feddwl yr adnabyddiaeth, a'r grediniaeth honno, sydd yn dyfod a dynion i dderbyn CRIST, a'u gwneud yn feibion Duw trwy ras; ond crediniaeth a chyfaddefiad nad oedd CRIST ddim o'r peth ag oeddent o'r blaen yn meddwl ei fod, yn dwyllwr, &c.— (5.) Am y geiriau mae Ioan. yn dywedyd, *pen.* i. 9. Fod Crist yn goleuo pob dyn sydd yn dyfod i'r byd, nid yw hyn ddim hefyd yn profi ei eiriolaeth yn gyffredinol; ond mai efe yw'r gwir oleuni, a phob un sydd yn cael ei oleno, sydd yn derbyn ei oleuni oddi wrtho ef, yr hwn yw ffynnon goleuni.

L L Y F R II.

P E N. I.

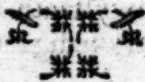
Rhai ystyriaethau blaenorol, i ymosyn yn fwy neilltuol i ddiben ac effaith marwolaeth CRIST.

Y Mae diben marwolaeth Crist, naill ai yn bennaf a mwyaf, neu yn gyfryngol ac yn wafanaethol i ryw ddiben arall.

I. Y diben cyntaf yw, gogoniant Duw, neu amlygiad ei briodoliaethau gogoneddus: yn enwedig ei gyfiawnder a'i drugaredd: Y mae Duw o angenrheidrwydd yn golygu ei hun yn y lle blaenaf, megis y daioni pennaf, yn hollol o hono ei hun, ac nid trwy rinwedd derbyniad o neb arall, yn un rhyw Fod,— *Dihar.* xvi. 4. A phob peth arall yn dyfod oddiamgylch, i ofod allan ei ogoniant ef, a *Cor.* iv. 15. Am hynny fe a ddywedir, fod Crist ei hun yn eiddo Duw, i *Cor.* iii. 23. Yn ateb i ogoneddu Duw yn yr holl wafanaeth a wnaethpwyd ganddo ef, *Ephes.* i. 16.— Holl ddiben yr oruchwyliath hon; Ein dewisiad er tragywyddoldeb, a'n prynedigaeth trwy Grift, a'n holl fendithion

fendithion ysprydol, fydd gwedi eu fferhau, eu bod er gogoniant ei ras ef, *adn.* 13. A dynia ddiben yr holl leshad ag ydym ni yn ei gael trwy ei farwolaeth ef, *Phil.* i. 11. *pen.* ii. 11. *Rhuf.* ix. *Dat.* v. 13.

II. Y mae diben arall o farwolaeth Crist, yr hwn fydd yn gyfryngol, ac yn wasanaethol i'r llall, sef yr effaith y mae ef yn ei gael mewn perthynas i ni, sef i'n dwyn ni at Dduw: ac er nad yw hwn o ran a-berth ac eiriolaeth Crist, ond un diben; er hynny, o ran perthynas y naill a'r llall yn eu hamryw weithred- iadau, fel y gellir galw un yn foddion, a'r llall y di- ben; o blegid fe appwyntiodd yr Arglwydd fod y fath gyfylltiad, a chyd-gordiad rhwng y pethau a bwrcaf- wyd i ni gan Crist, fel ag y byddai un yn foddion i gyrhaeddyd y llall, un yr ammod, a'r llall yr hyn fydd yn cael ei addo ar yr ammod honno; eithr pob un yr un modd gwedi eu pwrcafu i ni gan Crist: o blegid pe buasai un yn cael ei esgeuluso yn ei bwrcafiad ef, fe fuasai y llall yn ddifudd i ni. Yn awr y mae pob un o'r rhai'n yn gynnwysedig y'ngwaith Duw yn cyf- rannu ei hun i ni, pa un bynnag ai ei ras, ai ei ogon- iant, ei fendithion neu ei sancteiddrwydd, ffydd neu Iechydwriaeth; ac fel yr ydys yn galw ffydd y modd- ion, ac Iechydwriaeth y diben; ffydd yr ammod, a'r Iechydwriaeth yr etifeddiaeth addawedig. Dan yr enw ffydd, yr ydym yn meddwl pob gras cadwedigol arall ag fydd yn ei chanlyn; a than yr enw Iechydwriaeth, yr holl ogoniant a gaiff ei ddatguddio, *Rhuf.* viii. 21. Gyd â ffydd y mae'r holl effeithiol foddion, yn dufewn- ol ac yn allanol, yr hwn y mae'r Gair a'r Ysbryd yn ei weithredu, sef cyfiawnhad, cymmod â Duw, mab- wysiad: a'r holl ffrwythau fydd yn tarddu oddiwrth hynny; sef sancteiddrwydd, y'nghyd â'r holl ragor- freintiau eraill fydd yn perthyn i'r credinwyr, sef i'r holl rai, ac i bob un ag y bu Crist farw drostynt, y rhai fydd yn ammosibl eu rhanu, na'u gwahannu oddiwrth eu gilydd. *Rhuf.* viii, 37, 38, 39.

P E N. II.

*Yn cynnwys symmudiad rhai camfyniadau, a ddsparth-
iadau cyfeiliornus, y'ngbylch diben marwolaeth Crist.*

BOD marwolaeth, aberth, a thywalltiad gwaed
ein Harglwydd Iesu Grift, yn cael ei ystyried
fel moddion i ddwyn oddi amgylch y diben, ag oedd
gwedi cael ei apwyntio; fydd gwedi cael yn helaeth
ei brofi o'r blaen — A bod y cyfryw foddion yr hyn
nad yw ynddo ei hun ddymunol, ond fel ag yr oedd yn
atted i ddiben gogoneddus, am fod yn rhaid bod y di-
ben yn dda, heb hynny nis gallasai ef ddim bod yn dda;
a'r daioni hynny a raid bod naill ai i'r TAD, neu iddo
ei Hun, neu i ni.

I. Nid ei ddaioni ei hun yn unig a ymddengus yn
eglor, o blegid yr oedd ef yn hanfodol, ac yn dragy-
wyddol ogoneddus yn ei natur o ran ei Dduwdod;
er ei fod o'n rhan ni yn amlygu ei hun fwy fwy, ond
o'i ran ef ei hun o dragywyddoldeb, yr un i'r perffeith-
rwydd eithaf; ac o blegid hyn yn niwedd y cyfan, nid
oedd yn dymuno iddo ei hun ond y gogoniant ag oedd
iddo ef gyd â'r TAD cyn bod y byd. *Ioan xvii. 5.* Ac
o ran ei ddyndod, am ei fod o dragywyddoldeb gwedi
ei ethol yn berffaith gyfiawn a sanctaidd, nid oedd raid
iddo pan yr unwyd ef â'r Duwdod, i ddioddeu drosto
ei hun, ac nid oedd ef wrth farw, yn pwrcasu dim iddo
hun, am nad oedd ei enedigaeth ef ddim oddiar rag-
welediad ei ddioddefaint ef. Ac nid ei ogoniant ei hun
ydoedd ef yn ei olygu wrth ddioddeu'r groes, a diys-
tyru gwaradwydd, ond i ddwyn meibion lawer i ogon-
iant; megis yr oedd yr addewid. Ond yn wir efe a
ga'dd ei dra-ddyrchafu ac awdurdod ar bob cnawd, ac
a osodwyd yn farnwr y byw a'r meirw, mewn canlyn-
iad i'w ddarostyngiad a'i ddioddefaint; ond achub en-
aidiau ydoedd yr effaith a strwyth ei ddioddefaint, a'r
diben yn ei olwg ef, yn ei waith yn rhoddi iawn am
bechod: ond nid ydym ni yn gwadu nad oes gan Grift
F lywodraeth

lywodraeth ac awdurdod ar bob peth, ond nid ei farwolaeth ydyw y sylfaen o'i lywodraeth ar bob peth;— eithr ei ofodiad ef i hynny. *Heb. i. 2, 3. pen. ii. 7, 8.* Ond beth yw'r holl bethau hyn? *Sal. viii. 6, 7, 8.* Ond ni bu ef ddim marw dros yr holl rai hyn; o blegid fe a ddywedir fod ganddo awdurdod ar yr Angylion, ac y barha efe hwynt. *1 Cor. vi. 3.* Er hynny fe a ddywedir, nad oes gan yr Angylion un rhan yn marwolaeth CRIST, fel Iachawdwr i'w prynu oddiwrth eu pechodau; rhai o honynt yn wir nid oedd raid iddynt wrtho; a'r lleill fydd yn cael eu llwyr wrthod. *Heb. ii. 16.* Yn wir, Duw a'i gosododd ef yn Frenhin ar Seion, er gwaethaf ei holl elynion, ac efe a'i llywodraetha hwynt â gwialen haiarn. *Sal. ii. 9.* Ond nid effaith ei farwolaeth ef yw hynny, ond cariad y TAD at y MAB. *Ioan iii. 35. Mat. xi. 27.* A phe baem ni yn caniatâu yr hyn nid yw'r ysgrythur yn ei brofi, fef, bod CRIST wrth farw, yn ennill pwer i farnu: ni byddai hynny un help i brofi prynedigaeth gyffredinol; o blegid trwy'r awdurdod hwn, y mae efe yn condemnio yn gyftal ac achub. *Ioan v. 22, 27, 28, 29. 2 Cor. v. 10.* Gan hynny, a ydyw yn rhesymmol i ddywedyd, fod CRIST gwedi marw i achub pechadur, fel y gallai ef trwy hynny, gael awdurdod i'w gondemnio ef? nac ydyw yn wir, o blegid y mae'r naill yn llwyr ddiddymu'r llall.

II. Nid daioni i'w DAD oedd ei ddiben pennaf ef wrth farw, eithr pob daioni i ni oddiwrth DDUW; er fod rhai yn dywedyd mai ei ddiben ef oedd symmud y rhwystrau oddiar y ffordd, a boddloni cyfiawnder; fel ag y byddai gan ei Dad rydd-did i faddeu pechod, ar yr ammod ag y byddai ef yn chwenych, yr un a fynnai ai trwy ffydd, ai trwy weithredoedd: yr oedd gan DDUW (meddynt hwy) fwriad ac ewyllys i wneud daioni i ddynol-ryw; ond nis gallasai, o blegid pechod, am fod ei gyfiawnder yn sefyll ar y ffordd; am hynny efe a ddanfionodd ei FAB i symmud y rhwystr hynny, fel ag y gallai wneud trugaredd â phechadur-iaid, yn y modd ag oedd ef yn chwenych ei hun; ond
am

eu bod yn gosod y pwys mwya ar hyn, mi a gaf ddangos y ffolineb a'r twyll o hynny.

1. Nyni a ganiattawn na fuasai Duw ddim yn gwneud trugaredd â dynion, oni buasai i'w FAB foddloni cyfiawnder; am fod bwriad, arfaeth, a gosodiad Duw i hynny; fod fel ag y byddai iddo trwy hynny, ofod allan ei ogoniant y'nghosbedigaeth pechod. *Iago* i. 17. i *Sam.* xv. 29. O blegid nid oes cyfnewidiad yn Nuw. Ond dywedyd na allasai Duw ddim derbyn pechadur, fydd yn fwy nas gellir ei brofi trwy'r 'sgrythur'; ond y ffordd a gymmerodd efe yw'r ffordd fwyaf cymmwys yn ei olwg ef.

2. Yn ol eu dywediadau hwy, nid oedd anfoniad CRIST, ond yn tarddu oddiar gariad cyffredinol yn Nuw, neu yn hytrach dymuniad i wneud daioni; ac nid hollol weithred yn tarddu oddiar ewyllys Duw i achub yr etholedigion.

3. Os diben marwolaeth CRIST oedd ennill hawl i'w DAD (er ei fod yn gyfiawn) i achub pechaduriaid, yna fe a fu farw i bwrcafu rhydd-did i DDUW, ac nid i ni oddiwrth ein pechodau; o blegid yn ol eu dull hwy o ymresymmu, yr oedd y TAD mewn amgylchiad na allasai ef ddim gwneud yr hyn ag oedd ef yn ei ewyllysio: os felly, yr wyf yn methu gweled pa fodd y gellir dywedyd fod CRIST gwedi marw i achub ei bobl, ond yn hytrach i ryddhau Duw oddiwrth y rhwyfryr oedd ar ei ffordd i achub. Fe a ddywedir y'mhellach, fod yr hawl hyn fydd gan DDUW i faddeu pechod yn cyfodi oddiar farwolaeth CRIST, a bod hynny er ein daioni ni, fel ag y gallai Duw roi trugaredd i ni, os cyflawnem ni yr ammodau a ofododd ef: ond yr ydwyf fi yn dywedyd, fod hyn yn llwyr ddadymchwelyd holl rinwedd marwolaeth CRIST i ni. *Rhuf.* iv. 4.

4. Os pwrcafu rhydd-did i'r TAD yr oedd CRIST wrth farw, yna fe allasai hynny fod, heb fod un enaid yn gadwedig; o blegid beth pe buasai'r TAD wedi'n yn peidio a rhoi yr ammod hynny, ag a fuasai yn rhoi hawl i Iechydwriaeth: o blegid nid oedd ef ddim dan rwymmau i neb i'w roi, yn ol meddyliau y rhai hyn.

Y mae yn ddigon gwir fod ganddo awdurdod i wneud, ond yr hyn sydd gan un awdurdod i wneud, efe a all yr un a fynno ai wneud ai peidio : ac hefyd pe buasai ef yn gofod i lawr ammod o weithredoedd, ag a fuasai yn amhosibl iddynt hwy ei chyflawni, etto fe fuasai anghyflawn CRIST yn cael ei ddiben, pe buasai heb fod un pechadur yn gadwedig ; ond nid dyna fel y bu. *Ioan* xvii. 24. Drachefn, fe a ddywed y bobl hyn, i Dduw fyned i gyfammod newydd â'i bobl, gwedi i CRIST trwy ei farwolaeth symmud y rhwystrau oddiar y ffordd, ac ar ein gwaith ni yn cyflawni ammodau'r cyfammod hwnnw, ein bod ni yn cael lleshad oddiwrth farwolaeth CRIST : ond y mae hynny etto yn gamfynied ; o blegid CRIST sydd yn cael ei addo y'mlaenaf yn y cyfammod hwn. *Gen.* iii. 15. Heblaw hynny y mae natur y cyfammod gras yn dadymchwelyd y meddyliau hynny. *Fer.* xxxi. 33. Nid ydym ni yn gwadu nad oedd CRIST wrth farw yn golygu gogoniant Duw ; yn yr ystyr hynny yr oedd ef yn cael ei alw yn was i'w DAD, Yr hwn yr ymogoneddwyf ynnot. *Esa.* xlix. 3. *Rhuf.* iii. 25.

P E N. III.

Y diben union-gyrchol o farwolaeth Crist, y'nghyd â'r amryw ffyrdd yr oedd hyn yn cael ei fwriadu.

FE ddarfu i ni ofod i lawr yn y dechreuad, yr hyn y mae yr 'sgrythur yn ei gadarnhau ar y pen yma, ond ni a gawn etto fod yn fwy neilltuol, trwy ddangos yn (1.) Fod bwriad a chynghor Duw yn cael ei gyflawni y'marwolaeth CRIST a'i ewylllys ei hun, yr un â'i DAD. (2.) Hollol gyflawniad ac effaith ei aberth ef, y'nghyd â'r hyn a ddarfu iddo ei twyr wneuthur a'i bwriadu wrth farw. (3.) Mi a gaf ddangos yr ysgrythyr sydd yn pwyntio y personau ag y bu CRIST farw drostynt ; fel ag yr oeddent yn cael eu golygu yn wrthrychau iechydwrtaeth yn niben ac arfaeth Duw.

1. *Mat. xviii. 11.* MAB y dyn a ddaeth i gadw yr hyn a gollafid; y mae'r un geiriau yn *Luc. xix. 10.* Y cyntaf o flaen dammeg y ddafad gyfrgolledig, a'r llall am adferiad *Zacchaeus*: y ddau yn gosod allan ddiben dyfodiad CRIST; yr hyn oedd ewyllys ei DAD i achub pechaduriaid colledig; ac oddieithr iddo gael, ac achub y rhai ag oedd ef yn ei fwriadu, y mae ef yn methu yn ei amcan.

2. *Mat. i. 21.* Lle y mae'r Angel yn dywedyd am ddiben dyfodiad CRIST yn y cnawd, ac mewn canlyniad, ei farwolaeth ef; sef y gwardai ef ei bobl oddiwrth eu pechodau: a'r hyn oll ag oedd yn angenrheidiol tu ag at eu gwaredu, oedd yn cael ei fwriadu yma, heb hynny ni buasai ef ond mewn rhan yn Iachawdwr; yr hyn beth ni all Cristion ei oddef.

3. *1 Tim. i. 15.* Lle y mae Paul yn arferyd yr un gyffelyb ymadrodd, i ddangos nad i'r diben o agor y drws, fel y gallai pechaduriaid i ddyfod i mewn os gwelent hwy fod yn dda: ond i'w gweithredol achub oddiwrth bob euogrwydd ac awdurdod pechod, a digofaint Duw; ac os na chyflawnodd ef hyn, y mae diben ei ddyfodiad ef yn ofer: ond nid felly y mae, eithr efe a ddaeth i gyflawni hollol feddwl ac ewyllys Duw. *Esa. liii. 10. Heb. ii. 13.*

4. Nid oes dim yn fwy eglur na'r hyn y mae'r Apostol yn ei ddywedyd, yn *Heb. ii. 14. 15.* Sef gwardigaeth plant Duw oddiwrth awdurdod y diabol, anghyffwrdd, a'u dwyn hwy at Dduw; am hynny nid dros bawb y bu CRIST farw.

5. Yr un diben ac amcan a welwn yn *Eph. v. 25, 26, 27.* Nid yw yn bosibl i ddoethineb dyn i ddychmygu geiriau mor gymmwys i osod allan fwriad Duw, ag y mae'r Ysbryd Glân yn ei ddywedyd i Grist ei wneud, sef rhoddi ei hun dros ei eglwys, mewn un lle, a throsgom ni mewn lle arall; a'r diben sef i'n sancteiddio, a'u glanhau oddiwrth ein pechodau: Ac mi a ofynaf, A ydyw pawb o'r eglwys? A ydyw pawb yn cael eu glanhau, eu puru, eu sancteiddio, a'u dwyn yn agos trwy waed Crist? hyn ni ellir ei brofi na'i feddwl.

6. A fynnwch chwi ymadrodd CRIST ei hun, mewn perthynas i ddiben a bwriad ei ddyfodiad a'i farwolaeth. *Ioan xvii. 19. gwel adn. 6. a'r 9.* Hefyd eiriau Paul yn *Rhuf. xi. 26.* Sef y rhai a etholwyd i fywyd tragywyddol.

7. Hyn hefyd oedd cyngor ac ewyllys Duw. *Gal. i. 4.* A'r bwriad a'r ewyllys hon, y mae'r Apostol yn egluro y'mhellach yn *Pen. iv. 4, 5, 6.* Lle y gwelwn ei fod ef yn ein gwared ni oddiwrth y ddeddf, yn ein rhyddhau ni oddiwrth euogrwydd pechod, yn ein mabwysiadu ni yn feibion i DDUW, yn rhoddi ei Ysbryd i hreswyllo ynom ni, ac yn ein tynnu ni at DDUW; a hyn oll oedd bwriad y TAD yn ei waith yn rhoddi ei FAB i ni.

8. Un yn chwaneg a foniaf am dano, o lawer ac a ellid eu henwi, *b. y.* Diben Duw yn gwneuthur ei FAB yn bechod, oedd fel y byddai i'r rhai y gwnaethpwyd ef yn bechod drostynt, i gael eu gwneuthur yn gyfiawnder Duw ynddo ef. *2 Cor. v. 21.* Dyna oedd diben DUW yn anfon CRIST, i fod felly; ac hefyd ewyllysgarwch CRIST i ddyfod. Canys ni ddarfu i'r Arglwydd fwriadu dim ond yr hyn a wyddai a gai ei gyflawni,—a gwareded Duw ni rhag meddwl dim amgenach. Yr hyn a fwriadodd y TAD a'r MAB trwy farwolaeth CRIST, a gyflawnwyd yn gyfan gwbl;—Sef prynu, glanhau, sancteiddio, puro,—gwaredu rhag anghen, satan, a melltith y ddeddf, rhyddhau oddiwrth bechod. a dwyn ei bobl yn agos at DDUW, ynghyfiawnder Crist; felly yr hyn a fwriadwyd, a gyflawnwyd yn hollol ynddo ef.

II. Y peth nefaf a gaf ei brofi yw, bod Crist trwy ei farwolaeth yn hollol weithredol ac effeithiol, gwedi cyflawni ewyllys a bwriad Duw dros bawb o'r rhai ag yr aberthodd ef ei hun drostynt.

1. *Heb. ix. 12, 14.* Dau beth sydd yma yn cael eu cyfrif i waed Crist, un mewn perthynas i Dduw, sef cael i ni dragywyddol ryddhad; y llall mewn perthynas i ni, sef puro ein cydwybodau, &c. *Heb. i. 3.*—Yr hyn sydd yn cael ei gyfrif i'w aberth ef cyn ei esgyniad,

gyniad. *Heb.* ix. 26. A'r iawn hwn a roddodd Crist, a chymmeryd ymaith bechod; trwy aberthu eu hun, a raid bod yn cynnwys sancteiddhad yr enaid, yn gyftal a chyfiawnhad y rhai y bu efe farw drostynt.

2. Fe a ddywedir i Grist i ddwyn ein pechodau ni, yn ei gorph ar y pren, i *Pedr* ii. 24. *Esa.* liiii. 6, 11. Y mae yr holl bethau hyn a ddioddefodd Crist yn cynnwys rhyddhad sicr i ni oddiwrthynt. *Gal.* iii. 3.

3. Yr heddwch a wnaeth ef rhyngom ni â Duw. *Col.* i. 21, 22. *Ephes.* ii. 13, 14, 15, 16. Lle y gellir chwanegu yr holl lefydd hynny lle y mae ef yn dywedyd, ei fod ef yn gwaredu ei eglwys oddiwrth lid, digofaint, anghydwed, a gallu'r tywyllwch. *Rhuf.* v. 8, 9, 10. *Aet.* xx. 28. *Rhuf.* viii. 33, 34. *Dat.* v. 9, 10. *Dan.* ix. 24. Ni ellir dywedyd fod yr holl fendithion hyn, a'r addewidion, yn perthyn i holl blant *Adda*, nac i neb, ond i'r rhai a alwyd trwy ras i fod yn gadwedig.

4. Nyni a allwn chwanegu y lleoedd hynny ymae'r ysgrythur yn cyfrif ein bywyd ni i anghydwed Crist, *Ioan* vi. 33. Yn sicr efe a roddodd fywyd i'r byd, fef y rhai rhoddes ef ei fywyd drostynt. *Ioan* x. 15, 28. *Rhuf.* v. 6, 7, &c. 2 *Tim.* i. 10. Y mae'r holl lefydd hyn yn rhoddi digon o brawf yn erbyn Prynedigaeth gyffredinol, ac yn profi yn eglur, na bu CRIST ddim marw ond dros y rhai y mae ef yn weithredol yn eu cyfiawnhau, yn eu golchi, yn eu sancteiddio, ac yn eu hachub; &c. Ac am nad yw ef ddim yn gwnethur hynny â phawb, y mae yn eglur nad yw pawb ddim yn wrthrychau cymmwys o'i farwolaeth ef.

III. Amryw lefydd fydd yn pwyntio allan y personau dros ba rai y bu CRIST farw; fel rhai ag oedd gwedi cael eu bwriadu i fod yn wrthrychau y prynedigaeth; ac ni a gawn enw'r rhai o honynt. Mewn rhai manau o'r ysgrythur, y maent yn cael eu galw yn llawer. *Mat.* xxvi. 28. *Esa.* liiii. 11. *Marc* x, 45. *Mat.* xx. 28. *Heb.* ii. 10. Er fe allai nad yw'r gair llawer ddim yn ddigonol i gyfyngu gwrthrychau marwolaeth CRIST i'r rai, ac nid i bawb; am fod y gair weithiau

weithiau yn cael ei gymmeryd yn lle pawb. *Rhuf. v. 19.* Ond mewn lleoedd eraill, y mae yn eglur nad oedd yr Arglwydd yn meddwl, ond rhyw nifer, sef y rhai ag oedd ef gwedi eu dewis. *Ioan x. 15. pen. xi. 52. Heb. ii. 11. pen. v. 13. 14.* Ac yn fynych y rhai a roddwyd iddo ef gan y TAD. *Ioan xvii. 2, 6, 9, 11.* Y caent hwy yn sicr eu cadw, *adn. 12.—Heb. xiii. 20 Rhuf. viii. 33. Mat. i. 21.* Efe ei hun a dystiolaethodd iddo ef ddyfod i'w gwared hwynt, yn *Luc i. 68.* Sef y rhai a ragwybu efe. *Rhuf. xi. 2.* Y rhai y dywedodd efe fod gantho yn *Corinth*, cyn eu galw. *Act. xviii. 10. Heb. xiii. 12. Act. xx. 28. Ephes. v. 25. Heb. ix. 28. Dan. ix. 27.* Y llawer, fydd yn cael eu darlunio yn y modd uchod, y'nghyd â'r holl gymhwyfiadau a ddywedir fod ganddynt; nis gellir yn un modd eu cymhwyso at bawb o ddynol-ryw; ond yn unig y rhai a etholwyd gan y TAD i fywyd tragywyddol, trwy aberth a marwolaeth yr Arglwydd Iesu Grist.—Ond am ddadleuon a chabl dynion drwg cyfeiliornus yn erbyn y gwirionedd, ni ddylem ni ddim gwneuthur cyfrif o honynt; o blegid fe a ddywedodd y Phariseaid am ein Iachawdwr, mai *Samaritan* ydoedd efe, a bod ganddo gythrael, y'nghyd â llawer o gelwyddau eraill.

1. Ond am fod ein gwrth'nebwyd yn ceisio cymhwyso y gair llawer i arwyddo pawb, ac yn dywedyd nad ydym ni ddim yn ymrefymmu yn ddeg, i'w gyfeirio at rai; gadewch i ni feddwl fod trigolion *Llundain* yn cael eu rhannu yn ddwy ran, sef tlawd a chyfoethog; a bod rhyw ŵr mawr yn rhoddi rhoddion yn helaeth i lawer yn *Llundain*; a fyddai ddim yn weddus i ni feddwl mai i'r tlodion yn unig y byddai ef yn bwriadu cyfrannu ei roddion?

2. A'r geiriau hynny ag y mae ein gwrth'nebwyd yn eu cymmeryd i brofi bod y gair *llawer*, yn cynnwys y cyfan. *Dan. xii. 2. Rhuf. v. 19.* Nid yw ddim yn iawn ei fod ef yn meddwl hynny y'mhob man, ac nid yw'r geiriau hynny chwaith yn ateb dim o'r pwrpas; y mae *Daniel* yn eu rhannu i amrywiol rannau; ac y mae yn debyg ei fod yn golygu'r hyn y mae'r Apostol yn

yn ei ddywedyd, fef y bydd rhai o'r duwion ar y ddaear, pan y delo CRIST i farnu'r byd: ac am yr hyn y mae Paul yn ei ddywedyd, yn *Rhuf. v. 19.*—Yr un modd y mae ef yn feddwl; o blegid ni all fod un gydmariaeth rhwng pawb a phawb, ond meddwl yr Apostol yw, o ran yr effaith, fel ag y mae pechod Adda yn dyfod ag angen i'w holl hâd, felly y mae cyfiawnder Crist yn dyfod a bywyd i'r hâd ysfrydol.

Ond y maent hwy yn edrych ar ein dull ni o ymrefymmu, yn ffordd gyfrwys a thwyllodrus. Ond yn (1) yr ydym ni yn dywedyd, nad yw marwolaeth CRIST yn un man yn yr ysgrythur yn cael ei gyfrif dros bawb, neu i bob dyn. (2.) Nad oedd neb yn cael eu golygu fel gwrthrychau ei farwolaeth ef, ond y rhai ag oedd yn neilltuol i gael lleshad trwy ei offrw m a'i gymmod ef. (3.) Ac nid yw'r gair *llawer* yn cael ei arferyd ond yn y lle y mae ef yn dywedyd fod CRIST yn rhoddi ei einioes yn bridwerth drostynt. *Mut. xx. 28. 1 Tim ii. 6. 1 Pedr ii. 24. pen. iii. 18. Esa. liii. 5, 6. 1 Cor. xv. 3. Gal. iii. 13.*

“Fe ddywed ein gwrth'nebwyr fod y dull hwn o ymrefymmu yn anwireddus, ac yn annuwiol; ac nad yw yr ysgrythur yn un man yn dywedyd na roddodd Crist ei einioes, ond dros lawer yn unig, neu dros ei ddefaid &c. A'n bod ni yn chwanegu, ac yn tynnu oddiwrth yr ysgrythur:” Ond i basio heibio i derynau hoff yr awdwyr hyn, yr ydwyf fi yn dywedyd, fod CRIST yn cadarnhau mai dros y defaid y rhoddodd ef ei einioes, fef ei eglwys; ac y mae llaweroedd o lefydd yn yr ysgrythur, yn tystiolaethu nad yw pawb ddim o ddefaid, neu eglwys CRIST; am hynny yr ydym ni yn ymrefymmu, ac yn penderfynu, fel canlyniad cyfiawn a di-ambheuol, na fu ef ddim marw dros y rhai nad ydynt ddim yn ddefaid iddo, nac o'i eglwys ef; ac yn y lle y mae CRIST yn dywedyd iddo roddi ei einioes dros y defaid, y mae ef yn dywedyd, nad yw pawb o'i ddefaid ef. *Ioan x. 26.* Hefyd hwy a ddywedant, “Nad yw yr ysgrythur ddim yn dywedyd mai'r llawer ag y bu Crist marw drostynt yw'r defaid, ac yn enwedig ei etholedigion

etholedigion; ac nad yw Crist ddim yn gosod y gwahaniaeth rhwng y rhai y bu ef farw, a'r rhai ni bu ef farw drostynt; ond rhwng y rhai sydd yn credu, a'r rhai nid ydynt yn credu." Ond nid yw y dynion hyn, ond yn ceisio taslu niwl a thywyllwch ar lygaid yr anwybodus i arwain enaidiau o'r ffordd; o blegid y mae'r gair yn eglur yn dywedyd, i Grist roddi ei einioes dros lawer, ac yn darlunio'r llawer hynny i fod yn ddefaid i Grist. Ond i chwanegu:

1. Y llawer y bu Crist farw drostynt, oedd ei ddefaid, sydd gwedi ei brofi o'r blaen; o blegid y mae ef yn eglur yn dangos y gwahaniaeth rhwng y rhai y bu ef, a rhai ni bu ef ddim marw drostynt; ac yn galw'r cyntaf ei ddefaid. *Ioan x. 15.* Ac yn dywedyd yn *Ioan xvii. 28.* Ei fod ef yn rhoddi iddynt fywyd tragwyddol.

2. O ran gosod y gwahaniaeth fel hyn ac fel hyn; yr ydym ni yn cyfaddef, nad yw ef ddim, ac nid oedd raid gwneuthur mo hynny, o blegid y mae yn ddigon iddo ddywedyd, y rhai y bu ef farw; efe a fu farw drostynt yn yr un modd, ac i'r un diben, heb roi rheswm paham, i ni na neb arall.

3. Yr ydym yn gwadu fod un gwahaniaeth blaenorol yn cael ei wneud yma gan ein Iachawdwr, rhwng credinwyr, ac angrhedinwyr; ond rhwng defaid, a rhai heb fod yn ddefaid; etholedigion a rhai heb eu hethol; y mae gwahaniaeth eu cyflwr, yn ymddibennu ar fwriad Duw, a chariad Crist; ac nid ar eu gwaith hwy yn credu, nac yn angrhedu. *Ioan x. 26.*

4. Nid yw ef ddim yn perthyn i'r pwngc mewn llaw, pa faint o freintiau y mae Crist yma yn sôn amdanynt, ond dros bwy y bu ef farw; ac yr ydym ni yn tystiolaethu o ddwyn yr rhai y bu ef farw drostynt, i gredu ynddo trwy weinidogaeth yr efengyl: fe a ddi-chon y rhai y bu Crist farw drostynt, i dderbyn gwahanol ddoniau, a gwahanol freintiau, ac etto bod o'r un defaid.

5. Cariad a ffyddlondeb Crist y'ngweinidogaeth yr efengyl, a'i fwyddau cyfryngol; sydd yn ymddangos yn fwy yn ei waith ef yn rhoddi ei hun yn aberth dros bechod

bechod, yn fwy na dim arall. *Ioan xv. 13.* Ac nid oes yma un gair yn cael ei ddywedyd am GRIST yn marw fel esampl, er ei fod yn cael ei gymmeryd felly mewn lle arall, ond nid yw. ef ddim yma yn cael ei ddefnyddio i'r diben hynny.

P E N. IV.

Y gwahaniaeth yn y cymhwyfiad, y'ngbyd â'r defnydd, a'r farhad, y maent hwy yn ei wneud o'r Gair; hefyd meddyliau ein gwrthwynebwyr, ar yr holl ymddadlau, yn cael eu hegluro; a'r Cwestiwn o bob tu yn cael ei sefydlu yn ddi-uedd.

MI a gaf adael yr hyn fydd yn cadarnhau yr ymadrodd o'r blaen, hyd nes delwyf i atteb eu rhwymau dros brynedigaeth gyffredinol: yn bresennol ni chaf ond symmud yr atteb cyffredinol ag y maent yn ei roddi i'r ysgrythyrau, ag y maent yn gwyr droi eu meddwl, gan debig fod eu golygiadau o bwys.

I. Y maent yn dywedyd fod dau beth i'w ystyried mewn perthynas i'r pethau a bwrcafodd CRIST trwy ei aberth, yn gyntaf, y pwrpas ei hun: yn ail, y cymhwyfiad o hono i berfsonau neilltuol. (1.) Y maent yn dywedyd fod Crist gwedi pwrcasu Iechydwriaeth yn gyffredinol dros bob dyn, os bydd iddynt hwy i gredu, a derbyn yr holl ddaioni a sicrhaodd efe trwy ei farwolaeth, gan ei DAD. (2.) Nad yw'r cymhwyfiad o'r Iechydwriaeth, ond i rai, am nad oes ond ychydig yn credu; yr hyn meddant hwy, yw'r ammod, am ba un y maent yn derbyn Iechydwriaeth; ac yn y goleu hyn y maent yn edrych ar yr holl ysgrythyrau a soniwyd eisioes. Felly wrth hyn, nid ydynt yn un modd yn gwadu haeddiant cyffredinol; ond y cymhwyfiad cyffredinol: hyn yw eu hattebion cyffredinol, ond eu bod yn arferyd gwahanol ddull a geiriau, fel ag y byddont yn gweled yn fwyaf cymmwys i amddiffyn eu hamrywiol ddaliadau.

1. Rhai o honynt a ddywed, fod marwolaeth ac aberth Crist, gwedi llwyr brynu (yn ol bwriad Duw) hardwn a maddeuant i bob dyn, rhyddhad oddiwrth bechod, heddwch â Duw, adferiad o ras; os credwn, ni a lwyr dderbyniwn yr holl bethau hyn.

2. Eraill a ddywaid, fod Crist gwedi marw dros pawb yn wir, ond ar ammodau i rai, fef os credant hwy (yr hyn y mae ef yn ei wybod, nas gallant hwy ddim o honynt eu hunain) ond yn hollawl iddo ei hun, fef i'r rhai ag oedd ef yn bwriadu rhoddi iddynt ffydd ac edifeirwch, a'u gwneud yn llwyr gyfrannog o'r bendithion, os byddai iddynt gredu.

3. Y mae rhai yn golygu dau fath o brynedigaeth, a heddwch â Duw; un gwedi ei weithredu gan Grist gyd â Duw i ddyn, yr hon y maent yn ei ddywedyd fod yn gyffredin i bawb; y llall gwedi ei weithio gan Grist yn y dyn, i'w dwyn hwynt yn hollawl i heddwch â Duw: ac mewn amryw ddull arall, y maent yn eefio gofod allan eu dych'mygion, ond y cyfan yn gynnwysedig yn yr hyn a ddywedpwyd, fef bod y brynedigaeth yn gyffredinol, ond y cymhwysiad yn neilltuol.

II. Yn bresennol mi a gaf ofod y gwahaniaeth, a'r eam gymhwysiad y maent yn ei wneud, yr hyn a ymddengus yn y pethau canlynol. (1.) Ni a ganiattawn y gellir gwneud y gwahaniaeth a soniwyd, os cymmerir hwynt yn ol eu meddwl priodol, fef haeddiant Crist, a'r cymhwysiad o hynny; y cyntaf yw'r haeddiant, fef pwrcasiad yr holl fendithion i ni gan Grist, a'r llall y cymhwysiad o honynt, pan y byddom ni yn credu yng Nghrist.

I. Ond nid yw'r gwahaniaeth hyn, i gael un lle y'mwriad a diben Crist, ond yn unig mewn perthynas i'r hyn ag oedd ef yn ei bwrcasu: o blegid yn ei fwriad yr oedd y cyfan yr un: ei gyflawn fwriad a'i amcan, oedd ein gwared ni oddiwrth bob drwg, a phwrcasu i ni bob dajoni, a'n gwneud ni yn wir gyfrannog o honynt; ond o ran y peth ynddynt eu hunain, fef ellir eu hyfstyried, naill ai fel ag y maent gwedi eu pwrcasu

pwrcafu gan CRIST, neu fel ag y maent yn cael eu cymhwyfo i ni

2. Nid yw ewyllys Duw mewn un-modd i gael ei ystyried ar ammod, yn y matter yma, megis pe buasai efe yn rhoddi CRIST a'i heddwch, a chymmod, a maddeuant, ar yr ammod o gredu: y mae ammod yn y peth, ond nid yn ewyllys Duw, y mae hwnnw yn ddiammodol i gael ei bwrcafu a'i gyfrannu i'r neb y mynno.

3. Nad yw pob peth ag y darfu i CRIST ei gael i ni, ddim yn cael ei gyfrannu ar ammod, ond rhai yn ddiammod; ac am y bendithion hynny fydd yn ammodol, y mae yr ammod ar yr hon y maent yn cael eu cyfrannu i ni, gwedi ei phwrcafu a'i sicrhau trwy haeddiant CRIST, heb un ammod ond haeddiant y pwrcafu; megis y gwelwn, fe ddarfu i CRIST bwrcafu i ni faddeuant pechodau, a bywyd tragywyddol, i gael eu meddiannu ar yr ammod o gredu, ond y mae ffydd ei hun gwedi ei phwrcafu yn ddiammod, o'n rhan ni, am na allasai fod ynomi ni un achos i Dduw gyfrannu ffydd i ni.

4. Yr un diben fydd y'ngolwg Duw yn y pwrcafiad a'r cymhwysiad, a'r un dynion y mae ef yn golygu eu daioni: o blegid pwy bynnag yr oedd CRIST yn pwrcafu rhyw ddaioni iddynt trwy ei farwolaeth, fe a gaiff yn fier ei gymhwyfo i'r rhai hynny, a'i gyfrannu yn unig iddynt hwy, ac nid i neb arall; felly nis gellir dywedyd fod CRIST gwedi ennill dim i neb nad yw ef mewn amser cyfaddas yn ei fwynhau ef: o blegid pwy bynnag y gweithredodd ef heddwch iddo gyd â Duw, ynddynt hwy y mae ef yn gweithredu heddwch rhyngddynt â Duw nid yw'r naill ddim heb, nac yn helaethach na'r llall: felly y mae esponiad ein gwrthwynebwyr yn gamfyniadol, ac yn diflannu i'r dim, yr hyn a gaf ei brofi.

(1.) Os nad oedd y cymhwysiad o'r pethau daionus a bwrcafodd CRIST, y diben ag oedd yn ei olwg ef wrth eu pwrcafu hwynt; i ba ddiben arall y gallasai efe eu pwrcafu, os nid er eu mwyn hwynt yn unig?

Os hynny oedd ei ddiben ef, hwy a gânt eu cymhwyso, onid ê fe ffaelodd CRIST a chael ei ddiben, yr hyn nis gellir ei feddwl. yn [1.] O blegid pe buasai Crist heb twriadu cymhwyso yr hyn a bwrcafodd efe, yna fe a fuasai Crist yn cael ei gwbl amcan yn ei waith ef yn eu pwrcafu hwynt, heb fod un enaid yn gadwedig; ond ni chydfaif hyn ddim âg anrhydedd a digonolrwydd ei aberth, ei fwriad ei hun, a'i DAD. *Mat. xviii. 11. Luc xix. 10.* [2.] Duw yn y weithred o anfon ei FAB, a gosod arno bwys ein pechod ni, a'i roddi i farwolaeth felldigedig y groes; oedd wrth hynny yn golygu ein hachub ni, neu ynte nid oedd; os ydoedd, yna y cymhwysiad o hynny yw yr hyn ag y mae ef yn ei amcanu; os i'r gwrthwyneb, nid oedd ganddo un diben yn ei waith yn rhoddi ei FAB, yr hyn fydd yn gabledd, ac yn groes i'r ysgrythur a rheswm:—A appwyntiodd ef Achubwr, heb feddwl am y rhai a gai eu hachub? Neu a benderfynodd ef y moddion heb benderfynu y diben? i neb geisio profi hyn, a fyddai yn groes i holl briodoliaethau gogoneddus y TAD.

(2.) Os ydyw yr hyn ag a fydd yn cael ei bwrcafu i un, yn dyfod yn eiddo cyfreithlon iddo trwy rinwedd y pwrcau, yna i bwy bynnag y pwrcafodd CRIST Iechydwrriaeth, fe a fydd iddo ef i chymhwyso hi iddynt, o blegid y mae yn rhaid i'r hyn fydd yn eiddo iddynt mewn hawl, i fod yn eiddo iddynt mewn meddiant.

(3.) Y mae'r ysgrythur yn wastad yn profi hyn, ac ni ddioddef i ni eu gwahannu; am eu bod yn perthyn i'r un, ac nid i wahannol Berfonau. *Esa. liii. 11.* Fy ngwas cyfiawn a gyfiawnha lawer; dyna'r cymhwysiad o bob daioni: canys cfe a ddwg eu hanwireddau hwynt; dyna ei fwriad ef: Efe a gyfiawnhaodd y rhai y dygodd ef eu hanwireddau hwynt; megis ag y gwelwn yn y 5 *adn.* o'r Bennod, ei fod ef yn cyfiawnhau pob un ag y dioddefodd ef drostynt; ac y mae ei glwyfau ef a'n iechyd ninnau, y pwrcau a'r cymhwysiad, ei ddioddefaint ef a'n heddwch ninnau, yn ammhofibl eu gwahannu. *Rhuf. iv. 25. pen. v. 18.* hefyd *pen. viii, 32, 33, 34.* lle y gwelwn yn (1.) Ma

i'r rhai y rhoddodd Duw ei FAB, y rhoddodd ef bob peth arall yn ei FAB! am hynny, y rhai ag y bu ef farw drostynt, a raid i feddianu y bendithion a bwrcafodd efe iddynt trwy ei farwolaeth. *adn.* 32. yn (2.) Y rhai y bu CRIST farw drostynt, yw'r etholedigion, a'r rhai hynny a gyfiawnhawyd, a'r rhai nis gellir eu condemnio, na gosod dim yn eu herbyn: am hynny yr hyn oll a bwrcafodd efe iddynt, a raid eu cymhwyso attynt, o blegid trwy rinwedd hynny y maent yn cael eu hachub. *adn.* 53, 34. (3.) Y mae CRIST yn eiriol yn y Nef, dros bob un ag y bu ef farw drostynt; a'r hyn y mae ef yn ei eiriol am dano, yw'r cymhwyfiad o'r hyn a bwrcafodd efe; ac fe a ddywedir i ni, ei fod yn cael ei wrando yn wastad yn yr hyn y mae yn ei ofyn. *Ioan* x. 10. i *Ioan* iv. 9. *Heb.* x. 10, 14.

2. Y mae ein gwrthwynebwyr yn dywedyd, "Fod CRIST gwedi marw dros bawb, a thrwy ei farwolaeth gwedi pwrcafu heddwch a chymmod gyd â Duw i bob dyn, yr hyn meddant hwy fydd yn cael ei gymhwyso i rai, ac eraill yn marw dan dragywyddol ddamnedigaeth, a hynny o blegid nad ydynt yn credu yng Nghrist IESU": y maent yn gosod ffydd yn ammod Iechydwr-iaeth, a thrwy hynny âg un llaw yn tynnu y gogoniant oddiwrth GRIST, ag y maent yn ei roddi iddo ef ar y llaw arall; am eu bod yn attal y bendithion a bwrcafodd efe, ac yn gosod y derbyniad o honynt ar yr ammod o gredu, ac nid gwedi eu diogelu ganddo ef trwy ei farwolaeth.

1. "Y maent hwy yn dywedyd, fod pob dyn gwedi cwmpo oddiwrth heddwch a ffafr Duw yn Adda, "a chwedi llwyr golli y bywyd tragywyddol trwy'r "cyfammod gweithredol; ond fod Duw o'i anfeidrol "ddaioni, yn dymuno happusrwydd holl ddynol-ryw, yr "hyn ddymuniad, y maent yn ei alw yn gariad cyff- "redinol, ac yn ewyllys rhagflaenol; trwy ba un y "mae ef yn dymunno bod pob dyn yn gadwedig: ac o "herwydd hyn y danfonodd ef ei FAB i'r byd."

(1.) Bod gan DDuw duedd naturiol, neu angen-
aidiol i wneuthur daioni i ni, neu ryw rai eraill o'i

greaduriaid, yr ydym yn ei wadu ; pob peth ag y mae ef yn ei wneuthur i ni, fydd yn weithred o'i ewyllys-rydd a'i blefer ei hun, ac nid gweithred naturiol, nac angenrheidiol yn y DUWDOD, fel y caf ddangos.

(2.) Os cyfrifwn ni fod gan Dduw ewyllys ammodol i wneuthur daioni i ni, oddiar olwg flaenorol o ryw weithred ddaionus ynom ni yn achos o hynny, yr ydym ni yn gwneud cam â'i ddoethineb, ei allu, a'i ben-arglwyddiaeth, ac y mae hynny yn groes i'r gair. *Rhuf. ix. 19.*

(3.) Cariad cyffredinol neu duedd yn Nuw i wneuthur daioni i bawb, fydd yn anghyttunol â chyflawnder rhydd-did, ac helaethrwydd cariad Duw yn ei waith yn anfon ei FAB i fod yn iawn drosom ni. *Ioan iii. 16. Rhuf. v. 8.*

(4.) Nid ydym ni ddim yn credu fod holl ddynol-ryw yn wrthrychau o'r cariad a gyffrodd Duw i anfon ei FAB i'r byd, megis ag y gwelwch yn yr ysgrythurau canlynol. *Diar. xvi. 4. Rhuf. ix. 11. 13. Judas 4. Rhuf. ix. 22. 2 Pedr ii. 12. 1 Thef. v. 9. Act. i. 25.*

2 “Y mae cyfiawnder Duw (meddant hwy) gwedi
“cael ei ddrygu trwy bechod dyn, fel ag y mae yn
“rhaid i ryw beth i gael ei wneud er boddlonrwydd
“iddo ; heb hynny nisgall cariad Duw, trwy ba un
“y mae ef yn ewyllysio fod pob dyn yn gadwedig, i
“weithredu ; ond efe a fydd yn dragywydd y'mynwes
“Duw, yn ddi-ffaith na llês i ddynion.”

Atteb, (1.) Nid yw na'r ysgrythur, na rheswm yn profi nac yn ein hannog ni i gredu fod diffyg gallu yn Nuw i achub pechaduriaid, o'i berffaith hollawl ewyllys ei hun, heb foddlonrwydd i'w gyfiawnder : pe buasai ef yn bwriadu gwneuthur felly ; heb hynny nis gallasai ef ddim, ond nid yw ef yn troseddu ar ei natur sanctaidd ei hun.

(2.) Hollawl ac angenrheidiol ddymuniad yn Nuw, i wneuthur rhyw beth nas gall ef ddim ei gwblhau, heb i ryw beth arall i gael ei wneud yn gyntaf allan o hono ef ei hun, fydd yn groes i'w ddaioni, a'i hollalluogrwydd ei hun.

Ni a gawn ofod allan wendid eu rhesymmau y'ng-hylch cariad cyffredinol yn Nuw, pan y delom i fôn am gariad Duw, ac anfoniad ei FAB, fel effaith o hynny.

3. "Y mae yr *Arminiaid* yn dywedyd, mai diben, " amcan, a bwriad Duw yn anfon ei FAB i farw dros: " bob dyn, oedd fel ag y byddai iddo achub dynion, " ebe *Corvinus*; fel ag y byddai iddo ewyllysio i achub " pechaduriaid: ac mai bwriad CRIST oedd gwneud " thur y fath foddlonrwydd i gyfiawnder Duw, fel ag " y byddai iddo gael iddo ei hun allu i achub dyn, ar " yr ammod ag oedd ei DAD yn gweled yn dda ei " appwyntio."

Att. (1.) Gadewch i ni farnu ai hyn oedd bwriad y TAD yn anfoniad ei FAB, wrth yr ysgrythurau a soniwyd o'r blaen; yr rhai fydd yn darlunio ei fwriad ef: pa un meddaf, ai sicrhau iddo hun rydd-did i achub y neb y mynnai, neu ynte sicr Iechydwrïaeth i'r holl etholedigion?

(2.) Bod yn bosibl i gael achubiaeth enaid, neu fod Duw gwedi ei wneud yn foddlon i hynny, ar ryw ammod; yn sicr nis gall fod o un boddlonrwydd i feddwl gwan.

(3.) Yr ymadroddion o ennill iddo ef ei hun allu i achub dyn, ar ammodau i gael eu pennodi; nid yw ddim yn ateb i hollawl fwriad CRIST yn rhoddi i lawr ei einioes; yr hyn y mae'r ysgrythur yn ei ddywedyd iddo wneud i gadw ei ddefaid, ac i ddwyn meibion lawer i ogoniant.

4. " Fe ddywed y rhai hyn hefyd, nad oedd Crist " ddim yn ymrwymo i wneud yr rhai ag oedd ef yn " marw drostynt, yn feddianwyr o'r Iechydwrïaeth: " ond symmud cosb y gyfraith, fel ag y byddai i Dduw " yn ganlynol, i drefnu yr ammodau ag fydd i'r dyn " eu cyflawni, tu ag at fod yn weithredol gyfrannog " o'r Iechydwrïaeth." Yma y maent yn rhannu rhwng deisyfaid CRIST a'r cymhwysiad o'r Iechydwrïaeth; ond nid ydynt bawb yr un feddyllau yn y pethau hyn.

(1.) Y mae rhai yn myned mor belled a dywedyd, fod pob dyn gwedi ei dderbyn i'r cyfammod newydd: yn y brynedigaeth hon, y maent yn dywedyd, fod *Adda* yn ben cyffredinolwr yr un modd ag yn y cwmp, a phawb gwedi eu hadnewyddu ynddo ef, fel nad oes neb yn golledig, ond y rhai sydd yn pechu yn weithredol yn erbyn yr ammodau hynny, a chwympo o'r cyflwr hwnnw ag y mae pob dyn ynddo trwy farwolaeth CRIST.—Eraill sydd yn dywedyd, nad yw'r felldith ddim yn weithredol gwedi ei symmyd oddiar neb, hyd oni ddelont at GRIST, ond pawb wrth natur yn blant digofaint.

(2.) Eraill sydd yn dywedyd, fod CRIST trwy ei farwolaeth, gwedi llwyr symmud y pechod gwreiddiol, a bod plant pawb (y *Twrciaid* a'r *Paganiaid*) ag sydd yn marw cyn y delont i gyflawn synwyr, yn sicr o fod yn gadwedig; a'r lleill a ellir ei safio ar ammod newydd: eraill sydd yn dywedyd, fod CRIST gwedi marw dros bob pechod yr un modd. 1 *Ioan* i. 7.—1 *Pedr* i. 18. *Esa*. liii. 6. Ond sylweh, nid yn hollawl dros neb, ond yn ammodol dros bawb.

(3.) Drachefn, y mae eraill yn dywedyd, fod yr ammodau hyn i'w cyflawni gennym ni yn ein nerth ein hunain, trwy gynnorthwyon ag y mae Duw bob amfer, i bob un ar bob achosion yn barod i'w cyfrannu.

(4.) Rhai sydd yn dywedyd, fod cariad Duw yn anfoniad ei FAB, yr un modd i bawb: eraill yn dywedyd, nad yw cariad Duw ddim yn yr un modd i bawb, er ei fod gwedi anfon ei FAB i farw dros bawb; ac wrth hyn y maent yn dywedyd, fod CRIST gwedi pwrcafu rhagorach daioni i rai nâ'u gilydd.

(5.) Mewn un peth y maent oll yn cyd-uno, sef yn gwadu fod ffydd gwedi ei sierhau i ni trwy haeddiant CRIST yn ei farwolaeth; o blegid os cyfaddefant hyn, y mae eu holl adeilad am brynedigaeth gyffredinol yn syrthio i'r dim; o blegid wrth geisio gosod ffydd yn ammod, y maent yn gwneud y weithred yn achos o'r gwrthrych ei hun.

III. Y canlyniad yw o'r holl feddyliau hyn, mewn perthynas-i farwolaeth CRIST; y mae rhai yn gosod'r effaith o hono y'ng hallu Duw; eraill yn ei ewyllys, eraill ddim ond ei fod yn agor y drws i ras weithredu; eraill fod Duw wrth hynny, yn pwrcafu iddo ei hun hawl i achub dyn yn y ffordd ag y niynno; ar ol y cyfan wrth hyn, fe a allasai Duw fod heb un diben mewn perthynas i ni, a bod pob dyn yn golledig wedi'r cwbl a wnaeth ac a ddioddefodd CRIST.—Ond ni raid i'r gwirionedd i ofni y gwrthwynebwy'r hyn, o blegid y mae ef yn ddigon pwerus ynddo ei hun, naill ai i wasgaru ei elynion, neu i eistedd i lawr ac ymguddio o dywyllwch eu cyfeiliornadau. Ond y gwirionedd yw hyn; “Duw o'i anfeidrol gariad at ei etholedigion, a
“anfonodd ei FAB y'ng hyflawnder yr amser; yr hwn
“a addawodd efe yn nechreu y greadigaeth; pa adde-
“wid a gyflawnodd Crist yn ei ddyfodiad i'r byd i fa-
“rw, a'i waith yn rhoddi IAWN o anfeidrol werth i
“bwrcafu tragywyddol Iechydwrriaeth; ac i dynnu
“atto ei hun bob un ag oedd ef gwedi eu rhag-ordeinio
“i fywyd tragywyddol,—er mawl i'w ogoniant Ef.”
O blegid y mae Crist gwedi ymrwymmo i'n rhyddhau ni oddiwrth bob drwg, yn gystal a phwrcafu i ni bob daioni; yr hyn a gawn ddangos yn y pethau canlynol.

1. Y Ffynnon a'r achos y danfonodd Duw ei FAB, oedd ei dragywyddol a'i neilltuol gariad at ei etholedigion, yr hyn a gawn ei brofi yn ol hyn.

2. Yr oedd y IAWN a roddodd Crist wrth farw, o gymmaint gwerth a theilyngdod, fel ag yr oedd y pris yn anchwiliadwy; yn gymmwys i gyflawni y diben, ac i sicrhau pa ddaioni bynnag ag a allasai fod gan Dduw mewn golwg yn hynny; yr hyn a gawn ei brofi yn ol hyn. *Ast.* xx. 28. i *Pedr* i. 18, 19. *Ioan* xiv. 31. *Ast.* xiii. 38, 39. 2 *Cor.* v. 20, 21.

3. Bwriad ac amcan y TAB yn y gwaith hwn, oedd dwyn meibion lawer i ogoniant, sef ei etholedigion; y rhai ag oedd ef o'i râd râs gwedi eu dewis allan o bob llwyth, iaith a chenedl o ddynion, a'u gosod yn y cyfammud newydd, am fod yr hên o ran ei ganlyniad
- gwedi

gwedi darfod o'u rhan hwy; ond y cyfammod gras, addewid o GRIST oedd y cyntaf a'r mwyaf, ac am fod CRIST yn sicrhau yr holl ddaioni eraill, yr oedd ef yn bennaf yn y cyfammod, a phob peth arall ynddo a thrwyddo Ef.

4. Y pethau hynny a bwrcafodd ac a sicrhaodd Crist trwy ei farwolaeth, sydd yn sicr o gael eu dwyn yn weithredol i feddiant, yr holl rai hynny y bu CRIST farw drostynt; fef maddeuent pechodau, rhyddhad oddiwrth ddigofaint a mældith y ddeddf; cyfiawnhad, mabwysiad, sanctaiddhad, a bywyd dragwyddol. A hyn oedd ewyllys y TAD yn anfoniad ei FAB, a diben y MAB yn y ei waith yn rhoddi i lawr ei fywyd; a gwirionedd y pwrcas a wnaeth CRIST yn ei farwolaeth yw fail ei eiriolaeth, yn gyntaf ar y ddaear, ac yn barhaus yn y Nefoedd; ar yr hwn y mae'r TAD yn wastad yn gwrando ag yn caniatâu ei ddymuniad, fel ag y mae'r pethau daionus a bwrcafwyd ganddo ef, yn cael eu llwyr a'u hollawl gymhwyso yn wirioneddol ac yn weithredol, i bob un ag oedd Duw gwedi ei fwriadu, a CHRIST gwedi ei bwrcasu iddynt; ac y mae'r cyfan ag ydym ni yn ei ddywedyd yn eglur, ac heb ddim anhawfder i'w cyfoni hwynt â'u gilydd, na rhanniadau afreidiol.

P E N. V.

Y Cymbwysiad a deisyfiad C R I S T i'w Bobl.

YR hyn a ganiattawn yn y dosbarthiad hwn, a'r modd i'w gymmeryd yn yr ystyr sicr o hono, a'r amryw ystyriaethau ag y mae dynion yn ei olygu; y'nghyd â rhai rhesymmau i ddadymchwelyd y cam-ddefnydd o hono.

I. Er fod y ddau beth yn cynnwys gwahaniaeth, ni's gellir eu rhannu ddim; o blegid i bwy hynnag y darfu i GRIST bwrcasu daioni iddynt, y mae yn rhaid

i'r rhai hynny gael y cymhwysiad o hono, o blegid y rhai y darfu i GRIST weithredu heddwch rhyngddynt â Duw, y rhai hynny a raid bod mewn gweithredol heddwch ag ef; ac nid fel ag y mae rhai yn ofer siarad, bod gwaed Crist a'i farwolaeth o ran y rhinwedd o hono megis Physygywriaeth gwedi ei ofod mewn blwch, yn barod i bwy bynnag ag a gymmero o hono; fel pe bae heb gael ei fwriadu i neb mwy nâ'u gilydd, yr hyn sydd yn ffolineb ac yn wrthwyneb i air Duw.

1. Y mae hynny yn groes i synhwyrau naturiol, a'n dull cyffredin o siarad; o blegid pan y byddo dyn gwedi cael rhyw swydd, neu ryw un arall gwedi ei chael hi iddo ef, a ellir dywedyd ei bod yn ansicr pa un ai caiff hwnnw y swydd ai peidio, er ei bod gwedi ei chael iddo ef; neu a ellir dywedyd fod peth yn eiddo i ddyn, ac ar yr un pryd heb fod yn eiddo iddo: yr un modd os dywedwn fod gan ddyn hawl yn y bendithion a bwrcafodd Crist, ac ar yr un pryd nad ydynt ddim yn eiddo iddo ef.

2. Y mae yn groes i bob rheswm yn y byd, i feddwl bod Duw gwedi bwriadu i Grist i farw dros y rhai na chânt byth un rhan yn rhinwedd ei farwolaeth ef, o blegid pwy bynnag ag oedd Duw yn ewyllysio i Grist farw drostynt, yr oedd ef yn bwriadu hefyd iddynt gael derbyn o rinwedd ei farwolaeth ef, yn dragywyddol Iechydwriaeth i'w heneidiau.

3. Bod Iawn yn cael ei dalu dros garcharorion, yn ol cyttundeb iddynt gael dyfod yn rhydd; ac etto, ar y daledigaeth, mwy na hanner y carcharorion hynny heb byth gael eu gollwng yn rhydd, sydd yn llwyr wrthwyneb i air a chyfiawnder Duw. *Mat. xx, 28.*

II. Y mae eu meddyliau yn groes i'r ysgrythyrau, fel ag y soniwyd. Ond y maent yn meddwl y symmudant hyn wrth ychydig o wahaniaeth y maent yn ei wneud: hwy a ganiattânt fod pob peth ag sydd yn hollawl gael ei bwrcasu a'i feddiannu, yn dyfod yn fuan yn eiddo cyfreithlon iddo; ond bod Iechydwriaeth ar ammod, am hynny nad yw hi ddim yn eiddo iddynt hyd

hyd oni chyflawnont yr ammod hynny : rhai a ddywed, mai peidio gwrth'nebu yr Iechydwriaeth ydyw ; eraill a ddywed, mai gwneud derbyniad o gynhygiad yr Efengyl ; eraill mewn geiriau eglur, mai ffydd yw'r ammod. Ond os ydyw y peth yn wir fod Crist gwedi pwrcafu pob daioni i ni ar yr ammod o i ni gredu ; yr ydwyf finnau yn dywedyd,

1. Y dylai'r ammod hwn i gael ei ddatguddio i bawb ag yr oedd ef yn ei bwrcafu iddynt ; os ydoedd ef yn cael ei fwriadu iddynt mewn gwirionedd : pe byddai i mi gyttuno â meddyg, am wella rhyw fath o ddolur ar bawb ag a ddelo atto ef, a minnau yn gadael mwy na hanner y bobl hyn heb eu rhybuddio o'r cytundeb ag a fu rhyngof fi a'r meddyg, a phawb eraill heb wybod ond fy hun a'r meddyg ; a ellir meddwl fy mod yn bwriadu iachad y bobl hyn ? Na ellir yn wir.

2. A ydyw'r ammod hwn a ofynir ganddynt o fewn gallu y bobl hyn i'w gyflawni, neu ynte nid yw : os ydyw, yna y mae gan bawb allu i gredu, yr hyn fydd anwireddus ; os nad oes ganddynt allu i gredu, yna fe rydd Duw ras iddynt i wneud, neu ynte ni rydd ef ddim ; os rhydd, paham ynte nad yw pawb yn credu, a phaham nad yw pawb yn gadwedig ? os na rydd Duw ddim ffydd i bawb, yna y mae prynedigaeith gyffredinol yn y diwedd yn dyfod i'r dim. Dywedyd fod Duw yn bwriadu rhoddi ei F A B i farw dros bawb, i bwrcafu maddeuant pechodau, heddwch â Duw, Iechydwriaeth a gogoniant tragywyddol ; ond na chânt yr un o honynt, oni chyflawnant yr hyn ag y mae Duw yn ei wybod nas gallant ei wneud, na neb arall ei cynnorthwyo i wneud, ond ef ei hun, ond nis gwna, ni byddai hyn ddim yn dymuno eu daioni, ond eu niweid, eu cywilydd a'u poen.

3. Y mae y ffydd hon, yr hon y maent yn ei wneud yn ammod o Iechydwriaeth, gwedi ei sicrhau trwy farwolaeth Crist, neu ynte nid yw ; os dywedant nad yw, yna y mae'r gras pennaf, yr hwn fydd yn hanfodol i Iechydwriaeth, heb gael ei bwrcafu na'i sicrhau trwy farwolaeth Crist : y fath feddwl fydd yn gabledd,

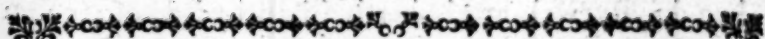
ac yn ddiystyrwch ar ei aberth a'i anrhydedd ef; ac yn wrthwyneb i'r ysgrythyrau canlynol. *Titus* iii. 5, 6. *2 Cor.* v. 21. *Phil.* i. 29. *Ephes.* i. 3. Os ydyw y ffydd hon yn ffrwyth marwolaeth Crist, pa ham nad yw hi yn cael ei rhoddi i bawb, os bu ef farw dros bawb? ac yn enwedig, pan nad yw eiriolaeth na marwolaeth Crist o un lleshad hebddi. Os lluniant ryw ammod fel achos o gael ffydd, ni a gawn ddangos y ffolineb o hynny yn ol llaw: ond os ydyw marwolaeth Crist yn rhinweddol i bawb fydd yn peidio a gwrth'nebu yr Efengyl, yna y mae y paganiaid, ac angrhedinwyr a'u plant yn gadwedig, er na chlywsant erioed mor efengyl, na chael cynnig arni i'w gwrthod.

4. Y mae'r holl daeru hyn fydd gan ein gwrth'nebwyr, yn tueddu i wneuthur Crist ddim ond hanner Cyfryngwr, fel pe bae ef gwedi sicrhau y diben, ond nid y moddion i gyrhaeddyd y diben hynny: ond er eu bod yn dywedyd fel hyn, y mae'r gwirionedd yn sefyll yn gadarn, sef na ddylai marwolaeth ac eiriolaeth Crist a'r cymhwysiad o fendithion y cyfammod at yr holl etholedigion, ddim cael eu rhannu, na'u gwahanu oddiwrth eu gilydd.

Ond i grynhoi y cyfan, y peth yr ydym ni ei sicrhau yw, na ddarfu i Grist ddim marw dros neb ar yr ammod o iddynt gredu ynddo; ond efe a fu farw dros yr holl etholedigion, fel ag y byddai iddynt gredu, a thrwy gredu, y caffent fywyd tragywyddol. Ffydd ei hun fydd yn un o'r pennaf o effeithiau, ffrwythau, dioddefiadau, a marwolaeth yr Arglwydd Iesu Grist: nid yw yr ysgrythur yn un man yn dywedyd, os credwn ni fod Crist gwedi marw drosom, megis pe bae ein ffydd ni yn gwneud i hynny fod, heb hynny na byddai ef ddim; fel pe bae y weithred yn creu ei gwrthrych: ond yr ydym ni yn caniatâu, fod Iechydwr-iaeth yn cael ei rhoddi a'r ammod, ond yr ydym hefyd yn dywedyd, fod yr ammod ei hun, sef ffydd, gwedi ei phwrcasu a'i sicrhau i ni, trwy farwolaeth CRIST.

LLYFR

L L Y F R III.

P E N. I.

Rhesymmau yn erbyn Prynedigaeth Gyffredinol; y ddau gyntaf, oddiwrth Natur y cyfammod gras a'i oruchwyliaeth.

Y RHESWM cyntaf a gymmeraf oddiwrth natur y cyfammod gras, yr hwn a sylfaenwyd, a sicrhawyd, ac a wnaethbwyd yn gadarn, yn a thrwy farwolaeth CRIST. Dyna'r Testament ag yr oedd ef yn Destamentwr o hono, yr hwn a sicrhawyd yn ei farwolaeth; ac y mae ei waed ef yn cael ei alw yn waed y Testament Newydd. *Mat. xxvi. 28.* Ac nis gall un effaith o hono gyrhaeddyd uwchlaw terfynnau y cyfammod; ac ni wnaethbwyd y cyfammod hwn yn gyffredinol â phawb, ond yn neilltuol â rhai; am hynny, y rhai hynny yn unig oedd yn cael eu bwriadu i dderbyn lleshad oddiwrth farwolaeth CRIST; hyn sydd yn cael ei ddarlunio, ac yn ymddangos yn eglur, yn *Jer. xxxi. 31, 32. Heb. viii. 10, 11.* Lle y gwelwn, nad oes un ammod yn cael ei ofyn yn y cyfammod hwn, ond yn hollawl yn cael eu haddo, sef, "Mi a roddaf fy nghyfraith o'u mewn hwynt, ac a'i 'sgrifennaf hi yn eu calonnau hwynt." A dyma swm y gwanhaniaeth rhwng yr hên gyfammod gweithredol, a'r cyfammod newydd o rês: yn y cyntaf, yr oedd ef yn gosyn cyflawni yr ammod; yn yr ail, yn addo effeithiol y gwirionedd yn eu calonnau hwynt; a hyn sydd wir, heb effeithiau yr Ysbryd Glân, ni byddai'r cyfammod newydd, ond gwan a dileshad; o blegid diben y cyfammod, yw ein dwyn ni at DDUW trwy Grist, a'n diogelu ni ynddo ef; ac am nad oedd y cyntaf yn gwneuthur hynny, o blegid pechod, y gwelodd DUW yn dda ei ddi-dymmu ef, am nad oeddem ni ddim yn abl cyflawni ei ammodau ef; ac os ar ammodau ffydd

ac

ac edifeirwch y mae'r Cyfammod Grâs, nid ydym ni ddim yn fwy abl i gredu yn wirioneddol, ac ediferhau, nag oeddem ni i gadw holl orchymynion y cyfammod cyntaf: A hyn yw'r gwahaniaeth, bod y cyntaf yn gofyn perffaith ufudd-dod, a'r ail yn addo gweithredu y cyfnewidiad, a'i gynnal yn y blaen, a'i berffeithio yn y gogoniant. Ac y mae yn eglur, nad yw'r cyfammod hwn ddim gwedi ei wneuthur â phawb, o blegid nid oes ffydd gan bawb; ac nid yw'r terfyn q hono yn cyrhaeddyd ddim y'mhellach nâ'r gweddill, yn ol etholedigaeth grâs. *Rhuf. xi. 5.* Y mae bendithion y cyfammod yn gyffredin i aelodau'r cyfammod, ond nid yw ffydd ddim yn gyffredin i bawb, o blegid os ydyw hi, paham nad yw pawb yn ei derbyn hi? Ond chwi a ddywedwch; mai am nad ydynt yn cyflawni'r ammodau: Ond beth yw'r ammodau hynny? ac yna mi adawaf i fy rhesyddau syrthio i lawr; heb hynny nis gallaf gredu fod y cyfammod grâs yn gyffredinol: ond fe a'i heglurwyd ef i Adda. *Gen. iii. 15.* Fe'i hadnewyddwyd ef â Noah; ac fe'i sicrhawyd ef âg Abraham, yn gyflawn ac yn gyfoethog o'r addewidion penaf; megis y gwelwn yn *Gen. xii.* Yr hyn fydd sicr nad yw pawb ddim yn eu derbyn, o blegid y mae'r gwahaniaeth rhwng y ddau hâd yn cael sôn am danynt yn y dechreuad, a phwy a feiddia ddywedyd fod y cyfammod grâs gwedi ei wneuthur rhwng Duw â hâd y ddraig?—Y mae yn eglur wrth hyn, fod y cyfammod grâs a'i holl addewidion gwedi ei gyfyngu i'r bobl ag oedd Duw gwedi eu rhag-weled, a'u rhag-arfaethu i fywyd tragywyddol, ac nid i bawb; o blegid y mae gwaed CRIST yn waed y cyfammod hwn, a'i offrymiad gwedi ei fwriadu yn unig i ddiogelu y pethau daionus ag oedd yn cael eu haddo trwy hynny; a CHRIST yn Feichiau o'r cyflawniad o honynt, ond ni ellir meddwl i bawb; ond i'r holl rai ag yr oedd yn cael ei fwriadu yn y cyfammod hwnnw. *Heb. vii. 22.*

Yr ail *Rheswm*; Os ydoedd CRIST yn bwriadu, ac yn pwrcafu maddeuant pechodau, a heddwch â Duw trwy ei farwolaeth, i bob dyn i gael eu llwyr feddian-

nu ar yr ammod o iddynt gredu, fe ddylai bwriad daionus Duw, a phwrcas CRIST yn ei farwolaeth; i gael ei wnethur yn adnabyddus i bob dyn, fel y byddo iddynt gredu; yn gymmaint a bod ffydd yn dyfod trwy glywed, a chlywed trwy air Duw; o blegid os ni wneir y pethau hynyn adnabyddus i bob un ag y maent yn perthyn iddynt, sef i'r rhai ag oedd Duw yn eu bwrriadu i roddi iddynt, a CHRIST gwedi pwrcasu'r fath ddaioni mawr iddynt:

Y mae un o'r ddau beth hyn yn canlyn, naill ai fe a'u hachubir hwynt heb ffydd na gwybodaeth o Grift (yr hyn nis gellir gael heb ddatguddiad o hono) neu ynte y mae'r daioni hyn o eiddo Duw, a phwrcas CRIST yn ofer ac yn ddi-lês iddynt hwy; ac ni byddai hyn ddim gwell na'u gwatwor hwynt, ni wna'r bwriadau hynny yn Nŵw iddynt hwy ddim llês, na'u cynnorthwyo i ddyfod allan o'u trueni, na'u hesgufodi y'ngwynneb cyfiawnder Duw; o blegid pa fai a' osodir arnynt hwy am beidio a chofleidio yr hyn fydd dda, a'i iawn ymarferyd, er eu bod erioed heb glywed sôn am danynt?

A ydyw yn weddus i ddoethineb Duw, i anfon ei FAB i farw dros ddynion; ac heb i rhei'ny gael byth glywed sôn am yr Iechydwriaeth: ac er hyn gwedi bwriadu a thystiolaethu, na chaiff y cyfryw rai eu hachub oni chlywant, a chredu yn yr Arglwydd Iesu? Y mae yn amlwg y'mhob oes o'r byd, i fod Gwledydd a Theyrnafoedd, gwedi eu gadael dan bob goruchwiliaeth heb glywed sôn am GRIST. *Sal.* lxxvi. 1, 2. *Sal.* cxlvii. 19, 20. *Jer.* x. 25. *Ephes.* ii. 12.—Felly yr un modd dan y Testament Newydd, heb un rheswm i roi am dano, ond yr hwn a roddodd Crist, Ie o DAD, canys felly y rhyngodd bodd-i ti. *Mat.* xi. 26. Ac y mae'r Ysbryd Glân yn gwahardd yr Apostol i'i fyned a phregethu yr Efengyl mewn amryw fanau. *Act.* xvi. 6, 7, 9, 10.

P E N. II.

Yn cynnwys chwanneg o'r Rhesymmau.

Y Trydydd rheswm; Os pwrcafodd CRIST with farw Iechydwrïaeth i bob dyn, yn ol meddwl ac ewyllys Duw; yna efe a wnaeth hynny naill ai ar ammod i gael ei gyflawni ganddynt hwy, neu yn ddi-ammodol heb un ammod; os yn hollawl ag yn ddiammodol, yna fe ddylai pob un ag y bu CRIST farw drostynt, i fod yn gyfrannog o'r Iechydwrïaeth a bwrcasodd efe heb un ammod; o blegid beth a all rhwystro neu attal y derbyniad a'r mwynhad o'r peth ag y mae Duw yn hollawl ewyllyfio ei rod-di, a CHRIST gwedi ei lwyr brynu iddynt? Os ar ammod, yna fe a bwrcasodd Crist yr ammod hynny, neu ynte ni wnaeth ef ddim; os gwnaeth, efe a wnaeth hynny hefyd yn ammodol neu yn ddiammodol; felly yr ydym ni etto yr un fan ag o'r blaen: ond ni a ganiattawn fod Iechydwrïaeth ar yr ammod o gredu, ond bod CRIST gwedi pwrcafu ffydd, ac yn ei rhoddi yn ddiammodol i'r rhai ag y bu ef farw drostynt, ag y mae Duw yn ewyllyfio eu bod yn gadwedig.—Drachefn, y mae pob dyn a gallu ynddo ei hun i gyflawni'r ammod hyn, sef credu, neu ynte nid yw ef ddim: os dywedir fod gan ddyn allu i gredu, fe a ddywedir yn groes i'r ysgrythur, yr hyn a gawn ei brofi yn ol hyn. Os na allant hwy ddim credu o'u rhydd ewyllys eu hunain, yna yr oedd Duw o'i ràd ràs yn bwriadu rhoddi ffydd iddynt, pan y rhoddodd ef ei FAB i farw drostynt, neu ynte, nid oedd ef ddim; os ydoedd, pahan nad yw ef yn gwneuthur; pan y mae Ef yn wastad o'r un meddwl, a phwy a ddichon ei gyfnewid ef?

Pahan nad yw pawb yn credu? pahan nad oes ffydd gan bawb? a ydyw Duw yn methu cyflawni ei bwriad? Os nad ydoedd ef ddim yn bwriadu rhoi ffydd i bawb, y mae yn rhaid ynte ei fod ef yn bwriadu peidio, o blegid os nad oedd ef yn gadarnhaol yn ewyllyfio rhoi,

rhoi, yr oedd yn rhaid ei fod ef yn naccael yn ewyllysio peidio. Y canlyniad yw hyn, sef bod Duw gwedi rhoi ei F**A**B i farw dros bob dyn, ar yr ammod iddynt hwy i wneuthur yr hyn (sef credu) ag a wyddai ef nas gallasent hwy ddim ei wneud, heb ei gynnorthwyon ef : A ydyw y meddyliau hyn am D**D**uw ddim yn ynfydrwydd i'r graddau eithaf? barned pawb ; A ydyw hyn ddim gwell na thwylllo creaduriaid tlodion? A ydyw yn bosibl i un daioni i ddyfod oddiwrth y fath ewyllys a hyn? A ydyw yn gyd-unol â daioni Duw i fwriadu peth mor fawr a Iechydwrriaeth trwy bwrcas C**R**IST, i gymmeryd arno ei fod yn ewyllysio bod ei farwolaeth ef yn fuddiol, pan y mae ef ar yr un pryd yn gwybod nad yw dyn ddim yn fwy abl i gredu, nac oedd *Lazarus*, i godi o'r bedd ; neu'r dyn a aned yn ddall ddyfod i weled : a ydyw yn gyson â doethineb Duw i fwriadu y peth ag a' wŷr ef na chaiff byth ei gyflawni? Ni byddai ond yr un peth, a phe b'ai un yn dywedyd, y rhoddai ef fil o bunnau i ddydall am agor ei lygaid a gweled ; pan y mae ef yn gwybod nas gallai ef ddim : neu fel pe bae Brenhin yn talu iawn am ei ddeiliaid ag a fyddai y'ngharchar yn *Algiers*, ar yr ammod o iddynt hwy ymladd a chongcro eu gelynyon, a dyfod allan eu hunain !

Y *pedwarydd Rhewm* ; Os ydyw holl ddynol-ryw yn ol tragywyddol fwriad Duw, yn cael eu gwahaniaethu dan ddau wahannol fath o ddynion, ac mewn dau wahanol gyflwr yn cael eu dosbarthu yn yr ysgrythur, a'r gair yn dywedyd yn eglur ac yn gadarn, fod C**R**IST gwedi marw dros un math o'r dynion hyn, ac nad yw ef ddim dros y lleill ; ond ei fod ef dros bawb o'r rhai ag y bu ef farw drostynt.

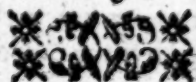
1. Y'ngwahaniaeth neilltuol ei fwriad tragywyddol, nyni a welwn fod y rhai y bu ef farw drostynt, yn cael eu pennodi allan ; y rhai ag y mae Duw yn eu caru ; a'r lleill, y rhai ag y mae ef yn eu cashau. *Rhuf. ix. 13.* Y rhai y mae ef yn eu hadnabod, a'r rhai nid yw ef yn eu hadnabod. *Ioan x. 14. 2 Tim. ii. 19. Rhuf. viii. 19. a xi. 2. Mat. xxv. 12. Ioan xiii. 18.* Y rhai a

ordeiniwyd

ordeiniwyd i fywyd tragywyddol, ac eraill i ddynstr. Darllen yr ysgrythyrau canlynol, *Ephes. i. 4. Aet. xiii. 48. Rhuf. viii. 30. i Thes. v. 9. Rhuf. ix. 18, 19, 20, 21. 2 Pedr ii. 12.* Defaid a geifr. *Mat. xxv. 32.* Y rhai fydd, a'r rhai nid yw bobl iddo ef. *Ioan x. 1.* Ac nid yw CRIST yn gweddio drostynt. *Titus ii. 14. Gal. iv. 28. Ioan xv. 19. a'r xvii. 9, 10. Col. i. 24. Ioan xi. 52. Heb. ii. 10, 12, 13.* Y gwahaniaeth yn cael ei gyfrif i fwriad ac ewyllys Duw. *Diar. xvi. 4. Mat. xi. 25, 26. Rhuf. ix. 11, 12, 16, 17, a'r viii. 28, 29, 30.*

2. Fe a ddywedir yn amlwg fod CRIST gwedi marw dros un blaid, sef ei bobl. *Mat. i. 21. Ioan x. 11, 12, 14.* ei eglwys, *Aet. xx. 28.* yn wahannol oddiwrth y byd, *Rhuf. v. 8; 9. Ioan xi. 51, 52.* Ei etholedigion, *Rhuf. viii. 32, 33, 34.* ei blant, *Heb. ii. 13.* Eithr nid felly y mae ef yn dywedyd am y lleill; ond y rhai y mae ef yn gashau, nad yw ef yn eu hadnabod, &c. &c.

Y bummed Rhefwm; Ni ddylai neb haerw, na cheisio profi yr hyn nid yw'r ysgrythur yn ei gadarnhau; ac nid yw gair Duw yn un man yn dywedyd fod CRIST gwedi marw dros bob dyn; y mae yn ddigon gwir fod y gair yn dywedyd i CRIST i roddi ei hun yn bridwerth dros bawb. *i Tim. ii. 6.* Ond nid dros bob dyn; "Ond pawb ag a reddes y TAD iddo." O bleid y mae'r ysgrythur mewn cynnifer o fannau yn dywedyd mai dros lawer, dros ei eglwys, dros y rhai fydd yn credu, drosom ni, dros y plant a roddodd ei DAD iddo; rhai o bob math; er nid yn yr un geiriau, etto yn eglur i ni ddyall. *Dat. v. 9, 10.*—Y mae yn ddigon amlwg, lle mae'r gair pawb yn cael ei arferyd, ei fod yn meddwl pob un fydd yn credu, yr holl etholedigion, yr holl eglwys, a'r holl blant a roddwyd iddo gan y TAD; a phe bae dynion ond yn ystyried yr holl fannau fydd yn profi hyn, nyni a gaem lonydd gan yr holl wag-ddadleuwy'r hyn.

P E N. III.

*Rhesymmau oddiwrth yr rhai y dioddefodd CRIST
y pethau hyn drostynt.*

Y *Chweched Rheswm*; Y rhai y bu CRIST farw drostynt, efe a fu farw fel Meichiau drostynt. *Rhuf. v. 6, 7, 8. Gal. iii. 3. 2 Cor. v. 21.* Y mae'r holl fannau hyn yn dangos yn eglur, fod CRIST yn newid lle â'r pechadur, un yn cael ei dderbyn yn lle'r llall: Ac os bu ef farw fel Meichiau yn lle'r pechadur, yna y mae'n canlyn y ddau beth hyn, sef. yn (r.) Ei fod ef yn eu rhyddhau hwynt oddiwrth y llid, a'r digofaint, a'r euogrwydd am bechod; y rhai y darfu iddo ef ddiodeu yn eu lle hwynt, fel y byddai iddynt hwy gael heddwch Duw, a chael eu rhyddhau oddiwrth y caethiwed yr oeddent ynddo trwy bechod: o blegid ni ellir cyfrif un achos arall ag oedd CRIST yn diodeu y pethau hyn, ond pechodau ei bobl. *Heb. vii. 22. Esa. liii. 5, 6, 7. 2 Cor. v. 21. Ephes. ii. 3.*—Yn (2.) A phe buasai CRIST yn marw dros bawb, fe a fuasai yn eu rhyddhau hwynt oddiwrth y gosh, oni ellir profi fod rhŷ fach o iawn yn ei aberth; ond efe a rodd gyflawn foddlonrwydd dros y rhai y bu ef farw drostynt: o blegid pawb a gaiff eu hachub, a achubir ar y sylfaen hon, sef y boddlonrwydd a roddodd Crist drostynt.

Y Seithfed Rheswm; Y rhai y bu CRIST farw drostynt, efe a fu farw fel Cyfryngwr iddynt; o blegid offrymiad CRIST oedd un o'r pethau mwyaf a wnaeth ef drostynt, ac fel Offeiriad yr aberthodd ef ei hun, ac y mae ef yn eiriol yn y Nef drostynt, fel ag y byddo iddynt dderbyn yr holl bethau daionus ag a bwrcafodd ef iddynt. *Heb. ix. 15, 24.* “Ac am hynny y mae efe yn Gyfryngwr y cyfammod newydd, megis trwy fod marwolaeth yn ymwared oddiwrth y troseddau oedd dan y cyfammod cyntaf, y cai y rhai a alwyd, dderbyn addewid yr etifeddiaeth dragywyddol.” &c.

P E N. IV.

*Am Sancteiddrwydd, a'r achos o Ffydd, a'r purcas
o honi trwy Waed CRIST.*

YR *Wythfed reswm*; Oddiwrth effaith a ffrwyth
dioddefaint CRIST; lle y dywedir fod ei waed ef
yn golchi, yn puro, yn glanhau, ac yn sancteiddio y
rhai y tywalltwyd ef drostynt; os felly, yn sicr y mae
ef yn yr effaith a'r cymhwysiad o hono, yn golchi, yn
puro, ac yn glanhau; yr hyn sydd eglur nad yw ef
ddim felly i bawb; am mai ffydd yw'r egwyddor cyn-
taf o'r purdeb, a'r golchiad hwn. *Act. xv. 9* Nid oes
gan bawb ffydd. 2 *Thess. iii. 2*. Neb ond etholedigion
Duw. *Titus i. 1*. Y canlyniad sydd yn anwrthwyneb-
ol, ac nis gellir ei wrthod; ond nyni a gawn brofi fod
gwaed CRIST yn effeithiol i'r dibenion hyn. (1.) Os
yr ystyriwn ni y cyfgodau, sef y iawn ag oedd yn yr
aberthau, yr rhai ag y mae'r Apostol yn eu cydmaru
ag aberth CRIST. *Heb. ix. 13*. Yr hyn ag oedd yn
cael ei wneud yn gnawdol, ac yn seremoniol yn y cyf-
godau; oedd raid ei fod yn cael ei wneud yn ysbrydol
ac yn effeithiol yn y sylwedd (sef Crist:) sylwn, nid
fel ag yr oedd ef yn cael ei offrymmu yn unig, ond fel
ag yr oedd ef yn cael ei daenellu hefyd; ond nid yw'r
gwahaniaeth hwn yn ateb un diben i'n gwrthwyneb-
wyr. (2.) Fod tywalltiad gwaed, a marwolaeth Crist,
gwedi cael ei gyflawni i'r diben o wneud y pethau hyn,
sydd gwedi ei brofi eisoes; ac a welir yn yr ysgrythur
canlynol. *Rhuf. vi. 5, 6*. Hefyd y mae'r Apostol yn
dywedyd, 2 *Cor. i. 20*. Yr hyn sydd yn profi fod y
cyfammod, a holl addewidion a bendithion y cyfam-
mod gras, gwedi eu gosod a'u sicrhau, yn a thrwy
farwolaeth CRIST. *Heb. ix. 16*. a'r *vii. 22*. *Dan. ix.*
26, 27. y swm o hyn, a welir yn *Jer. xxxi. 33, 34*.
Ac yn cael eu hail adrodd gan yr Apostol. *Heb. viii.*
10, 11, 12. *Deut. xxx. 6*. *Ezec. xxxvi. 26*, Lle y
gwelwn fod addewid o galon newydd, cyfiawnhad,
heddwch â Duw, a sancteiddhad trwy farwolaeth Crist.
Heb.

Heb. ix. 23. *Col.* i. 14. Daliwch sylw ar yr ysgrythyrau canlynol, *Titus* ii. 14. *Ephes.* v. 25, 26.—*2 Cor.* i. 30. *Rhuf.* iii. 25. Oferedd yw meddwl fod dim arall ond aberth a marwolaeth Crist, gweithrediad yr Ysbryd Glân, a ffydd o blanniad Duw yn angprheidiol er Iechydwriaeth pechadur.

Er na ddichon amryw achosion o'r un natur ddim cyd-weithredu i ddwyn allan yr un effaith; etto fe ddichon amryw achosion o wahannol natur, i gyd-uno i gyflawni yr un effaith; a bod yr unig achos, yn ol eu natur o'r hyn ag y maent yn achos o hono. Ysbryd yr **ARGLWYDD** yw'r achos o sancteiddrwydd; ond pwy achos? Nid un, ond yr hollawl a'r union achos ag fydd yn gweithredu y cyfnewidiad: y mae ffydd yn achos o faddauant pechod; ond pa achos? nid un, ond offerynnol achos yn gafael y nghyfiawnder Crist. Yn awr, A ydyw'r achosion hyn, ac y mae un yn weithredol, a'r llall yn offerynnol, yn rhwystr i waed Crist; nid yn unig i gyd-uno â hwynt, ond hefyd i fod yr hollawl y moesawl a'r haeddianol achos o'r holl bethau a soniwyd?—Gadewch i ni ddychymygu, bod un yn cael ei ddal yn garcharwr gan ei elyn, a chyfaill iddo yn talu iawn am ei gael ef yn rhydd; a chwedi hynny yn cael gwarrant gan yr hwn ag oedd gwedi ei osod yn y carchar, i beri i'r ceidwad ei ollwng yn rhydd; a thynnu'r cadwynau oddi am ei draed, a'i ddi-llad budron oddi am ei gefn, a'i olchi, a'i wisgo â dillad newyddion, yn ol y cyttundeb; a wnaem ni ddim cyfrif y iawn a'r taliad a wnaethpwyd, yr unig a'r hollawl achos o'i ryddhad; a'r lleill fel canlyniad o hynny?

Y Nawfed rheswm; I. Cyn y delwyf i wasgu'r dadl wyf yn ei fwriadu; y mae yn rhaid i mi egluro rhai pethau: sef yn (1.) Beth bynnag fydd yn cael ei roddi yn rhad i ni, y mae hwnnw yn llwyr ac yn hollawl gwedi cael ei bwrcasu, yn haeddiant marwolaeth Crist; nid oes dim yn cael ei roddi i ni trwyddo ef, ond yr hyn fydd yn eiddo iddo, ac a bwrcasodd ef; a'r gwerth a roddodd ef, ydoedd ei waed ei hun; o blegid y

y cyfammod ag oedd rhwng y TAD ac ef, i roddi i'r rhai a roddes y TAD iddo, bob ysbrydol fendith fydd yn eglur yn cael ei ofod allan ar yr ammod o iddo ef i roi ei enaid yn aberth dros bechod. *Esa. liii. 10. (2.)* Y mae pob dynion dyallus, y'mysg pawb yn cyfaddef, fod ffydd yn angenrheidiol anhepgorol i Iechydwriaeth; o blegid beth bynnag a wnaeth Duw o'i gariad yn rhoddi ei FAB, neu GRIST yn dioddeu ac yn rhoddi ei hun yn aberth, ac yn eiriol dros neb,—heb hyn ynom ni, nid yw ef ddim yn yr effaith a'r canlyniad o un lleshad i ni, ond yn annog ac yn chwanegu ein damnedigaeth. *Marc xvi. 16* Eithr od oes ynom ni allu i gredur, o honom ein hunain; yna y mae ynom ni allu i wneuthur cariad Duw a marwolaeth CRIST, yn effeithiol ac yn weithredol eiddo i ni; os felly, y mae'r gallu hwnnw yn achos pennaf a blaenaf yn ein Iechydwriaeth; o blegid hebddo, ni byddai yr hyn oll ag a wnaeth CRIST o ddim lleshad i ni.

Myfi a ofynaf i'n gwrthwynebwyr y'mhellach, at-
tebent hwythau heb wyr droi na dywedyd geiriau dau feddwl: Pa un a bwrcafodd CRIST yn ei farwolaeth a'i eiriolaeth, ffydd i'w bobl, neu ynte nis gwnaeth? Os dywedant ei fod ef gwedi pwrcafu ffydd, pa un ai gwnaeth ef hyn i bawb, neu ynte i rai? os pwrcafodd ef ffydd i bawb, pahan nad yw pawb yn credu? me-
gis y dywedpwyd o'r blaen; os ar ammod, Beth yw hwnnw? fe ddywed rhai mai peidio gwrthwynebu gras Duw; Beth ynte yw gwrthwynebu gras Duw, ai nid peidio ag ufuddhau i'r gwirionedd? Beth yw ufuddhau i'r gwirionedd, ai nid credu i'r gwirionedd? a pheth yw hynny, ond gwneuthur ffydd yn ammod o ffydd?—
Os dywedant na ddarfu i Grist trwy ei farwolaeth bwr-
casu a sicrhau ffydd i'r rhai a gânt etifeddu bywyd tra-
gywyddol. (1.) Yna y mae yn rhaid iddynt faentimio ei bod hi yn weithred o'n heiddo ni, ac nid gwedi ei gweithredu trwy rās: a'i bod hi yn hollawl o fewn ein gallu ni i gyflawni'r weithred ysbrydol hon, yr hyn fydd hollawl wrthwyneb i'r ysgrythyrau. (2.) I natur a sylfaen y cyfammod gras, yr hwn nid yw yn gofyn
un

un ammod gennym ni, ond yn addo ei weithred ef ynom ni; *Jer.* xxxi. 33, 34. *Ezec.* xxxvi. 26. *Heb.* viii. 10, 11. (3.) I haelaethrwydd a chynnydd rhad rās, trwy ofod pwer a gallu ewyllys-rhydd, y'ng hyf-lwr dyn llygredig. (4.) Yn wrthwyneb i'r athrawiaeth o ddirywiad y natur ddynol, a'n hanalluogrwydd i wneuthur dim ag fydd dda; ac yn dadymchwelyd yr athrawiaeth o bechod gwreiddiol. (5.) Y mae hefyd yn gwbl groes i iawn refwm, yr hwn ni chaniatta byth i fod yn bosibl i gynheddfau naturiol o honynt eu hunain, i weithredu yn ysbrydol, heb ysbrydol ddyrchafiad. *1 Cor.* ii. 14.

II. Mi a gaf brofi yr hyn y maent hwy yn ei wadu, fef bod ffydd gwedi ei phwrcasu, a'i sicrhau i ni trwy farwolaeth CRIST; ac felly mewn canlyniad, ni bu ef ddim marw dros bawb, o blegid nid oes ffydd gan bawb. (1.) Fe ddarfu i CRIST trwy ei farwolaeth, i bwrcasu sancteiddrwydd i'w bobl, ac y mae ffydd fel ag y mae hi yn rās o weithrediad yr Ysbryd ynom ni, yn rhan o sancteiddrwydd. (2.) Y mae holl ffrwythau yr etholedigaeth, gwedi eu pwrcasu gan CRIST i ni; o blegid fe a'n dewiswyd ni ynddo ef, yr hwn fydd fel ffynnon ac achos o bob daioni, ac y mae'r Arglwydd gwedi ein dawis ni iddo. *Ephes.* i. 4. Ac y mae duw-ioldeb, a ffydd, a phurdeb calon, fel y rhannau pen-naf o honynt. *Rhuf.* viii. 30. *Ephes.* i. 19. *1 Cor.* iv. 7. *Aet.* xiii. 48. *Rhuf.* xi. 7. (3.) Y mae holl fendithion y cyfammod gras gwedi eu pwrcasu ganddo ef, a'u cadarnhau trwy'r addewidion i'r rhai y gwnaeth-bwyd hwynt, a'u cymhwyso gan yr Ysbryd Glân at y cyfryw eneidiau. *Jer.* xxxi. 33. *Ezec.* xxxvi. 26. (4.) Yr wyf fi yn methu gwybod pa fodd y gellir dywedyd fod CRIST gwedi pwrcasu lechydwrriaeth i ni, heb ei fod ef yn awdwr ac yn bwrcafwr ffydd, a'r holl bethau a soniwyd o'r blaen am danynt; ac heb hynny y mae yn amhosibl i ni fod yn gadwedig. *Heb.* xii. 6. *Marc* xvi. 16. *Mat.* i. 21. *Heb.* ix. 12. a'r xvii. 25. Mae yn rhaid fod ffydd o fewn cwrmpas yr holl bethau hyn a bwrcafodd efe. (5.) Ac y mae'r ysgrythyrau mewn

mewn geiriau goleu ac eglur, heb ddim lle i wrthddadlu, na chilio oddiwrthi; yn profi hyn yn amlwg. *Phil. i. 29. Ephes. i. 5. Heb. xii. 2.*

Y Ddegfed rheswm; Yw fod yr holl gyffelybiaethau a'r cyfgodau, yn cyfyngu y bendithion a bwrcafodd CRIST, i'r etholedigion yn unig; yr oedd plant Israel yn fier yn gyfgod o'r eglwys, megis y mae'r Apostol yn dywedyd, *1 Cor. x. 11.* Ac yn neilltuol eu gosodiadau gwladol, a'u hordinhadau, yn cynnyrcholi pethau ysbrydol dan yr efengyl; eu hoffeiriaid, eu hallor a'u haberthau, oeddent oll yn gyfgod o GRIST, a'r pethau daionus trwyddo ef. *Heb. iv. 3, 9. Gal. iv. 26. Heb. xii. 22.* A'r holl bobl yn gyfgod o'r etholedigion, a'r rhai a alwyd trwy rās; o blegid fe a'i gelwir hwy yn sanctaidd, yr un modd y gelwir y credinwyr, *1 Pedr ii. 5, 9.* Ac mewn amryw o fannau y mae pobl DDŴ yn cael eu galw yn Israellaid. *Heb. viii. 8. Ioan i. 47. Rhuf. iii. 29.* Felly yr un modd fel ag yr oeddent yn cael eu gwared o gaethiwed yr Aipht, eu cadw a'u dwyn i Ganaan, &c. Felly yr ydym ni yn dywedyd, mai y rhai'n yn unig a waredwyd, ac a waredir yn wirioneddol ac yn ysbrydol, sef y rhai sydd yn Israellaid mewn gwirionedd.

P E N. V.

Yr'chwaneg o resymau oddiwrth natur a darluniad y peth sydd gennym mewn llaw; Ac yn gyntaf Prynedigaeth.

Y *Rheswm XI.* Ni chyd saif y gair Cyffredinol, a'r gair Prynedigaeth, ddim a'u gilydd, nac âg athrawiaeth y brynedigaeth: Prynedigaeth yn gyffredinol, ac etto llawer yn marw heb eu gwaredu; sydd yn gwrthddywedyd eu gilydd, fel nas gellir eu cymmodi byth: dweud ei fod yn DDŴ, ac yn IESU, yn achub hyd yr eitha, yn aberth i ddileu pechod, a'r cyffelyb; ac etto ei fod gwedi marw dros bawb, sydd yn

yn ymadrodd anweddus i bob un o honynt : ond ni a ddechreuwn ar y gair,

I. *Prynedigaeth*, wrth ba un y meddylir yn [yr yf-grythur, rhyddhad un o gaethiwed a thrueni, trwy gyfryngdod pryniad, neu iawn, a phris ein rhyddhad ni oedd gwaed CRIST. *Mat.* xx. 28, *1 Tim.* ii. 6.— Dyna iawn daliad ein prynedigaeth ; a dderbyniwyd am ein rhyddhad : a'r hyn oedd id yn ei olygu wrth hynny, oedd llwyr ryddhad i'r caethion a brynwyd o dan eu gorthrymder, mewn modd cyffelyb ac yr ydys yn rhyddhau caethion yn gorphorol, ac yn foefol ; am hynny fe gydmarir y brynedigaeth ysbrydol i'r foefol, a gwaed CRIST i arian ac aur. *1 Pedr* i. 18, 19. Y drwg ag oedd yn ein gorthrymu, oedd y gofb ag oeddem ni yn ei haeddu ; a'r iawn oedd y boddlonrwydd oedd id yn ei ofyn, pan yr oedd y dyled yn bechod ; ac yr ydym ni trwy'r taliad hyn yn cael ein gwneud yn rhydd ; a chyfiawnhad a mabwysiad yw effaith y brynedigaeth, a'r iawn a roddwyd, a'r hwn a dderbyniodd y iawn, oedd yr hwn a roddodd yr aberth, sef y TAD. *rhuf.* iii. 24, 25. *Ioan* vi. 38. *Heb.* x. 9, 10. *Gal.* iii. 13. *Ephes.* i. 7. *Col.* i. 15. Ac yr ydym yn cael ein dwyn i heddwch Duw. *Ephes.* ii. 13.

P E N. VI.

Y XII. *rheswm* ; Yn dangos natur yr heddychlondeb fydd yn cael ei wneuthur rhyngom ni â Duw trwy farwolaeth CRIST ; yr hyn a ofodir allan dan ddau ystyr, yn *gyntaf*, heddychu Duw â ni ; yn *ail*, ein heddychu ni â Duw. *Col.* i. 21, 22. Ac yn ddi- ammeu fod y ddau hyn yn llwyr gyttuno â'u gilydd ; sef bod y rhai ag y mae Duw gwedi cymmodi â hwynt yn llwyr foddlon i gymmodi âg ef, heb hynny ni byddai'r cymmod ddim yn gyflawn.

I. CYMMOD, yw adnewyddiad mewn cyfeillach, rhwng dwy blaid ag oedd o'r blaen mewn ymrasael â'u

a'u gilydd; y ddwy blaid a ellir yn briodol ddywedyd am danynt eu bod gwedi eu cymmodi, fef yr hwn a ga'dd ei anfoddloni, a'r hwn a roddodd yr anfoddlonrwydd; Duw a ga'dd yr anfoddlonrwydd, a dyn trwy bechod a wnaeth yr achos o anfoddlonrwydd, a'r canlyniad oedd dieithrwch rhwng y ddau, ond bod hyn o wahaniaeth, fef dyn gwedi dieithro o ran ei ferchiadau, gwreiddyn ac achos o bob gelyniaeth, oddiwrth Dduw; a Duw ddim ond o ran effaith ei anfoddlonrwydd; felly, pan y mae'r ddau gwedi ymddieithro, y mae yn rhaid i bob un i fod yn foddlon i gymmodi â'u gilydd. *Col. i. 21. rhuf. v. 10. Ephes. ii. 5. Ioan iii. 36.* Yn gyntaf, y mae yn rhaid i ddigofaint Duw i gael ei droi heibio, a'i anfoddlonrwydd ei symmud, a phob effaith o hono o'i ran ef tu ag attom ni: yn ail, ac y mae'n rhaid symmud y gelyniaeth sydd ynom ni, a'n gwneud yn ufudd i'w ewyllys ef; hyd onì wnelir hyn, nid yw'r cymmod ddim yn gyflawn; ond y mae'r ddau hyn yn yr ysgrythur yn cael eu cyfrif i'n lachawdwr, fel effaith o'i farwolaeth a'i aberth

1. Efe a drodd heibio ddigofaint Duw oddiwrthym ni. *rhuf. v. 10, 11.* 2 Efe a drodd heibio y gelyniaeth ag oedd ynom ni at Dduw, ac a'n gwnaeth ni i ymheddychu â Duw trwy waed ei groes ef. *Col. i. 20. 2 Cor. v. 18, 19, 20.* Yr hyn a welwn ei fod yn ei wneud. (1.) Duw yn ein cymmodi ni, trwy beidio a chyfrif ein hanwiredd i ni, yr hyn yw gweinidogaeth yr Efengyl, *adn. 18, 19.* (2.) Ein cymmodi ni â Duw trwy ein gwneuthur yn foddlon i dderbyn maddeuant o'n pechodau, *adn. 20.* Yr hyn yw swm y weinidogaeth, fel y gwelir, *Ephes. ii. 13, 14.* Eithr'pa fodd y gall y cymmod hwn i gyd-sefyll â phrynedigaeth gyffredinol, nis gallaf mew'n un modd i weled; o blegid os yw'r cymmod hwn yn effaith marwolaeth CRIST, yr hyn y mae pawb yn ei gyfaddef, yna os bu ef farw dros bawb, yr ydwyf yn gofyn, Paham nad yw pawb yn cael eu cymmodi? yr hyn nid yw, o blegid y mae digofaint Duw yn aros ar rai. *Ioan iii. 36.* (1.) Nid yw pawb ddim gwedi eu cymmodi â Duw, o blegid wrth natur, y mae pawb yn blant digofaint.

Ephef. ii. 3. (2.) Pa fodd gan hynny y gall cymmod fod gwedi ei wneuthur rhwng Duw â phob dyn, ac er hynny Duw heb gymmodi â phawb, a phawb heb eu cymmodi âg ef? *(3.)* Ac os ydyw ef gwedi cymmodi â phawb, pa bryd y dechreuodd ef fod yn gymmodlon â rhai colledig? y'mhale y mae'r cyfnewidiad, pa un ai yn ei ewyllys, neu yn ei natur ef? *(4.)* Os ydyw pawb yn cael eu heddychu trwy farwolaeth CRIST, pa bryd y mae'r heddwch hwn yn cael ei dorri i'r rhai fydd yn golledig? *(5.)* Ni a welwn fod yr heddwch hwn o ran Duw, yn gynnwysedig yn symmudiad ei anfoddlonrwydd, a phedio cyfrif anwiredd i'r credadyn, yr hyn yw ei gyfiawnhad. *rhuf. iv. 6, 7, 8.* Os ydyw Duw yn cymmodi ei hun â phawb, pahan nad yw pawb yn cael eu cyfiawnhau, a'u gwneud yn fendigedig trwy beidio a chyfrif eu pechodau iddynt? ond myfi a adawaf hyn i'r rhai fydd yn ceisio amddiffyn prynedigaeth gyffredinol i'w brofi ar eu leser, pe medrant. A bydded i bob dyn i farnu, pa un ai hwynt hwy, neu nyni fydd ein lle.

P E N. VII.

Natur y boddlonrwydd a roddodd Crist yn ei farwolaeth.

Y XIII. *rhewm*; A'r Drydedd ffordd ag y mae marwolaeth CRIST yn cael ei ofod allan; sef y boddlonrwydd a roddodd ef i gyfiawnder Duw dros bechodau y rhai y bu ef farw drostynt. Er na wn i fod dim o'r gair Boddlonrwydd yn cael ei arferyd yn y Testament Newydd yn y Iaith *Latin* na'r *Saesoneg*; ond yn fynych yn y Iaith *Gymraeg*. *Mat. iii. 17. a xii. 18. a'r xvii. 5. 2 Pedr i. 17.* Ac ond mewn dau fan yn yr hên. *Num. xxxv. 31, 32.* Ond y mae amryw eiriau i'r pwrpas yn y Iaith wreiddiol: a'r hyn a feddylir wrth y gair mewn amryw fannau, yn cael ei ofod allan a'i addef yn gyffredinol. Yn (1.) Y mae BODDLONRWYDD yn Air gwedi ei fenthycca o'r Deddf,

Ddeddf, a'i ofod yn addas i bethau, a thrachefn ei drosglwyddo a'i briodoli i ddynion, ac y mae ef yn gyfiawn foddlonrwydd i'r gofynwr oddiwrth y dyledwr. Y dyledwr yw'r dyn : *Mat.* xviii. 24, A'r dyled yw'r pechod, *pen.* vi. 12. Yr hyn a ofynir yn foddlonrwydd am y dyled, yw marwolaeth. *Gen.* ii. 17. *rhuf.* vi. 23. Yr hyn fydd yn gosod rhwystrau i dalu'r dyled, yw'r ddeddf. *Gal.* iii. 10. Cyfiawnder Duw. *rhuf.* i. 32. Gwirionedd Duw. *Gen.* iii. 3. Y gofynwr fydd yn gofyn hyn gennym ni yw Duw, yr hwn fydd yn cael ei ystyried yr un fydd gwedi cael ei anfoddloni, y Barnwr cyfiawn, a phen Arglwydd pob peth. A'r hyn fydd yn sefyll rhwng y pechadur a'r gosb fydd yn ddyledus am y pechod, yw iawn CRIST. *rhuf.* iii. 25.

Yma mi a gaf ystyried dau beth, yn *gyntaf*, I Grist i wneuthur boddlonrwydd am y dyled. yn *ail*, Beth yw gwaith Duw tu ag at ddyn fel dyledwr, mewn canlyniad i'r iawn a wnaeth CRIST iddo ef. (1.) Fel ag y dywedpwyd o'r blaen, nad yw'r gair iawn yn cael ei arferyd : ond y mae yn ddigon eglur mai dyna feddyllyer wrth yr ysgrythyrau canlynol, pan y mae'r dyled yn bechod. *1 Pedr* ii. 24. *Esa.* liii. 11. *Lef.* v. 1. *Esa.* liii. 5. *Ephes.* v. 2. *Heb.* ix. 13, 14. *2 Cor.* v. 21. *1 Ioan* ii. 2. *Gen.* xxxi. 39. *Job.* xix. 25. Felly fe ddarfu i GRIST trwy ei farwolaeth Rhyddhau ei bobl oddiwrth farwolaeth, a hynny yn weithredol, mor belled ag y dywedir, fod yr etholedigion gwedi marw, ac adgyfodi gyd âg ef. Efe a'n gwaredodd ni yn hollawl oddiwrth y felldith, trwy wneud ei hun yn felldith drosom ni ; ac a ddileuodd yr ysgrifen-law ag oedd yn ein herbyn ni, ac a'i hoeliodd hi wrth ei groes.

Y mae yn sicr, nad yw y rhai y gwnaeth ef hyn iddynt, ddim yn eu meddiannu hwynt yn union-gyrchol ; o blegid nid yw yn bosibl ; ond nid yw hynny yn rhwystr i fod ganddynt hawl union-gyrchol iddynt, er nad ydynt yn eu dyall, na'u gweled, na'u mwynhau : fel pe bae i ddyn i dalu iawn dros ei gyfaill y'ngharchar, mewn gwlad bell, y mae gan y carcharwr hwnnw hawl i'w rydd-did, y pryd y byddo boddlonrwydd yn

cael ei roddi ; ond nis gall ei fwynhau hyd nes cefir gwybodaeth o hynny, a gwarrant i'w ollwng yn rhydd. Nid yw'r boddlonrwydd a roddodd CRIST mewn un modd yn niweidiol i râd râs Duw yn maddeu pechod : o blegid yn (1.) Yr oedd ei waith ef yn gwneuthur CRIST yn bechod drosom ni, neu yn gosod ein pechod ni ar Grift, yn weithred o râd râs, ag a wnaeth ef er ei fwyn ei hun. (2.) Cyfrifiad o gyfiawnder Crist i ni, neu ein gwneuthur ni yn gyfiawnder Duw ynddo ef, ydynt yr un modd, yn weithred o râd râs a thrugaredd. Ond er iddo faddeu'r cyfan i ni ; er hynny nid arbedodd ef ei unig FAB ; am hynny, nid am fod un diffyg yn Iawn CRIST, y mae Duw yn maddeu yn rhad, ond rhad ewyllys Duw yn appwyntio'r boddlonrwydd yn ei FAB : mewn grafol dderbyniad o foddlonrwydd ei Arfaeth yn ein lle ni, ac yn rhad gymhwyfiad o farwolaeth Crist i ni. *Ioan iii. 16. rhuf. v. 8, 17. Mat. iii. 17. i Ioan iv. 9.*

2. Y mae yn rhaid i ni sylwi ar weithredoedd Duw, fel y maent yn ymddangos i'u ag attom ni, ac at Iachawdwr ; Duw sydd gwedi cael ei anfoddloni trwy ein pechodau ni. *Mat. vi. 2. pen. xviii. 24.* (1.) Mewn perthynas i Grift, fe ryngodd bodd i'r TAB i ofod arno ef ein hanwireddau ni i gyd : y mae Duw yn cael ei ystyried yn Ben Arglwydd, a Llywodraethwr, a rhoddwr deddf, yr hwn yn unig sydd a gallu i laesu ei ddeddf ei hun, fel ag y gallo ofod Meichiau dan rwyddymau yn lle'r dyledwr, a gofyn y dyled arno ef. Yn awr, y mae'r ddwy weithred hyn yn anrhydeddus yn Nuw yn y matter yma : sef manolrwydd ei gyfiawnder yn gofyn iawn am y dyled : ac oddiar ei ben arglwyddiaeth, yn trosglwyddo y dyled oddi ar y dyledwr ar y Meichiau ; "Nid arbedodd ef ei briod FAB, ond efe a'i traddododd ef drosom ni oll."

(1.) Fe ddarfu i Dduw dderbyn dioddefaint Crist drosom ni, megis ag y mae'r gofynwr yn derbyn ei gyfiawn daliad. *1 Cor. vi. 20. Heb. x. 9. Ioan vi. 38.* Yr oedd dioddefaint Crist yn cyflawni holl ofyniadau'r Ddeddf. *rhuf. viii. 3. a'r x. 4.* Y canlyniad naturiol

o hyn yw, yn (1.) Fod yr holl ddyled ag oedd Crist yn atebol am dano, gwedi ei lwyr dalu, i eithaf gofyniad Duw. (2.) Fod Duw yn ol natur y cyttundeb, fel cyfiawn ofynwr, yn rhwym o ryddhau y credinwyr, a dileu y *Fond*, am ei fod gwedi cael cyflawn daliad. (3.) Nad oedd y dyled a dalwyd, ddim am y pechod hyn, neu'r pechod arall, ond am yr holl bechodau ag y wnaeth pob un ag y bu Crist farw drostynt. (4.) Nad yw ef ddim yn unol â chyfiawnder Duw, i ofyn taliad drachefn am bechod ag y cafodd ef un waith daliad llawn am dano. *rhuf.* iii. 25. (5.) Bod rhyddhad y credadyn oddiwrth boenau yn gyfreithlon, pan y mae CRIST gwedi talu ei ddyled ef: (6.) Pan y mae Crist gwedi llwyr dalu'r hyn ag oedd y ddeddf yn ei ofyn, na ellir gofyn dim i'r rhai sydd yn credu, mwy na phe buafent gwedi llwyr gadw y ddeddf eu hunain. *rhuf.* viii. 32, 33, 34. Os ystyriwn y pethau a soniwyd, y mae yn eglur na bu CRIST ddim marw dros bawb, a bod pob un ag y bu ef farw drostynt, yn sicr o gael eu gwared, a'u dwyn i ogoniant.

P E N. VIII.

Am Gymmod Aberth, a chyflawn haeddiant Crist.

RHAI a ddywedant nad oedd dim rhaid i GRIST roddi iawn, fod Duw yn caru ei bobl er tragywyddoldeb, ac yn eu hethol trwy roddi gras yn rhad iddynt; ac nad oedd dysfodiad CRIST i'r byd, ddim chwaneg nag i symmud ofnau ei bobl, ac i egluro cariad a bwriad tragywyddol Duw: ond y mae *Austin* a *Chalfin*, ac amryw eraill o Wyr dysgedig, yn ateb hyn yn dra helaeth; ac mi gaf innau sylwi ar rai pethau yn fyr.

1. Nad yw tragywyddol gariad Duw, a'i arfaethol räs i achub ei bobl, yn un mesur yn diddymmu yr angarheidrwydd o iawn Crist; ond yr hyn ag y mae

hwy yn ei gymmeryd i'w wadu ef, yr ydym ninnau yn ei gymmeryd i'w gadarnhau ef.

2. Yr un rheswm fydd dros wrthodedigaeth, ag fydd dros etholedigaeth, gwel *Rhuf.* ix. 13. *Act.* xiii. 48. *Judas* 4. Os ydyw yr etholedigion yn cael eu cyfiawnhau a'u sancteiddio, am eu bod gwedi eu harfaethu i hynny, yn y pryd y gwnaethbwyd hynny; yna y mae'r gwrthodedigion yr un modd gwedi eu hollawl ddamnio, ac i'w poeni; ac nid oes ar un o'r ddwy blaid, ond eisiau eglurhad o hynny.

3. Ystyriwn beth yw tragywyddol gariad Duw; nid oes i ni ddychymygu mai serchiadau fel y maent ynom ni ydyw; fe fyddai hynny yn gabledd i ni feddwl felly, nid yw ei natur sanctaidd a phŵr, yn ddarostyngedig i'r fath nwydau; y mae yn rhaid ei fod ynte yn dragywyddol weithred ei ewyllys ef, fel y mae yr ysgrythur yn dywedyd ei fod, *Mat.* xi. 26. *Rhuf.* ix. 11. 2 *Tim.* ii. 13. Y mae pob tragywyddol weithred o ewyllys Duw, yn dufewnol o fewn ei feddwl ei hun, heb wneud dim cyfnewidiad ar gyflwr y dyn, hyd nes byddo allanol weithred o allu Duw yn gwneud y cyfnewidiad; megis ag y mae Duw gwedi pwrpasu diwrnod, yn yr hwn y barna efe y byd, ond nid yw y dydd hwnnw ddim gwedi pasio, am ei fod ef gwedi ei fwriadu: felly nid yw y rhai ag y mae Duw yn ewyllysio eu cyfiawnhau, a'u hachub, ddim yn gyfiawn am ei fod ef yn ewyllysio felly, ond y mae yn sicr y cânt eu cyfiawnhau, waith ei fod ef yn ewyllysio hynny.

(1.) Os nad oes ar y pechadur eisiau dim yn chwanneg tu ag at gael heddwch â derbyniad, ond amlygiad o dragywyddol gariad Duw, yna nid yw cyfiawnhad Eſangylaidd, ddim ond amgyffred ei arfaeth a'i fwriad tragywyddol ef; y mae yn ddigon en bod yn cael amlygiad o'i dragywyddol gariad, ond nid hynny yn unig. *Rhuf.* v. 5. Ond y mae hyn ar ol eu cyfiawnhau trwy ffydd, *adn.* 1. Y mae cyfiawnhad yn yr ysgrythur, yn weithred Duw yn cyhoeddi dyn annuwiol, yn gyfiawn ar ei waith ef yn credn yng Nghrist. *Rhuf.* iv. 4. Ac yn derbyn cyfiawnder Crist yn eiddo iddo ei hun.

(2.) Y mae'r ysgrythur yn eglur iawn yn gosod pob dyn cyn eu cymmodi â Duw, yn yr un gyffelyb gyflwr; a Duw yn cadw iddo ei hun ei wahanol feddwl o'r cyfnewidiad a wnae ef trwy ei râl râl. *rhuf.* iii. 9, 13. Ac er eu bod yn cael eu hystyried oll yn yr un modd, o ran eu hunain, etto nid yw hynny ddim yn niweidio eu perthynas âg arfaeth Duw. *adn.* 19. 1 *Cor* iv. 7. *Ephes.* ii. 3.

(3.) Ystyria beth yw bod dan effaith digofaint Duw, yn ol tystiolaeth yr ysgrythyrau, yna edrych pa fodd y mae'r etholedigion yn cael eu gwared o tan y felldith, ar dull yr oeddent cyn eu galw yn effeithiol. (1.) Yn estroniaid, am hynny eu holl waith yn anghymmeradwy. *Diar.* xxviii. 9. (2.) Oll yn aflan, heb eu sancteiddio. *Titus* i. 15. (3.) Yn blant anufudd-dod, dan lywodraeth satan. *Ephes.* ii. 2. (4.) Dan gaethiwed. *Heb.* ii. 15. (5.) Yn ddarostyngedig i farn Duw, ac yn euog o farwolaeth. *rhuf.* iii. 13. (6.) Tan lywodraeth pechod; yr holl bethau hyn ydynt effaith digofaint Duw. *pen.* vi. 17. A pha beth yn chwanea a all y gwrthodedigion i fod yn agored iddo yn y bywyd hwn, nad yw'r etholedigion hefyd yn agored iddo, nes yr heddychir hwynt â Duw trwy ffydd yng Nghrist? o blegid fe ddywedir yr un peth am danynt, ag a soniwyd uchod. *Heb.* xi. 6. *pen.* ii. 14. 1 *Cor.* vii. 14. *Gal.* iii. 13. *Rhuf.* iii. 9. *pen.* v. 9. a'r vi. 17.— 1 *Thef.* i. 10. *Ioan* iii. 36.

P E N. IX.

Rhesymau i brofi y boddlonrwydd a roddodd Crist.

I. **O**S cymmerodd CRIST ein pechodau ni arno ei hun, yna efe a gymmerodd y goll ag oeddem ni yn ei haeddu, yn ein lle ni; ac a roddodd foddlonrwydd i gyfiawnder Duw, ac a'n gwnaeth ni yn rhydd. Yr hyn a gawn ei ystyried dan dri phen. Yn (1.) Ei fod ef gwedi cymmeryd arno ein hanwireddau ni i gyd

gyd. *Ioan* i. 29. i *Pedr* ii. 24. *Esa.* liii. 11, 12. 2 *Cor.* v. 21. Yn (2.) Wrth wneuthur, ei fod gwedi cymmeryd y gosb arno ef ei hun. *Gen.* ii. 17. *Rhuf.* v. 21. a'r viii. 32. *Deut.* xxvii. 26. *Heb.* ii. 9, 14. *Gal.* iii. 13. *Esa.* liii. 10. Ac yn (3.) Y mae'r ysgrythur yn profi hefyd, mai yn ein lle ni dioddefodd ef y pethau hyn. *Mat.* xx. 28. a'r ii. 22. i *Tim.* ii. 6. i *Pedr* iii. 18. *Sal.* lxix. 4. *Rhuf.* viii. 34. Yr holl ysgrythyrau fydd yn dangos mai yn ein lle ni y dioddefodd ef hyn i gyd.

II. Myfi a gaf ddangos i GRIST ddiodden'r pethau hyn, fel gwerth neu daliad, am y dyled ac oeddem ni danb, yn (1.) Y mae CRIST ei hun yn profi hyn. *Mat.* xx. 28. A'r Apostol yn ei alw yn bridwerth drosom ni. i *Tim.* ii. 6. *Rhuf.* iii. 24. i *Cor.* vi. 20. *Aet.* xx. 28. Yr hyn fydd yn cael ei gyffelybu a'i ddyrchafu uwchlaw aur ac arian. i *Pedr* i. 18. (2.) Y mae yn rhaid i bob taliad i gael ei dalu i ryw un; Crist a dalodd y dyled hwn i'w DAD. *Ioan* iii. 36. *Gal.* iii. 22. *Mat.* xviii. 23, 24. *Iago* iv. 12. (3.) Efe a dalodd y dyled hyn fel Meichiau dros ei bobl. *Heb.* vii. 22. *Sal.* lxix. 4. (4.) Ni allasai fod ganddo un diben arall yn ei olwg, ond ein gwneud ni yn rhydd oddiwrth y dyled, ac anrhydeddu Deddfau ei DAD, a'n dwyn ni i'r bywyd tragywyddol. *Rhuf.* iii. 24, 25. a'r v. 11, 18. a'r viii. 3. *Heb.* ii. 17.

Ni ellir gwadu dim o'r holl bethau a wnaeth Crist wrth gyflawni ei fwydd Offeiriadol, tra bu ar y ddaear, heb fod yn euog o gyfeiliornad dinystriol; a hyn yw'r pethau a wnaeth ef, sef diodden'r gosb oedd ddyledus am ein pechodau ni, rhoi boddlonrwydd i Dduw drosom ni wrth ddiodden'r gosb, ei heddychu ef â phechaduriaid, trwy'r boddlonrwydd a roddodd efe i gyfiawnder; a hyn fydd yn cael ei brofi yn eglur. yn (1.) trwy yr holl aberthau ag oedd yn gysgod o hono, prif ddiben y cyfryw rai, oedd heddychu a chymmodi. (2.) Natur a fwydd Offeiriad, oedd gwedi ei appwyntio i roddi Aberth; eithr nid oedd gan GRIST ddim i roi, ond ei waed ei hun trwy'r Ysbryd tragywyddol. (3.) Fe brofi

brofir hyn hefyd trwy lawer o destynau o'r ysgrythur, ond ni chaf fi yn bresennol enwi ond ychydig. *Heb.* ix. 13, 14. a'r x. 10, 12. Y mae yn rhaid ei fod ef yn sylweddol ac yn ysbrydol yn cyflawni yr hyn ag oedd yr aberthau yn ei wneud yn seremoniol, ac yn gysgodol: ond gan fod rhai yn ammau hyn, myfi a gaf ei brofi trwy yr Rhesymmau canlynol. Yn 1. Cosb am bechod, yn cynnwys digofaint Duw. *Rhuf.* i. 18. a'r ii. 5. *Ephef.* ii. 3. *Ioan* iii. 36. Fe ddarfu i CRIST ddiodeu'r gof. 2 *Cor.* v. 21. *Esa.* liii. 6. 1 *Pedr* ii. 24. Am hynny efe a aeth dan ddigofaint Duw. yn 2. Melldith y ddeddf, sy'n ddigofaint Duw. *Deut.* xxix. 20, 21. Fe fu CRIST dan y felldith honno, *Gal.* iii. 13. Yn 3. Marwolaeth yr annnwiol sydd yn felldith, fe aeth CRIST dan honno hefyd. *Heb.* vii. 22, *Mat.* xx. 28. *Heb.* v. 7. *Luc* xxvii. 44. *Marc* xiv. 33.

Ni all yr athrawiaeth hynny ddim bod yn wir, nac yn unol â'r efengyl, ag sydd yn tarro at wraidd y ffydd sydd yn ol yr efengyl, ac yn tynnu ymaith o'r gwraidd sylfaen y cysur cryf, ag y mae Duw mor ewyllysgar yn ei roddi i'w blant anwyl; yr rhai sydd yn credu yng Nghrist, a'r boddlonrwydd a roddodd ef i gyfiawnder Duw; y mae hynny yn gwneud yr enaid tlawd yn ei gyfyngder, fel colommen Noah, heb le i roddi ei droed i lawr; o blegid pan y mae ef gwedi ei yrru gan Air ac Ysbryd Duw allan o'i gyfiawnder ei hun, y mae ef yn edrych i'r nefoedd a'r ddaear am orphwysfa, heb gael un, o blegid y mae ef yn gweled diluw digofaint Duw o'r nefoedd yn llanw'r holl ddaear; nis gall ef ehedeg i'r Nefoedd yn ei nerth ei hun, a syrthio i uffern; nid yw ef ddim yn foddlon; oni ddaw CRIST i'r golwg, ac oni chaiff ef orphwys ar ei gyfiawnder ef fel arch a noddfa i'w gadw; Och, pa beth a wna yng nghanol y llif.—Er bod llawer o fynyddoedd uchel yn ymddangos, dros amser, yn uwch na'r Arch, etto hwy a foddwyd oll gan y diluw, yr Arch a'r rhai oedd ynddi yn unig a gadwyd ar wyneb y dyfroedd; felly etto, y mae llawer o fryniau a mynyddoedd o hunan-gyfiawnder, ac ewyllys-rydd, yn ymddangos i'r enaid,

ar

ar yr olwg gyntaf yn llawer uwch nâ IESU GRIST; ond pan yr ymddangoso digofaint Duw, fel diluw o'u hamgylch, yna y mae y mynyddoedd hynny yn cael eu gorchuddio yn fuan: nid oes dim ond yr ARGLWYDD IESU GRIST, yr unig Arch, a ddichon roddi diogelfa i'r rhai a orphwysant arno.

P E N. X.

Am Haeddiant Crist.

RHESWM XIV. Y Pedwerydd peth sydd yn cael ei gyfrif i farwolaeth CRIST, yw ei haeddiant ef; trwy ba un y pwrcafodd ac y sicrhaodd efe i ni bob peth daionus. Ond ni chaf fi ddywedyd fawr am dano yn bresennol, am fy mod gwedi ei ddrin ef o'r blaen, ond yn unig sylwi ar y gair, Rhinwedd, neu *Haeddiant*; er nad yw'r gair gwedi ei gyfieithu mewn amryw iaithoedd, yn yr ysgrythur, fel y soniwyd o'r blaen; ond y mae ef yn gynnwysedig yn yr Ysgrythyrau Sanctaidd, megis yn (1.) rhyddhad o law y gelyn. *Luc i. 74.* (2.) Gwaredigaeth oddiwrth y digofaint ag oedd ar ddyfod, i *Thes. i. 10.* A phrynu oddiwrth bob anwiredd, *Titus ii. 14.* Dinylstrio yr hwn ag oedd a nerth marwolaeth ganddo, *Heb. ii. 14.* (3.) Rhyddhad oddiwrth waith y diafol, i *Ioan iii. 8.* (4.) Oddiwrth felldith y ddeddf, *Gal. iii. 13.* (5.) Ymadrodd llygredig, i *Pedr i. 18.* (6.) Oddiwrth y byd drwg presennol, *Gal. i. 4.* (7.) Oddiar y ddaear, ac o blith dynion, *Dat. xiv. 3, 4.* (8.) Puro oddiwrth bechod, *Heb. i. 3.* Yn ail, Y peth ag y maent yn ei dderbyn. Yn gyntaf, heddwch â Duw, *Rhuf. v. 10. Ephes. ii. 16. Col. i. 20.* Yn ail, Boddloni cyfiawnder. Yr holl bethau hyn a ellir ddywedyd i Grist eu haeddu a'u pwrcasu trwy ei ddioddefaint a'i farwolaeth. *Esa. liiii. 5. Aet. xx. 28. Rhuf. iv. 2.*

Rheswm y XV. Ni all yr ymadroddion hynny, marw drosom ni, dwyn ein pechodau ni, bod yn feichi-
iau

lau i ni, a'r cyffelyb; lle mae marwolaeth Crist yn cael sôn am dano, ddim cyd-sefyll â boddlonrwydd, neu iawn gyffredinol dros bawb. Wrth farw dros arall, y meddylier yn yr ysgrythur, marw yn ei le ef, fel ag y byddai i'r cyfryw gael myned yn rhydd; megis ag y dywedir fod *Juda* yn ymbil â'i frawd *Joseph*, i fod yn rhwym yn lle *Benjamin*, fel ag y byddai iddo ef gael myned yn rhydd, *Gen.* xlv. 33. ac hefyd *Dafydd* a chwenychodd farw yn lle *Absalom*, *2 Sam.* xviii. 33. Yr un modd y dywedir fod CRIST gwedi marw dros ei Frodyr; neu ei fod ef gwedi newid dau le â hwynt, sef marw iddynt hwy gael byw; myned yn rhwym, fel ag y byddai iddynt hwy gael ei rhyddhau; ond a ellir dywedyd iddo ef wneud hynny dros bawb: megis (1.) A fu ef farw dros *Cain* a *Pharao*, y rhai a fuant feirw ac a aethant i uffern, y'mhell cyn ei farwolaeth ef? (2.) A ydyw yn gyfiawn i'r rhai y bu CRIST farw drostynt, i farw yn dragywydd eu hunain, a myned i'r poenau? (3.) A ydyw yn iawn i'r rhai ag yr oedd Crist yn feichiau drostynt, i gael eu dal a'u cospi? (4.) A groeshoeliwyd ef dros y rhai ni chredent ynddo? (5.) A ddioddefodd ef ddim dros holl bechodau y rhai y bu ef farw drostynt? os na wnaeth, pa fodd y gellir dywedyd iddo farw yn eu lle? Os gwnaeth, pahan na chânt eu rhyddhau? Ni chaf chwahegu, ond hyn, sef dywedyd, mai y fferdd nesaaf i brofi na bu Grist ddim marw dros neb, yw dywedyd a haeru, ei fod gwedi marw dros bawb.

P E N. XI.

Y *Chweched rheswm*, a'r diweddaf, a gaf ei brofi o'r Ysgrythyrau neilltuol, ag sydd yn dal allan yn eglur y gwirionedd hwn: A'r cyntaf a gaf ei enwi, yw'r gelyniaeth a osodwyd rhwng y ddau hâd, sef hâd y wraig, a hâd y ddraig, *Gen.* iii. 15. (1.) Hâd y wraig, yw CRIST, a'r etholedigion; o blegid y mae pob

pob peth a ddywedir am hâd y wraig, yn cael eu cyflawni gan Grift, a'i Saint ynddo ef. (2.) Hâd y ddraig yn ddiammeu yw'r annuwiolion, o blegid y maent yn gwneud ei waith ef, ac y mae ef yn preswyllo ynddynt hwy. *Mat. iii. 7. a'r xxiii. 33. Ioan viii. 44. Act. xiii. 10. i Ioan iii. 8.*

1. Ni ellir gwadur y gwirionedd hwn, sef na bu Crist ddim marw, ond dros gynnifer ag y darfu i'r Tad ddywedyd y cai ef farw drostynt; ni addawodd ef erioed y cai ef farw dros hâd y ddraig, sef y rhai fydd gwedi ymroddi i ddrygioni, ond yn hytrach fod gelyniaeth rhyngddynt; ac nad adwaen ef hwynt. *Mat. vii. 23.* Ond y mae ef yn dywedyd yr adwaen ef ei ddefaid ei hun, *Ioan x. 14, 15. 17.* Yn sicr y mae ef yn adnabod pwy a pha beth a brynnodd ef. Oni fyddai yn beth rhyfedd i GRIST i farw dros rai, a'u prynu, ac etto heb eu harddel, ond cyfaddef nad edwyn ef ddim o honynt? yn sicr os prynwyd hwy er gwerth, y maent yn eiddo ef, *i Cor. vi. 20.* Os prynodd CRIST hwynt a'i werthfawr waed, ac yn y diwedd eu gwadu hwynt, oni fyddai yn iawn iddynt ateb; Ha Arglwydd! Oni fu dy enaid yn drist hyd anghydfod ni? oni ddarfu i ti yn ein lle fyned tan y felldith, a wnaeth i ti chwyfu'r dafnau gwaed i'r ddaear? oni olchwyd ti yn dy waed, fel yr achubit ein gwaed ni? oni roddaiſt ti dy hun i fod yn Aberth drosom ni, yn gystal a thros yr Apostolion? oni thywalltwyd dy waed gwerthfawr trwy chwys, trwy fflangellau, trwy hoelion, trwy'r waywffon, a'r drain drosom ni? ac oni chofiaist ti am danom pan yr oeddit y ngrog ar bren, ac a ddywedi di yn awr nad adwaenost ti ddim o honom ni? Arglwydd Da, er ein bod yn bechaduriaid anheilwng, nid yw dy waed di ddim yn haeddu cael ei ddibrisio: paham na all neb i ofod dim yn erbyn etholedigion Duw, onid o blegid dy fod gwedi marw drostynt? ac onid wyt ti wedi gwneud yr un peth drosom ninnau, paham yr ydym ni yn cael ein beio a'n gwrthod? A allasai dy waed ddim boddloni dy DAD, fel ag y mae yn rhaid i ni ddiodeu? A allasai cyfiawnder ddim boddloni ei hun

hun âg aberth CRIST, fel ag y mae yn rhaid i ni boeni byth o ddiwyg hynny? Pa ateb a r'oir i'r Rhesyddiau hyn, gan y rhai sydd yn dal Prynedigaeth gyffredinol.

2. Fe a ddywedir fod Duw, yr hwn sydd Arglwydd nef a daear, oddiar ei ben Arglwyddiaeth, gwedi cuddio y pethau hyn oddiwrth y doethion a'r dyfgedig.—

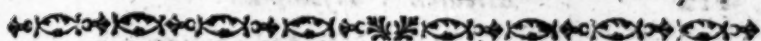
Mat. xi. 25, 26. Naill ai mewn perthynas i bregethiad yr efengyl, neu ei hawdurdod a'i gallu yn dyfnewid yn cyfnewid y galon, y mae yn ddihammieu na bu CRIST ddim marw dros y rhai hyn; o blegid i ba ddiben y buasai Duw yn danfon ei FAB i farw dros y cyfryw, ac ar yr un pryd o'i wir ewylllys, yn bwriadu ei chadw yn guddiedig oddiwrthynt?

3. Nad yw pawb o ddefaid CRIST (megis ag y soniwyd o'r blaen) sydd yn eglur yn y gair, ac yn gwaith CRIST yn adnabod ei ddefaid, a'r defaid yn adnabod ei lais ef, ac ynteu yn eu didoli yn y dydd diweddaf. *Ioan x. 11, 15, 16, 26, 27, 28, 29. pen. vi. 37.*

4. *Rhuf. viii. 32, 33, 34.* Bwriad yr Apostol yn y lle hwn, oedd dal allan gysuron i gredinwyr mewn cystudd, neu ryw ofidiau eraill; yr hyn y mae ef yn ei wneud trwy sicrhau yn *adn. 31.* Bresennoldeb Duw iddynt hwy, a'i gynnorthwyon bob amser yn ddigonol i orchfygu pob gelyn, a gwneuthur pob anhawdderau yn ddirmygedig, trwy sicrhau ei gymmwynafgarwch caredigol iddynt, yr hyn sydd well nâ'r bywyd; "Os yw Duw drosom, pwy a all fod i'n herbyn"? I gadarnhau hyn, y mae'r Apostol yn dwyn i'w meddwl, y weithred neilltuol hynny o gariad Duw yn danfon ei FAB i farw drostynt; ac heb ei arbed ef, ond yn gofyn eu dyled hwy oddiar ei law ef; oddiwrth ba un y mae efe yn ymresymmu â hwynt, trwy brofi y rhydd ef y lleiaf, am ei fod gwedi rhoddi y mwyaf: Os traddodd ei FAB i farw drosom, pa wedd gyd âg ef na ddyry efe i ni bob peth? Ac am ei fod yn eglur nad yw ef ddim yn rhoddi pob peth i bawb, sef ffydd, a phob grasusau eraill: y mae yn amlwg hefyd, nad yw ef ddim gwedi rhoddi ei FAB iddynt. Heblaw hynny, y mae ef yn dywedyd yn *adn. 32.* I ba rai y mae ef

gwedi rhoddi ei FAB iddynt, a phob peth arall; a'r rhai y mae'r cyfuron hyn yn perthyn iddynt, yw'r etholedigion. *adn.* 33. A hyn y mae ef yn ei gadarnhau drachefn yn *adn.* 34. Trwy dystiolaethu y bydd i'r rhai ag y mae Duw gwedi eu hethol, i gael eu cyfiawnhau yn rhâd, a'u gwared oddiwrth y gosb ag oeddent yn ei haeddu, a hyn y mae ef yn ei brofi trwy ddau reswm. Yn (1.) Fod CRIST gwedi marw drostynt. (2.) Ac am ei fod gwedi adgyfodi, ac yn eiriol drostynt yn y Nef; yr hyn sydd yn rhoddi i ni ddau Reswm anorchfygol ymhellach ar y Pwngc hwn,—(1.) Effaith anffaeledig marwolaeth CRIST; Pwy a rydd ddim yn eu herbyn? Pwy a'u condemnia? Paham? Pa reswm a roddir? CRIST yw yr hwn a fu farw, felly y mae ei farwolaeth ef yn sicr o'u rhyddhau hwynt oddiwrth ddamnedigaeth. (2.) Oddiwrth y cysfylltiad sydd rhwng marwolaeth Crist a'i eiriolaeth ef. *Heb.* vii. 25. Yn y nef dros ei etholedigion.

5. Y rhai y bu CRIST farw drostynt, sydd yn derbyn y ffrwythau o'i ddiodefiadau. *Ephes.* i. 7. *Rhuf.* iv. 7, 16. Y rhai y gwnaethbwyd Crist yn bech-aberth drostynt, a wnaethbwyd yn gyfiawnder Duw ynddo ef. 2 *Cor.* v. 21. *Esa.* liii. 5. *Ioan* xv. 13. Gweddïau a diodefiadau Crist, sydd yn cael eu cymhwyso i'r etholedigion yn unig. *Ioan* xvii. 9, 19.—Gwrthrychau cariad Crist, *Ephes.* v. 25. *Act.* xx. 28. “Y gwŷr, cerwch eich gwragedd, megis ag y carodd CRIST yr Eglwys, ac a'i rhoddes ei hun drosti; Edrychwch gan hynny arnoch eich hunain, ac ar yr holl braidd, ar yr hwn y gosfodd yr Ysbryd Glân chwi yn olygwyr, i Fugeilio eglwys Dduw, yr hon a bwrcasodd efe â'i briod waed.”—Gwrthrychau Cariad CRIST a'i farwolaeth, a sicrheir yma ydyw ei ddyweddi, ei eglwys; yr hon yw ei briod; a hynny mor briodol yn eiddo neilltuol iddo, ag y mae gwraig briod yn unig wrthrych canniattaol o ferchiadau priod—afol ei gwr: felly os bu Crist farw dros bawb, yna y mae ffordd-rydd gwedi ei gadael i wyr priod i garu gwragedd eraill fel eu gwragedd eu hunain.

L L Y F R IV.

P E N. I.

*Rhai pethau i'w ystyried o flaen attebiad i'r gwrth-
ddadleuon sydd yn erbyn Prynedigaeth Neillduol.*

Y Mae amryw fannau yn yr Ysgrythur, lle mae prynedigaeth trwy waed CRIST yn cael ei ofod allan yn gyffredinol, ac mewn geiriau annherfynedig: ac megis pe byddai ei farwolaeth ef yn aflwyddianus ac yn ddieffaith, i'r rhai ag y tebygafid ei fod ef gwedi marw drostynt; a hynny o achos eu difatterwch hwy, a'u gwaith yn gwrthod yr Iechydwrïaeth. Y mae llawer o addewidion ac annogaethau hefyd yn cael eu rhoddi y'ngair Duw, i goffeidio yr Iechydwrïaeth, hyd yn oed i'r rhai nad ydynt byth yn ei derbyn na wirioneddol; hyn sydd yn peri i lawer i amddiffyn Prynedigaeth gyffredinol, a hynny yn hyderus; trwy geisio cadarnhau na ellir yn un modd amddiffyn Prynedigaeth neillduol trwy air Duw; ac oddiar y tri pheth a soniwyd, y maent yn codi eu holl resymmau, yr rhai a amcanaf eu hatteb yn y modd canlynol.

I. Y peth cyntaf a gaf ei ofod i lawr, yw teilyngdod, gwerthfawtogrwydd, ac anfeidrol haeddiant gwaed a marwolaeth IESU CRIST! Amddiffyn hyn a ddylai yn neillduol gael ei ystyried, a phob opiniwn sydd yn tueddu i leihau gogoniant aberth Crist, a ddylai gael ei wrthod gan Grist'nogion, am fod yr ysgrythur yn cadarnhau hyn, trwy alw ei waed ef, yn waed Duw! • blegid yr undeb rhwng y ddwy natur yn ei Berson ef. *Mat. xx. 28.* Gan ei ddyrchafu ef yn anfeidrol uwchlaw pob aberth arall; am fod ganddo ef yn bennaf yr Ylbryd tragywyddol, a'i fod yn ddibechod. *Heb. ix. 14.* Ac yn fwy gwerthfawr nag aur ac arian. *1 Pedr i. 18.* Yn alluog i gyfiawnhau oddiwrth bob peth, yr hyn nis gallasai'r ddeddf ei wneud. *Mat. xiii. 39.* Un o'r fath hyn oedd aberth ac offrw m CRIST, ac o'r fath

hyn oedd bwriad ei DAD iddi fod, fel ag y byddai ei aberth yn ddigonol ynddi ei hun i achub pob dyn, pe buasai Duw yn gweled yn dda i wneud cymhwysiad o honi i'r diben hynny: Am hynny yr ydym ni yn dywedyd ein hunain, nad yw'r diffyg ddim yn aberth Crist, ond am nad yw pawb ddim gwedi eu hordeinio i gael lleshad oddiwrthi. Y mae digonolrwydd aberth Crist, yn cyfodi oddiar ddau beth, yn (1.) Ardderchogrwydd y Person ag oedd i offrymmu ei hun. yn (2.) Mawredd y poen a ddioddefodd, fel ag yr aeth ef dan holl felldithion y ddeddf, a digofaint Duw ag oedd ein pechod ni yn ei haeddu, ac a'u dygodd hwynt yn ei gorph ar y pren: hyn yw tu-fewnol berffeithrwydd a digonolrwydd ei aberth ef, yn ol ei gwerth ei hun, yr hyn fydd ddigon ynddo ei hun i achub pob dyn; ond yr allannol ddefnydd a'r cymhwysiad fydd yn hollawl ddibenu ar ewyllys a diben Duw yn y cymhwysiad; hyn a barodd i rai ysgolheigion i ddywedyd, fod CRIST gwedi marw dros bawb, o ran digonolrwydd ei aberth ef, ond nid o ran yr effaith a'r cymhwysiad o'i aberth; yr hyn fydd wir, ei fod yn ddigonol pe buasai yn cael ei wneud yn bridwerth dros bawb: ond nid oedd ef ddim gwedi cael ei fwriadu i fod yn Iachawdros neb, ond yr etholedigion yn unig: o blegid wrth ddywedyd fod CRIST gwedi marw yr un modd dros bawb a'u gilydd, yr ydym yn meddwl fod hynny yn lleihau yr anfeidrol werth a'r haeddiant fydd yn ei aberth; canys y mae hynny yn gynhwysedig yn yr effaith a'r ffrwyth o hono, yn gyftal ag yn ei natur, a'r hyn a all ef ei wneud ynddo ei hun; o blegid wrth ddywedyd na wnaeth Crist ddim wrth farw, (ond agor drws i bechaduriaid i gael gras) y maent yn gwadu ac yn diddymmu yr effaith; ac wrth hynny yn dywedyd, nad ydyw ef ddim yn holl ddigonol Iachawdwr i bechaduriaid: ond yr ydym ni wrth ddywedyd fod ei aberth yn ddigonol, ac yn llaw'r Ysbryd Glân, yn effeithiol i gyflawni ein Iachydwriaeth yn gyson, a hynny fel sylfaen i ddau beth:

Yn gyntaf, Pregethiad yr Efyngyl i bob cenhedlaeth.

a'r uniondeb o'i phregethu i bob dyn. *Mat. xxviii. 19.*
Marc xvi. 15. O blegid ffordd Iechydwriaeth ag y
 mae hi yn ei gyhoeddi, sydd yn ddigon llydan i bawb
 i rodio ar hyd-ddi; ac y mae digon yn y feddyginiaeth
 ag y mae hi yn ei ddwyn i oleuni, i lachau eu holl
 ddoluriau, a'u rhyddhau oddiwrth bob drwg, i.e. pe
 byddent fil o fydoedd. Efengyl CRIST a ellir ar y syl-
 faen hon, ei phregethu i'r holl fyd, y mae digon yng
 Nghrist er Iechydwriaeth iddynt i gyd, os bydd iddynt
 dderbyn rhinwedd oddiwrthi trwy gyffwrdd â hi trwy
 ffydd, yr hon yw'r unig ffordd i gael cyfur o ffynnon
 Iechydwriaeth. Ond y mae rhai yn dywedyd, mai
 oferedd yw pregethu'r efengyl i bawb, onid yw Crist
 gwedi marw dros bawb yn gystal a'u gilydd; i hyn
 ni a atebwn, yn (1.) Y mae rhai i fod yn gadwedig
 y'mhlith pob cenedl, ag y mae yr Efengyl gwedi, neur
 i gael ei danfon attynt. *Act. xviii. 10.* Ac nis gellir
 galw y rhai hynny heb brgethu'r efengyl yn gyffredi-
 nol. (2.) Y mae rheolau a gosodiad y cyfammud gras,
 a sefydliad y Testament newydd, gwedi symmud pob
 allanol wahaniaeth a breintiau crefyddol, a rhoi gor-
 chymyn i alw pawb i edifeirwch, heb wneud dim
 rhagoriaeth rhwng un genedl a'r llall. (3.) Pan y by-
 ddo Duw yn galw ar ddynion i gredu, nid yw ef ddim
 yn meddwl yn gyntaf i gredu fod CRIST gwedi marw
 drostynt hwy, ond credu nad oes un enw arall dan y
 nefoedd, trwy ba un y mae i ni fod yn gadwedig, ond
 enw IESU CRIST; a bod digon o haeddiant yn ei waed
 ef i achub y pennaf o bechaduriaid.

Yn ail, Bod pregethwyr yr efengyl yn ei hamryw-
 iol gynnullleidfaoedd, yn llwyr anadnabyddus o feddwl
 a dirgel fwriad Duw; ac yn cael eu gwahardd i ed-
 rych i mewn i hynny, yn *Deut. xxix. 29.* Yr hyn
 sydd yn rhoddi cyflawn ganniattad iddynt i alw pob dyn
 i gredu, trwy sicrhau y bydd i bob un ag a gredo, i
 fod yn gadwedig; gan fod digon o haeddiant y mar-
 wolaeth CRIST i achub pob un a'i derbynio trwy gre-
 du; a gadael cyngor a bwriad Duw, mewn perthynas
 i'r rhai ag y mae ef yn gweled yn dda i roddi ffydd

iddynt, iddo ef ei hun, megis y mae ef yn gorchymyn. Hyn yma pe yr ystyrid y matter yn ddisrifol, fydd yn beth neilltuol i ddarostwng yr ymffrost gwag fydd gan ein gwrth-nebwyr, a'u daliadau cyfeiliornus.

II. Myfi a ddywedais am weinidogaeth y cyfammod newydd (yn amser yr efengyl) y'nghyd âg helaethiad teyrnas a llywodraeth CRIST, a'r ol ei ymddangosiad yn y byd, pan y symmudwyd pob gwahaniaeth allanol, ac y diddymmwyd enw y cenhedloedd, ac y tynnwyd i lawr y canol-fŵr; ac y cyflawnwyd yr addewid i Abraham, y cai ef fod yn etifedd y byd, megis ag yr oedd ef yn Dad y ffyddloniaid; yr hyn fydd yn awri gael ei lwyr gyflawniad. Y mae y weinidogaeth hon mor groes i'r hên oruchwiliaeth, yr hon oedd yn cyfyngu addewidion Duw i un bobl a theulu yn unig, a chau pawb eraill allan; fel ag y mae yn angenrheidiol i amryw ymadroddion cyffredinol i gael eu harferyd yn yr ysgrythur, i egluro yr hyn fydd bell oddiwrth gynnwys Prynedigaeth gyffredinol, ond yn unig symmudiad yr hên derfyn, a helaethiad teyrnas weledig CRIST i bob cenedl, o ran ei rhagorfraint, ac nid o ran y weithred; am fod gan Dduw rai gwedi eu hethol y'mhlith pob un o rhai fydd a'r efengyl gwedi ei ddfon attynt: ac y mae yn eglur mai personau neilltuol o blith yr holl deyrnafoedd ag y mae'r efengyl i gael ei phregethu a feddylier, ac nid cynnulliad cyffredinol o bawb trwy'r byd. Pan y mae'r ysgrythur yn fôn am bob dyn, a phob cenedl, a'r holl fyd, a'r cyffelyb.—*Col. iii. 11.* A lle y mae Duw yn addo tywallt ei Ysbryd ar bob cnawd. *Joel ii. 28.* Y mae Pedr yn dywedyd i hynny gael ei gyflawni, pan y llanwyd yr Apostolion a'r Ysbryd Glân, *Act. ii. 17.* Fel yr oeddent yn llefaru nes ydoedd y bobl o amryw Ieithoedd yn eu dyall hwynt. *Rhuf. i. 5.* A'r efengyl yn cael ei gwneud yn allu Duw er Iechydwrriaeth i bawb ag oedd yn credu, *adn. 16.* Ond er hynny, nid oedd neb yn credu ond y rhai a ordeiniwyd gan Dduw. *Dat. v. 9.* Er bod yr efengyl i gael ei phregethu i bawb. *Mat. xxviii. 19.* Fel ag y byddai i'r rhai ag oedd gwedi et

prynt

prynu a'u hachub, i gael eu dwyn adref at DDUW.—
Ioan xi. 52. A hyn y mae'r Apostol yn ei helaeth ofod
allan, yn *Ephes.* ii. 14, 15, 16, 17. Ac yn y goleu
hyn y mae i ni edrych ar yr holl ysgrythyrau, ag y
mae eraill yn eu cymmeryd i lrosi prynedigaeth gyff-
redinol, ac nid mew'n un goleu arall.

III. Y mae yn rhaid i ni wahaniaethu yn hollawl
rhwng dyledswydd dyn, a bwriad Duw, am nad oes
un cyfsylltiad rhyngddynt. Nid yw arfaeth Duw yn
rheol dyledswydd dyn, ac nid yw eingwaith ni yn cyf-
lawni yr hyn ag y mae Duw yn ei orchymyn, yn un
gyhoeddiad o'i fwriad ef a'i arfaeth; ond gair Duw
yw'r rheol, a dyledswydd gweinidog yr efengyl; lle y
gwelwn, addewidion, cynghorion, gorchymynion, a
bygwthion Duw yn cael eu gosod allan, a'r cyfsylltiad
sydd rhyngddynt a'u gilydd: felly y mae allanol gyn-
hygiad yr efengyl, o'r fath ag y gall pawb i weled eu
dyledswydd, ond nid bwriad ac arfaeth Duw; ond fe
a ellir ei adnabod trwy gyflawni y dyledswyddau sydd
ynddynt, sef credu ei addewidion. ac ufuddhau i'w
orchymynion, os ydym yn chwenych bod yn gym-
meradwy, a meddianu y pethau daionus ag y mae ef
yn ei addo.

1. Y mae Duw yn wastad yn bwriadu achub rhai,
lle bynnag ag y mae ef yn danfon yr Efengyl, yn ei
hawdurdod; ac y mae'r gweinidogion gorau, yn an-
wybodus o rhai hynny a achubir, yn rhwym o ddy-
munno daioni pawb, mor belled ag y mae ynddynt
hiwy, i obeithio a barnu'r goreu am bawb, er eu bod
yn gwybod mai meddwl ac ewyllys Duw a gaiff ei
gyflawni.

2. Na chaiff cynhygiad yr efengyl i fod yn ofer, nac
yn ddifudd; os cyhoeddir hi fel ag y dylid: os gofyn
neb, Pa ran o feddwl ac ewyllys Duw sydd i gael ei
gyhoddi, os gorchymynir i rai gredu, na bu CRIST
ddim marw drostynt? yr ateb yw hyn, sef (1.) Eu
dyledswydd hiwy yw gwneud yr hyn sydd dderbyniol
gyd â Duw; (2.) Y digonolrwydd o Iechydwrfaeth
sydd yng Nghrist i bawb a gredu; (3.) Y ffruct ac an-
Haeledig

ffaeledig gyffylltiad ag fydd rhwng gwir fydd ac Iechydwrriaeth enaid i bawb fydd yn credu.

IV. Y meddyliau cyfeiliornus oedd gwedi eu hargraphu yn yr Iuddewon, ac yn cael effaith fawr, hyd yn oed ar yr Apostolion; oedd yn achos mawr o fod prynedigaeth trwy CRIST yn cael ei ofod allan yn yr ysgrythur mewn modd cyffredinol. Yr oeddent hwy am gyfyngu'r Iechydwrriaeth trwy Grist, i hiliogaeth Abraham yn unig; ond nid yw hyn (o herwydd bod yr Apostolion yn cyhoeddi CRIST yn Iachawdwr hyd eithafodd y ddaear i symmud rhagfarn eu brodyr) ddim yn profi fod CRIST gwedi marw dros bawb. *Aet.* xiii. 45, 50. i *Thef.* ii. 15, 16. Yr oedd yr Apostolion hefyd trwy draddodiadau eu tadau gwedi eu llygru y'mhell a'r meddyliau hyn. *Aet.* i. 6. Ac hyd yn oed gwedi iddynt dderbyn gorchymyn i bregethu'r Efengyl, a bedyddio, yr oeddent yn meddwl nad oedd eu *Commisjwn* ddim yn cyrraedd y'mhellach nac at ddefaid cyfar-golledig Tŷ Israel yn unig. *Mat.* xxviii. 19. *Mat.* xvi. 15. *Aet.* i. 8. a'r xi. 19. Ond pan yr oedd y peth yn eglur yn dangos y gwahaniaeth, hwy a ogoneddasant DDŴ, *adn.* 18. Ac nid rhyfedd, o blegid yr oedd yn ddirgelwech mawr o'r blaen; *Ephes.* iii. 5, 6. Hyn a hysbywyd iddynt gan yr Ysbryd Glân, fod yr amser gwedi dyfod i ystyried achos y chwaer fechan, i ddwyn yr afradlon adref i Dŷ ei Dad, i berfwadio *Fapheth* i breswyllo y'mhebyll *Sem*; ac i'r diben yma, hwy a lasuriafant i geisio symmud y rhagfarn o feddyliau eu brodyr yn ol y cnawd, ac i beidio a gadael un ammen-aeth ar feddwl yr Eunnch, ei fod ef yn bren crin, na'r cenhedloedd, eu bod hwy gwedi eu torri allan oddiwrth bobl DDŴ; i'r diben yma, hwy a wnaethant ddetnydd o amryw ymadroddion cyffredinol yn llwyr groes i'r cyfeiliornadau o'r blaen, megis yr holl fydd, pob dyn, pob cenedl, pob creadur, a'r cyffelyb. *Ioan* xi. 51, 52. i *Ioan* ii. 2. Ond nid yw hyn yn cynnwys pob dyn, ond bod pob cenedl i gael cynnygiad o'r Efengyl.

V. Arwyddocâd, natur, a belathrwydd y geiriau cyffredinol

cyffredinol, yr rhai yr ydym ni yn aml yn ei arferyd, fydd yn anherfynedig, yn yr ysgrythur, ac heb fod yn wastad yn gosod allan wrthrychau prynedigaeth trwy GRIST, ond yn ein gadael ni i wneud deongliad arnynt yn gyfôn â'r ysgrythyrau eraill; felly os awn ni i'w cymmeryd yn ol swm y llythyren, yn unig, nyni a syrthiwn i'r gwallgofrwydd melldigedig hwnnw, a elwir, *Anthropomorphites*, sef y rhai fydd yn dywedyd fod gan Dduw gorph, a'i fod mewn dull ddynol; ac hefyd y traw-fylweddiad, ac amryw gyfeillionnadau eraill: ond os cydmarir ysgrythur â'r ysgrythur, y mae eu holl ymffrost yn myned i'r dim. Y ddau air ag y maent yn gosod fwyaf o bwys arnynt, yw'r *byd*, a *phawb*; ond ni a gawn eu hystyried yn eu lle priodol, y'nghyd â'r rhesymau y mae ein gwrthnebwyr yn eu cymmeryd oddiwrthynt.

1. Y mae'r gair *byd*, yn yr ysgrythyrau yn cael ei gymmeryd yn gyffredinol, mewn pump ffordd; yr holl greadigaeth, y dynion fydd yn byd, y byd llygreddig, cyflyrau dynion yn yn y byd, a'r byd gwedi ei felldithio, &c. (1.) Nefoedd a'r ddaear, a'r hyn oll fydd arni. *Job xxxiv. 13. Aet. xvii. 24. Ephes. i. 4.* y nefoedd a'r hyn oll fydd ynddi yn wahanol oddiwrth y ddaear. *Sal. xc. 2.* y ddaear gyfanneddol. *Sal. xxvi. 1. a xcvi. 7. Mat. xiii. 38. Ioan i. 9. a iii. 17, 19. a'r vi. 14. a xvii. 11. 1 Tim. i. 15, a'r vi. 7.* (2.) Y bobl fydd yn y byd, (1.) yn gyffredinol. *Rhuf. iii. 6, 19. a'r v. 12.* (2.) y byd anherfynedig, neu heb osod terfyn rhwng y naill a'r llall, *Ioan vii. 4. Esa. xiii. 11.* (3.) egluthad am lawer o'r byd. *Mat. xviii. 7. Ioan iv. 42. a'r xii. 19. a'r xvi. 8. a'r xvii. 21. 1 Cor. iv. 9. Dat. xiii. 3.* (4.) mewn cydmariaeth. *Rhuf. i. 8. Mat. xxiv. 14. a xxvi. 13. a'r x. 18.* (5.) Am ymerodraeth Rhufain. *Luc ii. 1.* (6.) Am ddynion gwedi cael eu neilltuo yn eu hamrywiol gymhwysiad. (1.) Duwiolion, mewn bwriad neu feddiant. *Sal. 22. 27. Ioan iii. 16. a'r vi. 33, 51. Rhuf. iv. 13. a'r xi. 12, 15. 2 Cor. v. 19. Col. i. 6. 1 Ioan ii. 2.* (2.) yr annuwiolion, *Ioan vii. 17. a'r xiv. 7, 22. a'r xv. 19.*

19. a'r xvii. 25. 1 *Cor.* vi. 2. a'r xi. 32. *Heb.* xi. 38.
 2 *Pedr* ii. 5. 1 *Ioan* v. 19. *Dat.* xiii. 3. (3.) y byd
 fel y mae ef, a phob peth ynddo gwedi er lygru. *Gal.*
 i. 4. a'r vi. 14. *Ephes.* ii. 2. *Iago* i. 27. a'r iv. 4.
 1 *Ioan* ii. 15, 16, 17. 1 *Cor.* vii. 31, 33. *Col.* ii. 8.
 2 *Tim.* iv. 10. *Rhuf.* xii. 2. 1 *Cor.* i. 20, 21. a'r iii.
 18, 19. (4.) Cyflyrau dynion, neu ryw beth yn y byd,
Sal. lxxiii. 12. *Luc* xvi. 8. *Ioan* xviii. 36. 1 *Ioan* iv.
 5. ac amryw lepedd eraill. (5.) Y byd fel y mae ef dan
 lywodraeth satan, a than felldith, *Ioan* vii. 7. a'r xiv.
 30. a'r xvi. 11, 33. 1 *Cor.* ii. 12. 2 *Cor.* iv. 4.
Ephes. vi. 12. Hyn ac amryw ystyr arall y mae'r gair
 byd yn cael ei arferyd yn yr ysgrythur; ac er hyn, y
 mae ein gwrth'nebwyd yn gwneuthur fŵn a defnydd
 mawr o hono i ddychrynu y rhai anwaftad yn eu me-
 ddyliau; ac i geisio profi Prynedigaeth gyffredinol:
 ond mi a ddangosaf nad yw'r gair *byd*, mewn un man
 ag y ntaent hwy yn ei gymmeryd, yn meddwl pob dyn
 ag sydd yn y byd, ond rhyw ran o honynt; megis y
 mae llawer o eiriau eraill yn yr ysgrythur, yn myned
 dan amryw ystyr, fel *Mat.* viii. 22. Gadewch i'r
 meirw gladdu eu meirw; y cyntaf, yn arwyddo dyn
 yn farw yn ei gyflwr, a'r llall, yn farw yn naturiol:
 hefyd yn *Ioan* i. 11. At ei eiddo ei hun y daeth, a'r
 eiddo ei hun nis derbyniasant ef; y cyntaf yn cynnwys
 y rhai oll a greodd ef, a'r llall yn cynnwys llawer o
 honynt yn ei wrthod ef: ac *Ioan* iii. 6. A'r hyn a an-
 ed o'r Ysbryd fydd ysbryd, wrth Ysbryd yn y blaenaf,
 y meddylier Ysbryd Duw; ac yn yr ail, ysbrydol
 fywyd o räs yn yr enaid.

Yn awr, ni a welwn nad yw ond ffolineb a phechod
 i ymresymmu, a dywedyd, mai'r un ystyr sydd i'r un
 gair yn yr ysgrythur yn y naill fan a'r llall: yr un
 modd y mae'r gair byd yn newid ei feddwl yn y naill
 fan a'r llall. *Ioan* i. 10. Yn y byd yr oedd efe, a'r byd
 a wnaethbwyd trwyddo ef; a'r byd nid adnabu ef: yr
 hwn a ddir-dyno yr un ystyr i'r gair byd, yn y tri man
 yna, a raid fod yn ffol, ac yn rhyfygus i'r eithaf; y
 (1.) yn cynnwys y byd trigiannol, yr (2.) yr holl
 greadigaeth

greadigaeth; y (3.) rhai dynion yn y byd, sef angrhedinwyr: felly yr un modd yn *Ioan* iii. 17. "O blegid ni ddanfônodd Duw ei FAB i'r byd i ddamnio'r byd, ond fel yr achubid y byd trwyddo ef." Wrth y byd yn y lle (1.) y meddyliet lle'r oedd Crist yn byw yn y byd; (2.) yr holl ddynion yn y byd: am na ddaeth CRIST ddim i'r byd gyd â bwriad i gondemnio neb, er y bydd ef yn barnu'r annuwiolion. (4.) yr etholedigion, sef y rhai a grëdent ynddo, yn amgen, fe fydd ei fwriad a'i ymdrechïadau yn annigonol i gyflawni ei ddibenion ef.

(2.) Ni ellir codi dadl oddiwrth un dryll o ymadrodd yn yr ysgrhythur, mewn un lle neillduol; os bydd yr ymadrodd hwnnw yn gwrthddywedyd ystyr a meddwl y geiriau mewn lle arall yn yr ysgrhythur; fe a ddywedir yn y gair, fod Duw yn caru'r byd, a bod CRIST yn cymmodi'r byd âg ef ei hun, a bod Crist yn Iawn dros bechodau'r holl fyd; os ydym ni wrth yr ymadroddion hyn, i feddwl pawb yn y byd, yna y mae yn rhaid i ni wadu y geiriau hynny, yn *Ioan* i. 10. A'r byd nid adnabu ef; ac amryw eraill a raid troi eu hystyr yn hollawl, megis *Luc* ii. 1. *Ioan* viii. 26. Yn meddwl Iuddewon. *Ioan* xii. 19. a'r v. 19. *Dat.* xiii. 3. a'r xviii. 3, 23. *Rhuf.* i. 5. *Sal.* cxviii. 10. i *Cron.* xiv. 17. *Jer.* xxvii. 7. Felly y mae'r gair byd, a'r holl fyd, weithiau yn cynnwys duwiolion, bryd arall annuwiolion; weithiau credinwyr, bryd arall angrhedinwyr; weithiau yr etholedigion, a phryd arall y gwrthodedigion; o blegid nid wyf yn gweled un rheswm pam y mae achos dirdroi y gair yn y pwynt fydd mewn dadl, yn fwy nac yn yr ysgrhythrau uchod; yr hyn fydd yn eglur yn dangos, fod amryw ystyr iddo yn y BIBL.

2. Mi a amcenais brofi, nad oedd y gair byd ddim yn ateb i'r holl ymfrost ag y mae ein gwrthnebwyr yn ei wneud o hono: felly yr un modd mi a gaf ddangos nad yw'r gair *holl*, neu *bawb*, ddim i gael eu cymeryd yn yr ysgrhythur, yn y goleu y mae'r *Arminiaid* yn eu gosod allan, sef pob dyn, neu yr holl ddynion

a fu, fy, ac a ddaw i'r byd : yr ydym yn caniatâu fod Paul yn dywedyd, yn *1 Tim. ii. 6.* Fod CRIST gwedi rhoddi ei hun yn bridwerth dros bawb ; ond yn awr, pwy yw'r *pawb* yma, pa un ai pawb o'r credinwyr neu'r etholedigion, neu rhai o bob math o ddynion, neu bob un o bob math, fydd yn ddadl ; y mae ein gwrthwynebwyr yn dywedyd, mae'r diweddaf, a'r rheswm pennaf sydd ganddynt i geisio profi hynny, yw pwys y gair ynddo ei hun : o blegid nid yw amgylchiadau'r lle, na'r hanes o'r ffydd, nac un cynnorthwyon eraill sydd gennym ni i ddyall y geiriau, yn rhoddi un lle i ni feddwl hynny ; megis y cawn brofi ; ond yn gyntaf, ni a edrychwn ar y gair yn ol yr hyn ag y mae yn cael ei olygu yn yr ysgrhythur, a pha un ydyw yn angenrheidiol i edrych arno yn eu goleu hwynt.

Y mae'r gair *pawb*, yn cael ei gymmeryd yn gyffredinol, yn enwedig yn yr ysgrhythur, i arwyddo naill ai pob dyn trwy'r byd, neu rai o bob math o ddynion ; nyni a ganiattwn ei fod ef weithiau yn cael ei arferyd yn yr ystyr cyntaf, ond ddêg o weithiau yn Llyfr Duw, yn yr ail ystyr, am bob un o'r cyntaf : ac i brofi hynny, mi a gaf enwi rhai mannau, *Ioan xii. 32.* "A minnau os dyrchefir fi oddiar y ddaear, a dynnaf bawb attaf fy hun." Ond pwy ardolwn yw'r pawb yma ? pa un ai pob dyn trwy'r byd, neu bob un ag sydd yn cael eu tynnu at GRIST trwy gredu ynddo, a'u gwir ddychwelyd, a'u hachub trwyddo ef ; y rhai y mae ef yn dywedyd na fwrw ef allan mewn un modd. *Ioan vi. 37.* Y mae yn eglur mai rhai a feddylir o bob cenedl. *Dat. v. 9.* felly'r un modd yn *Act. ii. 17.* Ac hefyd pan y mae Paul yn dywedyd, *Act. x. 12.* am y llen lliain, fod pob rhyw bedwar carnolion y ddaear, *h. y.* rhai o bob un ; ac yn *Rhuf. xiv. 2.* Pan y mae yn dywedyd, fod un yn credu y gall fwytta pob peth, *h. y.* sydd gymmwys i'w fwytta, ac y mae ef yn ei ddewis. Felly yr un modd y mae i ni gymmeryd, y'nghylch fod Duw yn ewyllysio fod pob dyn yn gadwedig. *1 Tim. ii. 4. Mat. ix. 35. 1 Cor. xv. 22 Ephes. iv. 6. Rhuf. v. 18. Jer. xxxi. 34. Heb. viii.*

viii. 11. *Ioan* xii. 32. 1 *Tim.* ii. 1, 2. Felly trwy'r hên a'r newydd.

VI. Y mae'r ysgrythur yn fynych yn dywedyd am bethau a phersonau, yn ol eu hymddangosiad i ni, a'r parch, neu'r derbyniad, sydd gennym ni iddynt; ac yn fynych yn dywedyd am ddynion, ac wrth ddynion yn y cyflwr y maent o ran eu hallanol ymddangosiad, yn ol yr hyn a all ein dynol ddyall ei farnu am bethau. Megis ag y mae llawer yn cael eu galw yn ddoeth, yn uniawn, ac yn gyfiawn yn ol ein meddwl ni, er eu bod y'ngolwg yr Arglwydd yn ffêl, ac yn annuwiol; felly yr oedd Jerusaleu yn cael ei galw yn ddinas sanctaidd, *Mat.* xxvii. 53. Er ei bod hi yn ogof lladron. 2 *Cron.* xxviii. 23. *Ioan* v. 18. Yr hyn sydd i'w ystyried yn ol yr olwg ag oedd gan ddynion arnynt. Ac y mae yn ddigon eglur fod amryw bethau ag sydd yn perthyn yn unig i bobl Dduw, yn cael ei gyfrif i'r rhai sydd mewn enw yn unig, yn bobl iddo; er eu bod mewn gwirionedd yn hollawl ddiethr i râs ac i'r addewidion; ac nid yw yr ysgrythyrau hynny o'n fantas i'n gwrth'nebwyd, ag sydd yn ymddangos megis pe bae yn bosibl i ddyn gwedi cael gras ei golli ef drachefn, am nad ydynt ond o ran yr ymddangosiad yn unig wedi eu prynu trwy waed CRIST; ac nid felly mewn gwirionedd: megis ag y mae amryw bethau eraill yn y ysgrythyrau.

VII. Ni ddylai yr hyn sydd yn cael ei ddywedyd yn ol barn cariad, i gael ei unioni, a'i ofod i ateb yn lle gwirionedd; megis y mae'r Apostol yn aml yn fsgri-fennu at ddynion, ac yn eu galw hwy yn sanctaidd, ac yn etholedigion; ond nid yw yn iawn i benderfynnu eu bod hwy i gyd felly mewn gwirionedd; gwel 1 *Pedr* i. 1, 2. Yr un modd y gwelwn, 1 *Thef.* i. 4. 2 *Thef.* ii. 13. Y mae yn eglur fod Paul yn dywedyd hyn o ran barn cariad, ac nid o ran y gwirionedd o hono; megis y gwelwn mewn lle arall yn dywedyd; Fod yn iawn iddo sypied hyn am danynt oll; *Phil.* i. 7. Er bod rhai ond mewn ymddangosiad yn unig, ac i lyrhio, ac ymadael â chrefydd: A fyddai yn gyfiawn

i ni wrth hynny farnu bod rhai o'r etholedigion yn fyrthio i golledigaeth?

VIII. Y cyfylltiad anffaeledig fydd rhwng ffydd ac lechydwrïaeth, yn ol bwriad ac ewyllys Duw; yr hyn yw yn gyffredin, y peth yr ydys yn ei fwriadu wrth gyhoeddi'r Efengyl; ac y mae rhwymmau annatodol rhyngddynt â'u gilydd, yn ol bwriad a geiriau Duw. *Marc xvi. 16.* A hyn yw tyfïolaeth Duw, bod i'r fawl a gredant yn ei FAW ef, gael bywyd tragywyddol; a bod y cyfryw yn felio mai geirwir yw Duw, a bod yr hwn nad yw yn credu, yn gwneud yr hyn a alloi wneud Duw yn gelwyddog. i *Ioan v. 9, 10, 11.*—Nawr y cyfylltiad fydd rhwng y moddion a'r diben, ffydd a bywyd yw'r unig beth fydd yn cael ei arwyddo a'i ddal allan i rifodi aneirif o berfonnau, ag y mae'r efengyl yn cael ei phregethu iddynt. Yr holl addewidion, cynnygiadau, a gorchymynion, fydd yn cael eu gosod allan, nid ydynt yn cynnwys dim yn chwanneg nag ewyllys Duw i'r gwir gredinwyr, i fod yn sicr o fod yn gadwedig, yr hyn fydd ddwyfol wirionedd di-amheuol; ac yn ddigonol wrthddrych i ffydd oruwchnaturiol i orphwys arno: a'r hyn nid yw yn dyfod i fynu â hyn, fydd ddigonol achos o ddamnedigaeth. *Ioan viii. 24.* Meddwl gwâg a difail yw hwnnw fydd gan rai, sef pan y byddo addewid a gorchymyn i gredu, yn cael ei roddi allan i ryw ddyn, er ei fod ef yn sicr o fod yn golledig, fod gan Dduw ewyllys ammodol i'w achub ef, ac yn bwriadu iddo fod yn gadwedig ar yr ammod o gredu; lle nad oes un ammod yn ewyllys Duw, ond yn hollawl gyfan-gwbl ddiammodol; fel y dyweda som o'r blaen. Yn (1.) Nid yw Duw ddim yn cynnig bywyd i bawb ar yr ammod o gredu, o blegid y mae llawer iawn o ddynol-ryw, heb gael cynnig o'r Efengyl erioed. (2.) Os wrth waith Duw yn cynnig, y maent yn meddwl ei orchymyn a'i addewid; pwy a ddywedodd wrthynt fod y pethau hyn yn gyhoeddiad o'i ewyllys a'i fwriad ef. Efe a orchymynodd i Pharaô i ollwng ei bobl ymaith, ond nid oedd ef yn bwriadu iddo wneud felly; ac yn wir efe a ddywedodd, y byddai

ddai iddo ef drefnu pethau fel na byddai i Pharaon eu gollwng hwynt i fyned ymaith. Mi a feddyliais lawer gwaith, fod gorchymyn ac addewid Duw, yn datguddio ein dyledswydd ni, ond nid ei fwriad ef ar y peth ag y mae ef yn chwenych i ni ei wneud, ac nid y peth ag y mae ef yn ei foddwl ei wneud; sef yr hyn sydd yn perthyn i bethau, ac nid i bersonau: ond am ei fwriad annherfynedig, nid yw ef yn datguddio 'chwaneg nag a soniwyd, sef undeb fydd a Iechydwrriaeth.

1. Pe byddai y cyanygiad yn gyffredinol, fe fyddai bwriad Duw yr un modd yn gyffredinol; sef i roi ffydd i bob un ag y byddai ef yn cyanig yr efengyl iddynt; os ydyw ef yn bwriadu hynny, paham nad yw hynny yn cael ei gyflawni? A ydyw Duw yn methu cyflawni ei fwriad? ond hwy a ddywedant, nad oedd ef ddim yn bwriadu ond ar ammod, a phan na byddo yr ammod hynny yn cael ei chyflawni, nad yw Duw ddim yn methu yn ei fwriad, er nad yw y peth yn cael ei roddi; ond a oedd Duw ddim yn gwybod er tragywddoldeb na chai'r ammod ddim ei chyflawni gan y rhai yr oedd ef yn cynnig Iechydwrriaeth iddynt? os dywedir nad oedd, pa le mae ei holl wybodaeth ef? os ydoedd ef yn gwybod, pa fodd y gellir dywedyd ei fod ef yn bwriadu rhoi Iechydwrriaeth i'r rhai ag oedd ef yn gwybod na wnaent ddim byth gyflawni yr ammod, trwy ba un yr oedd yn rhaid ei maddiannu hi; ac hefyd nad oedd yn bosibl cael yr ammod heb iddo ef ei chyflawnu, ac ynteu heb erioed fwriadu ei rhoi? Beth yw hyn, ond yr un fath a dywedyd, fod rhyw wr yn addo rhoddi ei ferch yn wraig i fab ieuange, ar yr ammod o iddo ef i roddi iddi hi berl gwerthfawr, o'r fath nid oedd un gan neb yn y byd ond ei thad yn unig, ac ynteu yn penderfynnu na chae ef ddim o honno: dyma'r fath ffolineb sydd yn cael ei waeddi i synu, dan yr enw goleuni a gwybodaeth, i hudo a thwylo dynion anwybodus i gyfeiliornadau, a meddyliau anghymmeradwy am ffordd a threfn Duw yn achiub eneidiau.

IX. Cynnullidfaoedd cymmysg o dduwiolion, ac annuwiolion; credinwyr, ac angrhedinwyr; yn ol

bwriad a meddwl Duw trwy'r holl fyd, ac y'mhob cynnulleidfâ fydd yn achos o gyhoeddi'r efengyl i'r rhai nad yw byth yn credu ynddi; megis y gwelwn yn y canlyniad. Gweinidogion y gair, y rhai fydd oruchwilyr ar ddirgeledigaethau CRIST, i'r rhai yr ymddiriedwyd gair y cymmod, y rhai nid ydynt yn adnabyddus ond o'r hyn a ddatguddiwyd yn unig (a Duw yn cadw ei feddwl a'i fwriad tu ag at berfonnau neillduol yn ddirgel yn arch ei fynwes ei hun, ac nid-i ni chwilio i mewn iddo:) am hynny, yr ydym ni yn rhwym i alw ac annog pawb, ag y danfonwyd ni attynt; i gosleidio yr addewid a'r gorchymyn, a chynnig Crist iddynt, yr un modd a'u gilydd, a gadael y canlyniad i Dduw; yr hwn fydd yn gwybod ac yn trenfu pob peth yn ol cyngor ei ewyllys ei hun, i'r sawl a fynno.

X. Y mae gan ffydd, yr hon a orchymynir yn yr efengyl, amryw wahanol weithrediadau a graddau ar feddwl dyn, ac y mae hi yn myned a'r gwaith hwn ymlaen yn raddol ac yn drefnus, yn ol natur a threfn cynnygiad y gwrthrych fydd i'w gredu; ystyriaeth o hyn fydd ddefnyddiol yn y matter mewn llaw. Y mae ein gwrth'nebwyr yn dywedyd, os nad yw Crist gwedi marw dros bawb, mai gwaith ofer yw annog neb i gredu, o blegid nad oes un gwrthrych cymmwys i ffydd i ddynion heb rifedi, am nad yw CRIST ddim gwedi marw drostynt, megis pe bae'r efengyl yn dal allan yr athrawiaeth o flaen pob peth arall, sef bod Crist gwedi marw dros bob dyn, neu fod Crist gwedi marw drosto ef yn neillduol, yr hyn fydd yn llwyr gamfyniadol.— Ond myfi a gaf ddangos, nad oes neb yn cael eu galw i gredu, heb wrthrych cymmwys i sefydlu gweithred ffydd arno; sef o ddigon o wirionedd, o ran ei hŷd, ei lled, a'i sylfaen.

i. Y mae'r efengyl yn gwahodd pechaduriaid i gredu nad oes dim Iechydwriaeth ynddynt eu hunain, am eu bod gwedi myned yn ol am ogoniant Duw, ac na chyfiawnheir un crawd trwy weithredoedd y ddeddf; dyma sicr wirionedd yr efengyl i bechaduriaid i'w gredu, sef yr hyn y mae'r Apostol yn ei ofod allan yn hollawl trwy y *Ben.* i. yr ii. a'r iii. at y Rhufeiniaid,

gymhwyso'r ffordd at Gyfiawnhad trwy gyfiawnder CRIST. Pa rifedi o ddynion sydd yn clywed yr efengyl, ac heb ddysod cyn belled a chredu hyn, ac yn neillduol o'r Iuddewon? *Rhuf. ix. a'r x. 3, 4.* Heb fyned ddim y'mhellach, y mae hyn yn brawf o ddiystyrwch ar wrthrych ffydd, ac yn nôd angrhediniaeth.—Y mae'r Efengyl yn gofyn credu bod Iechydwrïaeth i'w chael yn yr Hâd addewedig, sef CRIST; ac y mae miloedd yn methu yn y fan hon, ac heb erioed gredu yn wirioneddol fod Duw gwedi darparu ffordd o Iechydwrïaeth i bechaduriaid; Mai IESU o Nazareth, yr hwn a groeshoeliodd yr Iuddewon, yw'r Iachawdwr addewedig; ac nad oes un ffordd i fod yn gadwedig ond trwyddo ef, ammen hyn a fu yn achos o wrthodiad yr Iuddewon.

2. Y mae'r Efengyl yn gofyn ymorphismiad ar Grist, a chredu ei holl ddigonolrwydd i achub hyd yr eitha, y rhai sydd yn dysod at Dduw trwyddo ef, a'u fod ef yn dwyn baich yr enaid Buddiedig ag sydd yn dysod trwy ffydd atto ef. Yn awr, y mae yn ofynnol i fod yn yr enaid sydd yn dysod yn y modd yma at Grist, lawer o hunan adnabyddiaeth, argyhoeddiad, ac ystyriaeth o ddrwg pechod, cyfiawnder Duw, a rhâd räs yn ei achub ef; sydd yn ofynnol i arferyd y weithred hon o ffydd: O Arglwydd! pa faint o filoedd o enaidiau tlodion sydd o fewn i furiau yr eglwys, nas gellir byth o'u dwyn i'r fan hyn! y gwirionedd yw, heb gymorthwyon yr Ysbryd Glân, ni ellir cyflawni un o'r tri a soniwyd, pa faint llai y diweddaf.

3. Pan y byddo'r pethau a soniwyd gwedi eu telydlu yn yr enaid (ac nid yn gynt) yr ydym yn cael ein galw yn neillduol i gredu effaith a gallu y brynedigaeth sydd yn gwaed IESU CRIST i achub ein heneidiau ein hunain yn neillduol; yr hyn a all pob un yn sicr ei wneid, lle byddo rhâd räs Duw gwedi gweithredu y rhan fienorol o ffydd; o blegid y mae yn sicr fod Crist gwedi marw dros bob un ag y mae Duw trwy ei fawr allu gwedi gweithredu cadwedigol ffydd; y rhai hyn sydd yn dderbyn mawrddant o'u pechodau, ac a hawl gan-

ddynt i fywyd tragywyddol ; felly nid yw ond gwa-
gedd i ddywedyd nad oes un gwrthrych i ffydd, ond
yw CRIST gwedi marw dros bawb : y mae hollawl
wirionedd yn yr hyn oll a soniwyd, ac yr ydys yn galw
dynion i roddi eu cyd-syniad iddo yn ol trefn r Efengyl.

P E N. II.

*Attebiad i'r gwrthddadleuon mwy na neillduol, am ba
rai y mae yn rhaid i mi roddi Tri Gocheliad, cyn y
delwys i'w gosod i lawr.*

1. **O** 'M rhan fy hun, fe a fyddai yn dda gennyf
pe b'ai pob dadleuon gwedi darfod, fel na
fyddai dim ag fydd yn groes i'r gwirionedd yn cael ei
gyhoeddi i'r byd ; ond nid o ran fy mod yn meddwl fod
dim pwys yn yr hyn fydd yn cael ei ddywedyd gan ein
gwrthwynebwyr, ond fel na byddo neb yn cael eu hu-
do na'u gwenwynno trwy gyfrwystra y rhai fydd yn
ceisio eu hunain, ac nid enaidiau at yr ARGLWYDD
IESU GRIST.

2. Yr ydwyf yn dymunno arnoch, pan y clywoch
wrth'nebu y gwirionedd, am beidio cymmeryd eich
carrio ymaith gan fŵn geiriau, a dioddeu iddynt i gael
effaith ar eich meddyliau, pan na byddo dim sylwedd
ynddynt. Ond cofwch gynnifer man y mae'r ysgry-
thur yn cadarnhau yr hyn y maent hwy yn ei wadu ;
sefwch hyd oni iawn bwysoch y Rhesydd o bob tŷ,
a'r Arglwydd a'ch cyfarwyddo i ddal yr hyn fydd dda.

3. Ystyriwch pa beth fydd yn dyfod agosaf at ōwys
y dadleuon, ac y'mha beth y mae'r gwahaniaeth yn
gynnwysedig, gan adael pob peth arall ar ol.

Yn awr, y *Gwrthddadleuon* fydd yn cael eu gosod yn
erbyn y gwirionedd, fydd o ddau fath ; y cyntaf fydd yn
cael ei gymmeryd o'r ysgrythur, gwedi ei gwyr-droi ;
a'r llall oddiwrth Resymmau gwedi eu camarferyd : yr
holl wrthddadleuon a gymmerwyd o'r ysgrythur i am-
cuddfyn

ddiffyn Prynedigaeth gyffredinol, a ellir eu cynnwys mewn tri phen. (1.) Y lleoedd hynny sydd yn dywedyd fod Crist gwedi marw dros y byd, neu yn enwi y byd, yn achos prynedigaeth. (2.) Yr hyn sydd yn enwi pawb, neu bob dyn; naill ai y'ngwaith Crist yn marw drostynt, neu yn y lle y dywedir fod Duw yn ewyllysio eu Hiechydwrriaeth. (3.) Lle y dywedir fod Crist gwedi marw dros, neu brynu y rhai a fydd yn golledig: oddiwrth y rhai hyn, y maent yn codi tri o Resymmau neillduol, lle y gosodant bwys eu holl ddaliadau; pa rai a gawn trwy gymmorth Duw eu hatteb.

Y Gwrthwynebiad cyntaf a gymmerir oddiwrth y gair *Byd*; lle y mae eu pennaethiaid yn meddwl bod yr Ysgrythrau canlynol yn gadarn iawn o'u tŷ. *Ioan* iii. 16. a'r vi. 51. a'r i. 29. i *Ioan* ii. 2. 2 *Cor.* v. 19. I'r rhai hyn y dywedant, nad oes gennym ni un lliw o ateb.—Ond ni a ganiattawn rydd-did iddynt ymfroftio; ar yr un pryd, yr ydym yn gadarn yn gwadu eu gosodiad cyntaf; a thrwy nerth yr Arglwydd ni a brofwn fod gennym achos cyfiawn i wneud hynny: y maent hwy yn cymmeryd dwy ffordd i geisio profi eu meddwl. (1.) Rheswm a meddwl y gair. (2.) Wrth ystyried meddwl rhai mannau neillduol yn yr ysgrythur.

I. Os ydynt yn meddwl ei brofi trwy ymresymmu, mi a feddyliwn fod yn rhaid iddynt wneud yn y modd hyn. (1.) Bod yr holl fyd, yn cynnwys pob dyn yn y byd, a bod Crist gwedi marw dros yr holl fyd.

Atteb, Mae yn ymddangos bedwar ammod, yn y cynnill-ddadl hwn, yn cyfodi oddiwrth amheuaeth o'r gair *byd*; am hynny nid oes dim gwir ganol-bwynt i ofod pwys y Testyn arno: o blegid y mae'r gair *byd*, yn y gosodiad cyntaf, yn cynnwys y lle; ac yn ail, y bobl; megis ag y mae yn rhŷ amlwg i wneud achos i'w brofi, oni ofodir y diwedd-glo, fod CRIST gwedi marw dros yr hyn sydd yn cynnwys yr holl bobl yn y byd; o blegid os dywedir ei fod gwedi marw dros y byd, sef lle preswylfod yr holl ddynion sydd yn y byd, ni byddai hynny ond ffolineb, ac y mae'r dadl yn anghywir felly; os cerfant brofi eu matter oddiwrth y gair *byd*, y mae yn

yn rhaid iddynt ei wneud oddiwrth arwyddocâd y gair yn yr ysgrythur, ac nid y gair ynddo ei hun.

(2.) Y maent hwy yn dywedyd, fod y gair byd yn yr ysgrythur, yn cynnwys pob dyn yn y byd, lle y dywedir fod CRIST gwedi marw dros y byd?—*Att.* Y gosodiad cyntaf, mewn perthynas i ystyr y gair byd, fydd naill ai yn gyffredinol yn cynnwys pob lle ag y mae yn cael ei arferyd, neu yn neillduol mewn rhai mannau; os y cyntaf, yna mae y gosodiad yn eglur yn gelwyddog, fel y dywedpwyd o'r blaen: os yr ail, y mae'r dadl yn rhedeg fel hyn;

(3.) Mewn rhai mannau yn yr ysgrythur, y mae'r gair byd yn *holl*, neu bob dyn yn y byd, o bob oedran, amser, a chyflwr: ond fe a ddywedir fod CRIST gwedi marw dros y byd?—*Att.* Nid yw y cynnull-ddadl hwn ddim gwell na'r llall; ond y mae gennyf un cwestiwn i'w ofyn; sef, Pa un a ydyw y gair yn dywedyd y'mhob man ac y mae sôn am farwolaeth CRIST, ei fod ef gwedi marw dros bawb, neu ynteu mewn rhai mannau? os dywedent ei fod, y mae hynny yn anwireddus, megis ag y profwyd o'r blaen, trwy amryw destynau o'r ysgrythur; eithr fod ei farwolaeth ef yn cael ei gyfyngu i'w etholedigion, ei ddefaid, a'i eglwys, mewn cydmariaeth i'r rhai hyn, nid yw y testynau eraill ond ychydig; os y llall, y mae'r dadl yn rhedeg fel hyn;

(4.) Sef mewn rhai mannau o'r ysgrythur, y mae'r gair byd yn arwyddocau pob dyn yn y byd; ond mewn ychydig o fannau fe ddywedir fod CRIST gwedi marw dros y byd, (er nid mewn geiriau eglur, ond mewn *Terms* cytartal.)—*Att.* Nid yw y dull hyn o ymrëfynu, ond gwan. cywilyddus, dichellgar, a chelwyddog, yr hyn fydd eglur i bob dyn; ac nid yw'r gair byd ei hun yn gwneud y peth ddim gwell, ac nid oes achos i neb ddywuno iddo fod dim yn waeth; o blegid y mae ef yn dibenu yn gyffredinol, ar yr hyn fydd yn cael ei gadarnhau yn neillduol; heb law hynny a phedwar *Term* eglur yn y cynnull-ddadl; ond os gellir profi fod yn grym yn y gair hwn, y mae'n rhaid ymrëfynu yn

dull hyn : sef, bod y gair *byd*, yn cynnwys pob dyn yn y byd, am hynny, fod CRIST gwedi marw dros pob dyn?—*Att.* (1.) Nid yw y gair fod Crist gwedi marw dros y byd, o ran ei fwriad, yn un man ond un, trwy yr holl ysgrythyrau ; yr holl fannau eraill sydd yn dangos digonolrwydd ei aberth ef i bawb, yr hyn nid ydym ni yn ei wadu. (2.) Yr ydym ni yn hollawi wadu fod pawb yn gwneud derbyniad o'i Aberth ef ; ac yn apelio y triad at ystyr pob man neillduol ag y mae'r ysgrythur yn sôn am hynny. Felly gwedi galw eu holl relymmau i drefn, nid oes ganddynt ond gwendid yn lle nerth ; ac wrth redeg ymaith a'r gair *byd*, a'r *holl fyd*, i hudo'r bobl, ni wyddant pa beth y maent yn ei geisio ddywedyd, ac ni bu erioed wannach rheswm gan ddynion call, i'w roddi dros fatter mor fawr ag achubiaeth enaidiau.

II. Fe ymddengus hyn y'mhellach, os ystyriwn yr amrywiol leoedd y maent yn ei gymmeryd i roi wynneb ar eu meddyliau ; ac yr ydys yn barnu, nad yw y lleoedd hynny ag y maent yn gosod fwya o bwys arnynt o un gwasanaeth iddynt, ond yn hytrach i ddadymchwelyd eu meddyliau, megis cleddyf Goliah i dorri ei ben ei hun ; o blegid fe a ellir codi amryw o gwestiynau anattebol, oddiwrth y Testyn ag y maent yn ceisio profi Prynedigaeth gyffredinol ; yn gyntaf, trwy bwyso y rhesymmau sydd yn cael eu pledio oddiwrth y geiriau, *Ioan* iii. 16. "Canys felly y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig FAB, fel na choller pwyr bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragwyddol." Dyma'r lle ag y mae yr rhai sydd dros brynedigaeth gyffredinol yn gosod mawr bwys ac ymfroft ynddo ; ond y mae ganddynt mor lleied o achos, fel ag y mae yn distrywio eu holl amddiffyniad, fel ag y caf ddangos, trwy ofod i lawr eu meddyliau hwy a ninnau oddiwrth y Testyn.

1. Dyma fel ag y mae ein gwrth'nebwy'r yn agor y geiriau, (*felly y carodd*) tuedd naturiol i wneud daioni (*i'r byd*) Adda a'i holl thiliogaeth bob amser, oedran, a chyflwr (am hynny yr oedd rhai o'honynt yn y Nef-
oedd)

oedd, rhai yn uffern o'r blaen;) (*fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab*) a gwneud iddo ef gymmieryd cnawd y'ngghyflawnder yr amser, ac i farw, nid gyd â bwriad a resolfiad i achub neb; ond (*pwyllynnag a gredo yddo ef*, na chae hwnnw fod yn golledig; ond *cassael o hons fywyd tragywyddol*.) Yn yr amlygiad hwn o ystyr y lle, y mae'r pethau canlynol i'w ystyried; (1.) Beth oedd y cariad hwnnw ag oedd yn achos o anfoniad Crist, yr hyn y maent hwy yn ei alw yn ddedd naturiol i wneud daioni i bawb. (2.) Pwy oedd gwithrychau'r cariad hwn, ai pawb, neu bob dyn o bob cenedl? (3.) Y'mha beth y mae'r rhôdd yma yn gynnwysedig, nis gallaf ffeindio, pa un a ydynt yn meddwl yn apwyntiad o Crist i fod yn waredwr, neu ei hollawt ddyfodiad yn y cnawd i gyflawni ei swydd gyfryngol? (4.) Pwy bynnag, y maent yn ei wneud ef yn gyfraniadol i bob dyn yn y byd, ac nid yn derfynnol y'nbwriad Duw i neb. (5.) Bywyd tragywyddol, yw'r ffrwyth fydd yn cael ei feddianu gan y credinwyr, ond nid y diben gwedi ei fwriadu gan Duw.

2. Yn awt edrych rhyddig yn yr ail le, pa beth yr ydym ni yn ei olygu fod meddwl Duw yn y geiriau hyn, amcan pa un yr ydym ni ei olygu, fod gosod allan helaethrwydd rhad gariad Duw i bŷchadurriad colledig, yn anfoniad CRIST i bwreafu tragywyddol brynedigaeth; megis ag y gwelwn ym yr ymadrodd canlynol, *sef, Duw y Tad (a gared)* y fath neillduol a dyrchafedig gariad, ag fydd yn anghyfmewidiol yn ei fwriad, a gweithredol ewylllys am eu cadwraeth, tan ag at (*y byd*) truentis pechadurus, a cholledig ddynion o bob math, yn gystal cenhedloedd ac Iuddewon; *sef y rhai ag oedd ef yn eu neillduol garru, ac yn bwriadu eu hachub*; megis yn y geiriau diweddaf, er moliant i'w ogoneddus ras; (*efe a roddodd*) *efe a ddarparodd ffordd i attal eu tragywyddol ddistrwyw, trwy appwyntio, a danfon, ei unig-anedig Fab*, i fod yn gyflawn ddigonol i achawdwr i bawb ag a edrycho i fynu gan gredo ynddo ef, a neb ond y rhai a gredo ni cholli'r, ond a gant *fywyd tragywyddol*; *sef a ddygir mor effeithiol i feddianu*

ianu y pethau gogoneddus hynny trwyddo ef, ag oedd Duw yn ei radd a'i dragywyddol gariad gwedi bwriadu eu rhoi. (1.) A'r hyn ydym ni yn ei feddwl, yw gweithredol gariad yn rhoddiad ei Fab. (2.) Wrth y byd, yr ydym yn meddwl ei etholedigion, er nid yn cael eu henwi, ond eu bystyried yn y geiriau. (3.) Sef ni, y rhai ydym yn credu, y rhai oedd Duw o'i dragywyddol a'i anghyfnewidiol fwriad, yn rhoi ei Fab, fel ei ddai-
oni pennaf. (4.) Fel na chollet pwy bynnag a gredo, sydd yn cynnwys ymadrodd o neillduol fwriad Duw yn y gwaith.

3. Ni a gawn ofod i lawr a chydmaru amryw eir-
yn y lle hwn, ynghylch ystyr pa rai yr ydym yn gwa-
haniaethu, yn (1.) yn neongliad y lle, mewn perthynas
i achos anfoniad Crist, yr hyn a elwir yma yn gariad :
(2.) mewn perthynas i wrthrych y cariad yma, sef y
byd : (3.) mewn perthynas i fwriad Duw yn anfon ei
Fab, se ddywedir, mai fel ag y byddo y rhai a gredo, i
fod yn gadwedig.

(1.) Y mae ein holl wrth'nebwyd yn dywedyd, mai
wrth gariad, y meddylir yma, serch a thuedd naturiol
yn Nuw, i wneud daioni cyffredinol i ddynion truenus,
trwy bechod, a'i cyffrodd ef i'r ffordd hon, fel ag y
byddai yn bosibl iddynt i fod yn gadwedig.—Ond yr
ydym ni yn dywedyd, mai yr hyn a feddylir wrth y
cariad yma, yw gweithred ei ewyllys ef, lle yr ydym
ni yn gweled ei gariad ef, gwedi ei Sêlio â'i dragywy-
ddol fwriad i wneud daioni i ddyn colledig : am ei bod
hi yn weithred fwyaf o gariad Duw at ei creaduriaid :
ac mi a roddaf rai resymmau am hynny.

(1.) Nid yw yn beth iawn i ddywedyd, fod serch na-
turiol yn Nuw, i wneud yr hyn nid yw yn ei gyflaw-
ni : o blegid nis gellir cyfrif dim amherffeithrwydd iddo
ef, DUW Holl-alluog yw Efe, ac efe yw ein Craig,
a'i waith sydd berffaith : ond am serchiau naturiol
yn Nuw i wneud daioni ac achub pawb, heb erioed ei
berffaith gyflawni ; y mae yn cario gyd âg ef, lawer
iawn o amherffeithrwydd a gwendid : ac hefyd a raïd
fod yn newidiol i gyflawn Fendigedigrwydd a happuf-
rwydd Duw, pe bai hynny yn bod.

(2.)

(2.) Os ydoedd gan Dduw ferch naturiol at bawb, mor belled â rhoddi ei FAE i farw drostynt; beth yw'r achos nad yw bynny yn cael ei gyflawni ynghymhwyfiad o'r I. chydwrïaeth iddynt? beth fydd yn attal yr effaith o'i gariad? pahan nad yw'r Arglwydd yn gosod ei allu i gyflawni ei fwriad a'i ddymuniad? (hwy a ddywedant) mai am nad oedd ef yn gweled yn dda, yn el ei anfeidrol ddaioni; os felly, yna y mae dymuniad yn Nuw, nad yw yn ei ddoethineb yn gallu ei gyflawni; fe fyddai y fath ferch a hyn y'mhlant dynion, yn cael ei alw yn nwydau anifeiliaidd.

(3.) Nid yw yr ysgrythur yn un man yn fôn am ferch nwydau, neu duedd yn Nuw i wneuthur daioni, ond yn hollawl i'r gwrthwyneb: eithr ei fod ef o'i ewyllys rydd yn gwneud trugaredd â'r neb y mynno; o blegid pe byddai ef yn cael ei gyffroi yn naturiol i wneud trugaredd â chreadur truenus, ni byddai ei dosturi a'i ddai-
oni ddim yn fwy tu ag at ddynion, nag at gythreuliaid, nac at y rhai cadwedig na'r rhai colledig; o blegid y mae natur yn gweithredu yr un faint y naill ffordd a'r llall; a'r hyn fydd yn naturiol yn Nuw, a raid fod hefyd yn dragwyddol.

(2.) Yr ydym ni yn dywedyd, mai cariad neillduol Duw i'r etholedigion a feddylir yma, ac nid tuedd naturiol i wneuthur daioni i bawb, megis ag y maent hwy yn dywedyd.

(1.) Y cariad a grybwyllir yma, fydd yn hollol ymwyat ag a ddangosodd Duw erioed tu ag at greadur truenus, a dyna oedd bwriad ein Iachawdwr, megis ag y gwelwn yn eglur yn ei waith yn gosod yr ymadrodd i lawr mor rymmus yn y gair bychan hwnnw, *felly*, y carodd Duw'r byd, trwy ddangos ei fod uwchlaw pob cariad arall, o'r un natur yn anfeidrol yn ei raddau.

(2.) Y mae'r ysgrythur yn llwyr brofi mai'r weithred fwyaf o gariad Duw yw hon. *Rbuf.* v. 8. yn gyflawn yn *I Ioan* iv. 9, 10. Y'mhob un o'r adnoddau uchod, y mae rhagoriaeth cariad Duw yn cael ei ofod allan tu ag at gredlinwyr, fel nad oes-le i feddwl ei fod ef ddim yn chwaneg na thuedd yn unig. (3.) Am
fod

fod cyflawnder o gariad yn Nuw, tu ag at wrthrychau ei dragwyddol gariad, y rhai yw'r etholedigion; ni all fod nad yw canlyniad y bwriad o wneud daioni yn Nuw i'r rhai hyn (nid eu distryw) ond yn fywyd dragwyddol trwy CRIST. (4.) Y cariad hwnnw ag oedd yr achos o roddi CRIST i fod yn Iachawdwr, fydd yn wastad yn achos o roddi pob peth arall er ei fwyn ef. *Rhuf.* viii. 32. Am hynny nid yw ef ddim yn gariad i neb, ond i'r rhai fydd yn credu ynddo ef. (5.) Y mae'r gair (ynddo ei hun) yn arwyddo fod y cariad hwn o'r fath, fel ag y mae ef yn ymlonyddu yn ei gariad; A pha fodd y cyd-fais hynny â dywedyd ei fod yn ewyllysio gwneud daioni i rai, ac etto yn ddigllon beunydd wrthynt, am eu bod yn annuwiol?

(1.) Y dadl fydd mewn perthynas i'r gair *byd*, neu wrthrychau y cariad yma, yr hyn a ddywedant hwy yw pob dyn yn y byd; ond yr ydym ni yn dywedyd, mai'r etholedigion fydd yn wafgaredig trwy'r holl fyd: a'n rhesyddau ni am hynny yw, (1.) Am mai dyma'r cariad mwyaf dyrchafedig a hynod o bob cariad. (2.) Am ei fod yn weithred dragwyddol o eiddo Duw. (3.) yn achos o anfoniad CRIST. (4.) yn rhoddi pob peth arall yn, a chyd âg ef. (5.) yn sicr ffynnon a dechreuad ein Iechydwriaeth, fel nad yw yn bosibl fod y byd fydd yn cael ei garu â'r cariad hwn, yn cynnwys pob dyn trwy'r byd.

(2.) Y mae'r gair *byd* yn yr adnod ganlynetol (yn gosod allan ystyr hon, ac yn canlyn yr un matter, trwy ddatguddio bwriad Duw yn ei waith yn rhoi ei FAB) a raid meddwl ei etholedigion; pa fodd bynnag, y rhai yn y canlyniad a fydd gadwedig, ac felly yma, ac hefyd yn *adn.* 16.

(3.) Nid yw yn anarferol yn yr ysgrythur, i alw pob ddewisfedig Duw wrth yr enw *byd*, ac hefyd pob cnawd, pob cenedl, holl deuluoedd y ddaear, a'r fath ymadroddion; a pha ryfeddod eu bod yma yn cael eu galw felly; am ei fod yn gosod allan fawredd cariad Duw tu ag attynt hwy. Felly y maent yn cael eu galw, pan dywedir fod Crist yn Waredwr iddynt. *Pan* iv. 42.

Bod yn Waredwr i'r rhai nad ydynt yn cael eu gwared ganddo, fydd yn ymadrodd rhyfedd! ac hefyd lle y mae ef yn dywedyd, *Ioan vi. 51.* ei fod yn rhoddi ei hun dros fywyd y byd, yn sicr yw'r hwn fydd yn dywedyd, yn *adn. 33.* ei fod yn rhoddi bywyd i'r byd; a barned pob dyn os nid yr etholedigion yw y rhai hyn, yr rhai y mae CRIST yn ei alw ei ddefaid, ac na chyrrgollir hwynt byth. *Ioan x. 27, 28.* Megis y dywedir am Abraham, ei fod yn etifedd y byd, *Rhuf. iv. 13.* yr hwn yn *adn. 11.* a ddywedir ei fod yn Dad pawb ag fydd yn credu.

(4.) Os peb dyn yn y byd yr ydys yn ei feddwl yma, peham nad yw Duw, mewn canlyniad yw gariad, yn datguddio Iesu Grist i bob un y mae ef yn ei garu? peth rhyfedd! fod Duw fel hyn yn caru dynion fel y rhoddodd efe ei unig-anedig FAB i farw drostynt, ac er hynny, heb byth trwy un moddion i amlygu hyn iddynt; megis y mae yn eglur nad ydynt yn cael yr efengyl, trwy ba un yr ydys yn credu; ac o achos hynny cariad Duw yn myned yn ofer ac yn ddilês.

(5.) Ni ellir cymmodi hyn, oddieithr iddynt allu profi y pethau canlynnol. (1.) fod rhai yn cael eu caru, ac ar yr un pryd eu cashau er tragwyddoldeb. (2.) fod cariad Duw tu ag at lawer, yn ofer ac yn ddilês. (3.) fod MAB Duw gwedi ei roddi i rai na chlywodd erioed o'r efengyl, ac na chafodd nerth erioed i gredu. (4.) fod Duw yn gyfnewidiol yn ei gariad, neu ei fod yn caru'r damnedigion yn uffern. (5.) Nad yw ef ddim yn rhoddi pob peth i'r rhai y mae ef yn rhoddi ei FAB iddynt, yr hyn a brofir i'r gwrthwyneb. *Rhuf. viii. 32.* (6.) Nad yw ef yn gwybod dim yn sicr y'mlaen llaw, pwy a gaiff gredu a bod yn gadwedig: (yr wyf yn dywedyd) oddieithr i'r holl ffolineb a chabledd hyn i gael ei ganiattau, ni ellir maentimio fod y gair byd yn cynnwys pawb o ddynol-ryw, ond yr etholedigion yn unig.

(3.) Y drydydd gwahaniaeth fydd rhyngom am y gair hwn, o ran y moddion, trwy ba rai y mae cariad Duw yn cael ei gymhwyso (at y rhai sy dywedir fod y byd yn

yn wrthrych iddo) sef ffydd, neu pwy bynnag a gredo:
 Yr ydym ni yn barnu, mai diben meddwl a bwriad
 Duw yn y geiriau hyn yn egluro y ffordd ag y mae'r
 etholedigion yn dyfod yn gyfrannog o ffwrwyth y cariad
 yma: at yr hyn a ddywedpwyd o'r blaen, nyni a gawa
 chwanegu, (1.) Y mae gwrthrychau cariad Duw yma,
 yn cael eu cyfyngu i'r rhai sydd yn credu, ac yn cael
 eu cadw o'r rhai y bu CRIST farw drostynt; yn gan-
 lynnol, y mae'r terfyniad a'r bwriad o ffwrwythau'r car-
 iad yma, yn ymddibennu naill ai ar ewyllys Duw i
 roddi ffydd, neu allu dyn i gredu: os dynion eu hun-
 ain a all gredu, yna y maent yn gwneud gwahaniaeth
 rhyngddynt eu hunain ac eraill, yr hyn sydd yn groes
 i'r gair i Cor. iv. 7. Os ar ewyllys Duw, yna yr yd-
 ys yn gwneud ystyr y lle yn y modd yma, sef, felly y
 carodd Duw bawb, fel na byddai ond i rai dderbyn o
 ffwrwyth ei gariad ef, I ba ddiben gan hynny y darfu
 iddo ef i garu y lleill? onid yw hyn fel tynnu allan
 gleddyf a rhedeg y ddraig trwyddi â'r waywffon. (2.)
 Gwelwch fod y geiriau, pwy bynnag ag a gredo yn-
 ddo ef, yn pwyntio neillduol amcan Duw a'i fwriad
 yn y gwaith: os cyfyngwn ni wrthrychau y cariad,
 yna yr ydys yn cyfaddef mai amcan Duw oedd iechyd-
 wriaeth credinwyr yn neillduol oddiwrth bawb eraill;
 ac os felly, nid yw prynedigaeth gyffredinol, ond fwa
 gwag heb ymddibennu dim ar fwriad Duw, yn y geir-
 iau hyn, (sef, *pwy bynnag a gredo*) sydd yn cynnwys
 arwyddocad o'r moddion trwy ba rai y mae Duw yn
 ein gwneud yn gyfrannog o fywyd yn ei FAB; a'r geir-
 iau canlynnol, sef, *caffael bywyd tragwyddol*, sydd yn
 gosod allan holl gyngor Duw yn y gwaith, yn ddaros-
 tyngedig i'w ogoniant ei hun, ac yn ganlynnol ni
 roddodd Duw ddim o'i FAB, (1.) dros y rhai ni chredo
 ynddo: (2.) pa faint llai dros y rhai ni chlywant am-
 dano, y rhai sydd yn amlwg mewn diffyg o foddion
 ffydd: (3.) na thros y rhai nad yw Duw ddim yn bwr-
 iadu iddynt rās effeithiol, fel y credont.

Yn awr, barned y darllenydd yn ddi-duedd, pa un
 ai hwy ai nyni sydd yn ein lle? pa un ai tuedd natur-

iol, a ferch gyffredinol at bawb fydd yn Nuw, ac etto y gall holl wrthrychau ei gariad ef fod yn golledig; neu ei dragywyddol, ei neillduol, a'i ragorol gariad ef at yr etholedigion yn unig a feddylir yn y geiriau?

P E N. III.

NYNI a gawn ddatgloi y Testynau eraill ag y maent yn eu cymmeryd i geisio profi Prynedig-aeth gyffredinol: y lle cyntaf a ystyriwn, yw i *Isa* ii. 1, 2. "Ac os pecha neb, y mae i ni Eiriolwr gyd â'r TAD, Iesu Grist y cyfiawn: Ac efe yw'r Iawn dros ein pechodau ni; ac nid dros yr eiddem ni yn unig, eithr dros bechodau'r holl fyd." Yn awr cydmarer y geiriau â'r hyn y maent yn ei dynnu oddiwrthynt, gwedi eu gwisgo mewn amryw ddull; ac a flawer o sylwiadau, fel yr ymddangosont yn fwyaf ffafriol i'r hachos: y mae pwys yr ymadroddion yn ymddibennu ar hyn, sef fod GRIST gwedi rhoddi ei hun yn aberth dros bechodau yr *holl fyd*; yr hyn y maent hwy yn ei adwywedyd, fydd yn ymddangos yn eglur, mai pob dyn yn y byd a feddylir: yn gyntaf, am fod y geiriau-noeth yn dywedyd felly heb eu dir-droi: yn ail, bod yr holl gredinwyr yn gynnwysedig yn y gair *ni*, a bod y lleill yn y gair *holl fyd*: ond cyn yr elwyf y'mhellach i ddangos meddwl yr Ysbryd Glân yn y geiriau hyn: myfi a allwn ateb ein gwrthwynebwyr mor fyr a chyflawn, fel ag y diddymmid pob dadleuon ar y pen hwn, sef mai wrth y byd mewn lleoedd eraill, y meddylir idynion yn y byd, felly wrth yr holl fyd yma, ni ellir ameddwl dim arall ond dynion yn byw trwy'r holl fyd, y'mhob rhan o'r byd (mewn cyferbyniad i rai manau neu ran o'r byd) fel ag y dywedir bod gwaredigion yr Arglwydd. *Dat. v. 9.* Ond am eu bod yn ymfrostio yn y lle hwn, mi a gaf trwy gynnorthwyon yr Arglwydd, agor ystyr a meddwl y geiriau, fel yr ymddangoso pa cyn lleied o le fydd ganddynt i osod eu hymddiried

hymddiried yn eu cam ddeongliad arno : ac i'r diben o ddangos meddwl y lle, y mae yn rhaid i ni ystyried tri pheth, yn (1.) At bwy yr oedd yr Apostol yn ysgrifennu? (2.) Beth yw bwriad ac amcan y lle neillduol hwn? (3.) Beth yw meddwl y ddau ymadrodd hyn, sef yn gyntaf, fod Crist yn Aberth o foddlonrwydd i Dduw ; yn ail, beth wrth y gair, yr *holl fyd*?

1. Datguddiad o'r rhai yr oedd yr Apostol yn cyfarwyddo ei Lythyr attynt, a rydd fefur o oleuni ar feddwl yr Epistol hwn ; dyna un o'r pethau a ddylem ni ymgais am dano, i gael allan iawn feddwl y lle, o blegid er bod hwn a phob lle arall yn yr ysgrhythur, gwedi eu rhoddi er gwasanaeth, lles, a chyfarwyddyd i'r eglwys, yr oedd amryw fannau yn cael eu cyfarwyddo at eglwysydd neillduol, personau neillduol, a rhyw wahanol fath o ddynion ; ac yn union-gyrchol yn amcannu dysgu, ceryddu, neu adeiladu mewn rhyw bethau ag oedd yn angenrheidiol ; er nad oes gennym ni ddim gwedi ei ysgrifennu mewn geiriau eglur i benderfynnu at bwy'r oedd yr Epistol hwn yn cael ei anfon, ond y mae yn dra thebygol mai at yr Iuddewon crediniol o'r enwaediad, y danfonwyd ef : o blegid yn (1.) yr oedd Ioan mewn modd neillduol yn weinidog i'r Iuddewon, am hynny yr oeddent yn wrthrychau mwy neillduol o'r ofal. *Gal. ii. 9.* Fel y gwelwn fod rhai eraill o'r Apostolion yn gwneud. *Iago i. 1. i. Pedr i. 1.* a Phaul hefyd. (2.) Y mae ef yn aml yn dywedyd, fod y rhai yr oedd ef ysgrifennu attynt, gwedi clywed a chredu'r gair o'r dechreuad. *pen. v. 7.* Bod yr efengyl gwedi cael ei chyhoeddiad a'i derbyniad cyntaf, y mhlith yr Iuddewon, cyn dychweliad y cenhedloedd fydd yn ddigon eglur. *Act. i. ii. iii. iv. v. vi. a'r xii.* A hynny gwedi ei ordeinio gan Dduw, megis y gwelwn, *Rhuf. i. 16.*—(3.) Y gwahaniaeth y mae'r Apostol yn ei wneud yma, rhwng *ni*, a'r *fyd*, fydd yn profi yn eglur at bwy yr oedd ef yn ysgrifennu ; sef Iuddew, yr oedd ef yn cyfrif ei hun gyda'r lleill o'r Iuddewon crediniol, ac yn gosod ei hun a hwythau mewn cyffwrddiad i'r lleill o'r byd ag oedd yn credu ; megis ag y gwelwn yn

Isan ii. 51. 52.—(4.) Yr aml ocheliadau a'r fôn y mae ef yn ei wneud o'r gau athrawon, a'r gau gristnogion, y rhai oedd yn ymddangos yn y dyddiau hynny, y rhan fwyaf o honynt (os nid i gyd) o'r enwaediad, megis y gwelwn, *pen.* ii. 19. a'r iv. 1. Sydd yn eglur yn profi mai i'r Iuddewon yr oedd yn danfon y Llythyr hwn, am eu bod yn fwy tebygol i gael eu hudo na neb arall; yr hyn a welir yn eglur, os sylwir ar yr hyn a ddywedpwyd o'r blaen, am y casineb gwreiddiol ag oedd yn yr Iuddewon at yr holl genhedloedd, a'r meddyliau oedd ganddynt am eu lleshad eu hunain yn unig, yn y brynedigaeth a bwrcafid gan eu MESSIA hwy; nid yw yn anhawdd i weled amcan yr Apostol yn y lle hwn, canys efe a ddywedodd, Efe yw'r Iawn dros ein pechodau ni, sef yr Iuddewon fydd yn credu; a rhag yn fy 'ngwaith i yn profi hyn i fy mrodyr gymeryd achlysur i feddwl mai ein pechodau ni yn unig, a chadarnhau eu hunain yn eu cyfeiliornadau, efe a chwanegodd, ac nid ein pechodau ni yn unig, ond pechodau yr holl fyd; neu blant Duw trwy'r holl fyd.

Isan xi. 51, 52. Ond yn unig yn gwneud gwahaniaeth rhwng y rhai ag yr oedd yr Iechydwriaeth yn cael ei chymhwyso yn effeithiol attynt, a'r rhai nid oedd.

2. O blegid amcan yr Apostol yma, oedd rhoddi cyfur a diddanwch i'r credinwyr, er eu holl wendidau a'u pechodau: Ac o pecha neb, y mae i ni Eiriolwr gyd â'r TAD, IESU GRIST y cyfiawn, ac efe yw'r Iawn dros ein pechodau ni. Y mae trefn a dull y geiriau yn profi hynny: ac mai i'r credinwyr yn unig yr oedd ef yn bwriadu rhoddi y cyfur hwn; sef na byddai iddynt lewygu na digaloani o achos eu haml wendidau, o blegid, yn (1.) Fe a gyfaddefir, mai'r credinwyr yn unig fydd a hawl yng Nghrist (2.) Nid oes cyfur yn yr achos hynny, yn perthyn i neb ond iddynt hwy.—

Isan iii. 36. (3.) Hwyt hwy oedd y plant bychain yr ysgrifennodd ef attynt yn yr *adn.* 1, 12, 13. eu bod gwedi cael maddenant o'u pechodau er mwyn ei enw ef, a'u bod yn adnabod y TAD.

3. Meddwl ac amcan y gair Iawn am bechod, yr hyn

y mae'r Apostol yn ei ddywedyd fod i ni, a'r holl fyd ; nid yw'r gair yn y Iaith wreiddiol, ond mewn dau fan yn y Testament Newydd, sef yma, a *pen. iv. 10.* Y berf air hefyd, sydd yn cael ei arferyd, *Heb. ii. 17.* ac yn *Luc xviii. 13.* y mae hefyd eiriau eraill o'r un ystyr, yn cael eu harferyd yn y iaith wreiddiol, *Rhuf. iii. 25. Heb. ix. 5.* Y mae'r gair hwn yn cael ei arferyd i arwyddo, cuddio, er mai y rhan amlaf, gwneud Iawn a maddeu. *Sal. xxxvi. 7. lvii. 1. lxi. 4. lxiii. 7. xci. 4.* Y mae'r ysgrythyrau uchod yn rhoddi i ni ddyall meddwl y geiriau, sef bod Duw yng Nghrist yn maddeu, yn cymmodi, yn fymmod, ac yn cuddio pechodau ei bobl. *Mat. xxvi. 28. Ephes. i. 7. Col. i. 14. Heb. ix. 22. Rhuf. iii. 25. a'r v. 9. 1 Ioan i. 7. 1 Pedr i. 2. Dat. i. 5.* Oddiwrth yr hyn a ddywedpwyd, y mae yn eglur mai ystyr y geiriau yw, fod CRIST gwedi rhoddi Iawn am bechod ; a'r enaid sydd yn credu gwedi cael trugaredd, a derbyn maddeuant er ei fwyn ef, a'i gymmodi â Duw, ac na ddaw'r gyfraith byth i'w euog-farnu na'r gondemnio : yn awr, pa un a ellir cymhwyso hyn at bob dyn trwy'r holl fyd, bydded i bob dyn trwy'r byd i farnu, pa un ai hwy, ai ni fydd ar y iawn ?

4. Gadewch i ni ystyried yr ymadrodd ynddo ei hun, sef yr holl fyd ; ni chaf fi ddim ystyried mewn cynnifer ystyr y mae'r gair byd yn cael ei arferyd ; yn gyntaf, am fy mod gwedi sôn am hynny mewn rhan yn barod : yn ail, am nad ydyw ynddo ei hun, ddim yn cael dal cymmaint arno, ond yn unig o ran y gair *holl*, am hynny y mae yn rhaid i ni ddywedyd am y cyfan.

(1.) Er ei fod yn cael ei arferyd iaith neu wyth o weithiau yn y Testament Newydd, ni ellir gwneud yn eglur ei fod mewn un lle ond un, yn cynnwys yr holl fyd ; felly oddieithr fod rhyw amgylchiad yn y lle hwn i'w ddir-droi i'r ystyr hwnnw (yr hyn nis gall fod) y mae yn amlwg eu bod hwy yn ei ddirdynnu i'r hyn nid yw yn wirionedd. Ond gadewch i ni sylwi ar y lleoedd sydd yn sôn am yr *holl fyd*. *Dat. iii. 10.* "Mi a'th gadwaf oddiwrth awr y brofedigaeth, yr hon a ddaw ar yr

yr *holl fyd*." (Nid yw'r holl fyd a sonir yma, ond yr un peth a'r lle yr ydym ni yn fôn am dano, ac y mae llawer o ymadroddion o'r un natur, yn cynnwys gwahannol ystyriaethau) am hynny nis gellir meddwl mai pob dyn a feddylir wrth yr holl fyd; o blegid bod y gair yn cael ei arferyd mewn addewid i rai, ac nid i bawb. *Col. i. 6.* Yr hon fydd gwedi dyfod attoch chwi, megis y mae yn yr holl fyd: am yr efengyl yr oedd yr Apostol yn dywedyd yma, ond nid oedd ef yn meddwl pob dyn, o blegid nid oedd pawb etto gwedi derbyn yr efengyl; ond y credinwyr trwy'r byd oedd ef yn ei feddwl: felly y gwelwn yn *Rhuf. i. 8.* Ac megis y dywedir fod *Cesar* yn trethu'r holl fyd, *Luc ii. 1.* Yr hyn oedd bell oddiwrth feddwl pob dyn trwy'r byd, o blegid nid oedd ymmerodraeth Rhufain yn cyrraedd hanner y byd, felly oni fydd rhyw beth yn amgylchiad y lle yn profi mai pob dyn a feddylir, nid yw'r ymadrodd ei hun, ddim digon i brofi hynny.

(2.) Y mae'r holl ysgrythyrau yn llawn o'r fath ymadroddion, yr hyn nis gall gynnwys neb ond y rhai fydd yn credu, a phaham y rhaid i'r geiriau hyn i gynnwys y chwaneg? darllen yr ysgrythyrau canlynol, *Sal. xxii. 27. a lxxii. 11. a'r xcvi. 3. Joel ii. 28. Aet. ii. 17. Efa. ii. 2. a'r lxvi. 18. Titus ii. 11.*—Felly ni ellir profi prynedig-aeth gyffredinol wrth y testynau hyn na'r lleill o'r ysgrythyrau.

(3.) Y mae'r gair *holl fyd*, yn cael ei gymmeryd weithiau i arwyddo y rhan waethaf o'r byd, a phaham na ellir ei gymmeryd i arwyddo y rhan orau yr un modd. *Dat. xii. 9. i Ioan v. 19.* Gobeithio y bydd hyn yn ddigon i roddi boddlonrwydd i'r darlennydd, nad oes dim ond fôn, ac nid gwirionedd i brofi prynedig-aeth gyffredinol. Heblaw yr hyn a ddywedpwyd, y mae'r pethau canlynol i'w ystyried, (1.) Nid yw'r ymadrodd hyn yn trin Iawn Crist o ran y gwertho hono, ond o ran y cymhwysiad o hono; o blegid y mae ef yn cadarnhau fod Crist o ran ei farwolaeth yr hyn ac ydyw ef yn uhig i'r rhai fydd yn credu ynddo ef, megis y dangoswyd eisoes, yn *Rhuf. iii. 25.* Ac hefyd oddiwrth

roddiwrth y cymhwyfiad yn unig y mae'r cyfur i ddyfod; ac nid oes neb yn dywedyd fod y cymhwyfiad o farwolaeth Crist yn gyffredinol; am hynny nid yw'r lle hwn ddim yn meddwl pob dyn trwy'r byd. (2.) Nid yw Crist yn Iawn dros neb ond y rhai a feddylir yn y testyn hwn, a'r rhai sydd yn credu yw y rhai hynny yn unig; o blegid y mae'r geiriau yn cael eu hadrodd i'w diddannu hwy a'u cyfuro; ac o blegid hynny, nid oes cyfur yn perthyn i neb ond iddynt hwy. (3.) Felly ni ellir ymhelaethu yr ymadrodd hyn fel y cyrrhaeddo bob dyn, megis yr adroddwyd o'r blaen. *Mat. iii. 5.* Canys yr oedd y Phariseaid ac eraill yn ei wrthod ef. (4.) Y mae'r ysgrythyran yn eglur yn erbyn Prynedigaeth gyffredinol. *Col. i. 6. Ioan xi. 51, 52.* ac yn ei gosod hi i'r credinwyr yn unig. (5.) Os ydyw'r geiriau yn cynnwys pob dyn, yna y mae'r holl ymadrodd yn ddi-fudd; o ran yr hyn ag oedd mewn bwriad wrth eu llefaru; o blegid pa leshad neu gyfur yw i gredinwyr i glywed fod Crist gwedi marw dros y rhai a fydd colledig? neu i ddywedyd ei fod yn ddigon o Iawn iddynt, er na bydd iddo byth fod yn effeithiol o ran y cymhwyfiad o hono at eu heneidiau: ni byddai hynny ddim mwy o gyfur i gredadyn, na phe buasai i *Jacob* a'i feibion, i glywed fod digon o yd gan *Joseph* i'w digonni i gyd, ac heb wybod a oedd ef yn ewyllysio ei roddi ef ai peidio.—Ond mi a gaf ateb dau wrth'nebiad sydd ganddynt i'n meddwl ni ar y testyn hwn.

Gwrthddadl. Bwriad yr Apostol yn y geiriau, oedd i gyfuro pawb a'r fydd dan ofnau; ac amheuaeth; sef all pob dyn yn y byd i fod dan ofnau ac amheuaeth; am hynny efe a ofododd hyn fel ag y byddai i bawb gael eu cyfuro.

Att. Pawb ag all fod mewn ofnau ac amheuaeth, a hynny oddiar wir ffydd ac edifeirwch, mewn ymofyniad am wir gyfur i'w heneidiau, a raid eu cyfyngu i'r rhai sydd yn credu, ac nid neb arall.

Gwrth. Y mae'r holl gredinwyr yn gynnwysedig yn y gangen gyntaf o'r testyn, sef dros ein pechodau ni; am hynny mae yn rhaid bod ychwanegiad dros yr holl fyd, yn cynnwys pawb. *Att.*

Att. (1.) Y rhan gyntaf, yr Iuddewon crediniol yn unig oedd ef yn ei feddwl, a'r lleill a chwannegwyd, nid ydynt yn cynnwys neb ond y credinwyr eraill, o blith yr holl genhedloedd. (2.) Os ydyw ef yn cynnwys rhyw beth yn chwaneg, na'r hyn a soniwyd, hyn a raid ei fod, sef y rhan gyntaf, yr holl gredinwyr ag oedd y pryd hynny yn y byd: a'r ail y rhai a gai eu dwyn i gredu yn yr Arglwydd Iesu trwy'r holl fyd, fel ag y gwelwn fod Crist yn gweddio drostynt. *Ioan* xvii. 20. Y mae hyn yn cadarnhau yr hyn a ddywedpwyd o'r blaen. (3.) Y lle nesa y maent yn ei gymmeryd i geisio amddiffyn eu meddwl, yw *Ioan* vi. 51. Lle y mae CRIST yn dywedyd, ei fod yn rhoddi ei gnawd dros fywyd y byd; y weithred hon o'r oddi ei hun, sydd yn cynnwys ei waith yn sancteiddio ac yn ei offrymmu ei hun yn aberth gymmeradwy, dros bechodau y rhai yr oedd ef yn dioddeu drostynt; ei fwriad oedd bod i'r rhai ag yr oedd ef yn marw drostynt, i gael bywyd tragywyddol: yr hyn beth nid oedd i'r Iuddewon yn unig, ond hefyd i'r holl etholedigion. y rhai ag oedd ef yn eu galw'r byd. Nid oedd ef ddim yn meddwl pob dyn yn y byd, yn y fan hon sydd mor eglur, a phe buafai efe yn ei ysgrifenu â phelydrau yr haul; o blegid yr un gwrthrychau ag oedd Crist yn bwriadu pwrcafu bywyd iddynt, yr oedd ef hefyd yn bwriadu rhoddi bywyd tragywyddol iddynt. Yn awr yr ydwyf yn gofyn, A oes un dyu ag sydd heb golli pob synwyr naturiol ac ysbrydol, yn meddwl bod CRIST a'i aberth gwedi bwriadu pwrcafu bywyd i'r rhai y gwyddai efe eu bod yn ddamnedig er's amryw oescedd a aethant heibio; pan yr oedd arfaethol ddigofaint digysnewid Duw gwedi myned allan yn eu herbyn hwynt.

1. Amryw fannau eraill heblaw yr hyn a soniwyd, sydd yn cael eu cymmeryd i geisio profi cyffredinolrwydd rhâd râs. (1.) 2 *Cor.* v. 19. Sef bod Duw yng Nghrist yn cymmodi y byd âg ef ei hun, heb gyfrif iddynt eu pechodau.—*Att.* Yn sicr nid oes gan y cyfryw ddim ymddiried bach yn ei nerth ei hun, a gwendid y rhai sydd yn credu ei athrawiaeth ef, cyn y gallo ef bender-

synnu prynedigaeth gyffredinol oddiwrth y geiriau hyn, o blegyd yr rhai fydd yn cael eu galw'r byd, yn *adn.* 19. fydd yn cael ei galw yn *adn.* 18. ac hefyd yn *adn.* 21. y maent yn cael eu darlunio trwy ddywedyd, fod Crist gwedi ei wneud yn bechod drostynt hwy, a hwythau yn gyfiawnder Duw ynddo ef: A ellir dywedyd fod hyn yn wir am yr holl fyd? nid oes le i neb i feddwl yma wrth y gair byd, ond yr etholedig gredinwyr trwy'r holl fyd hyd y diwedd. (2.) Fe a ddywedir fod Duw yn cymmodi'r byd ag ef ei hun, yr hyn fydd yn cynnwys dim cyfrif pechod iddynt; ac hefyd yn cael ei olygu eu bod hwy yn cael eu cyfrif yn gyfiawn yng Nghrist, *adn.* 21. yn awr y mae'r ddau hyn yn cynnwys bendithion y cyfiawnhad. *Rhuf.* iv. 6, 7. Am hynny, yr holl fyd ag y mae Duw yng Nghrist yn cymmodi â hwy, yw'r gwyafydedig fyd o'r cyfiawnion, ac nid pob dyn a fu, fydd, ac a ddaw i'r byd. (3.) Y mae'r cymmmod hwn yng NGHRIST, yn cynnwys gweithred hollol o gymmod; yn awr y mae yn rhaid bod hon naill ai llwyr gymmod, neu ar ammod, os yn hollol, paham nad yw pawb yn llwyr weithredol gwedi eu pardynnu, eu cymmodi, a'u cyfiawnhau? Os ar ammod, pa fodd y gellir cymmodi yr hyn a wneir a'r ammod, a bod hynny gwedi ei wneud yn barod eisoes? Ac os ar ammod, paham nad yw hynny yn cael sôn am dano yma? A pheth yw'r ammod hwnnw, ai ffydd ydyw? yna y mae ystyr y geiriau, naill ai yr oedd Duw yng Nghrist yn cymmodi byd o angrhedinwyr ag ef ei hun, ar yr ammod o iddynt hwy i gredu. Neu y mae Duw yng Nghrist yn cymmodi byd o gredinwyr ag ef ei hun, yr hyn yw meddwl yr Ysbryd Glân yn y fan hon. (4.) Os llyn yw'r cymmmod, sef peidio a chyfrif pechod, yna y mae ef yn maddeu pob pechod, neu rai pechodau; os rhai, yna nid yw Crist yn achub ond oddiwrth rai pechodau: os oddiwrth bob pechod, yna y mae ef yn achub oddiwrth angrhediniaeth hefyd; neu nid yw ef ddim yn bechod; yna y mae pob dyn trwy'r byd yn gadwedig, ag fydd a'i angrhediniaeth gwedi ei symmud a'i faddau: wrth hyn, y byd a foddylir yma,
yw

yw byd o gredinwyr, y rhai fydd gwedi eu gwneud yn gyfiawnder Duw yng Nghrist trwy fydd.

Y maent hwy yn ceisio gosod pwys mawr ar ychydig o bethau, i gwisgo profi eu meddyliau eu hunain, a llawer o amser fydd yn cael ei dreulio mewn ymadroddion dieithr, i brofi fod dau gymmod yn cael ei osod allan yn y testyn; y cyntaf rhwng Duw a ni yng Nghrist, a'r llall rhyngom ni a Duw trwy'r Ysbryd; yr hyn yr ydym ni hefyd yn ei ganiattau; er nad ydym ni yn eu rhannu yn wahannol gymmod, ond yn amryw rannau yn yr un cymmod; y cyntaf yn rheol i'r ail, o blegid pwy bynnag ag y mae Duw yn ei gymmodi yng Nghrist, y maent yn sicr o gael eu cymmodi bob un o honynt â Duw yng Nghrist trwy yr Ysbryd. Y mae gwaith Duw yn cymnodi â hwynt, yn cynnwys maddeuant pechod, a derbyniad i heddwch yng Nghrist; ac fel y mae y cyntaf yn rheol i'r ail, felly y mae yn achos pennaf hefyd, am ei fod yn fatter gweinidogaeth yr efengyl yn ei heffaith; a'r ddwy ran hyn fydd yn cyflawni gwaith y cymmod, ac yn cadarnhau ein meddyliau, nas gellir ystyried y gair byd yma, ond i'r etholedigion yn unig.

2. Yr ail lle y maent yn ei gymmeryd, yw *Iolan* i. 9. "Hwn ydoedd y gwir oleuni, yr hwn fydd yn goleuo pob dyn a'r y fydd yn dyfod i'r byd."—*At.* Nid dynion yn y byd yr ydwyf yn ei feddwl yma, ond y byd lle y mae dynion yn preswyllo, lle y daeth CRIST iddo; o blegid ni all yr ymadroddion ynddynt eu hunain gynnwys dim arall. *Iolan* iii. 19. a'r xii. 46. Felly ni ellir cael dim yn y geiriau hyn i brofi prynedigaeith gyffredinol, y mae'r holl bwys gan hynny, yn gorphwys ar y gair *pob dyn*, yr hyn ni chlywais eu bod yn gorphwys cymmaint arno: Fe a ddywedir, fod CRIST gwedi dyfod i'r byd i oleuo pob dyn mewn rhan, o blegid pob dyn fydd yn cael goleuni, ganddo ef y mae yn ei gael; ac hefyd o blegid mai efe yw'r unig ffynnon o wir oleuni, ag fydd yn goleuo pob un ag fydd yn cael goleuni, yr hyn yw'r cyfan ag fydd yn gynnwysedig yn y Testyn hwn.

3. Sydd yn *Ioan* i. 29. "Wele, Oen Duw yr hwn fydd yn tynnu ymaith bechodau'r byd."—*Att.* Pe buasai yn dywedyd am y byd yn gyffredinol, er hynny nis gallafit meddwl pob dyn trwy'r byd: Mai CRIST yw'r hwn fydd yn tynnu ymaith, yn dwyn, yn puro, yn maddeu, fel ag y mae'r gair yn cael ei ystyried, yn 2 *Sam.* xxiv. 10. Cymmeryd ymaith trwy gyfiawnhad, fel na chai eu heuog-farnu, trwy sancteiddhad, fel na theyrnasai pechod, trwy ogoniant fel na fyddai pechod; ond am iddo ef i wneud hynny i bob dyn trwy'r byd, nid oes dim sôn am hynny yn y testyn.

4. Y lle nefaf y maent yn ei gymmeryd, yw *Ioan* iii. 17. "O blegid ni ddanfonodd Duw ei FAB i'r byd i ddamnio'r byd, ond fel yr achubid y byd trwyddo ef."—*Att.* Hynod y fath wrth-dröad ar y gair byd, megis ag y sylwyd o'r blaen; ar *pen.* i. 10. Felly yma yn y rhan gyntaf yn cynnwys y rhan hynny o'r byd yr oedd ef yn preswyllo, a'r llall yn cynnwys ei ddiben ef yn dyfod i'r byd: y mae CRIST yn cael ei alw yn Iachawdwr y byd, naill ai am nad oes un Iachawdwr arall ond efe, neu am mai efe fydd yn achub pawb ag fydd yn cael eu hachub, Iuddewon a chenhedloedd; neu y mae ef yn weithredol achubwr i bob dyn a'r fydd yn dyfod i'r byd, yr hyn beth ni ellir ei brofi.

P E N. IV.

Atteb i'r ail wrth'nebiad cyffredinol, neu yr Rheswm am Brynedigaeth Gyffredinol.

YR ail Reswm ag y mae ein gwrthwynebwyr yn gwneud cymmaint o ymffrost ynddo, y maent yn ei gyfodi oddiwrth yr ysgrythyrau lle y mae sôn am bob dyn, a'r holl ddynion, ar gyfer y gair Prynedigaeth; a'r ysgrythyrau mwya neillduol y mae eu pen-naethiaid yn ei gymmeryd, yw y rhai canlynol. 1 *Tim.* ii. 4, 6. 2 *Pedr* iii. 9. *Heb.* ii. 9. 2 *Cor.* v. 14, 15. N
1 *Cor.*

1 Cor. xv. 22. Rhuf. v. 18. Y mae cymmaint gwedi ei ddywedyd eisioes am feddwl ac ystyr y gair *parwb* yn yr ysgrythur, fel na raid ychwannegu arno; o' blegid y mae yn eglur nad oes dim grym na phwys ynddo i gadarnhau eu meddyliau hwy. Am hynny myfi a ymo-fynaf i feddwl y geiriau.

I. 1 Tim. ii. 4, 6. "Yr hwn fydd yn ewyllysio bod pob dyn yn gadwedig, a'u dyfod i wybodaeth o'r gwirionedd. Yr hwn a'i rhoddes ei hun yn bridwerth dros bawb, i'w dyftiolaethu yn yr amseroedd priod." Oddi-wrth hyn y maent yn tynnu y rhesymmau canlynol, sef os yw Duw yn ewyllysio bod pob dyn yn gadwedig, yna y mae Crist gwedi marw dros bob dyn: y mae Duw yn ewyllysio i bob dyn i fod yn gadwedig, a dyfod i wybodaeth o'r gwirionedd: am hynny y mae Crist gwedi marw dros bob dyn.—Att. Y mae holl rym y geiriau hyn yn sefyll ar amheuaeth y gair *parwb*, neu *holl*; yr hwn fydd o amrywiol ystyr, ac i gael ei olygu yn gymmwys i'r matter ag a fyddo mewn llaw, neu'r peth, neu'r personau ag y byddo sôn am danynt; fe a all y cyfan i gael ei ganniattau; bryd arall amryw bethau eu gwadu, yn ol grym y geiriau: nad yw'r gair *parwb*, neu bob dyn, bob amser (ddim i'w ystyried yn cynnwys pob math o ddyn a fu, fy, ac a ddaw i'r byd) a ellir ei brofi trwy agos i bum cant o fannau yn yr ysgrythyrau; a chymmyr y gair *holl*, neu *bob dyn*, yn gyfranniadol: Am rai o bob math o ddynion, ni a gydunwn â hwynt, ond os cymmerant hwy'r gair yn gasgledig, am bob dyn trwy'r byd, yr ydym ni yn gwadu'r lleiaf, sef bod Duw yn ewyllysio bod pob dyn yn gadwedig; ac i'r diben o ddangos bod ein meddwl yn unol â meddwl yr Ysbryd Glân, ni a gawn ystyried dau beth, yn gyntaf, Beth fydd i ni feddwl wrth ewyllys Duw yn y fan hon, ac y dywedir, bod Duw yn ewyllysio bod *parwb* yn gadwedig, ac am bwy y mae'r Apostol yn siarad yn y lle hwn?

1. Y mae ewyllys Duw yn arferyd cael ei ddisbarthu yn ddwy ran, sef ei fwriad a'i orchymyn, neu yn hyn a wnae Duw, a'i foddlonrwydd yn yr hyn a fo

ni ei wneud yn ol ei orchymmyn ef. Yn awr, fe gaiff ein gwrth'nebwyd i gymmeryd yr un a fynnon't o'r ddau hyn, (1.) Os dewisant ei ewyllys yn gorchymmyn, yn gofyn, ac yn boddlonni; yna y mae ystyr y gair yn y modd hyn, sef y mae Duw yn gorchymmyn pob dyn i arferyd y moddion, trwy ba un y mae iddynt gyrhaeddyd y diben, sef Iechydwriaeth eu heneidiau; yr hyn sydd yn gymmeradwy gan Duw y'mhawb, megis ag y mae'r Apostol yn dywedyd mewn lle arall, fod Duw yn gorchymmyn i bob dyn i edifarhau; yn awr os hyn a feddylir wrth fod Duw yn ewyllyfio bod pob dyn yn gadwedig, yna yn sicr nis gall ef fod ddim yn chwaneg; a'r rhai hynny ag y mae'r efengyl yn cael ei phregethu yn eu plith, ac yn wir er eu bod yn llawer, nid ydynt ddim un rhan o gant o hiliogaeth Adda. Heblaw hyn, os caniattawn fod Duw yn ewyllyfio Iechydwriaeth dyn yn yr ystyr yma, yr ydym yn gwaadu canlyniad y gosodiad cyntaf, sef fod Crist gwedi marw dros pob un ag y mae Duw yn ewyllyfio iddynt gael moddion Iechydwriaeth: o blegid nid gwaith Crist yn marw yn neillduol dros ddyn, yw sylfaen gorchymmyn Duw i ddynion arferyd moddion sydd gwedi eu rhoddi iddynt, ond yr undeb sydd gwedi ei ofod trwy arfaeth Duw, rhwng ffydd ac Iechydwriaeth; y mae marwolaeth Crist yn holl ddigonol i ddal i fynu yr undeb hwnnw i bawb ag sydd yn credu.

(2.) Os wrth ewyllys Duw yr ydym ni i feddwl ei effeithiol ewyllys, neu ei fwriadol ewyllys da i ddynion, megis ag y mae yn eglur i ni mai hynny a feddylir yma, am ei fod gwedi gosod ei ewyllys yn sylfaen ein gweddi, a'n deisyfiad. i Ioan iii. 22. Ac y mae yr ewyllys hon ag y mae i ni orchymmyn i weddio yn sicr o'i chyflawni, o blegid beth bynnag ag y mae Duw yn ewyllyfio, ac a all ef ei wneud, y mae ef yn sicr o'i gyflawni. Ac y gall Duw achub pawb sydd wir, a'i fod ef yn achub pawb ag a feddylir yma: ond os yr hyn ag y maent hwy yn ei feddwl yw ystyr y lle, pwy a wrth'nebodd ei ewyllys ef? Rhuf. ix. 19. Dan. iv. 35. Felly y mae yn rhaid mai naill ai ni fydd ar y iawn,

ai y mae pawb yn gadwedig, neu y mae rhyw rwystr gwedi dyfod ar ffordd Duw, fel nas gallo gyflawni ei ewyllys, yr hyn sydd gabledd i'w feddwl.

2. Wrth bob dyn, y meddylir pob math o ddynion, o ran oedran a sefyllfa, fel ag y mae *Arminius* gwedi cyfaddef. (1.) Y mae'r gair *holl*, yn aml yn cael ei arferyd yn yr ysgrhythur yn yr ystyr hynny. *Luc xi. 42.* (2.) Y mae Paul ei hun yn ein harwain ni i ystyried y gair yn y goleu hyn; o blegid gwedi iddo ef ein hannog i weddio dros bob dyn, am fod yr Arglwydd yn ewyllysio fod pob dyn yn gadwedig, y mae ef yn eglur yn dangos mai ei feddwl oedd am ddynion o bob gradd a sefyllfa; pan y mae ef yn enwi Brenhinoedd, a phawb mewn awdurdod; cyffelyb i'r modd ag y mae *Jeremia* yn dywedyd, fod *Nabuchodonosor* gwedi cario'r bobl yn gaethion i Babilon. *Jer. xxix. 1. 2.*

II. 2 *Pedr iii. 9.* "Nid ydyw'r Arglwydd yn oedi ei addewid (fel y mae rhai yn cyfrif oed) ond hir ymarhous yw efe tu ag attom ni, heb ewyllysio bod neb yn golledig, ond dyfod o bawb i edifeirwch." Y maent hwy yn dywedyd, mai wrth ewyllys Duw, y meddylir yma i bob dyn fod yn gadwedig, a bod hynny yn cael ei brofi; y mae yn naccaol, trwy ddywedyd nad yw Duw yn ewyllysio bod neb yn golledig, ac yn gadarnhaol, trwy ei waith ef yn dywedyd, ond dyfod o bawb i edifeirwch: yn awr gwelwch, nid oes dim dyfod i edifeirwch, na diangc rhag distryw ond trwy waed CRIST, y mae yn eglur wrth hyn fod y gwaed hynny gwedi ei dywallt dros bob dyn.—*Att.* Ni raid treulio amser, na chymmeryd llawer o eiriau i ateb y gwrthddadl hwn, gwedi cael ei rym trwy gam ddyall a llygru meddwl geiriau yr Apostol; o blegid efe a ddylai hyn i fod yn rheol gwaftadol wrth agor yr ysgrhythur, fef bod yr ymadrodd cyffredinol ac annherfynedig i gael ei ddeongli, mewn attebiad cyfatebol i'r peth sydd yn cael ei gadarnhau yn y geiriau; gwel gan hynny eiriau yr Apostol yma: Yr Arglwydd (ebe fe) sydd yn hir ymarhous tu ag attom ni, heb ewyllysio bod neb yn golledig: a ydyw ddim o'n synwyr naturiol yn dysgu

i ni, bod y gair *ni*, i gael ei ail adrodd yn yr ymadrodd canlynol, i w gwneud yn gyflawn, sef heb ewyllysio bôl neb o honom *ni* yn golledig, ond i bob un o honom *ni* i ddyfod i edifeirwch; yn awr pwy yw y rhai hyn ag y mae'r Apostol yn llefaru am danynt, ac yn ysgrifenu attynt, ond y rhai ag oedd gwedi derbyn yr addewidion mawr iawn a gwerthfawr. *pen. i. 4.* Y rhai y mae ef yn ei alw yn anwyl. *pen. iii. 1.* Yn wrthwyneb i'r gwatworwyr y mae ef yn sôn am danynt, *adn. 3.* a ddeuai yn yr amser diweddafi. Yr un rhai y mae ef yn ei alw yn etholedigion, *Mat. xxiv. 22.* Yn awr, mewn gwirionedd, am na fynnai Duw i un o'r rhai hyn i fod yn golledig, ond dyfod o bob un o honynt i wir edifeirwch: te fyddai yn ynfydrwydd, ac yn radd bell o ddiffyg synwyr, i gasglu wrth hyn fod gan Duw yr un bwriad ac ewyllys tu ag at bob dyn trwy'r byd, hyd yn oed y rhai ni alwyd erioed, ac ni chlywodd yr efengyl, ac ni fynegwyd ewyllys Duw iddynt erioed.

III. *Heb. ii. 9.* "Fel trwy ras Duw y profai efe farwolaeth dros bob dyn."—Sylwiwch, yr ydys yn cyfaddau mai newid y gair *holl* ydys yma i bob dyn; ac yn awr y Cwestiwn yw, pwy a feddylir yma wrth y gair *holl*, pa un ai pob dyn yn gyffredinol, neu bob un ag oedd yr Apostol yma yn anfon attynt? Bod y dull hyn o ymadroddi, yn cael eu harferyd yn yr ysgrifthur, i arwyddo dynion o fewn terfyniad; nis gellir erwadi; m gis ag y gwelwn. *Col. i. 28.* Yr hyn y mae'r Apostol yn ei feddwl, yw pob un ag yr oedd ef gwedi pregethu'r efengyl iddynt; felly'r un modd, yn i *Cor. xii. 7.* sef i bob un ag oedd yn meddianntu'r doniau ag oedd ef yn sôn am danynt; yr un modd y geiriau hyn, er bod defnydd yn cael ei wneud o honynt yn aml i geisio profi Prynedigaeth gyffredinol; ond heb erioed i geisio dangos pa fodd y maent i w dyall felly; er y gallant wybod i fod meddwl gyffredinol dynion ar y gair, yn gwbl groes i hynny. Y mae un gwedi ysgrifennu llawer ar yr adnodd, ond heb roddi un theswm trwy'r tyfan y'mha beth yr oedd y gair pob dyn yn profi pry-

nedigaeth gyffredinol ; ac ar ol ei holl eiriau teg, dim yn y diwedd, ond begio derbrynaiad o'i gwestiwnau ; yr hyn ni allwn ni ei ganiattau, o blegid y rhesyddau canlynol.

1. Profi marwolaeth, yw'r un peth ag yfed y cwppan dyledus am bechod ; ac yn sicr, pwy bynnag y profodd yr Arglwydd y cwppan drosto, ni adawodd ef un diferyn heb ei yfed drostynt hwy. Yn awr, ni yfodd efe y cwppan hwn dros neb ond yr etholedigion : o blegid pwy bynnag yr oedd ef yn Iachawdwr iddynt, ac yn yfed y cwppan drostynt, ni adawodd ef yn ol ddim iddynt hwy i'w yfed ; ond efe a orchfygodd ei holl elynion, ac a ddaeth i fynu yn fuddugoliaethus.

2. Ni a welwn fod achos neillduol gan yr Apostol i gymmeryd y dull hyn o ysgrifennu at yr Hebreaid, am eu bod gwedi eu llygru yn ddwfn â'r meddwl cyfeiliornus hynny, sef nad oedd yr holl fendithion a bwrcaswyd gan GRIST, yn perthyn i neb ond iddynt hwy yn unig ; am hynny yr oedd yn rhaid i'r Apostol i ddangos helaethrwydd gras Crist trwy'r efengyl, a bod etholedigion Duw i'w casglu o bob cwrr o'r byd.

3. Nid yw'r darluniad a wneir yma, o'r rhai y profodd Crist farwolaeth drostynt, ddim yn gymmwys i bob dyn trwy'r byd, nac i neb ond yr etholedigion yn unig ; o blegid yn *adn.* 10. y maent yn cael eu galw yn feibion, a'u dwyn i ogoniant ; *adn.* 11. gwedi eu sancteiddio, ac yn frodyr ; *adn.* 13. yn blant Duw gwedi eu rhoddi iddo ef ; *adn.* 15. gwedi eu gwaredu o gaethiwed marwolaeth ; ni ellir dywedyd dim o hyn am y rhai fydd gwedi eu geni, yn byw, ac yn marw yn annuwiol, ac o rai annuwiol.

IV. Lle arall sy ganddnt yw 2 *Cor.* v. 14, 15. "Canys y mae cariad Crist yn ein cymmell ni, gan farnu o honom hyn, os bu un farw dros bawb, yna meirw oedd pawb ; ac ete a fu farw dros bawb, fel na byddai i'r rhai byw fyw mwyach iddynt eu hunain, ond i'r hwn a fu farw drostynt ac a gyfodwyd." Yma meddant hwy, y mae gennym ni ddau *bawb*, yr hyn a ddyblem ni eu dal allan i'r un helaethrwydd, o blegid os oedd

oedd *parwb* yn feirw, yna fe fu Crist farw dros *barwb* ; h. y. dros *barwb* ag oedd yn feirw, ac hefyd dros *barwb* ag a raid i fyw iddo ef ; hynny yw dyledfwydd pob dyn trwy'r byd, am hynny efe a fu farw dros *barwb*, a bod y gair *parwb* yn cynnwys pob dyn trwy'r byd (meddant hwy) o blegid bod *adn.* 10. yn dywedyd, bod yn rhaid i *barwb* ymddangos o flaen gorsedd-faingc CRIST, ac nad oes neb i fod yn ol.—*4th.* A chymmeryd y gair o ran pethau neillduol, yn yr ystyr ag y mae rhai o honynt hwy yn ei gymmeryd ef, er hynny nid yw ef ddim yn ymddangos oddiwrth ddull yr Apostol o ymresymu, fod yn rhaid cymmeryd y ddau air *parwb* i'r un helaethrwydd : o blegid nid yw'r Apostol ddim yn dywedyd fod Crist gwedi marw dros *barwb* ag oedd yn feirw, ond fod *parwb* yn feirw ag y bu Crist farw drostynt ; yr hyn nid yw yn profi chwaneg na hyn, sef bod y rhai y bu Crist farw drostynt, yn feirw o'r tath farwolaeth ag oedd ef yn ei ddywedyd : y mae helaethrwydd y geiriau i'w cymmeryd oddiwrth y cyntaf, ac nid oddiwrth yr ail.

1. Bod pob dyn dan rwyman moesol i fyw i CRIST, yrydym ni yn ei wadu ; o blegid nid oes neb yn rhwym i fyw iddo, ond y rhai y mae ef gwedi cael ei ddatguddio iddynt ; ac yn wir nid yw neb ond y rhai sydd gwedi derbyn bywyd ysbrydol oddiwrtho ef ; y mae *parwb* eraill dan rwymmau blaenorol.—(2.) Y mae yn wir y bydd yn rhaid i bob dyn i sefyll o flaen gorsedd-faingc Crist ; y mae ef gwedi ei ordeinio i fod yn farnwr y byd. Ond mai hwy a feddylir, yn *adn.* 10. nid yw ef ddim yn wir ; o blegid y mae'r Apostol yn dywedyd am danom ni i gyd, sef y rhai sydd yn credu, yn enwedig nyni sydd yn pregethu yr efengyl ; nid pob dyn, yr hyn a brofir wrth yr rhesymau canlynol oddiwrth y Testyn. (1.) Y mae marwolaeth ac adgyfodiad Crist yma, yn cael eu huno y'nghyd ; efe a fu farw drostynt hwy, ac a adgyfododd drachefn ; yn awr, dros hwy bynnag yr adgyfododd Crist, efe a adgyfododd er eu cysiawnhad, yr hyn y maent hwy eu hunain yn eirysfaddef. *Rhuf.* iv. 25. a'r viii. 34. (2.) Nid yw ef ddim

ddim yn dywedyd, ond am y rhai trwy rinwedd ei farwolaeth, fydd yn byw iddo ef. *adn.* 15, 17, 19.

V. 1 *Cor.* xv. 22. "Megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd yng Nghrist y bywheir pawb."

Att. Am fod lle arall lle y mae pwys y rhesymmau a roir dros y lle hwn, ni chaf ddywedyd ond hyn, sef bod yr Apostol trwy'r holl Bennod hon, yn sôn am adgyfodiad y ffyddloniaid, y rhai fydd yn cael eu galw yma yn *barab*; a thrwy rinwedd yr undeb fydd rhyngddynt trwy ffydd â Christ, eu bod gwedi derbyn bywyd o ras, ac y derbyniant fywyd o ogoniant. *Ioan* v. 21. vi. 63. *Rhuf.* iv. 17. Sef pob un ag fydd yn gyfrannog o natur ac Ysbryd Crist: gwel *adn.* 20, 23. Felly nid oes yma ddim i brofi prynedigaeth gyffredinol, mwy na'r rhai a soniwyd o'r blaen. *Rhuf.* v. 18. "Felly gan hynny, megis trwy gamwedd un y daeth barn ar bob dyn i gondeimniad, felly hefyd trwy gyfiawnder un y daeth y dawn ar bob dyn i gyfiawnhad bywyd."—Dyma'r lle diweddas yr hwn yr ydys yn gosod mawr bwys arno i geisio profi prynedigaeth gyffredinol; ac y mae yn ddigon i ddywedyd yn fyr, na ellir meddwl wrth bob dyn yn y rhan ddiweddas o'r adnod, neb arall ond y rhai a dderbyniodd ddawn Duw i gyfiawnhad bywyd: gwel *adn.* 17, 19.

P E N. V.

Y Gwrthddadl diweddas, neu Resymmau o'r Ysgrythur yn cael eu batteb.

YR ydwyf yn dyfod yn y lle nefas, at y trydydd lle, a'r dadl diweddas ag yr ydys yn ymresymu o'r ysgrythur ar y pen yma, lle y mae'r *Arminiaid* a'u canlynwyr, yn ymdrech i brofi prynedigaeth gyffredinol; ac i'r diben o wneud hyn, y maent yn cymmeryd y cyfryw destynau o'r ysgrythur, ag fydd yn ymddangos, fel pe bae ai yn golledig ag y bu Crist farw drostynt, a'i

waed ef yn ddifudd i amryw o'r rhai y tywalltwyd ef drostynt. Ar y testynau hyn, y mae eu synwyrâu yn hynod ormodol; ac yn llawn o araith i olod allan aflwyddiant ac anfuddioldeb gwaed CRIST mewn perthynas i'r rhan fwyaf o'r rhai y bu ef farw drostynt, er eu bod gwedi eu prynu, eu golchi, a'u cymmadi, etto i gyd yn golledig. A ellir credu bod y dull hyn o ymresymu yn tueddu i gysuro eneidiau tlodion, y rhai y mae eu hamddiffyniad cryfaf yn gorphwys ar wneuthur yn fach o waed gwerthfawr CRIST, ei fathru ef dan draed, a'i gyfrif ef fel peth cyffredin? Ond gyfeillion, gadewch i mi ddywedyd wrthyh, yr ydwyf fi yn cael fy mherfwadio nad oedd ef ddim yn beth o gyn lleied gwerth y'ngolwg ei DAD, fel ag y parodd ef iddo gael ei dywallt yn ofer mewn perthynas i un enaid; ond am fod yn rhaid i ni sefyll ar ein hamddiffyniad, y'mha bethau yr ydym ni yn llawenhau, am ei fod yn tueddu i ogoneddu ein Iachawdwr bendigedig; gan hynny gadewch i ni ymosyn, Pa beth a ellir ddywedyd i ddyrchafu effeithiau gwaed yr hwn yr ydym ni yn proffesu ein hunain yn ganlynwyr iddo. Y maent hwy yn ymresymu yn y modd yma, "Sef os ydyw Crist gwedi marw dros y rhai gwaetha, a rhai colledig: yna y mae ef gwedi marw dros pob dyn, yn gystal y rhai colledig, a'r rhai cadwedig."

Att. Nid ydym ni ddim yn dadlu y'ngfylch digonolrwydd aberth Crist dros bawb, ond mewn perthynas i fwriad y TAD a'r MAB, yn ei farwolaeth ef: o blegid yr ydym ni yn gwadu i Grist trwy orchymyn ei DAD, a chyd â bwriad i wneud boddlonrwydd am bechod, i roddi ei einioes i lawr dros y rhai a barhai yn annw-iol, ac a fydd golledig yn y diwedd. Ond hyn y maent hwy yn ceisio ei brofi trwy yr ysgrythyrau canlynol. *Rhuf.* xiv. 15. *1 Cor.* viii. 11. *2 Pedr* ii. 1. *Heb.* x. 29.

1. Y maent yn cymmeryd, *Rhuf.* xiv. 15. "Eithr os o achos bwyd y tristëir dy frawd, nid wyt ti mwyach yn rhodio yn ol cariad. Na ddistrywia ef â'th fwyd, dros yr hwn y bu Crist farw."—*Att.* Pe bae gennym brofiad

brofiad mwya bywiog ein gwrth'nebwyr i drefnu rhesymau dros eu hachos, fe a fyddai yn anhawdd i ni feddwl y canlyniad y maent yn ei ddir-dynnu oddi wrth y lle hwn; o blegid pa gysondeb, neu ymddibeniad ardolwn a welir yma? y mae'r Apostol yn annog y rhai fydd gadarn a sefydlog yn y ffydd, i ymarferyd eu rhydd-did crefyddol, mor weddus fel na byddai iddynt ofidio ysbryd y rhai gwan yn y ffydd (y rhai ag oedd mewn barn cariad yn cael eu galw yn waredigion, yn gredinwyr, yn etholedigion, ac yn faint) a rhoddi tramgwydd iddynt, fel ag y byddai iddynt syrthio oddi wrth broffes yr Efengyl. Ond hwy a ddywedant, fod yr hwn y bu Crist farw drosto, yn cael ei ddinystrio. *Att.* Ond nid oes dim o'r fath beth a hynny yn cael ei ddywedyd yn y lle hwn, ond yn unig gorchymyn i eraill i beidio a gwneuthur yr hyn ag fydd yn union-gyrchol yn tueddu i hynny; trwy eu camymddugiad hwy. Ond hwy a ddywedant drachefn, "Paham y mae'r Apostol yn dywedyd hynny, pan na allo efe i wneud hynny, os na bydd neb o rhai y bu Crist farw drostynt yn golledig?"—*Att.* Er na all un fod yn golledig, o ran y canlyniad o'r peth; fe ddichon y llall yn bechadurus i roddi achos i hynny. A ydyw ddim yn iawn i roddi rhybudd i un i beidio a chynnig gwneud y drwg ni allo ei gyflawnni? nid oes achos diolch i'r milwr a drywanodd ystlys ein Harglwydd Bendigedig, na thorodd ef un asgwrn iddo; heblaw hynny, a ydyw pawb yn golledig ag y mae arall amcanu eu dinystrio, trwy ei rodiad anghariadus; y fath ymresymia dau a hyn fydd yn rhŷ wael i'w doddi o flaen y dyn gwaelaf; er yr un pryd, fe a ddichon llawer fod yn golledig byth, ag a fyddom ni mewn ysbryd cariad yn barnu yn dda am eu cyflwr hwynt; ac ni ellir meddwl bod yr Apostol yn golygu dim yn chwaneg na phroffes yma.

2. 1 *Cor.* viii. 11. "Ac a ddifethir y brawd gwan trwy dy wybodaeth di, dros yr hwn bu CRIST farw." *Att.* Y mae gwell lliw yn ymddangos ar hwn, ond nid oes dim mwy o rym ynddo na'r llall, i gadarnhau eu pwngc hwy. Brawd a ddywedir i gael ei ddifethu, dros yr hwn y bu Crist farw. (1.)

(1.) *Ddifethu* yma, sydd i'w ddyall, tragywyddol ddamnedigaeth : yr ydwyf yn gofyn, o blegid nid wyf fi yn gweled hynny ; A ydyw bwytta peth gwedi ei aberthu i eulunod, ac â chydwybod yn parchu'r eulyn, wrth siampl eraill, sydd yn cymmeryd arnynt wybod nad yw eulun ddim, a thrwy hynny yn bwytta yn eon o'r peth ag oedd gwedi ei aberthu iddynt ; bod hyn yn bechod yn ei natur, ac yn ddamnedig, nid oes neb yn ammeu, y mae pob pechod felly, o blegid bob tro y byddom ni yn pechu, o ran dim sydd ynôni ni, yr ydym yn difetha ein hunain, felly hefyd yn hyn ; ond bod Duw yn wastad yn dial pechod â damnedigaeth, yr ydym ni yn ei lwyr wadu ; y mae cf gwedi datguddio ei hun mewn modd arall i ni trwy waed ein Harglwydd Iesu Grist ; ond bod pob un ag sydd gwedi haeddu bod yn golledig wedi ei golli yn weithredol, ni ellir ei brofi.

(2.) Yr hwn a ddywedir fod yn cael ei ddifethu, a elwir yn *frawd*, *b. y.* un yn credu ; yr ydym ni yn frodyr yn unig trwy ffydd, trwy ba un yr ydym gwedi dyfod yn berchen yr un Tad : ac fel ag y dywedir ei fod yn *frawd*, yr un modd fe a ddywedir fod CRIST gwedi marw drosto : ond bod i wir gredadyn i gael ei lwyr ddifetha, ni ellir byth ei brofi, ond yn gwbl i'r gwrthwyneb : am hynny y mae yn eglur, nad yw yr hwn a ddifethir ddim yn *frawd* na chredadyn mewn gwirionedd : ond yr achos o'u galw yn frodyr yw, am eu bod felly mewn proffes. I *Ioan* ii. 19.

(3.) Y mae ef yn cael ei alw yn *frawd*, yr un modd y dywedir fod CRIST gwedi marw drosto, *b. y.* yn ol y farn ag y mae'r ysgrythur yn ganiattau i ni farnu am ein gilydd ; ni allwn ni ddim cyfrif dyn yn *frawd*, heb gyfrif fod Crist gwedi marw drosto ; felly yr ydym ni yn cyfrif pob un sydd yn proffesu ac yn rhodio yn ol yr efengyl ; ond fe ddichon llawer fod felly, ac heb fod mewn gwirionedd.

3. Y lle nefaf yr ydys yn gorphwys arno, sydd yn 2 *Pedr* ii. 1. " Eithr bu gau brophwydi hefyd y'mhlith y bobl, megis ag y bydd gau-athrawon yn eich plith chwithau, y rhai yn ddirgel a ddygant i mewn herefiau

dinystriol, a chan wadu'r Arglwydd, yr hwn a'u prynodd hwynt, ydynt yn tynnu arnynt eu hunain ddinystru. — *Att.* Yr holl bethau hyn o ran profi y matter mewn llaw, sydd yn dywyll, yn ansicr, ac yn amheus iawn: yn ansicr, wrth yr Arglwydd yma, pa un ai'r Arglwydd Iesu Grist a feddylir ai peidio; nid yw'r gair yn y Iaith wreiddiol ond yn anaml, os un amfer yn cael ei gyfrif iddo ef; ac yn ansicr pa un a ydyw'r prynedigaeth a sonier yma yn cyfeirio i'r Brynedigaeth trwy waed CRIST, neu rydd-had trwy ddaioni DUW oddiwrth halogedigrwydd y byd hwn trwy eulun addoliaeth a'r cyffelyb. Trwy wybodaeth o'r gwirionedd; y diweddaf y mae'r testyn yn ei gadarnhau; ansicr, pa un a ydoedd yr Apostol yn dywedyd am y pwrcas yma o ran y gwirionedd o'r peth, neu ynte yn ol eu tyb a'u profes hwy. O'r tu arall, y mae yn ddigon sicr, nad oes dim ymddangosiad o ysbrydol ffrwythau prynedigaeth yn ymddangos fod yn cael ei gyfrif i'r gau athrawon hyn; ond yn unig doniau cyffredin o oleuni a gwybodaeth, yr hyn a bwrcafodd CRIST i laweroedd er lles i'r eglwys, ond nid er Iechydwrriaeth iddynt eu hunain. Y mae yn sicr hefyd, yn ol cyfaddefiad ein gwrthwynebwyr eu hunain, na all prynedigaeth trwy waed CRIST, fod yn helaethu pechod neb; o blegid y maent hwy yn dywedyd, ei fod ef gwedi marw dros bawb, er hynny, y mae pryniad y gau-athrawon hyn, yn cael ei ofod allan fel pe bai yn chwannegu eu pechodau hwy yn neillduol,

(1.) Y mae yn ansicr iawn, pa un ai CRIST fel Iachawdwr yr ydys yn ei feddwl yma, wrth yr Arglwydd; nid oes dim yn y Testyn ei hun i'n hannog ni feddwl hynny, ond yn hytrach i'r gwrthwyneb; o blegid yn (1.) Nid yw'r adnodau canlynol yn sôn dim am Grist, ond am DUW fel DUW yn unig yn ei driniaeth tu ag at ei greaduriaid fel dynion. (2.) Yr enw yn y iaith wreiddiol, sydd yn arwyddo llywodraeth DUW, yr hyn nid yw yn aml yn cael ei gyfrif i GRIST yn y Testament Newydd. Y mae ef yn fynych, ac yn wir y'mhob man yn cael ei alw yr Arglwydd, ac nid yn (*Ddespot*) Arglwydd

Arglwydd ymmerodraidd, neu megis y dywedir fod y TAD, *Luc ii. 29. Act. iv. 24.* Yn gwneud yn ol ei ewyllys Pen-llywodraethol ei hun. (3.) Ac os ymddengus fod yr enw hwn yn cael ei roddi i'n Iachawdwr yn rhyw fan, nid yw hynny ddim yn profi fod yn rhaid ei fod ef felly yn y fan hon. (4.) Y mae'r enw hwn i'n Iachawdwr y'ngwaith y brynedigaeth, yr un fath ag yw arglwydd, neu feistr, yn perthynu i weision, a deiliaid. Ac y mae diben CRIST yn pwrcas. Iechydwr iaeth trwy ei waed, yn wastad yn yr ysgrythur, yn cael ei ofod allan mewn modd mwy ferchiadol o lawer.

(2.) Y mae yn dra anhebygol nad prynedigaeth trwy waed CRIST a feddylir yma, wrth y gair, prynu'r gau athrawon hyn, (1.) Am fod yr Apostol yn sefyll yn ddiysgog, ar y gydmariaeth rhyngddynt hwy a'r gau Brophiwydi dan yr hên Destament, ac yn amddiffyn ei resymmau â rhai esamplau dan y Testament hwnnw, yn y lleoedd canlynol. *Deut. vii. 8. pen. xv. 15. Jer. xv. 21.* (2.) Am nad oes yma ddim sôn am farwolaeth, gwaed. na Iawn, nac aberth CRIST, megis ag y mae mewn lleoedd eraill, lle mae prynedigaeth neillduol yn cael sôn am dani. *1 Cor. vi. 20. Dat. v. 9.* (3.) Y mae'r Apostol yn dywedyd yn helaeth, *adn. 20.* Pa waredigaeth a gawfant hwy, sef diange oddiwrth y llygredigaeth ag oedd yn y byd, trwy wybodaeth o'n Harglwydd Iesu Grist; yr hyn fydd yn profi yn eglur, nad oedd y prynu yma ddim yn chwaneg, na neilltuath oddiwrth y byd, a gwybodaeth o Grist, oad nid oes yma ddim sôn ama olchiad yn y gwaed, cyfiawrhau trwy ffydd, na sancteiddhad trwy wenidogaeth yr Yf-bryd Glân. (3.) Ni ellir profi dim yn chwaneg oddiwrth y geiriau hyn, na'u bod hwy gwedi eu prynu o ran tyb dynion am danynt, neu eu proffes, neu eu meddyliau am danynt eu hunain, eu bod gwedi eu prynu gan yr hwn yr oeddynt yn cymneryd arnynt ei bregethu i eraill; megis ag y mae'r ysgrythur yn dywedyd am *Abaz*, sef bod duwiau Damafus gwedi ei daro ef. *2 Cron. xxviii. 23.* Am ei fod ef yn tebyg ac

yn proffesu ei fod yn eu haddoli hwynt ; felly y mae yn debygol am y rhai hyn, o blegid y mae'r ysgrythur yn fynych yn cyfrif pethau, fel y maent yn dal perthynas â'r eglwys yn unig, ac nid fel ag y maent yn sylweddol ac mewn gwirionedd : felly os gall ein gwrthwynebwyr brofi prynedigaeith gyffredinol wrth y testyn hwn, nid rhaid iddynt anobeithio am ddim ac a gymmerant mewn llaw byth, bydded ef mor ynfyd a rhyfygus ag y byddo ; ond y mae ganddynt waith yw wneud, i brofi mai Crist fel cyfryngwr a feddylir yma. (2.) Ac wrth y prynu hyn yr ydys yn meddwl Iechyd-wriaeth ysbrydol trwy waed Crist. (3.) Bod y gau athrawon gwedi eu prynu yn wirioneddol ac yn weithredol, ac nid yn cael eu cyfrif felly, am eu bod yn proffesu yr efengyl ; (4.) Y gall y rhai sydd gwedi eu prynu felly, fod yn golledig, yn groes i'r ysgrythur. *Dat. xiv. 4.* (5.) Y pryd y dangosant hwy rym y canlyniad hwn, sef bod rhai ag a fu yn proffesu CRIST gwedi syrthio a myned yn golledig. (6.) Bod yr hyn sydd yn gyffredin i bawb, yn neillduol chwanegiad i bechod i rai yn fwy na'r lleill ; os gallant brofi y pethau uchod, hwy a gânt fwy o waith nag y maent yn ei feddwl : o blegid y mae'r gair prynu, yn aml yn yr ysgrythyrau yn cael ei arferyd i arwyddo gwaredigaeth dymhorol i bobl Israel o wlad yr Aipht, ac yn cael eu benthycca oddiwrth, *Deut. xxxii. 6.* Ac am fod yr Apostol Pedr yn anfon ei Epistol at yr Iuddewon ag oedd ar wasgar, yn *Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, a Bithynia* ; y mae yn ddigon tebyg mai hynny oedd yn ei olwg ef yma, cydmarer *adn. 12, a'r 13*, yn y Benod hon, â'r xxxii. 5. o *Deut.* Lle y gwelir eu hymadawiad oddiwrth Dduw, gwedi cael eu gwared o'r Aipht.

4. Y lle diweddas y maent yn ei gymmeryd i geisio profi y matter mewn llaw, sy yn *Heb. x. 29.* "Pa taint mwy cosbedigaeth (dybygwch chwi) y bernir haeddu o'r hwn a fathrodd FfAB DUW, ac a farnodd yn aflan waed y cyfammod, trwy'r hwn y sancteiddiwyd ef, ac a ddifenwodd Ysbryd y grâs."—*Att. Bwr-iad*

iad ac amcan yr Apostol yn y lle hwn, fydd yr un ag amcan cyffredin yr Apostol trwy'r holl Epistol, sef i berfwadio ac annog yr Iuddewon, y rhai ag oedd gwedi cofleidio athrawiaeth yr efengyl, i aros a pharhau yn-ddi: hyn y mae ef yn ei wneud mewn lleoedd craill, gyd â llawer ac amryw resymmau, y rhan fwy gweidi eu cymmeryd oddiwrth gydmariaeth helaeth, gwedi ei appwyntio rhwng gweinidogaeth yr efengyl a chyfgodau'r ddeddf, y rhai oeddent yn byw ynddynt cyn proffesu'r efengyl (ac oeddent mewn caethiwed) ac yma y mae ef yn annog rhesymmau cryf a chadarn i'r un diben, oddiwrth y truenus a pheryglus effaith, a chanlyn iad y pechod o wrthgiliad, a rhyfygus ymmadawiad oddiwrth y gwirionedd, gwedi ei phroffesu a'i hadnabod mewn rhan, oddiar gariad at un elw neu fantais fydol, o ba natur neu helaethrwydd bynnag ag y byddo hi. Hyn y mae ef yn ei sicrhau nad y'nt hwy yn gwneud dim llai na thafu eu hunain oddiwrth bob gobaith a moddion o adferiad, y'ng hyd â dychryn arswydus cydwybod, mewn disgwyliad am y farn i ddyfod. *adn.* 27, 26. hyn y mae ef yn ei gadarnhau, fel ag y mae ef yn ymarferyd yn yr Epistol oddiwrth ryw foddion, ffordd ac ymarferiad, ag oeddent hwy yn ei wybod, trwy ba un yr oeddent oll yn adnabyddus, wrth weinidogaeth y cyfammol ag oeddent yn byw o'r blaen yn y grefydd Iuddewig, ac yr oedd ef yn gwneud i fynu ei gasgliad oddiwrth gydmariaeth ag oedd lai, ac yn cymmeryd yr esampl oddiwrth y gof ag oedd trwy ofodiad Duw gwedi ei appwyntio i bob un ag y drofeddai gyfraith Moses, yn gyffelyb i'r modd ag yr oedd gwrthgilwyr yn pechu yn erbyn yr efengyl, sef â llaw uchel a dirmygus, am y fath bechod, yr oeddent i farw yn ddi-drugaredd. *Num.* xv. 30, 31. Wrth hyn, yr oedd ef yn profi yn helaeth, fod yr efengyl a'r datguddiadau o ras trwyddi hi, y'mhellach yn rhagori ac yn cael eu dyrchafu yn uwch na hên seremoniau'r gyfraith: y mae ef yn dibennu trwy gadarnhau yn sicr y byddai llawer trymach cosb yn aros y rhai ag oedd yn pechu yn rhyfygus ac yn ewyllysgar, yn erbyn yr efengyl.

Ac y'mhellach, i'r diben o'i wneud yn fwy eglur, y mae ef yn gosod allan natur a thymher y pechod hyn, y'mhawb ag fydd yn proffesu Iechydwriaeth a gwaredigaeth trwy waed Crist; ac yn taslu ei hun ymaith yn rhyfygus drachefn, nad ydyw hwnnw yn gwneud dim llai na fathru dan ei draed FAB DUW, a chyfrif gwaed y cyfammod, trwy yr hwn yr oedd ef gwedi neillduo ei hun, a'i sancteiddio, o ran proffesu'r efengyl, ac wedy'n yn ei gyfrif ef fel gwaed dyn gwael, a diystyru ysbryd y gras: hyn fel ag y cyfaddefwyd yw meddwl ac amcan yr Apostol. Nyni a allwn sylwi ar amryw bethau yn amddiffyniad y lle hwn, ag y mae ein gwrthwynebwyr yn gwneud cam ag ef.

(1.) Nid yw ef yn dywedyd yma, ond am y rhai ag oedd yn proffesu ffydd yr efengyl, yn wahanol oddiwrth y byd, yn dyfod i undeb eglwysig â phobl Dduw, yn proffesu eu bod gwedi eu sancteiddio trwy waed Iesu, ac yn ei addef yn Fab Duw, a'u bod yn gyfrannog o'r Ysbryd Glân. *pen. vi. 4, 5.* Y mae yn eglur nad yw'r pethau hyn yn perthyn ond i rai, a hynny ond i ychydig mewn cydmariaeth i'r byd, felly yr hyn fydd yn cael ei gyfyngu i rai, ni ellir ei gyfrif i bawb, ac os gellir gwrthod rhai, y mae prynedigaeth gyffredinol yn fyrthio i'r llawr.

(2.) Nid yw'r Apostol yma yn tyfolaethu pa beth a fu, na pha beth a fydd; ond yn unig yn chwanegu bygythiad ar y tyb o beth. Ei brif amcan oedd i attal rhag y peth (yn hytrach na dangos pa beth a fyddai) trwy ddangos y trueni a raid ganlyn, os byddai i hynny fod, megis ag y dywedodd Paul wrth y Milwyr. *Act. xxvii. 31.* "Onid erys y rhai hyn yn y llong, ni ellwch chwi fod yn gadwedig." Ond ni ddywedodd ef na byddent, o blegid yr oedd Duw gwedi dywedyd yn y gwrthwyneb wrtho ef y nos o'r blaen, ond yn unig eifod ef yn eu hannog hwy i attal yr hyn ag oedd ynddo ei hun yn debyg i'w dwyn i ddistryw. Felly ni chaiff y rhesymwyr hyn a'u holl araith, byth ein perswadio ni ei fod yn ofer ac yn ddi-lês i rybuddio dynion i ymgadw rhag y drwg, a'u hannog i ochelyd y ffordd hynny.

hynny, trwy ba un y mae yn naturiol, ac yn ol trefn pethau yn ddarostyngedig i gosbedigaeth, er o ran bwrriad Duw mewn amser, na ddaw hynny byth i ben. Bygwthiad y farn sydd yn gyfiawn, i wrthgilwyr, yw'r moddion sydd gwedi ei appwyntio i gadw'r saint rhag y pechod hynny, yr hyn a ellir ei fygwth arnynt, er fod yn amhosibl i'r etholedigion i lwyr syrthio byth.

Y mae Paul yn llefaru yma ar gyffelybiaeth, heb roddi bod i ddim, ond yn unig dangos y cyfsylltiad sydd rhwng gwrthgiliad hollol â damnedigaeth; i gyffroi trwy hynny yr holl Saint i ochelyd syrthio; rhag bod yn neb o honynt galon ddrwg o angrhediniaeth, barod i ymadael oddiwrth **DDUW**, yr hyn a welir yn eglur, yn *adn.* 26. lle y mae ef yn ymosod ar y rhesymmau, a'r annogaethau i barhau, sef os o'n gwir-fôdd y pechwn, &c. y gwna credinwyr hynny, nid yw ef yn dywedyd un gair; ond os bydd iddynt wneud felly, y mae yn dangos beth a fydd y canlyniad, megis am y milwyr yn y llong, ni ddywedodd ef ddim y collent hwy eu bywyd, ond beth a fyddai y canlyniad os nad arferent hwy y moddion ag oedd gwedi ei drefnu i ymgadw rhag hynny, Os hyn oedd amcan yr Apostol, fel y mae yn debyg yn ei waith yn llefaru yn y person cyntaf (sef os o'n gwir-fodd) yna ni ellir casglu dim yn y byd oddiwrth y geiriau hyn i brofi na phrynedigaeth gyffredinol, na hollol gwymp y Saint, fel ag y maent hwy yn chwenych.

(3.) Y mae yn sicr bod y rhai ag oedd yr Apostol yn sôn am danynt, yn gwneud proffes o'r holl bethau ag oedd ef yn ei ddywedyd, fel y mae yn ymddangos. *Heb.* vi. 4, 5. Ac yr oedd ganddynt lawer o wybodaeth; heb law eu bod gwedi cael eu bedyddio, trwy yr hyn yr oeddent yn gwneud proffes gyhoeddus o'r gwirionedd. Ymadawiad oddiwrthynt a'u llwyr wadu drachefn a'u cashau; oedd dull y gwrthgilwyr hyn, y'nghyd â melliithio enw Crist; yr hyn oedd yn bechod mor gywilyddus, a chymmaint o enogrwydd yn caelyn gyd âg ef, fel ag y gallafid yn gyfiawn, i uno âg ef yr holl farnedigaethau a sonier yma, er nad oedd y gwrthgil-

wyr hyn erioed gwedi cael gwir hawl a gweithredol berthynas â gwaed CRIST.

(4.) Yr oedd dull ac arferiad y duwiolion a'r Apostolion hefyd, i alw y rhai ag a fyddai gwedi en bedyddio, a'u hūno âg eglwys Dduw yn ddynion sanctaidd; am hynny wrth sôn am wrthgilwyr, ni allasai efe lai na'u galw hwy felly, am eu bod o ran ymddangosiad, ac mewn ysbryd cariad, yn cael eu cyfrif eu bod; pa un a fyddent hwy yn grist'nogion mewn gwirionedd neu peidio.

(5.) Os bydd i'r testyn gael ei olygu yn hollol yn ol gwirionedd y peth, y'mhob rhan, sef bod y rhai hyn mewn gwirionedd gwedi eu sancteiddio, a chweddi eu llwyr golli drachefn, yna y mae'r ddau beth hyn yn canlyn; yn gyntaf, Nad yw ffydd a sancteiddrwydd ddim yn ffrwyth etholedigaeth: yn ail, Y gall gwir gredinwyr lwyr syrthio oddiwrth y gwirionedd: yr hyn nis gallaf ei gredu, na chael bod y cyffredinolwyr diweddaf yn ei gredu, er bod y rhai gynt yn ceilio eu hamddiffyn.

(6.) Nid oes dim yn y Testyn, o rym i'n perfwadio fod y rhai a sonier yma, gwedi eu hail eni, ac yn credu, ac yn cael eu gwir sancteiddio; pa faint llai fod Crist gwedi marw drostynt; ond yn unig yn cael ei ddilirdynnu fel canlyniad o'r peth fydd yn y geiriau; un peth yn unig fydd yn y geiriau yn debyg i hynny, sef eu bod gwedi eu sancteiddio trwy waed y cyfammod. Am hyn gadewch i ni ystyried, (1.) Ddull, a'r arfer oedd gan yr Apostol yn ysgrifennu at yr eglwys; yn eu galw hwynt i gyd yn Saint, er nad oedd ond rhai o honynt felly mewn gwirionedd; (2.) Bod y bobl hyn gwedi eu beddyddio, Pa ordinhad lle byddai hi yn cael ei gweini gynt, a fyddai yn cael ei galw yn y Iaith wreiddiol, yn *Sancteiddio*, a phryd arall yn *Oleuni*; yr hyn oedd yn arwyddo sanctaidd daenelliad o waed CRIST; yr oeddent yn cael eu hallanol sancteiddio, eu neillduo, a'u troi heibio, i waith Duw, ac yn cael eu cyfrif gan bawb yn Saint, ac yn gredinwyr. (3.) Yr amryw ystyr ag y mae'r gair

yn cael ei gymmeryd yn yr ysgrythur, ac yn fwyaf cyffredin, y mae ef yn cael ei gymmeryd i arwyddo cyfegru, neu droi heibio i wasanaeth sanctaidd. *Lef. xvi. 4. 2 Cron. xxix. 33. (4.)* Y mae Paul yn yr Epistol hwn yn arferyd llawer o eiriau ac ymadroddion yn yr ystyr ag oedd yn cael eu cymmeryd yn y deml, ac yn eu cymhwyfo at bethau a moddion, yn yr eglwys grist'nogol. (5.) Bod y peth ag fydd yn cael ei alw, a'i broffesu i fod yn sancteiddrwydd, yn fynych yn cael ei gyfrif felly, a'i barchu fel pe bae ef felly mewn gwirionedd. Ac os cymmerwn ni yr ysgrythyrau yma yn y goleu hyn, mae yn ddigon eglur, na ellir gweled ynddynt ddim gwir hollol dufewnol ac effeithiol sancteiddrwydd, ag fydd yn berthynnol i etholedigion Duw yn cael ei ofod allan, ond yn unig cyffredinol, ac allanol ofodiad dynion o'r neilltu oddiwrth y byd, yn ol defod y deml, i fwynhad o'r ordinhadau a gwafanaeth eglwys Crist, a'u parchu fel dynion duwiol ag a fuasai yn gyfrannog o fendithion pwrcafedig trwy waed y cyfammod.

Felly y mae'r bygwthiad hwn yn cael ei wneud ag sydd yn allanol ac mewn cyfaddefiad yn sanctaiddio, ond i'r rhai ag fydd felly mewn gwirionedd, nid yw ef ddim yn chwaneg, na thystiolaeth o'r cysylltiad sydd rhwng gwrthgiliad a damnedigaeth, ac felly fel arwydd o olchiad iddynt hwy : Megis ag yr oedd yr Arglwydd yn rhybyddio *Joseph* i ffoi i'r Aipht, rhag i Herod ladd y Dyn bychan ; yr hyn er hynny, o ran bwriad Duw, nid oedd yn bosibl i'w wneud ; felly hyn fydd yn dangos ffieidd-dra y pechod o wrthgiliad, ynghyd â sicr ac anocheladwy ddistryw y rhai a syrthient iddo ; er nad yw yn possibl i'r etholedigion ei wneud.

OL YSGRIFEN.

Yn awr, Ddarlleneydd hawddgar, Ti a weli nad oes yn y Llyfr hwn, na chynfigen na malais, na chwenychiad i ddyrchafu un blaid, a diystyru y llall ; ond y'mofyniad di-duedd ar ol y gwir, a chwenychiad cywir

wir i ddwyn eneidiau tywyll i'r goleu, a'r rhai fydd yn cyfeiliorni, i iawn wybodaeth a meddiant o'r gwirionedd. Ac os ydyw yr Awdwr hwn gwedi iawn olygu meddwl yr ysgrythyrau ag y mae cymmaint o ddadl yn eu cylch, y mae yn eglur i fod Prynedigaeth gyffredinol yn syrthio i'r llwch; a bod bwriad a'r moddion a appwyntiodd Duw yn ei ddoethineb, a'i ddaioni, a'i anghydmariaethiol gariad, yn cyd weithredu i gyflawni ei fwriad a'i amcan tragwyddol; a chyn y gellir profi bod neb o'r rhai y bu CRIST marw drostynt yn golledig, y mae yn rhaid profi yn gyntaf, i fod coll yn rhai o Briodoliaethau Duw, naill ai yn ei wybodaeth, ei ewyllys, ei gariad, ei allu, neu ei anghyfnawidioldeb, &c. Yr hyn ni ellir ei brofi heb ddiddymmu ei Hanfod ogoneddus, yr hyn beth hefyd a fyddai yn bechod ac yn gabledd i'r radd eithaf.

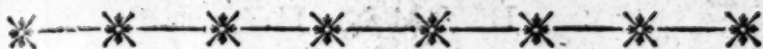
D I W E D D.

T R E F E C C A:

Argraphwyd, *Gan* E. ROBERTS, & Co.

1800.

H Y M N I.

- 1 **C**HWI ddedwydd Waredigion,
 Yn gyson cenwch glod ;
 I'r hwn fu dan yr hoelion,
 A'ch carodd cyn eich bod :
 Parhau mae cariad IESU,
 Heb fethu yn ddi-drai,
 Ar orsedd Nef mae'n eiriol,
 Fyth dros yr Ethol rai.
- 2 Mae Duw yn awr yn anfon,
 Cenhadon i bob man ;
 I blith yr *Indiaid* duon,
 Hiliogaeth meibion *Cam* :
 I alw'r Prynedigion,
 O bedwar cwrr y byd,
 Fe welir holl blant Sion,
 Ar fyr yn d'od ynghyd.
- 3 Duw a berswadia *Japheth*,
 I drigo y'mhebyll *Sem*,
 Daw afradloniaid diffeth,
 O dan lywodraeth lein ;
 Daeth amser Duw i gofio,
 Am y chwaer fechan dlawd,
 Mae honno 'nawr yn sugno,
 O'r bronau gorau a gawd.
- 4 Fel hyn y mae yr Arfaeth,
 Yn galw pawb ynghyd,
 O'r rhai sy gwedi hethol
 Yng Nghrist, cyn bod y byd ;
 Trwy ffydd cânt hwy ddatguddiad,
 O'u tryssor yn y Nef,
 A chyfiawn oll a fyddant
 Yn ei gyfiawnder Ef.

H Y M N

H Y M N II.

- 1 **Y** Drindod Sanctaidd cyn bod byd,
Arfaethodd brynu'r plant i gyd;
Effaith tragywyddol gariad rhad,
Eglurwyd i'n trwy **GRIST** a'i waed!
- 2 Holl etholedig blant y **TAD**,
Y'nt bwrcas drud y gwerthfawr waed;
Hwy gedwir oll, ni chollir un
O happus frodyr, Mab y dyn!
- 3 Eu bywyd byth cuddiedig yw,
Yng Nghrist eu Ceidwad gyd â Duw;
Eu dyled talwyd is y Nen,
Gan **GRIST** eu Prynwr ar y Pren.
- 4 Pob un o'r rhai a brynodd Ef,
Mae'n eiriol drostynt yn y Nef;
Y'mlaen fe'u dwg trwy'r anial maith,
A phob rhyw don, i ben y daith!

H Y M N III.

- 1 **R** Hyddhawyd y caethion o'u cyffion a'u cur,
Caethiwyd caethiwed trwy bryniad oedd bur;
Dileuwyd anwiredd a chamwedd du câs,
I'r holl Brynedigion trwy gyffion râd râs.
- 2 Efe dalodd y dyled heb golled i gyd,
Agorodd y Nefoedd, gorchfygodd y byd!
Hên Angeu a lyngewyd, boddlonwyd y **TAD**,
Cyfiawnder cyfrifol i'w bobl sydd rad.
- 3 Trwy ffydd yng Nghrist Iesu heb fethu'n ddifael;
Mae pardwn a chymmod a'r cyfan i'w gael;
Nid am ryw haeddfanol neu ddeddfol waith un,
Ond haeddiant anfeidrol trag'wyddol **DDUW** ddyn.
- 4 Oddiwrth holl halogrwydd euogrwydd fy mriw,
Gan farw fy Mhrynwr, Gwaredwr caf fyw;
Ei fywyd dibechod, a chymmod ei waed,
Yw'r cyflawn gyfiawnder rydd i mi ryddhad.

M. H.

H Y M N

HYMN IV.

1 'N AWR cyd-uned holl blant Seion,
 I glodfori Brenhin Ne;
 Am iddo fyn'd yn aberth trosom,
 'Rhoddi einioes yn ein lle;
 O molienwch byth ei enw,
 Am iddo roddi werthfawr waed;
 Cewch fyw'n drag'wyddol yn yr heddwch,
 'Wnaeth ef rhyngoch chwi a'i DAD.

2 Drws sydd wedi agor i chwi,
 'Does un gelyn all ei gau;
 Mae'r ffordd yn rhydd i wlad goleuni,
 O! ddedwydd etholedig rai;
 Ei ŵyn ddwg IESU yn ei fynwes,
 A'i ddefaid 'ymgeledda efe:
 Nes myn'd yn iach i'w hardd drigfanau,
 Sy'n barod iddynt yn y Ne.

3 Yr hwn a'ch prynodd ar Galfaria,
 Yn Fugail hefyd arnoch sy,
 Ni chyll ef un o'i anwyl ddefaid,
 Maent ar ei galon dyner fry;
 Wrth eu henwau mae'n eu galw,
 Llais eu Pen adwaenant hwy,
 Trag'wyddol fywyd rhoddodd iddynt,
 Pwy ddichon gwrdd â'u heinioes mwy?

4 Er bwrw rhai o honynt weithiau,
 Gan Satan i garcharau blin;
 Tros ddeng niwrnod mae cystuddiau,
 O wallt eu pennau 'chollir un:
 Fel aur puredig deuant allan,
 Cânt goronau ar eu pen,
 Eu gwaith heb dewi byth fydd moli,
 Yr Oen fu farw ar y Pren.

I. T.

TERFYN.

Hypysiad.

Y Mae'n sicr nad oes un Ragorfraint grefyddol, ag y mae'r Cymry un Iaith yn sefyll mewn mwy o ddiffyg o honi, nag Esponiad ar yr Ylgrhythrau, nac y'ngolwg amryw o'r dynion mwyaf Duwiol a Dysgedig, yn fwy buddiol i'w gael yn y Iaith Gymraeg, na gwaith y *Doctor GUISE*, ar y Testament Newydd; gan mai'r farn gyffredinol yw, ei fod ef yn Wr Duwiol dysgedig, doeth, a llafurus, gwedi chwilio a chydmaru gwaith yr holl Awdwyr enwocaf ac Iachus a ysgrifennodd o'i flaen ef; a chan ei fod hefyd yn Awdwr diweddar, nynt a allwn feddwl fod yn anhawdd i neb ragori arno ef.—Ond gan fod eraill yn sôn am Argraphu Llyfr o'r fath, y mae Mr. THOMAS, o'r *Bala*, yn bwriadu dyfod ag Esponiad y Dr. *GUISE* ar Efengyl Mathew allan o'r Argraphwastg, mor fuan ag y byddo bosibl:—Yna yn ganlynol, fe gaiff pawb farnu a dewis, yn ol fel y byddont yn cymmeradwyo'r gwaith.

Yr ydys yn dymuno ar y sawl a dderbynio y Rhan gyntaf, i ddanfon *Swllt* gyd â'i Enw i Mr. THOMAS o'r *Bala*, cyn gynted ag y gallont, am na all ef ei hun ddim cael cyfleuldra i fyned o amgylch i bawb, gan frys i ddwyn y gwaith y'mlaen.—Os bydd rhai yn chwenych derbyn rhitedi o'r Llyfr hwn, danfonent at ryw un o Weinidogion yr *Independend Dissenters* trwy Gymru, yna hwy a fyddant i'w cael, neu gyfarwyddyd pa lei anfon am danynt.

